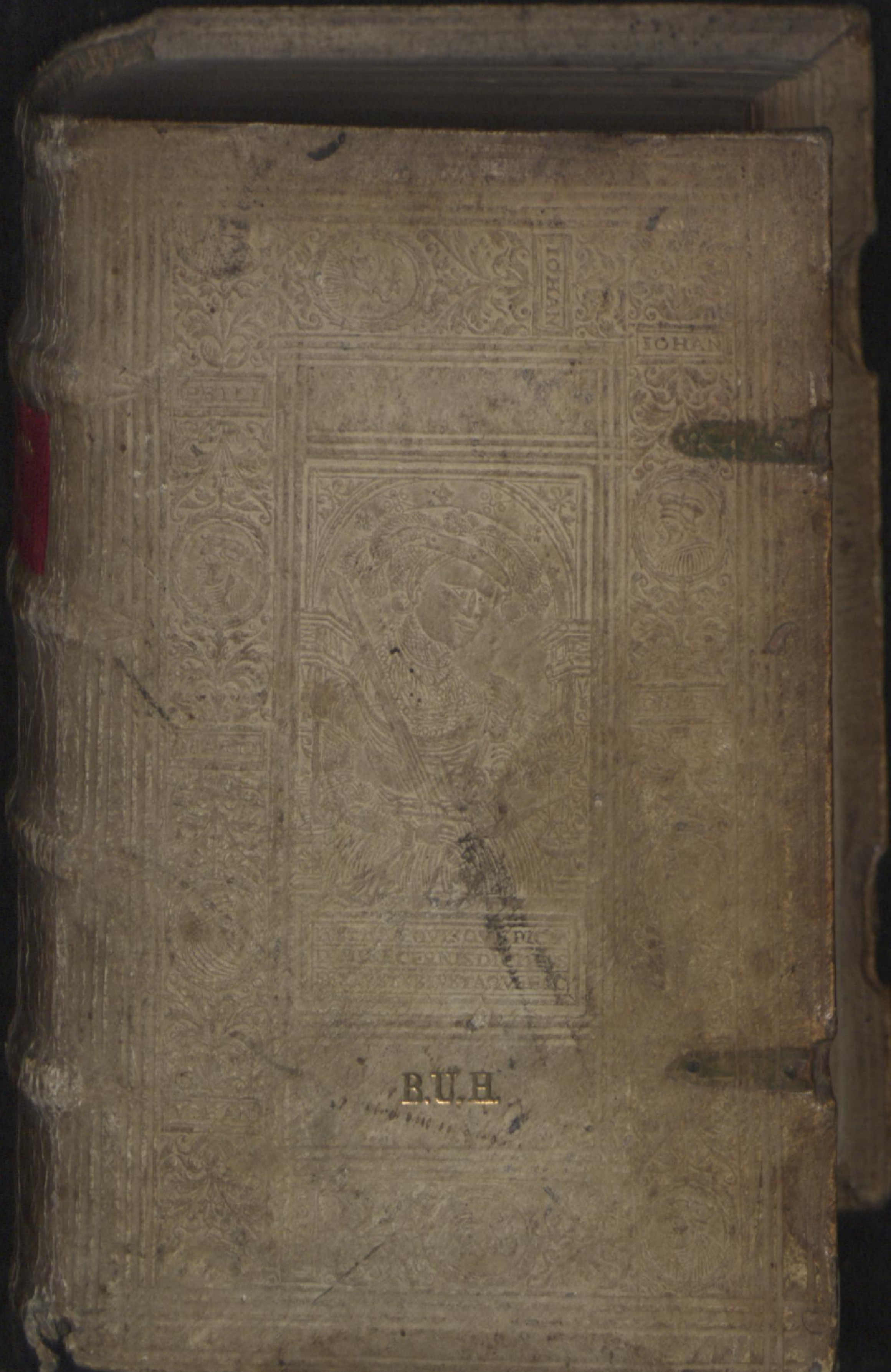

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ENCHIRIDION THEOLOGICVM PRÆCIPVA VERÆ RELIgionis capita breuiter & ſimpliciter explicata continens.

AVTORE NICOLAO HEMMINGIO.

ἡ βίβλος τῶν ἐντυγχανόντων
ἀνάγνωθι γνῶθι, καὶ μὴ ἐπιγνοὺς ὅλου
μὴ ποτε καταγνῷς.

VITEBERGAE.

ANNO. M. D. LIX.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

SERENISSIMO AC ILLVSTRISSIMO PRINCIPI ET DOMINO D. CHRISTIANO EIVS NOMINIS TERTIO DANIÆ, NORVEGIÆ, SLAVORVM ET GOTTORVM REGI, DVCI SLESVIGÆ, HOLSATIÆ STORMARIÆ ET DITMARSIÆ, COMITI OLDENBVRGENSI ET DELMENHORSTENSI, DOMINO SVO CLEMENTISSIMO.

DIVVS CHRYSOſtomus tres ſocietatis humanæ peſtes, ἀναρχίαν, ἀπείθειαν καὶ τυραννίδα numerat, quarum quæ pernicioſiſſima ſit, difficile dictu eſt. Nã ut ἀναρχίαν ſequitur ἀταξία & confuſio, ita Tyrannidis comes eſt legum turbatio & perverſio, maxima cum ſubditorum iniu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

iniuria coniuncta, nec dici facile poteſt, an inobedientia erga leges & magiſtratus iſtis beſtia ſit truculentior nec ne.

Has peſtes magiſtratus, pietate, ſapientia, ac potentia præditus, de republica, cui præeſt ſolus ſubmouere poteſt. Sapientia enim leges ſuæ reipublicę ſalutares ordinat, ſi quando nouis legibus opus eſſe uidebitur: potentia conſeruat & exequitur, nė eas potentiores, (ueluti maiores muſcæ Aranearum retia, quibus minores beſtiolæ inuoluuntur, perrumpant) aut uiolentia excutiant, aut Sophiſtica peruertant, Nam, ut recte inquit Menander, βίας παρούσης οὐδὲν ἰσχύει νόμος: Pietate, quæ cum tyran-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tyrannide ſtare nequit, prælucet ſubditis, ac in omni humanitatis officio eiſdem anteit: unde fit, ut quemadmodum ſubditi legem ut iuſtiſſimam uitæ normam intuentur, ita exemplum normæ principem ipſum ob oculos ſtatuentes, eiusdem pietate tanquam ſtimulo ad omnia humanitatis officia incitentur. Perpulchrum enim ſinguli putant mores ſui principis uita exprimere iuxta illud.

Regis ad exemplum totus componitur orbis.

Is igitur demum rectè imperare nouit qui ſibiipſi & ſuis affectibus imperat, ſeque totum componit ad normam iuſticiæ. Vnde rectè monet Iuſtinus Martyr, διακιϛέον τὴν ἑαυτῶν νοῦα τ̃ μὴ καταψευδό-

μῶον τῆς βυβσρυηλικῆς. Ex quo fit ut talis princeps ἡγήτωρ καὶ κοσμήτωρ λαῶν iuſtiſſimè & ſit & dicatur.

Cum autem iſta de peſtibus humanæ ſocietatis apud Diuum Chryſoſtomum lego, cogito de præſenti huius reipublicæ Danicæ ſtatu, ac gratias æterno patri Domini noſtri Ieſu Chriſti ago, quod te Sereniſſime Rex ἡγήτορα καὶ κοσμήτορα λαῶν imo patrem patriæ habeamus. Qui, cum pietate & omni uirtutum officio tuis ſubditis antecedis, cum legibus rempublicam munis, cum ordinationibus corrigis, cumque uiris in aula tua (quæ pietatis quoddam theatrum uidetur) doctrina, religione, ſapientia, & rerum experientia

tia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tia præſtantibus ornas, facis ut tuæ ditiones in pace floreant, quæ ſane florerent magis, niſi peccata noſtra tantum bonum impedirent.

Ea enim pietas tua eſt ſereniſſime rex, ea induſtria, ea ſancta tua cura & ſolicitudo, ut non poſſit non florentiſſima eſſe reſpublica te gubernante, ſub cuius prudenti ac pio regimine tanquam ſub alis, cum ab externis hoſtibus qui corporibus noſtris & bonis externis inſidiantur, tum ab hæreticis qui animabus noſtris ac æternis bonis noſtris inſidias ponunt, tuti ſumus, id quod non ſolum læti experiuntur toti T. R. M. Subditi, uerum etiam penè

terrarum orbi innotuit. Celebratur enim apud omnes nationes quanta ſit tua pietas, quàm ſancta legum cura, quantus erga ſubditos amor, quanta deniq; omnium Regiarum uirtutum longè ſuauiſſima harmonia, ac iucundiſſimus concentus in tota tua uita, ueluti perſonet. Sed quid hic commemorare pergo? cuius oratio tuis uirtutibus uel numerandis ſatis eſſe nequeat, tantum abeſt ut eas quo id deceat modo deprædicare poſſim.

Hoc ſummum plurimarum ac heroicarum uirtutum decus ſereniſſime Rex me ſuperioribus annis permouit, ut libellum, cui de Methodis titulum feci, ſub auſpicijs tui nominis in lucem ederem,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

rem, quem oblatum ſereno uultu et amanter, quòd unicè à me quęſitum erat, ſuſcepiſti, Necq; enim erat alius cui iuſtius primitias meorum laborum offerrem, quam tibi ſereniſſime Rex qui perindè atq; ἤπιος πατήρ huius T. R. Academię profeſſores in quorum numero & ego unus ſum, complecteris, liberaliq; ſtipendio alis in hunc profectò finem, ut ſucceſſoribus tuis Eccleſiam & in ea incorruptam doctrinam tradas.

Hiſce rationibus & hoc tempore editurus ἐγχειρίδιον capitum communium noſtræ religionis motus, exiſtimaui auſpicato fieri, Si tibi Sereniſſime Rex, omnium literatorum hominum communi

 Mecœ-

Mecœnati hoc ipſum Enchiridion dedicarem, in quo hoc ſum ſecutus conſiliũ, ut præcipua Chriſtianæ religionis capita cum definitionibus, diuiſionibus & axiomatis ſiue ſententijs quibusdam colligerem, ac iuuentuti proponerem, quo his inſtructa iuuentus cum maiori fructu abſoluta doctiſſimorum hominum noſtri ſeculi ſcripta ac potiſſimum Clariſſimi uiri mei Præceptoris Philippi Melanthonis optime non ſolũ de me, ſed etiam de tota Chriſtiana Eccleſia meriti locos Theo logicos & alia ſcripta eiusdem legat, ex quibus (quod ingenuè fateor) pleraq; quæ in hunc libellum congeſſi, deprompta ſunt.

Porro de editione nunquam

cogi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

cogitaſſem, niſi me & amicorum quorundam conſilium, quod non erat contemnendum, & ſtudioſorum multorum petitio crebra ad editionem inuitaſſet. Conqueſti enim ſunt ſcripta exemplaria, quę erant in manibus multorum paſſim per regnum, adeo à ſe inuicem, (quemadmodum fieri conſueuit in libris qui ſæpius à feſtinantibus tranſcribuntur) diſcrepare ut uix in una pagella concordare inueniantur.

Quapropter Sereniſſime rex precor ut T. R. M. ſolita Philanthropia & clementia hunc tui ſubditi laborem qualemcunq; ſuſcipere & boni conſulere uelit, ac ſimul meminerit uerè regium eſſe res à ſubditis oblatas non tam ex

pondere

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

pondere quàm ex offerentium affectu æſtimare. Vale fœlix & beatus anima & corpore Rex ſereniſſime, unà cum ſereniſſima Regina noſtra, D. Friderico Electo, Principe uerè Heroico iuriſq; & æquitatis amantiſſimo Domino Magno, Duce magnanimo, ac ſummo literarum fautore. D. Iohanne Duce rebus magnis gerendis nato, tota familia ac Eccleſia domeſtica atq; adeo cum omnibus ſubditis, regnis & prouincijs, Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti ſuo ſancto Spiritu T. R. M. perpetuo adſit Amen. Haffniæ. Cal: Octob: Anno Domini 1557.

Sereniſſ: R. T. M.
deditiſſ:

Nicolaus Hemmingius.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

AD LECTOREM.

CLimata iam florent ſeptem ſubiecta trioni,
Quando ibi præcipuè lux tua Chriſte micet.
Quippe adamas ut ſe geminā cōuertit ad urſam,
Sic ſacra paulatim uox aquilona petit.
Hanc ſimul obſequio comitatur turba decoro
Pieridum, Aonio uertice culta prius.
Sol propius terram ſummo quoq; uiſit ab axe,
Semotisq; pijs ultro miniſter adeſt.
Hinc neq; triſte gelu borealibus amplius artus
Vexat, nec mentem priſtina barbaries.
Danica Metropolis theſaurum en Hafnia profert
Hemmingi docta ſedulitate datum.
Is ſiquidem pulchra methodo Dialecticus autor,
Ætherea incluſit dogmata Chriſtigenûm.
Sic ſimul & muſis, & Chriſti nomine dignum,
Deinde etiam pueris utile uenit opus.
Ducet enim certos ut penſile Theſea filum:
Suſcipiat grátus commoda quisq; ſua.

Iohannis Saſcerides
Vuermenuſanus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

EPIGRAMMA
ALIVD.

Q Vem iuuat æterni flores depaſcere uerbi,
Et colere haud ficta relligione Deum.
Quæ doceat μεθόδῳ, uel qua pia dogmata di-
Certus quo ſuperûm tramite tēpla petat(ſcat,
Abdita ſcripturæ cupiens euoluere clauſtra
τὸν τε λόγον θεῖον qui uolet ὀρθοτομεῖν,
Conſulat Hemmingi, doctiſsima ſcripta diſerti,
Cuius erit nullo laus peritura die.
Informat tremulos ad Myſtica flumina greſſus,
Dædalei Clarus dotibus ingenij.
Atq; iuuentuti pulchro κεφαλαῖα miniſtrat
Ordine, quæ ueræ relligionis, erunt.
Per quæ diuinum caput incrementa Tonantis
Verbum, quod ſanctis protulit ipſe λόγος.
Et manet ad ſeros Eccleſia uera nepotes,
Nec ſit ſulphureo præda futura Duci.
Hæc dulci patriæ doctus monumenta reliquit
Hemmingus, Danis fama decuſq; uiris.
Vnde puer, iuuenes, & habet ueneranda ſenectus
Arces qui poſsit ſcandere olimpiacas.
Age igitur uigili, cui cordi eſt cura ſalutis,
Hoc ἐγχειρίδιον uolue reuolue manu.

Iuarus Bartholinus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ΥΠΟΜΝΗΣΙΣ AD LECTOREM.

PAulus Apoſtolus Timotheo ſcribens, hortatur ipſum, ut attendat lectioni, exhortationi & doctrinæ, Et paulo poſt, attende tibi ipſi, & doctrinæ, perſiſte in illis, hoc enim faciens, & te ipſum ſaluum facies, & eos qui te audiuerint.

Hæc Pauli exhortatio ad nos quoq; pertinet, quæ duo continet, primum quale nam ſit officium Doctoris. Deinde quis fructus ſequatur piè præſtitum officium. Iſta duo ſimul cogitemus ut poſterius ad maiorem uigilantiam & diligentiam nos excitet, ne laborum magnitudine aut difficultate fracti, ueluti inertes milites torpeamus, ac abiectis huius ſanctæ militiæ armis terga uertamus hoſti, cuius hoc unicum ſtudium eſt, ut docentes & diſcentes, uel ab officio deterreat obiecta difficultatum mole, uel opinionibus phanaticis imbuat, ne de fontibus ſaluatoris ſalutarem aquam hauriamus. Quare noſtrum erit officium fortiter aduerſario

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

reſiſtere,ne Eccleſiam euertat,aut con-
taminet infinitis, quibus utitur, tech-
nis. Hoc autem officio ritè tum fungi
uidebimur, cum iuxta conſilium Apo-
ſtoli attendemus lectioni, exhortatio-
ni,doctrinæ,quo Eccleſia Chriſti nobi-
ſcum,qui eius pars ſumus, ad ſalutem
erudiatur.

Verum quia iuuentus conſecrata ſa-
cratiſſimæ Theologiæ ſtudio, opus ha-
bet,ut de uera ſtudendi Theologiæ ra-
tione admoneatur,uolo paucis meum
conſilium, quod etiam ſecutus ſum &
ſequor exponere. Niſi enim me ual-
de fallet opinio,multo citius liberalem
in Theologia doctrinam conſequetur,
qui meis monitis auſcultauerit, quàm
qui ſine certa ratione omnium Theo-
logorum uolumina peruoluerit. Vt
enim in cæteris diſciplinis methodica
docendi ac diſcendi ratione opus eſt,
ita in omnium diſciplinarum regina,
quam Theologiam appellamus,certam
docendi & diſcendi rationem neceſſa-
riam eſſe ſtatuendum eſt,Porrò ut con-
ſilium meum clarius aperiam,omnium
primum

primum pium pectus ad lectionem ſcr
pturæ adferendum iudico.

Deinde liberalem in artibus & lin=
guis (quantum quidem id fieri poteſt)
doctrinam requiro. Nam iſtis ueluti
exoticis ſpolijs tabernaculum Dei non
parum ornatur. Sic inſtructo pio hu=
ius ſacratiſsimæ militiæ tyroni conſili=
um meum impertio, quod ut melius
intelligatur, in quinq; partes diſtribuo,
quarum prima eſt de principijs, quæ
Theologus futurus adferat ad Theolo=
giæ ſtudium.

Secunda eſt de Diuiſione ſcriptu=
ræ, & ijs quæ in ſingulis partibus pecu=
liariter obſeruanda ſunt. Tertia eſt de
recta interpretandi ea, quæ obſcura ui=
dentur, ratione. Quarta eſt de modo
utendi ſcripturæ teſtimonijs ſine erro=
re. Quinta & poſtrema continebit
methodum conciliationis locorum,
qui in ſpeciem antilogias efficere ui=
dentur.

Has quinq; conſilij mei partes, eo
quo propoſitæ ſunt ordine, quàm poſ=
ſum breuiſsimē exponam. Prima itaq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

pars eſt de principijs, quæ Theologus futurus adferre debeat ad Theologiæ ſtudium. Quicunq; itaq; cupit ſpiritus ſancti diſcipulus eſſe, & cum fructu commodoque in ſchola Chriſti uerſari, quatuor principia fixa & immota eum tenere oportet. Horum primum eſt, quòd certo certius ſtatuere debeat, unum eſſe uerum & æternum Deum, ac Ethnicam ϖολυθεΐαν exècretur, cũ Manichæorum deorum iugo.

Secundum, quod hic uerus Deus dederit mundo certum uerbum ſuę uoluntatis infallibile teſtimonium.

Tertium, quod hoc Verbum contineatur in Moſe Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis.

Quartum, quod ut quicquid eſt præter hoc uerbum, nequaquam iudicabitur ad ſalutem neceſſariũ, ita quicquid cũ hoc uerbo pugnat, à quocunque tandem autore proficiſcatur, anathematis loco habendum ſit. Horum principiorum maximus ſane uſus eſt.

Primum enim monet, ut renunciata græcorum ϖολυθεΐας ad ipſum Deum

omni-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

omnium bonorum fontem perennem reſpiciamus, eum agnoſcamus qualem ſe nobis uerbo & teſtimonio patefecit, eiq; ueris cultibus placere ſtudeamus, firma fiducia in eum recumbentes.

Secundum, reget noſtros affectus & actiones, ne cum Ethnicis & Turcis ā uera colendi Deum ratione aberremus.

Tertium, muniet nos contra Diaboli inſidias, qui in locum uerbi DEI uel humana ſomnia, uel reuelationes phanaticas hominibus quo eos à Deo auertat, obtrudere conatur, qua ſanē fraude perpetuo utitur.

Quartum, ſecuros nos faciet, ut intrepidē damnare audeamus omnium diabolorum & hominum commenta, quantumuis ſpecioſa fuerint, quando non habent facem cœleſtem ac uerbi Dei regulam infallibilem præeuntem. Breuiter hæc quatuor principia recta nos ad fontem omnis boni ducent, abducent à ciſternis ſordidis, regent men-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tem, linguam, actiones, ne aſtutia Sa-thanæ, quod olim gnoſticis & alijs, hodie Anabaptiſtis, & Seruetianis, alijsq; hæreticis accidit, in errores abducamur. Atq; hæc de prima mei conſilij parte dicta ſint.

SEcunda pars eſt de diuiſione ſcripturæ, deque ijs quæ peculiariter in ſingulis partibus obſeruanda ſunt. Librorum diuiſionem omittam, quæ in principijs bibliorum tradi ſolet, unde eam petat & ediſcat Theologiæ ſtudioſus. Sed totius ſcripturæ diuiſionem proponam, quæ commodè poteſt diuidi trifariam, nempè in hiſtoriam, doctrinam rerum, & doctrinam ſignorum, in quarum ſingulis quid præcipuè ſpectandum ſit, ſcire tyronem Theologiæ puerile eſt.

In Hiſtoria igitur ſex ſunt obſeruanda. Primum ſeries annorum, cuius obſeruatio ad intelligendam ſcripturam plurimum conducit. Secundum, propagatio doctrinæ. Tertium, miraculorum uarietas, quibus ueritas doctrinę

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ctrinæ probatur. Quartum, externa Eccleſiæ forma & crux. Quintum, miranda Eccleſiæ liberatio in uarijs periculis. Sextum, exempla prouidentiæ Dei, promiſſionum, comminationum, lapſuum, pœnarum, pœnitentiæ, fidei, patientiæ, confeſsionis, aliarumq; uirtutum.

Hæc exempla obſeruata, & theſauro memorię recondita, ad pręſentis Eccleſiæ ſtatum accommodabit prudens Doctor, ut inde doctrinæ, admonitiones, conſolationes, comminationes petantur, cum ad fidem piorum uitamq; confirmandam, tum ad metum & terrorem impijs incutiendum.

In doctrina rerum quatuor potiſſimum ſpectanda, quorum primum eſt obſeruatio præcipuorum capitum doctrinæ Eccleſiæ, quæ tametſi duo ſunt inter illa maxima Lex et Euangelium, plura tamen ſunt, quæ illis ſubſeruiunt. Cuiusmodi ſunt: Deus, Creatura, Homo, Peccatum, Gratia, Pœnitentia, Oratio &c. Qualia Philip-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

pus in ſuis locis enumerat, quorum tres ordines facit.

Locos enim primi ordinis πνευματικοὺς, Secundi ϖολυτικοὺς, Tertij ϖαραδόσεις uocat. Poſſunt & diſtingui in quatuor ordines, quorum primus eſſe poteſt, de ſpirituali Chriſti regno. Secundus de generali uiuendi regula. Tertius de Eccleſia & eius gubernatione. Quartus de rebus politicis et Oeconomicis. His quatuor ordinibus locorum plurimi particulares loci ſubijciuntur, quos, quoniam à Græcis κεφαλαῖα dicuntur, ego capita uoco, de quibus ſuo loco plura. Vbi iam theologiæ tyro capita præcipua doctrinæ Eccleſiæ recitare nouit, debet ſecundo loco ſingulorum claras definitiones ex ſcriptura extructas ediſcere. Qui enim rei alicuius definitionem rectè nouit, is ad omnem diſputationem & orationem de ea re fundamenta iecit.

Tertio diuiſiones capitum ac rerum multiplicium obſeruentur ac diſcantur, in quibus uidendum, an ſcripturæ teſtimonijs, & non ingenioſis aſtutorum homi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

hominum technis nitantur. Diuiſiones enim eruditæ, rei naturam quaſi anatomia quadam facta clarius exhibent, multiplicia diſtinguunt, ſæpè Sophiſticarum fraudes detegunt, quare diuidendi artem callere futurum Theologum ſummopere neceſſarium eſt.

Quarto loco in doctrina rerum obſeruanda ſunt axiomata de ſingulis capitibus, ut ſententiæ Moſis, Prophetarum & Apoſtolorum, inter quas eas potiſſimum ſtudioſum theologiæ ediſcere uelim, ex quibus plurimæ Hypotheſes extrui poſſunt, hoc eſt, quæ pluribus rebus probandis ſeruiunt. Talium ſententiarum theſaurus ſiue diſputes ſiue ſcribas, ſiue concioneris, fructũ uberrimum adfert. Hæc quatuor in Philoſophia etiam obſeruanda monent docti, quæ ego quoq; in hoc meo libello potiſsimum mihi propoſui.

In doctrina ſignorum tria in genere obſeruanda. Primum, ſint ne ſigna confirmantia doctrinam, quæ miracula uocamus, aut ſigna quę pacta ſeu fœdera ſeu teſtamenta, ſcriptura & Eccleſia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

uocat. Deinde ad quam doctrinæ partem pertineant. Tertio quibus data ſint, & quam diu durare debeant. Quæ autem ſeorſum ſpectanda ſint in ſignis, quę Sacramenta uocamus, dicam in capite de Sacramentis,

IAM tertia pars ſequitur, de recta interpretandi ratione, ea quæ obſcura ſunt. De qua re duo in uniuerſum dicam, quorum prius ſit de ſcopo & conſilio ſcriptoris. Debet enim omnis interpretatio ſcopo ſeruire. Quare interpretatio cum ſcopo pugnans, fugienda ut erronea. Paulus Roma: 2. dicit, Non auditores, ſed factores legis iuſtificari, quod torquent Papiſtæ contra ſcopum. Nam ibi Paulus ad illam Phariſaicã ſententiam impugnat. Eſt enim huius ſyllogiſmi maior: Soli factores legis iuſtificantur lege, Sed nulli ſunt tales, Proinde nulli iuſtificantur lege.

Poſterius ſit de examine loci obſcuri, quod ſanè hac methodo inſtitui poſſe puto. Obſcuritas omnis aut eſt in rebus

bus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

bus aut in uerbis, aut in utriſq; ſimul. Si in rebus eſt obſcuritas, quinq; meo iudicio facienda ſunt: primum periſtaſis examinanda eſt, unde ſæpè obſcuritas dicti lucem mutuatur. Vt Romanos 9: Sermonem abbreuiatum faciet dominus ſuper terram, ibi periſtaſis conuincit, dictum prophetiæ intelligendum eſſe de paucitate ſeu reliquijs Iudæorum, qui erant habendi pro uero populo. Hinc regula Rabinorum ſeruanda: Qui non aduertit quod ſupra & infra in ſcripturis ſcribitur, is peruertit uerba Dei uiuentis.

Secundo ſurſum & deorſum ſpectandum, ſurſum quidem ad analogiam fidei, cum qua conuenire debet omnis interpretatio, ã qua ſi non aberras etiamſi fortè in interpretatione erratum ſit, minus periculoſus eſt error. Deorſum uerò, hoc eſt, Caueas ne quid abſurdi ſequatur ex interpretatione. Omnis enim interpretatio, ex qua aliquid abſurdi ſequitur contra articulos fidei, aut legem moralem, aut aliquam claram Dei ordinationem, abſurdum in Theo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Theologia habendum eſt. Hoc quoq; præceptum obſeruandum in aliorum interpretationibus, ex quibus ſi aliquid falſi colligitur, repudiandæ ſunt.

Tertio quærendus eſt alius ſcripturæ locus, in quo eadem res tractatur, & conferendus cum obſcuro. Hæc collatio utiliſſima & ſummè neceſſaria eſt ijs, qui ſine errore uolunt uerſari in ſacro Dei uerbo.

Quarto, ſi hoc parum ſuccedit, uideatur quas interpretationes recipere poſsit obſcurus locus, & ea accommodanda, quæ congruit cum ſcopo & periſtaſi, ſiue illa ſit propria ſiue figurata.

Quinto, Si his uijs non ſuccedit, Eccleſiæ purioris teſtimonium conſulendum, cui acquieſcendum, niſi analogia fidei, aut contextus aut aliqua abſurditas id impediat. Etſi autem inueniri poſſunt ſententiæ quædam inextricabiles, tamen quæ ſunt ad ſalutem prorſus neceſſaria, clariſſimè & ſine omni obſcuritate proponuntur,

At

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

At ſi in uerbis eſt obſcuritas, ea aut eſt in uerbis ſingulis, aut compoſitis. Verborum ſingulorum obſcuritas aut eſt propter rerum penuriam, aut propter formæ rerum mutationem, aut propter uocis multiplex ſignificatum. Si uel propter rerum penuriam, uel propter formę rerum mutationem, aliqua obſcuritas obijcitur, antiquitates & Hiſtoriæ, rerum deſcriptiones continentes, conſulendæ ſunt, ad quam rem mirificē conducit hiſtoria Ioſephi. Si propter uocis alicuius multiplex ſignificatum, ambiguitas oritur, duo facito: Primum inſtitue collationem cum alijs dictis non ambiguis, Deinde uocis periſtaſin contemplare, ut in Paulo & Iacobo iuſtificandi uerbum diuerſimodē accipiendum monet collatio & periſtaſis, quas confirmat fidei immota regula. Quod ſi in uerbis compoſitis, hoc eſt, phraſibus fuerit obſcuritas, grammatica eius linguæ, unde dictum translatum eſt, adhibenda eſt in conſilium.

Deinde

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Deinde uidendum, an ſit propriē an figuratē dictum. Nam ſi dictum propriē acceptum abſurditatem parit quęrenda eſt figura concinna, qua dictum quadrare periſtaſi & ſcopo poſsit, ſeruata ſemper analogia fidei. Porro generale præceptum ſit antitheſeon collatio, cuius unum membrum clarius, id quod obſcurius uidebatur, illuſtrat & exponit. Lex per Moſen, gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum. Hic quid per Moſen ſit intelligendum, patet ex oppoſitis uocibus. Opponitur enim Moſes gratiæ & ueritati, Gratia fauor Dei eſt, ueritas exhibita res promiſsa dicitur. Moſis igitur nomine maledictio & umbræ legis intelliguntur. Nos non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia, Hic clarius eſt, quid gratiæ uocabulo intelligendum ſit, quām legis. Apertum eſt enim, gratiam ſignificare fauorem & remiſsionem peccatorum. Lex igitur iram Dei & maledictionem ſignificabit, Roma: 8. Deus eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condemnat? Hic Apoſtolus iuſtificationem opponit condemna-

demna-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

demnationi, Sed clarius eſt, & extra controuerſiam poſitum, quid ſit condemnare, nempe nocentem, iniuſtum & reum pronunciare. Quare iuſtificare erit abſoluere, ac innocẽtem iuſtumque pronunciare.

Hactenus de interpretandi ratione. Sequitur quarta pars, de modo utendi diuinis teſtimonijs ſine errore, de qua re hæc habeo. Neceſſarium eſt ijs, qui ſcripturarum teſtimonijs aptè uti uolent, ut tria diligenter perpendant. Primum obſeruent periſtaſin, hoc eſt, Quis, quid, quibus loquatur, quo loco, quo tempore, qua occaſione, quem in finem. Deinde obſeruetur, quæ ſit argumenti & quæſtionis natura, ſit ne hiſtoria, aut doctrina, aut ſignum. Nam ad hæc tria, ſupra dixi uniuerſam ſcripturam referri. Tertio conſideretur, quàm latẽ quidq; pateat, Si hiſtoria eſt ſiue exemplum, conſiderandum eſt quid conueniat, aut diſconueniat, cum ijs rebus, quibus uolumus ea accommodare.

Nam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Nam quæ à ſimilibus & comparatis
argumenta petuntur, à comparatorum
ſimilitudine & congruentia uim om-
nem ſuam mutuantur. Si doctrina eſt,
deſpiciendum erit, generalis ne ſit an
ſpecialis, an ad omnes populos, aut ad
certos duntaxat, & an ad ſingulos qui
unius populi cenſentur, & an ad quæ-
uis tempora extendi, aut ad certa quæ-
dam reſtringi debeat. Eadem de ſignis
obſeruanda ſunt.

Præter hæc obſeruandum ex imi-
tatione Pauli, quod ut uniuerſalia di-
cta accommodanda ſunt ad hypothe-
ſes & indiuidua, ita particularia dicta
ad uniuerſalia reuocari debeant. Mi-
rum quoque in modum conducit, dicta
aperta & exempla dictorum coniunge-
re. Id enim quod menti obijcitur in
dictis, quodammodo ſenſibus in ex-
emplis demonſtratur, unde mens con-
cipit multo certiorem rei noticiam.
Iuſticia eſt ex fide, dictum eſt. Credidit
Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad
iuſticiam. Eſt exemplum, Vtrunque
coniunctum apertius docet, iuſticiam
eſſe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

eſſe acceptationem, qua iuſticia impu-
tatur credenti. His ſi iam tertium lo-
cum addideris, qui eſt Roman: 5. Si-
cut per unius inobedientiam peccato-
res conſtituti ſunt multi, ita per unius
obedientiam, nempe Chriſti, iuſti con-
ſtituentur multi, materiam habebis de-
finitionis iuſticiæ Chriſtianæ. Ex his
enim quatuor uoces collige, iuſticiam,
obedientiam Chriſti, imputationem, fi-
dem, unde iam plena definitio iuſticiæ
Chriſtianæ colligitur, hoc modo: Iuſti-
cia Chriſtiana eſt obedientia Chriſti,
imputata credenti.

Extremum, quod ſuperius propo-
ſui, fuit de ratione conciliandi locos in-
ter ſeſe in ſpeciem repugnantes, nulli
enim loci ſcripturæ inter ſeſe re ipſa pu-
gnare poſſunt, cum omnes habeant
fundamentum ueritatem Dei. Quare
antinomia ſententiarum ſcripturæ no-
ſtro reſpectu intelligenda eſt, qui ſæpe
iudicio hallucinamur. Vt autē concili-
atio locorum haberi poſſit facilior, ὄργα-
νον διακριτικόν antinomiarum ex dialecti-
ca deſumptum proponam, ac noſtro

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

inſtituto accommodabo. Eſt autem
ὄργανον διακριτικὸν antinomiarum nullum
aliud quàm quod Dialectici tradunt, de
legibus iuſtæ contradictionis. Nimi=
rum ut in omni contradictione ſer=
uentur hæ octo conditiones. 1. Vt ſit
eadem utrinq; uocum ſignificatio. 2. Vt
ſint eadem ſubiecta. 3. Vt ſint eadem
obiecta. 4. Vt ſint eædem cauſæ. 5.
Vt ſit eadem relatio. 6. Vt ſit eadem
comparatio. 7. Vt ſit idem modus, ſeu
ut dicantur ὡσαύτως, 8. Vt ſit idem
tempus ex utraq; parte. Vbi autem
harum legum uel minima uiolatur, an=
tilogia nulla relinquitur. Etſi autem
hæc admonitio admodum attentis ſuf=
ficere uidetur, tamen ſigillatim de ſin=
gulis his legib. copioſius dicã, quo com=
mune ueritatis inquirẽdæ inſtrumentũ
inſtituto noſtro accõmodetur facilius.

Prima lex eſt, ut eadem ſit ſigni=
ficatio utriuſq; partis contradictionis,
alioqui minimè erit contradictio. Hæc
lex in has ſubiectas partes diuiditur, ut
ſpectetur, an eadem ſit ſignificatio di=
ctionis, phraſeos, locutionis, (quæ aliàs
pro=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

propria ſeruatur, aliâs figuratur) ſententiæ & dicti & modi ſignificandi. Ecce quinq; primæ legis membra, quæ nunc exemplis conabor illuſtrare. Paulus dicit: Homo iuſtificatur ſine operibus legis. Iacobus ſcribit: Homo non iuſtificatur ſine operibus, Hic antilogia tollitur, cum oſtenditur non eſſe eadem ſignificatio dictionis, Iuſtificandi uerbi utrobiq;. Paulo enim ſignificat iuſtificari, abſolui â reatu, Iacobo uero declarari iuſtum. Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt, Qui uero crediderit, ſaluabitur. Hic phraſis ſoluit argumentum, nam phraſi Ebraica caro & ſanguis ſignificant naturæ deprauationem, & quæ cum illa coniuncta ſunt. Oraturus intra in conclaue tuũ, clauſo poſt te oſtio: Domus mea domus orationis uocabitur. Dictum Chriſti prius uidetur uelle, ut in angulis & nõ in publico cœtu oremus, poſterius locum communem precibus deſtinatum Templum monſtrat. Sed non hic utrobiq; eſt eadem locutionis ſignificatio. Prior enim locutio Me-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

talepſi figuratur, poſterior propria eſt. Nam per ingreſſum in conclaue & clauſum oſtium tanquam Symbolo quodam hypocriſin excludendam ab orationibus monet, quæ cum excluſa eſt, nullus non locus orationi aptus erit. Si oculus te offenderit, effodito eum. Sed ad Col: læſio corporis prohibetur. Verum in priore loco non dictum, ſed ſententia retinenda eſt, quæ eſt abijcere quicquid nobis precioſum eſt, ſi nos à Chriſto abducat, poſterioris dictum cum ſententia congruit. Deus peccatores non exaudit, Deus Manaſſem peccatorem exaudiuit. Hic diuerſus modus ſignificandi ſoluit antinomian. Alio enim modo ſunt peccatores, qui adhuc peccatis indulgent, ac uiuunt ſine pœnitentia, alio modo, qui iam emergunt à peccatis, agunt pœnitentiam, & cupiunt Deo ſuam in poſterum approbare uitam. Hos exaudit Deus iuxta ſuas promiſsiones, illos uero non.

Secunda lex contradictionis eſt, ut utrobiq; ſint eadem ſubiecta, quæ-

dam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

dam enim renatis rectè tribuuntur, uel adimuntur,quæ haud ita non renatis tribui uel non tribui poſſunt. Rurſus quædam magiſtratui conueniunt, quæ non ſine ſcelere ſubditis tribui poſſunt.Contingit interdum,ut quæ antitypo propriè competunt,typo nequaq̃ conueniant. Qui dederit hauſtum aquæ diſcipulo,nomine diſcipuli, non perdet mercedem ſuam. Hic merces promittitur liberali erga miniſtros Euangelij.Sed dictum tantum accommodari debet renatis.Lucæ 6. Eſtote miſericordes. Deut: 19. Ne miſereberis &c. Illud omnibus in genere, hoc ſoli magiſtratui dicitur, ut qui legem Dei & ſuæ politiæ in puniendis contumacibus ſequi debet. Salomoni promittitur regnum patris in perpetuum, qui erat typus Chriſti. Sed res hæc ſoli antitypo Chriſto congruit. Hæc obſeruatio multas antilogias dirimit.

Tertia lex contradictionis eſſe debet,ut utrobique ſint eadem obiecta: nam hæc ſi diuerſa ſint,nulla erit contradictio. In præceptis meis ambulate.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Lex non eſt iuſto poſita. Prior ſententia legem omnibus poſitam monet. Poſterior iuſto non eſſe poſitam clare enunciat. Sed obiecti uarietas tollit contradictionem. Omnibus enim lex poſita, quo ad obedientiam, at iuſtis non ad pœnam eſt poſita, id quod Pauli dictum uult.

Quarta lex eſt, ut utriuſq; partis in contradictione ſint eædem cauſæ, quod potiſsimum ad efficientes & finales refero. Cauſæ enim qualitatem factorum mirabiliter uariant. Chriſtus dicit: Ego dico uobis, ne omnino iuretis. In Deuteronomio dicitur: Per nomen illius iurabis. Prius dictum uetat, ne ob quamlibet cauſam, & quolibet modo iuremus, quemadmodum factitarunt tamen Iudæi, quos reuocat Dominus ad ſaniorem mentem. Poſterius requirit cultum & religionem iurisiurandi in cauſa neceſſaria, graui, ac faciente ad gloriam Dei. Idq; per nomen DEI, non per Idola aut alias res, quæ non ſunt Deus.

Quinta lex, ut utrobiq; ſit eadem

rela-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

relatio. Nam ſi monſtrari poteſt relationis diuerſitas,ſublata eſt antinomia. Paulus dicit: Si ſeruus uocaris, non ſit tibi cura. Idem alibi: Nolite fieri ſerui hominum. Sed hic non eſt relatio eadem. Nam in priori dicto iubemur dominis noſtris carnalibus parere,corporali obedientia. In poſteriori præcipitur, ne hominibus, cultum præter & contra uerbum Dei proponentibus, obtemperemus.

Sexta lex eſt,ut in contradictionibus ſit eadem comparatio. Verum hoc loco quintuplex comparatio eſt obſeruanda. I. Prima erit locorum, qui inter ſeſe diſsidere uidentur, comparatio cum ſuo contextu, argumento & ſcopo,unde ſæpe periſtaſis ſolutionem pugnæ facit. Paulus dicit: Factores legis iuſtificantur. Idem hoc dicit: Nemo lege iuſtificatur. Prior ſententia, collata cum ſuo ſcopo & contextu, uult oſtendere, ideo neminem iuſtum eſſe, quia nemo legem facit, id quod poſterior ſententia apertè pronunciat. II. Secunda comparatio erit locorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

in ſpeciem pugnantium cum cognatis. Hi duo loci: Tentauit Deus Abraham, Et: Deus neminem tentat, pugnare in ſpeciem uidentur. Sed quærantur loci utriq; cognati. Exodi 20. occurrit unus cognatus priori: Nolite timere. Vt enim tentaret uos Deus uenit, & ut terror illius eſſet in uobis, & non pereatis. Matthei 4. occurrit locus poſteriori cognatus, ubi Diabolus Chriſtum tentans inquit: Si proſtratus adoraueris me, dabo tibi hæc omnia. Hic aperte conſpicitur, quod ſit quoddam tentationis genus, cuius finis eſt timor Dei, & ſalus tentati, quod DEO tribuitur, Et rurſus quoddam, cuius finis eſt, à Deo abducere, & ut abductus DIABOLO ſit ſubiectus, & hoc genus tentandi diabolo tribuitur. Hinc iam ſoluitur antinomia. Deus tentauit Abraham, ut eum probatiorem redderet, & ardentiorem cultorem pietatis. Ita & nos & alios multos tentauit & tentat Deus. Deus autem neminem tentat, ut à ſe deficiat, & ruat in Idolatriam. Breuiter, tenta-

tio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tio Dei eſt probationis, Satanæ uerò eſt ſeductionis. 1. Corinth: 12. Diuiſiones gratiarum ſunt, idem uerò ſpiritus. Item: Hæc omnia operatur unus & idem ſpiritus, diſtribuens ſingulis, prout uult. Roman: 1. Vt impertiar, inquit Paulus, uobis aliquod donum ſpirituale. Hi duo loci, qui uidentur pugnare, conferantur cum tertio, qui eſt 1. Cor: 3. Quis igitur Apollo, quis Paulus, niſi miniſtri, per quos crediditis? Item: Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dat. Item: Dei ſumus σιώεργοι. Hic locus antilogiam ſoluendam ex cauſis docet: Spiritus ut autor, Apoſtolus ut miniſter & organum, confert ſpiritualia dona. Ita ſolus ſpiritus dat, ſed per media diuinitus ordinata. III. Tertia comparatio eſt, qua alia comparatione ad Deum dicuntur, alia ad homines. Paulus fatetur, ſe irreprehenſibilem in lege uixiſſe. Rurſus conqueritur, ſe nihil boni poſſe agere. Vtrunq; rectè dictum eſt, ſed diuerſa comparatione. Reſpectu enim hominum erat irreprehenſi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

bilis, Ac coram tribunali Dei agnouit uicioſæ carnis ſordes. IIII. Quarta comparatio eſt tantum ex altera parte locorum diſſidentium, cum altera pars citra omnem comparationem intelligi debeat. Si quis, inquit Chriſtus, uenit ad me, nec odit patrem ſuum, non poteſt eſſe meus diſcipulus. At lex inquit: Honora patrem tuum, & matrem tuam. Prius dictum comparatè intelligendum eſt, nimirum quod tum demum relinquendi ſint parentes, ubi te à Chriſto & pietate auocare conantur. Poſterius uerò dictum ſimpliciter ſine comparatione intelligendum, ut parentes iuxta legem Dei ames, eiſq; exhibeas honorem debitum. V. Quinta comparatio eſt legum, de qua has regulas tenere utile eſt. Prima: Lex inferior cedit ſuperiori. Secunda: Lex tantum eos obligat, quib. eſt lata. Tertia: Lex ſpecialis derogat generali. Quarta: Lex perſonalis obligat tantum in genere facti.

Septima lex, Vt in contradictionis partibus ſit idem modus, & rei ſignificatæ, & dicentis. Si enim non fuerit idem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

idem modus,nulla eſt pugna. Qui diligit non peccat. Nemo eſt, qui non peccet.Hic diuerſus rei ſignificatæ modus eſt. Alius modus peccati eſt domiti,alius regnantis,ſeu alius domiti,alius obligantis ad pœnam. Ac modus dicentis eſt uarius, nam alius eſt modus præcipientis,alius promittentis, alius comminantis, alius narrantis, alius imitantis alterius geſtus. Sed hæc paucis declaranda ſunt. In ſudore uultus tui ueſceris pane tuo. Hoc dictum arripuerunt quidam noſtro ſeculo, & inde neminem ſaluare poſſe,niſi qui manuum labore & ſeruili uictum quæreret. Ex quo factum eſt,quòd quidam relictis literis,agris cœperint dare operam,& rem ruſticam exercere. Sed ex eo decepti ſunt,quod præcipientis modo hæc dicta,& non comminantis pœnas intellexerunt. Ieremiæ 4. dicitur: Iurabis per nomen eius, in ueritate, in iudicio & iuſticia. Oſeæ 4. legitur: Neq; iuraueritis, uiuit Dominus. Hic nulla pugna eſt,ubi monſtratur, Ieremiæ dictum promittentis modo, Oſeæ

uero

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

uerò comminantis pronunciatum eſſe. Ieremias promittit ex ore Domini, quod uerus Iſraël ſit ueri Dei cultor futurus, quod iurandi forma, quę eſt pars ueri cultus Dei, declarat. Oſeas uerò minatur, quod populus rebellis ſit in idolatriam lapſurus, quod inde inſinuat, quod non ſint iuraturi: VIVIT DOMINVS, ſed iurat: BAAL ASTROTH, &c. Modus igitur iſta Prophetarum dicta conciliat. Paulus dicit: Nemo uos iudicet in cibo, aut potu, aut parte diei feſti. Rurſus: Ne attingas, ne guſtes &c. Sed prius dictum eſt per modum præcipientis. Poſterius per modum alterius uerba imitantis per Mimeſin.

Octaua lex & ultima contradictionis reſtat, quæ monet uidendum, an ſit idem Tempus. Hæc .n. lex multas controuerſias diluit, unde illud: Diſcerne tempora, & concordabis ſcripturas. Alia enim Veteribus, alia nobis conuenient. Rurſus alia præſenti uitæ, alia futuræ. Hæc ſi confundis, magnæ ſequentur tenebræ in doctrina Eccle-

ſiæ,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſiæ. In Geneſi dicitur: Maſculus cuius præputium non fuerit circumciſum, exterminabitur de populo ſuo. Paulus autem dicit: Si circumcidamini, Chriſtus uobis nihil proderit. Antilogiam ſoluit Tempus. Circumciſio enim habebat ſuum tempus, uſq; ad Chriſtum exhibitum in certo populo. De illo tempore prius dictum intelligendum eſt. Sed poſterius dictum ad tempus reuelati Chriſti pertinet, quo Sacramenta ueteris legis ſunt abolita.

Hæc de organo diacritico tenere tyrones Theologiæ apprimè neceſſarium puto, nec dubito Antilogias diſſolui poſſe hoc inſtrumento, modò doctè adhibeatur. Verum huc addam generale præceptum, perpetuò huic organo adiungendum: Quoties offeruntur pugnantia in ſpeciem dicta, diligenter uidendum, quodnam iſtorum cum uniuerſa ſcriptura & probatis exemplis conſentiat, quodque diſſentiat. Deinde adhibito Diacritico organo, facilè ex textu circumſtantiarum collatione deprehenditur, quemadmo-

dum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

dum lex legitimæ contradictionis ſit uiolata. Hactenus de modo Theologiæ ſtudendi dixi. Iam reſtat, ut de meo hoc opuſculo nonnihil dicam.

Prodeſt tyronibus Theologiæ, præcipua uerę religionis capita habere, breuiter & nudè explicata, ac ueluti in certas claſſes diſtincta, ut poſtea prolixiora ſcripta, quæ continent iuſtas de ſingulis capitibus diſputationes, auidius legant, & intelligant exactius. Quemadmodum enim in cæteris diſciplinis utile eſt in principio, ſemotis diſputationum labyrinthis, ueras opiniones diſcentibus proponere, quibus præceptis, prolixiores diſputationes tempeſtiuè ac utiliter proponi poſſunt: Ita in ſacratiſsima Theologia commodum eſt, incipientibus nudè ac breuiter ueras ſententias proponere, quas ubi diſcentes imbiberint, abſolutiora ſcripta & diſputationes non ſunt negligendæ. Quapropter conſtitui præcipua ueræ religionis capita colligere, ac breues ſingulorum capitum expli-

cationes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

cationes addere, amotis diſputationibus, in quarum locum pronunciata ſcripturæ magis inſignia de ſingulis locis ſubſtituam.

Cæterum quia duo potiſsimum nobis ex ſcripturis petenda ſunt, quorum prius eſt, recte ſentire, poſterius rectè agere (quibus τὰ προτρεπτικα ſeruiunt) ita inſtituam tractationem, ut ad γνῶσιν & πράξιν omnia referri uideantur. Idq; eo conſilio, ut his cognitis tyrones Theologiæ, ad ſacroſanctum illud opus PHILIPPI MELANTHONIS, uiri optimè de Eccleſia Chriſti meriti, legendum accedant inſtructiores. Nam hic uir θεοσεβέστατος, καὶ φιλαληθέστατος, non ſolum tractandi ordine perſpicuus, et in diſputando contra ueræ religionis hoſtes ſincerus & acutus eſt, Verumetiam more Prophetico & Apoſtolico, ſubinde ex doctrinæ partibus extruit monitiones, reprehenſiones, minas, conſolationes, ut hoc pacto doctrinam lectori accommodet, Ex quo accidit, quod ſacroſanctum illud opus excreuerit in

iuſtum

iuſtum uolumen, quod opus tum demum maximo & inæſtimabili fructu, amantibus uerę religionis proponi poteſt, ubi primum capita ipſa religionis, breuiter nudēque explicata imbiberint. Quapropter admonendos duxi ſtudioſos adoleſcentes, ut quemadmodum in aliis diſciplinis certo ordine à facilioribus ad ea quę magis ardua ſunt progrediantur, ſic quoq; in hoc ſanctiſſimo Theologiæ ſtudio, primum planas & perſpicuas ſententias diſcant, deinde ad altiora conſcendant. Ita futurum eſt, ut ſi ſpiritum Chriſti doctorem implorauerint, fœliciter in hoc ſtudio uerſentur.

Iam de libri noſtri partitione nonnihil adiiciendum eſt. Ipſum Deum, ſacræ ſcripturæ unicum autorem, uniuerſam religionis doctrinam, quam ipſe mundo reuelauit ac manifeſtauit, in quatuor ordines digeſſiſſe manifeſtum eſt. Quorum primus ad fœdus gratiæ ſeu promiſsionem & regnum Chriſti ſpirituale pertinet. Secundus communem formandæ uitæ regulam præſcribit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſcribit. Tertius regimen Eccleſiaſticum continet. Quartus politicam uitam ac œconomicam inſtruit. Horum primus Promiſsionis ſeu Euangelij titulo, reliqui tres Legis nomine ſignari ſolent, quoties intra ſe promiſsio ſeu Euangelium & Lex opponuntur, Alioqui Legis uocabulum hęc omnia continet. Nam ubi Latini interpretes, Legis, & Græci τοῦ νόμου uocem uſurpant, Ebræi THORA habent, quæ in genere doctrinam ſignificat, de quo plura aliâs.

Quanquam autem reipublicæ Moſaicæ forma nos non obliget, tamen diſtinctio capitum doctrinæ etiamnum in Eccleſia neceſſariò retinenda eſt. Nam primum tenenda eſt omnino doctrina de ſpirituali Chriſti regno, in quo ſolo ſalus & uita dominantur. Deinde opus eſt generali uiuendi regula ſecundum uoluntatem Dei, quæ regula in decalogo continetur. Tertio loco, quia nullus cœtus ſine certo regimine diu incolumis conſiſtere poteſt, cœtus Eccleſiæ, hoc eſt, ciuium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Christi, opus habet institutis, iuxta quorum preſcriptum in externa Eccleſiæ ſocietate uiuendum eſt. Poſtremò quia in hoc mundo tanquam in alieno regno peregrinatur, opus habet, ut rectè de politico & œconomico ſtatu ex uerbo Domini erudiatur, ne uel contemnat has Dei ordinationes, uel abutatur in Dei contumeliam.

Deinde & hanc diſtinctionem cum ipſa diuini cultus ratio, tum finis hominis, efflagitare uidentur. Cultus enim Dei & finis conditionis humanæ naturæ, ad Deum glorificandum uera obedientia referuntur. Verum quoniam Deus coli nequit, ab ijs, qui ſunt extra filium, neceſſaria eſt primum doctrina, per quam membra filij Dei conſtituimur, & regno Christi ſpirituali inauguramur. Deinde quia cultus Deo præſtandus eſt, & edendus fructus pœnitentiæ, non ſolum cum omnibus pijs in genere, uerumetiam in externo cœtu Eccleſiæ, & politica ſocietate, in quibus uiuimus, neceſſe eſt pro hac diuerſitate ſtatuum religionis

noſtræ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

noſtræ capita diſtinguere, præſertim cum ipſum Deum diſtinctionis autorem habeamus, et cultus diuini ratio finiſq; hominis eandem ſuo ſuffragio approbare uidentur.

Sit ergo prima claſsis eorum capitum, quæ neceſſariò ad promiſsionis doctrinam pertinent.

Secunda, doctrinam uitæ communem complectatur, cum locis affinibus.

Tertia, Eccleſiæ regimen, & ea quæ illuc pertinent, contineat.

Quarta & poſtrema claſsis, politica & œconomica. Horum claſsium κεφαλαῖα, hoc eſt, capita ſubijciam, quo ueluti intra tranſennam totum hoc opus conſpiciendum pio lectori proponamus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

CATALOGVS CAPItum communium primæ claſsis.

1. Deus.
2. Creatio.
3. Prouidentia.
4. Homo.
5. Iuſticia originalis.
6. Liberum arbitrium.
7. Contingentia.
8. Peccatum.
9. Pœna peccati.
10. Verbum accuſans.
11. Euangelium.
12. Pœnitentia.
13. Iuſtificatio.
14. Ordo reparationis.
15. Regnum Chriſti.

CATALOGVS CAPItum communium ſecundæ claſsis.

1. Doctrina uitæ communis filiorum Dei.
2. Legitima ſpiritualis cultus Dei & ratio.
3. Generalis doctrina bonorum operum.
4. Opera Charitatis.
5. Vocatio cuiuſq;.
6. Votum.

7. Con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

7. Conſcientia.
8. Vetus homo & nouus homo.
9. Litera & Spiritus.

CATALOGVS CAPItum communium Tertiæ claſsis.

1. Prædeſtinatio. 2. Eccleſia.

3. Symbolum. In hoc capite multi loci explicantur, ut de nomine IESV, regno & ſacerdotio Chriſti, de natiuitate, conceptione, paſsione, reſurrectione, deſcenſu ad inferos, aſſumptione in cœlum, de remiſsione peccatorum. De Eccleſia, de Iudicio, de Reſurrectione generali. Quare eorum locorum non feci diſtincta capita, quia hæc communi nempe Symbolo ſubijciuntur.

4. Oratio.
5. Doctrina Eccleſiæ.
6. Sacramentum.
7. Baptiſmus.
8. Cœna Domini.
9. Teſtamentum.
10. Ordo Eccleſiaſticus.
11. Poteſtas Eccleſiaſtica.
12. Autoritas Eccleſiaſtica.
13. Satisfactio.
14. Libertas Chriſtiana.
15. Ceremoniæ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

16. Adiaphora. 18, Crux.
17. Scandalum.

CATALOGVS CAPItum communium Quartæ claſsis.

1. Magiſtratus.
2. Leges.
3. Iudicia.
4. Vindicta.
5. Zelus.
6. Contractus, ubi & de Vſura.
7. Dominium & ſeruitus.
8. Oeconomia.
9. Coniugium.
10. Partium imperium.
11. Vſus diuitiarum.
12. Cura licita & illicita.
13. Perfectio Chriſtiana.

EX-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

EXPLICATIO CAPITVM PRIMAE CLASSIS.

CAPVT PRIMVM. DEVS.

DVplex de deo hominũ inſtitutio á regio Propheta Dauide nobis commendatur, Pſalm: 19. Vniuerſalis una, altera peculiaris. Illa omnium hominum communis, hæc filiorum Dei propria exiſtit. Vtraq; unde petenda ſit, explicandum eſt.

De uniuerſali itaque cognitione Dei diſputat Paulus ad Rom: 1. ubi ſic inquit: Reuelatur enim ira Dei ẽ cœlo, ſuper omnem impietatem, & iniuſticiam hominum, ueritatem Dei iniuſtẽ detinentium. Quia quod cognoſcitur de Deo, manifeſtum eſt in illis. Deus enim illis manifeſtauit. Siquidem inuiſibilia ipſius ex creatione mundi operibus intellecta conſpiciuntur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

æternaq; eius potentia & diuinitas, in hoc ut ſint excuſabiles.

His uerbis Paulus teſtatur, creaturam DEI eſſe ueluti ſcholam quandam uniuerſalem, in qua in Dei noticia erudimur. Eſt enim tota creatura non ſolum teſtimonium de Deo, quod ſit, uerum etiam ſpeculum quoddam, in quo ſe quodammodo contemplandum nobis proponit. Aeternitas enim ex quo liquet, quod omnis creaturæ ſit conditor. Potentia cognoſcitur ex eo, quod tantam molem à ſe conditam, in ſua manu teneat, faciatq; ut omnia in ſe conſiſtant. Sapientia peruidetur ex ordine & diſpoſitione rerum. Bonitas relucet in conſeruatione & uſu rerum. Iuſticia in adminiſtratione, qua ſontes quidem punit, innocentes uero uindicat. Miſericordia inde cognoſcitur, quod tanta patientia tolerat hominum peruerſitatem. Veritatis commendatio eſt, quod ſit immutabilis. Proinde qui conceptam Dei noticiam habet, iam illi laudem debet æternitatis, potentiæ, ſapien-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſapientiæ, bonitatis, iuſticiæ, miſericordiæ, ueritatis, ac cæterarum uirtutum, quarum quædam ueſtigia rebus â ſe conditis impreſsit Deus.

Hinc Plato duas definitiones extruxit, quarum prior eſt: θεός ἐςὶ ζῶον ἀθάνατον, ἀυταρκὲς πρὸς ἐυδαιμονίαν, id eſt: Deus eſt uiuens immortale, cui nihil ad fœlicitatem deeſt. Altera: θεός ἐςὶν ὀυσία ἀΐδιος, τοῦ ἀγαθοῦ φύσεως ἀιτία, id eſt, Deus eſt eſſentia ęterna, cauſa boni quod eſt in natura. Adijciamus & tertiam, quam Socrates apud Xenophontem recitat, in hanc ſententiam: Scito (inquit) Deum tantum & talem eſſe, ut ſimul omnia uideat, et omnia audiat, & ubiq; adſit, ac ſimul omnium rerum curam gerat. Atq; ita ipſa creatura ſatis euidentem demonſtrationem de Deo ſuppeditat, quantum quidem ad lucem Dei attinet, non quantum ad noſtram cœcitatem. Senſus enim noſter hic deficit, antequam aſſequatur, aut quis ſit, aut qualis ſit Deus, id quod eleganter innuit Paulus Act: 17. cum

dicit, Dominum in præteritis generationibus reliquiſſe gentes in ignorantia, neq; tamen ſe reliquiſſe ἀμάρτυρον, id eſt, citra teſtimonium, quoniam dedit pluuias & ubertatem de cœlo.

Porro huius uniuerſalis cognitionis Dei uſus duplex eſt, prior generalis, qui ſe extendit ad omnes homines, nimirum ut ſint inexcuſabiles, ut qui nullam poſſint adferre defenſionem in iudicium Dei, qui iure ſint damnabiles. Huius uſus meminit Paulus in ſupra citato loco, Roman: 1, his uerbis: In hoc ut ſint inexcuſabiles. Poſterior uſus ſpecialis eſt, de quo Epiſtola ad Ebręos loquitur, in hunc modum: Per fidem intelligimus perfecta fuiſſe ſecula uerbo Dei. Hic fidei tribuit illud lumen, quod in mundi creatione uerè proficiant homines in gloriam creatoris. Huc & illud Dauidis Pſalm: 92. pertinet: Delectaſti me Domine in factura tua, & in operib. manuum tuarum exultabo. Hæc breuiter ſint dicta de uniuerſali Dei cognitione, eiuſq; uſu duplici.

Nunc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Nunc de altero genere cognitionis Dei dicendum eſt,

Peculiaris itaq; cognoſcendi Dei modus duplici fundamento nititur, nimirum. Verbo & Teſtimonio, quod uerbo additum eſt. Talem enim Deum apprehendere oportet, qualem ſe per uerbum & teſtimonium patefecit, iuxta illud:

Eſſe Deum credas, quod de ſe prædicat ipſe.

Verbum quidem intelligo, quod inde uſq; ab initio de cœlo ſonuit uarijs modis, ac tandem per filium, Ebræos 1. Teſtimonium uero uerbo adiectum duplex eſt. Aut enim uerbo confirmando, ut uerum ratumq; à nobis habeatur, additum eſt. Cuius generis in ueteri & nouo Teſtamento multa leguntur, ut in diluuio ſeruatio piorum, ſubmerſio impij mundi. Confuſio linguarum, Mirabilis tranſitus populi Dei per medium aquæ, maris rubri & Iordanis. Prolongatio dierum ad preces piorum. Multæ exuſcitationes mortuorum. Sanationes miracu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

miraculoſæ, & huius generis penè infinita. Hoc genus teſtimoniorum commendat ſuo populo Deus, Exodi 13. Erit quaſi ſignum in manu tua, & quaſi monumentum in oculis tuis, ut lex Domini ſemper ſit in ore tuo. Ad quod genus teſtimoniorum prouocat etiam Dominus apud Iohannem, ubi inquit: Si mihi non creditis, credite Operibus meis. Aut fiduciam ex uerbo conceptam confirmat, ut, Circumciſio & alia Sacramenta ueteris populi. Et in nouo teſtamento Baptiſmus et cœna Domini, fiduciæ promiſsionis teſtimonia & ſignacula ſunt. Hæc noticia Dei, quæ in uerbo & teſtimonio reſidet, ſola ſalutaris eſt. De qua Dominus Iohannis 17. ſic inquit: Hæc autem eſt æterna uita, ut cognoſcant te ſolum uerum Deũ, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Per hanc enim renouamur (ut inquit Paulus) in imaginem Dei. Cognitionis uocabulum hoc loco Synecdoche Ebraica, & noticiam & fiduciam conſequentem ſignificat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Poſtq̃ autem de duplici Dei cognitione in genere dictum eſt, nunc ea, quæ ad poſteriorem, hoc eſt, ad ſalutarem illam cognitionem Dei pertinent, in certa membra diſtinguamus, & ordine explicemus. Conſtituantur autem hæc explicationis membra.

Primum. Deſcriptio Dei cum diſtinctione perſonarum. Secundum, Teſtimonia de unitate eſſentiæ diuinæ, de trinitate perſonarum. De Diuinitate filij & ſpiritus ſancti. Tertium. Diuinarum quarundam appellationum explicatio. Quartum. Proprietates perſonarum. Quintum. Varius modus ſcripturæ loquendi de altera perſona in Diuinitate. Sextum. Teſtimonia de proprietatibus Dei. Septimum, quis ſit uſus, & ueræ noticiæ Dei praxis.

DESCRIPTIO DEI CVM diſtinctione perſonarum.

DEſcriptio autem Dei, in qua etiam diſtinctio perſonarum continetur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tur,optima et commodiſſima eſt,quam Philippus in locis Theologicis recitat, his uerbis:Deus eſt eſſentia ſpiritualis, intelligens, æterna, uerax, pura, bona, iuſta, miſericors, liberrima, immenſæ potentiæ & ſapientiæ. Pater æternus, qui filium imaginem ſuam ab æterno genuit. Et Filius imago patris coæterna,& Spiritus ſanctus, procedens à Patre & Filio, ſicut patefacta eſt diuinitas certo uerbo, quod pater æternus cum filio ac ſpiritu ſancto condiderit & ſeruet cœlum & terram, & omnes creaturas. Et in genere humano condito ad imaginem ſuam,& certam obedientiam elegerit ſibi Eccleſiam, ut ab ea hæc una & uera diuinitas, patefacta certis teſtimonijs,& per uerbum traditum Prophetis & Apoſtolis, agnoſcatur,inuocetur & colatur,iuxta uerbum illud diuinitus traditum, Et damnentur omnes cultus, qui fingunt alios Deos,& hęc uera diuinitas in uita ęterna celebretur.

Hæc deſcriptio ex multis ſcripturæ locis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ræ locis collecta eſt, & conſtat quinq; principalibus partibus. Primum deſcribitur Deus abſolutè. Secundo relatiuè, ubi perſonæ diuinitatis diſcernuntur & diſtinguuntur. Tertio, Ab effectu generali. Quarto, Ab effectu ſpirituali. Quinto & ultimo loco finis patefactionis diuinæ additur.

TESTIMONIA PRObantia unum eſſe Deum.

Exodi 20. & Deut: 5. Ego Iehoua Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo ſeruitutis. Non habebis Deos alienos coram me.

Deut: 9. Audi Iſrael, Iehoua Deus noſter, Iehoua unus eſt.

Pſal: 18. Quis Deus præter Iehoua, & quis fortis præter Deum noſtrum?

Malachiæ 2. Nunquid non pater Vnus omnium noſtrûm? Nunquid non Deus unus creauit nos?

1. Corinth: 8. Scimus quod non ſit alius Deus quâm unus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

1. Timoth 2: Vnus eſt Deus, unus etiam conciliator Dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus.

TESTIMONIA PROBANTIA TRES PERSONAS Diuinitatis.

Geneſis 1. opus creationis tribus perſonis tribuitur. Deus dixit, & ſpiritus ferebatur ſuper aquas. Hic clarè habemus Deum, Λόγον, & Spiritum ſanctum.

Pſalm: 33. Verbo Iehoua cœli facti ſunt, et ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum.

Matth: 28. Euntes ergo docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine Patris, Filij & Spiritus ſancti.

Matth: 3. In Baptiſmo Chriſti apparent perſonæ diſtinctæ Trinitatis. Pater ſonat hanc uocem: Hic eſt Filius meus dilectus. Filius ſtans in flumine conſpicitur. Spiritus ſanctus ſpecie uiſibili demittitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Ad Galat: 4. Quoniam eſtis filij Dei, emiſit Deus ſpiritum filij ſui in corda ueſtra, clamantem: Abba pater.

1. Iohan: 5. Tres ſunt qui teſtimonium perhibent in cœlo: Pater, λόγος, & Spiritus ſanctus, & hi tres unum ſunt.

2. Corinth: 13. Gratia Domini Ieſu Chriſti, & dilectio Dei, & communio Spiritus ſancti, ſit cum omnibus uobis.

TESTIMONIA PRObantia diuinitatem Filij.

Teſtimonia quibus diuina natura filij Dei comprobatur, ad quinque capita reuocare ſoleo, quorum primum eſt apertum ſcripturæ pronunciatum. Secundum, cultus Chriſto exhibendus. Tertium, Opera Chriſti, Quartum, confeſsio Eccleſiæ. Quintum, officium redemptionis. Hæc quinque capita memoriæ iuuandæ gratia, his uerſiculis includo,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Dictum, cultus, opus, confeßio, munera, quinq; hæc
Naturas Chriſti cognoſcendas tibi monſtrant.

Dicta ſeu ſcripturæ pronunciata inter multa hæc ſunt illuſtria. Ieremiæ 23. Hoc eſt nomen, quod uocabunt eum Iehoua iuſtificator noſter.

Pſal: 68. Iehoua nomen illi, exultate in conſpectu eius.

Eſa: 9. Vocabitur nomen eius admirabilis, conſiliarius, Deus fortis.

Iohan: 1. In principio erat λόγος, & λόγος erat apud Deum, & Deus erat λόγος. Hic λόγος ſubiectum eſt, iuxta hanc regulam: Cum uerbum hyparcticon collocatur cum duobus nominatiuis, articulus ambiguitatem tollit. Nam is nominatiuus, qui habet adiectum articulum, propoſitionis ſubiectum eſt, ut, ἐισὶ ἀιγύπτιοι ὁι κολχοὶ. Hic de Cholchis pronunciatur, quod ſint Aegyptij.

Roman: 9. Ex quibus eſt Chriſtus, ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula.

1. Iohan: 5. Et ſumus in uero, in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

filio eius, Ieſu Chriſto. Hic eſt uerus Deus, & uita æterna.

Huc quoq; teſtimonia omnia refero, in quibus naturalis & unigenitus Dei filius eſſe prædicatur.

Secundum caput teſtimoniorum, quibus probatur diuinitas Chriſti, eſt CVLTVS, qui ex Dei mandato illi exhibetur ab Angelis & hominibus.

Ebræos 1. Adorent eum omnes Angeli Dei. Hunc Paulus & Stephanus inuocant & agnoſcunt, καρδιογνώστην. Quare uerus & naturalis Deus eſt.

Hoc ipſum confirmat tertium probationum caput, quod tribuit Chriſto opera ſoli Deo propria: creat, uiuificat, uerbo potentiæ ſuæ omnia portat, exaudit, Quæ omnia ſunt ſolius diuinæ potentiæ.

Quartum caput eſt: Confeſſio puræ & Catholicæ Eccleſiæ, de qua in Symboli explicatione.

Poſtremum membrum eſt Munus mediatoris, quod non competit

creaturæ puræ. Sed de hoc capite etiam in Symbolo dicam, ubi Sacerdotium Chriſti ſum deſcripturus.

DE SPIRITV SANCTO.

SPIRITVS, cum de Deo prædicatur, accipitur dupliciter, nimirum eſſentialiter & perſonaliter. Vt, cum dicitur: Pater, λόγος, & Spiritus ſanctus ſunt Deus & Spiritus, uocabulum ſpiritus eſſentialiter accipitur. Perſonaliter autem, cum pro tertia perſona in diuinitate accipitur, idq; per Metonymiam, quia ſpirituales motus in cordibus hominum excitat, & illorum corda purificat, quod Epitheton, SANCTVS, etiam indicat.

TESTIMONIA PRObantia Spiritum ſanctum eſſe Deum.

Petrus ad Ananiam dicit: Quid eſt quod impleuit cor tuum, ut mentireris

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

reris Spiritui ſancto? Et paulò poſt: Non es mentitus hominibus,ſed Deo.

Iob 33. Spiritus Domini fecit me,& ſpiraculum omnipotentis uiuificauit me. Hoc opus tantum diuinæ naturæ competit.

Baſilius diuinitatem Spiritus ſancti hac demonſtratione aſtruit: Omnis creatura habet ſubſtantiam circumſcriptam. Spiritus ſanctus non habet ſubſtantiam circumſcriptam. Ergo Spiritus ſanctus non eſt creatura. Inuiſibilis enim creatura,etiamſi nō circumſcribatur loco & finibus, tamen proprietate ſubſtantiæ finitur. Huc pertinent etiam teſtimonia ſupra citata, de perſonarum trinitate.

DIVINARVM QVArundam appellationum explicatio.

Appellationes in diuinis diligenter obſeruandæ & diſcernendæ ſunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Teneatur itaque principio hæc diſtinctio: Quædam appellationes conueniunt Deo ex omni æternitate. Quædam ex tempore, idq; creaturarum reſpectu, nam in Deum nullum omnino accidens cadit. Sed utrunq; genus plures recipit differentias. Nam quæ Deo attribuuntur ex omni æternitate appellationes, ſunt triplices. Quædam enim ad eſſentiam pertinent, quædam perſonarũ diſcrimina reſpiciunt, Quædam collectiuè Deo tribuuntur. Ad eſſentiam pertinent: Deus, bonus, ſapiens, omnipotens, caſtus, uerax, & huiuſmodi, quæ de Deo dignè dicuntur. De hoc genere appellationum tenenda eſt regula, quod quicquid de una perſona dicitur, reliquis poſsit digniſſimè attribui. Vt enim patrem rectè Deum, Dominum, omnipotentem, iuſtum, intelligentem dicis, ita ea Filio & Spiritui ſancto ueriſsimè attribuis. Sunt enim hæ appellationes Naturæ, hoc eſt, eſſentiæ diuinæ, communes propter æqualitatem æternitatis, magnitudi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

gnitudinis, potentiæ trium perſonarum in una diuinitate.

Cum autem audimus has uarias appellationes Deo tribui, non cogitabimus, in Deum accidentia cadere, aut Deum compoſitum eſſe, aut mutationibus obnoxium. Nam hæ uariæ appellationes non diuerſitatem in eſſentia diuina notant, ſed unam eandemq́ꝫ ſimpliciſsimam ſignificant, quæ has uarias ſortitur appellationes propter effectus in creaturis. Quare ſecundum eſſentiam non diſtinguuntur in Deo, Iuſticia, ſapientia, fortitudo, miſericordia, ſed ſecundum effectus in creaturis.

At appellationes quæ ad perſonarum diſcrimina pertinent, longè aliter ſe habent. Non enim ſecundum eſſentiam dicuntur (tametſi realiter) ſed relatiuè, ſicut pater ad filium, & filius ad patrem, & ſpiritus ſanctus ad utrunque, ut qui ab utroq́ꝫ procedit. Pater gignit, λόγος naſcitur, Spiritus ſanctus procedit. Hic non ſunt communes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

appellationes, Pater enim non eſt Filius, nec Spiritus ſanctus. Pater non naſcitur nec procedit. De proprietatibus paulò poſt plura dicemus.

Collectiuè Deo tribuuntur: Trinus, trinitas, τριαδικὸς τριάς. Vndè rectè dixeris: Deus eſt trinus, Diuinitas eſt trinitas, ſi perſonas omnes complecteris diuinitatis.

Poſterius genus appellationum, quas dixi Deo ex tempore competere, eſt etiam in triplici diſcrimine. Nam quædam ſimpliciter dicuntur, ut: Deus eſt incarnatus, λόγος eſt caro factus. Quædam relatiuè, ſed dupliciter. Nam quædam ſunt communes tribus perſonis, ut, Dominus, creator, refugium, clypeus, &c. Aliæ ſeorſum ſingulis perſonis competunt, ut Pater mittit, Filius mittitur, ut aſſumat humanam naturam, Spiritus ſanctus in corda mittitur credentium, λόγος eſt ſacerdos, mediator. Quædam per ſimilitudinem dicuntur, ut quæ ad paſsionem, ſitum, habitum, locum, tempus referuntur, ut

cum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

cum Deus iraſci, furere, aſcendere, de-
ſcendere, aures adhibere, uidere dici-
tur, eo ſchemate, quod Ἀνθρωποπαθείαν
nominant, ut cum membra, actiones,
& affectus hominum aut aliorum ani-
malium, Deo tribuuntur. Membra, ut
oculi, aures, os, caput, alæ, cornua. Acti-
ones, Stare, ſedere, aſcendere, deſcende-
re. Affectus, ira, furor, pœnitentia, mi-
ſericordia, zelus, &c. Verum hæc
omnia comparatè dicuntur, & per ſi-
militudinem, qua creata diuinis qua-
dam tenui umbra comparari poſſunt.
Sed rem uno atque altero exemplo de-
clarabo, ut in alijs ſtudioſi analogiam
conſiderent.

Oculi tribuuntur Deo, quòd omnia
uideat ac circumluſtret, ut prudens pa-
terfamilias in domo, unde pulchrè ocu-
lorum intuitu adumbratur diuina pro-
uidentia. Aures tribuuntur Deo, quo-
niam omnia audit, nihilque ipſum latet,
ſignificantque modò clementiam, qua
exaudit inuocantes, modò æquitatem,
qua peccatores non audit. Aſcendit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

quando ſe à nobis ſubducit, ueluti noſtra non curans. Deſcendit, quando ſe nobis accõmodat, atq; inſigne aliquod opus ad noſtram utilitatem edit. Alæ cum tribuuntur Deo, ſignificatur diligens Dei prouidentia in fouendis ac defendendis pijs.

Ex his facilè erit de reliquis huius generis formulis iudicare, ne in anthropomorphitarum errorem incidamus, qui Deum reuera talibus membris præditum eſſe exiſtimarunt. Nunc quarundam appellationum definitiones ſubijciam, quarum explicatio ualde neceſſaria eſt. Primum ergo differentiam inter naturam & perſonam uideamus.

Quoties NATVRAE uocabulo utitur Eccleſia in doctrina de diuinitate, ſignificat ipſam eſſentiam, quæ reuera eſt, in qua tres perſonæ ſubſiſtunt. PERSONA unam rem indiuiduam naturæ ſeu eſſentiæ ſignificat, ſeu ut Philippus definit, Perſona eſt ſubſi-

ſtens

ſtens uiuum, indiuiduum, incommunicabile, non ſuſtentatum ab alio, Græcè ὑφιστάμενον. Non ſuſtentatum ab alio, excludit diſputationes eorum, qui ut duas naturas in Chriſto, ita etiam duas perſonas, ſed falſo, docebant. Humana enim natura in Chriſto non habet rationem perſonæ per ſe, ſed dependet ſingulari ordine ad hanc diuinam perſonam, λόγον, ut ab ea ſuſtentetur & conſeruetur, & rationem perſonæ cum diuina natura accipiat. Vnde in Symbolo: Vt anima rationalis & caro unus eſt homo, Ita Deus & homo unus eſt Chriſtus, Non unitate naturæ, ſed unitate perſonæ. Breuiter, Natura dicitur quatenus eſt eſſentia quædam, Perſonæ uerò quæ in ea eſſentia ſeu natura ſubſiſtunt. Vnde quia tres ſunt iuxta patefactionem diuinam ſubſiſtentiæ in diuina eſſentia, tres quoque confitemur perſonas. Alia eſt enim perſona patris, alia filij, alia Spiritus ſancti, Sed non eſt alia natura aut eſſentia Patris, quàm Filij & Spiritus ſancti,

quem-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

quemadmodum impiè docuerunt Ariani, Sed ut Pater eſt in Filio et Spiritu ſancto, Ita Filius in Patre et Spiritu ſancto, & Spiritus ſanctus in Patre & Filio κατὰ περιχώρησιν, ut Græci loquuntur Theologi. Ita Chriſtiana fides eſt, non confundere perſonarum trinitatem, nec diſcerpere naturæ unitatem.

Prima perſona dicitur Pater æternus, quia habet Filium æternum, qui λόγος dicitur, duplici reſpectu, primum reſpectu patris, quia cogitatione patris naſcitur. Deinde reſpectu noſtri, quia profert Euangelium è ſinu patris, & nobis annunciat. Hic æternus λόγος ideo dicitur filius patris, quia ab ipſo generatur ſecundum ueritatem naturæ, transfuſa patris ſubſtantia in filium.

Verum cum dicitur filius de patre naſci, cauendum eſt, ne rerum creatarum cogitatione & ſimilitudine initium ullum natiuitatis æternæ Chriſti, cum Arianis cogitemus. Nam Dei λόγος ante omne prorſus initium, hoc eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

eſt,ſine aliquo ſuæ natiuitatis initio de patris ſubſtantia genitus eſt. Deus de Deo, Lumen de lumine, iuxta confeſſionem Catholicæ Eccleſiæ, quæ filium ὁμοούσιον patri confitetur, contra Arianorum dogma, quo tres naturæ ſtatuebantur, ut tres perſonæ.

Porrò quia Pater dicitur gignere, λόγος naſci, & Spiritus ſanctus procedere, tenenda eſt harum appellationum explicatio. GIGNERE eſt alium de ſua eſſentia gignere. Quare cum CREARE ſit aliquid ex nihilo facere, λόγος æternus Dei nequaquam creatus eſſe dicendus eſt. NASCI eſt à potentia cognoſcente, quia genitum eſt imago gignentis. Vt autem in hominibus potentia cognoſcens format imagines, & loquitur: Sic Filius eſt æterni patris imago, cogitatione genita, ab æterno communicata ſubſtantia, & oſtendens patrem in reuelatione Euangelij. PROCEDERE autem eſt à uoluntate, quia ſpiritus ſanctus eſt motor ſeu agitator.

PA-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

PATRIS uocabulum duplicem relationem habet. Nunc enim relationem habet ad λόγον, & perſonam primam in diuinitate ſignificat, Nunc ad homines refertur, eſtq; commune toti Trinitati ab effectu erga homines, ut cum dicimus: Pater noſter qui es in cœlis.

SPIRITVS quoq; nomen nunc eſſentialiter, & communiter prædicatur de tribus perſonis, nunc perſonaliter, & eſt tertia perſona in diuinitate, de qua re ſupra dictum eſt.

DE PROPRIETATE Perſonarum.

In una eſſentia tres ſunt hypoſtaſes ſeu perſonæ, quæ à ſe inuicem proprietatibus duplicibus diſcernuntur, nempe interioribus & exterioribus. Interiores ſunt, gignere, naſci, procedere, Solus Pater gignit. Solus Filius naſcitur. Solus Spiritus ſanctus procedit. ſed inter naſci & procedere hoc eſt diſcrimen, quemadmodum & ſupra in-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

dicatum eſt: Naſci quidem eſt ã potentia intelligente, quia filius cogitatione naſcitur, & eſt imago patris. Procedere autem, eſt à uoluntate, quia Spiritus ſanctus eſt agitator ſeu amor ſubſtantialis, tanquam ignis amoris, quo pater filium complectitur, & filius patrem, imõ quo poſtea pater & filius dulciſsimo complexu ſibi copulant Eccleſiam ſuam. Proprietates exteriores à beneficijs erga Eccleſiam ſumptæ ſunt, ut mittere & mitti. Pater mittit, Filius mittitur, ut aſſumat carnem humanam, & fiat uictima. Spiritus ſanctus mittitur in corda, ut in nobis accendat nouam lucem & iuſticiam.

MODVS SCRIPTVRAE uarius loquendi de Filio, altera perſona Trinitatis.

Scriptura uarijs modis de altera perſona in diuinitate loquitur. Primum enim per Synechdochen, cum huma-

humanitati attribuitur, quod eſt totius perſonæ, ut: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Et econtra, cum diuinitati tribuitur, quod ſimiliter eſt totius perſonæ, ut cũ Ieremias dicit: Ipſum Iehoua eſſe iuſtificatorem noſtrum. Eſt enim IEHOVA eſſentiæ diuinæ appellatio.

Secundo, quædam attribuuntur per communicationem idiomatum, ſed in concreto. Hæc autem ut dextrẽ intelligantur, uidendum primum, quid ſit Idioma. Deinde quid communicatio idiomatum, Tum cur in concreto tantum recepta ſit hæc prædicatio.

IDIOMA itaq; eſt proprietas uni naturæ conueniens, ut in homine, Mentis Idioma eſt intelligere, ratiocinari, meditari. Corporis Idioma eſt lacerari, tangi, conſpici &c.

COMMVNICATIO IDIOMATVM eſt, cum Idiomata, hoc eſt, proprietates unius naturæ, alteri communicantur, & tribuuntur in concreto, ſeu, Communicatio idiomatum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

eſt prædicatio, in qua proprietas uni naturæ conueniens, perſonæ tribuitur in concreto, propter unionem hypoſtaticam.

Quod autem in concreto id tantum fieri poſsit, hæc eſt ratio: Abſtracta ſignificant naturas & formas, per ſe conſideratas, ut diuinitas & diuina natura, humanitas & humana natura. Concreta autem ipſa ſubiecta ſignificant cum naturis & formis, ut, homo non ſignificat humanitatem, ſed ὑφιστάμενον totum, in quo anima & corpus ſunt. In concreto igitur perſona intelligitur, in Abſtracto natura tantum.

Cum igitur loquimur de filio Dei, communicatio idiomatum eſt forma loquendi, in qua proprietates unius naturæ alteri naturæ communicantur, propter unionem hypoſtaticam. In Chriſto Idioma naturæ diuinæ eſt, eſſe omnipotentem, creatorē, ſcrutatorem cordium. Rurſus Idioma humanæ naturę eſt, edere, bibere, ligari, triſtari, crucifigi, mori. Verum hæc diuerſarum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

naturarũ idiomata cõmunicãtur in concretis, hoc modo: Filius Marię eſt omnipotens, eſt creator, eſt ſcrutator cordiũ. Deus edit, bibit, fatigatus eſt, triſtatus eſt, crucifixus eſt, mortuus eſt. Sic uerbum eſt homo, Deus eſt homo, Chriſtus eſt Deus, Deus eſt natus ex uirgine. Deus acquiſiuit ſibi Eccleſiam ſuo ſanguine. Hæ propoſitiones ideo ſunt ueræ, quia naturæ, diuina & humana, unitæ ſunt unione hypoſtatica ſeu perſonali.

Tertio, Quædam ſeorſum naturis tribuuntur, humanitati quidem, quæ eam ſolam attingunt. Vt, Filius Mariæ creuit ſapientia & gratia coram Deo & hominibus. Diuinitati uerò, quæ in illam ſolam competunt, ut, Filius Dei eſt, per quem ſecula ſunt condita.

Quarto, Interdum prædicata conueniunt utriq; naturæ in Abſtracto, ut, Chriſtus uiuit in cœlo, quod utiq; conuenit Chriſto, ſecundum utramq; naturam, diuinam & humanam.

Quinto

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Quinto, Quædam ita tribuuntur perſonæ, ut per ſe & ſeorſum neq; humanæ neque diuinæ naturæ conueniant: qualia ſunt opera redemptionis, uidelicet, quod poteſtatem á patre acceperit, remittendi peccata, ſuſcitandi quos uelit, iuſticiam, ſanctitatem, ſalutem largiendi, quod iudex conſtitutus ſit uiuorum & mortuorum, ut honoretur quemadmodum & pater, quod ſit lux mundi, paſtor bonus, ſacerdos, rex, mediator.

Diſcernendæ ſunt igitur appellationes, quæ naturarum proprietates ſignificant, ab Officij appellationibus. Deus, omnipotens, immortalis, ſunt appellationes ad diuinam naturam referendæ. Homo, paſsibilis, uulneratus, mortuus, ſunt appellationes ad naturam humanam referendæ, (etſi omnis iniuria & paſsio homini Chriſto illata, ad ipſum unigenitum & impaſsibilem Deum, quadam ratione pertinet, quia diuina & humana natura unione hypoſtatica ſunt uni

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tæ) Sed nomina Officij , quæ ſunt, Mediator, Redemptor, Saluator, Rex, Sacerdos, Paſtor, competunt toti perſonæ, non alicui naturæ ſeorſum.

Porro huius uarietatis diſtinctio non ſolum utilis eſt ad confutandos hæreticos, uerum etiam pijs mentibus longe alium fructum adfert. Nam ſub his uarijs formis loquendi continetur, quicquid neceſſarium cognitu ſit de filio Dei, de quo præcipuè quatuor neceſſariò cognoſcenda ſunt. I. Primum, quod ſit uerus Deus, unde fides concipit fiduciam, quod poſſit iuuare & defendere quos uelit, hoc eſt, ad ſe confugientes, ut qui non ſolum ſpiritu & ſacramentis, uerumetiam naturæ ſocietate illis coniunctus eſt. II. Deinde, quod ſit uerus Homo, unde fides concipit fiduciam, quod uelit iuuare. III. Tertium, quod ſit una perſona, non confuſis naturis, ſed unitis hypoſtatica unione. Vnde fides Deo coniunctiorem ſe ſtatuit, quam ut ab eo abijciatur. IIII. Poſtremo, quod ſit rex & pontifex,

fex, Breuiter, ſaluator in ſe credentium. Et hoc eſt fidei fundamentum.

Teſtimonia igitur primi modi monent, ne officium redemptionis diſcerpamus, ſed toti Chriſto tribuamus, Id quod adhuc quintus modus clarius docet.

Secundus modus unionem hypoſtaticam ſeu unitatem perſonæ manifeſtat. Communio enim idiomatum euidenter oſtendit diſcrimen, inter hypoſtaticam ſeu perſonalem naturarum unionem in Chriſto, & ſocietatem ſeu auxilium Dei in alijs ſanctis. Ideo enim prædicata communicantur, quia eſt unum ὑφιςάμενον. Tertius modus diſtinctè naturas Chriſti, nimirum ueram diuinitatem ac humanitatem comprobat. Hic utile eſt admonere de modis præſentiæ diuinæ. Tametſi enim Deus ubiq; totus per ſuam ſimplicem eſſentiam eſt, iuxta illud: Cœlum & terram ego impleo, non tamen eodem modo ubiq; eſſe conuincitur. Nam quatuor ſunt gradus præſentiæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Dei. Primus eſt præſentia conſeruati-
onis, qua Deus omnibus creaturis ad-
eſt, ita ut eas ſuſtentet, & conſeruet. Se-
cundus gradus eſt, quo beatis angelis
& hominibus in gloria adeſt. Tertius,
quo in hac uita renatis adeſt, ſuo ſpiritu
& efficacia. Quartus, quo adeſt λόγῳ
unione hypoſtatica inſeparabiliter.

TESTIMONIA DE Proprietatibus Dei unde fi- des in ipſum ſtabili- tur.

Exodi 34. Iehoua Iehoua, De-
us miſericors & clemens, patiens, ac
multæ miſerationis, & uerax, qui au-
fers iniquitatem & ſcelera, apud quem
innocens non erit innocens, qui miſe-
ricordiam cuſtodis in millia, qui red-
dis iniquitatem patrum filijs ac nepo-
tibus, in tertiam & quartam generatio-
nem.

Pſalm: 85. Et tu Iehoua Deus,
miſe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

miſerator & miſericors, patiens et multæ miſericordiæ, & uerax.

Ieremiæ 23. Putas ne Deus ē uicino ego ſum, dicit Dominus, & non Deus ē longe. Si occultabitur uir in abſconditis, & ego non uidebo eum, dicit Dominus. Nunquid non cœlum & terram impleo, dicit Dominus?

Ieremiæ 32. Fortiſsime, magne & potens. Iehoua exercituum nomen tibi, magnus conſilio, & incomprehenſibilis cogitatu, cuius oculi aperti ſunt ſuper omnes uias filiorum Adam, ut reddas unicuiꝗ ſecundum uias ſuas, & ſecundum fructum adinuentionum eius.

DE VSV.

Quæ hactenus dicta ſunt, ad γνῶσιν pertinent. Nunc pauca ſubiungam de uſu & praxi. Primum itaꝗ formant

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

hæc recte iudicium noſtrum de Deo, qui uult à nobis agnoſci talis, qualem ſe ſuo Verbo & Teſtimonio patefecit. Secundo, hinc recte iudicare diſcimus de creatione, quæ eſt opus totius Trinitatis. Tertio, rectè ſentire de reparatione generis humani, quod etiam opus totius Trinitatis exiſtit, ſeruata tamen cuiuſq; perſonæ proprietate. Quarto, articuli fidei noſtræ hinc confirmantur, in quibus profitemur, nos credere in unum Deum, qui eſt Pater, Filius & Spiritus ſanctus. Quinto, erudiunt hæc nos ad ſollicitè ambulandum coram Deo noſtro, in uero timore & fide. Eſt enim præcipuus finis noticiæ Dei, fiducia in ipſum. Sexto, hæc faciunt ad rectè inuocandum. Inuocatio enim dirigenda eſt in hunc ſolum Deum, qui eſt unus in ſubſtantia, & trinus in perſonis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

SECVNDVM CAPVT.

DE CREATIONE.

CReatio propriè eſt primaria illa rerum productio ſiue formatio, qua Deus æternus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, unà cum filio æterno, & Spiritu ſancto, produxit ex nihilo, & formauit cœlum & terram, & contenta in illis, uiſibilia & inuiſibilia, ut ipſe agnoſcatur & colatur. Eſt enim creare propriè aliquid ex nihilo facere. Ebraicè BARA. Græcus genus poſuit: ἐποίησε, fecit.

Vt autem maiori admiratione rerum creatarum teneamur, obſeruandum eſt præconium creaturarum Geneſis 1. ubi Moſes ita inquit: Viditq́ Deus cuncta quæ fecerat, & ecce bona ualde. Hoc dictum primum monet, ut creaturas ſeparemus à deformitate, in naturam per peccatum introducta. Eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

enim peccatum eiuſque effectus non à Deo,ſed à Diabolo & homine, auertentibus ſe à Deo.

Deinde cum res creatas ualde bonas eſſe audimus, tenendum eſt diſcrimen inter Deum,ſummè bonum,et res ab eo effectas. Eſt enim Deus bonus cauſa & origine,quę bonitatis ratio rebus creatis minimè competit. Quare Dominus in Euangelio pronunciat, Deum ſolum bonum eſſe,qui non aliunde ſuæ bonitatis rationem habet, ſed ipſe bonus eſt natura,cauſa & origine.

At res creatæ quadruplici de cauſa bonæ prædicantur.

Primum enim ex eo bonæ dicuntur,& ſunt, quia à Deo optimo ſunt conditæ.

Secundo,quia Deo conditori placent.

Tertio, quia ſunt ordinatæ ad bonos uſus.

Quarto, quia ſingulæ in ſuo ordine,Deo optimo ſeruire debent. Vn-

de

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

de Dauid Pſalm: 148. hortatur totam uniuerſitatem rerum, ut Deum conditorem & ſaluatorem ſuum celebret. Et quanquam tota creatura Deum ſua quadam ratione celebrat, tamen præcipuum cultum à rationali creatura requirit. Quare Angeli & Homines conditi erant, ut eſſent templum Dei, & uera innocentia ſeruirent Deo. Hæc nos admoneant, quotieſcunque hanc rerum machinam intuemur, ut ad Chriſtum reparatorem naturæ humanæ confugiamus, quo aliquando Deo in noſtro ordine ritè ſeruire cum ſanctis Angelis poſsimus.

Porro in creaturis ſpectentur hęc quatuor. Primum, ſpecierum pulcherrima uarietas. Secundum, facultatum & uirium in rebus productis utiliſsima proprietas. Tertium, ordo creationis, & rerum productarum, iucundiſsimus. Quartum, Finis principalis, conditionis rerum.

Hæc quatuor de multis magnis rebus nos admonent. Varietas enim ſpecie-

ſpecierum,qua adeo pulcrē rerum gradus diſtinxit,commendat nobis opificis ſummam potentiam & ſapientiam. Proprietas & uis rebus inſita, bonitatem creatoris prædicat,ut qui ad certas utilitates res ſingulas condiderit. Ordo duplex conſideretur, prior creationis,qui docet,omnia propter hominem condita. Vnde commendat Deus nobis ſuam paternam prouidentiam, quōd antequam naſceremur, proſpexerit nobis. Poſterior ordo eſt rerum creatarum,quarum quatuor ſunt gradus: Infimus earum rerum quæ ſunt tantum, ut Elementa, Lapides, Metalla, &c. Proximus, rerum quæ ſunt & uiuunt tantum, ut plantæ, herbæ, frutices. Tertius, rerum quæ ſunt, uiuunt & ſentiunt, ut animalia bruta. Summus rerum eſt, quæ non ſolum ſunt, uiuunt & ſentiunt, uerumetiam intelligunt. Hi gradus rerum hanc naturam ex primæua conditione & ordinatione DEI obtinent, ut inferiores gradus ſeruiant ſuperioribus, ſeruata cuiuſq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

cuiuſq; dignitate. Quare ut tres primi ordines ſeruiunt homini, ita quartus gradus ad unum Deum colendum referri deberet. Seruant enim ſuum ordinem uniuerſæ creaturæ, ſeruientes homini. Sed cum Homo non ſeruit Deo,contra ſuam naturam facit, & inuertit ordinem naturæ rerum.

Huius igitur ordinis conſideratio duarum rerum nos admonebit. Primum enim, quæ ſit hominis excellentia oſtendit. Excellit enim omnia,quæ infra ſuum ordinem collocata ſunt.Deinde oſtendit,quò omnes hominis actiones referendæ ſint, nimirum ad Deum agnoſcendum & glorificandum, & ad perpetuam gratiarum actionem reddendam Deo, qui in noſtrum bonum omnia condiderit.

Poſtremum eorum quatuor, quæ ſpectanda ſunt in creaturis,eſt finis creaturarum; qui ex ordine earundem haud obſcurè intelligi poteſt. Elementa enim et creaturæ primi ordinis ordinantur ad alias creaturas digniores, ita

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ut ordo rerum trium graduum ad hominem, Hominis uerò ſit ad Deum agnoſcendum & glorificandum. Hinc Salomon Prouerb. 16: Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Iehoua. Propter ſemetipſum, hoc eſt, ut ipſe ex ijs agnoſcatur, laudetur & glorificetur. Non enim res creauit, ut illis uteretur, quia nec illis nec noſtris bonis indiget. Pſalmo 16.

TESTIMONIA CREationis.

Geneſis 1. In principio creauit Deus cœlum & terram. Lege hiſtoriam creationis primo & ſecundo capite Geneſeos.

Pſalm: 33. Verbo Iehoua cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum.

Pſalmo eodem: Quoniam ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit, & creata ſunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Pſalm: 18. Cœli enarrant glori=am Dei,et opera manuum eius annun=ciant firmamentum.

Prouerb: 16. Omnia operatus eſt Iehoua propter ſemetipſum.

CAPVT III.

DE PROVIDENTIA Dei.

PRouidentia Dei eſt non ſolum ipſa diuina ratio, qua is cuncta præte=rita & futura uidet & cognoſcit, ſed etiam adminiſtratio diuina, per quam Deus ſuſtentat, gubernat & modera=tur omnia à ſe condita, in ſui nomi=nis gloriam. Sed huius adminiſtratio=nis tres ſunt modi.

Primus eſt Vniuerſalis prouiden=tia,qua dirigit Deus omnes creaturas, iuxta conditionem & proprietatem, quam ſingulis dum formaret eas,dedit, Et nunc eas ſua cura complectitur, ut

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſtet incolumis naturæ ſtatus. Quare cum ſolem, lunam, ſtellas, curſum ſuum conficere uideamus, exiſtimemus ipſa obedire Deo, ipſius iuſſa exequi, neque id tantum, ſed Dei quoque manu gubernari, ferrique omnia eius nutu. Nec prohibet hæc uniuerſalis Dei operatio, quo minus ſingulæ creaturæ, tum in cœlo, tum in terris, qualitatem & naturam ſuam retineant, propriamque inclinationem ſequantur. Vnde Auguſtinus dicit, Deum res conditas ſic adminiſtrare, ut eas proprijs motibus agere ſinat. Nam hoc ipſum eſt prouidentiæ Dei, ut non ſolum naturam, uerumetiam inclinationem modumque naturæ agendi ſuſtentet.

Secundus modus ſpecialis prouidentiæ eſt, qua Deus moderatur omnia, & addicit creaturas in obſequiũ ſuum, ut maximẽ expedire & conducere ſibi uidetur Hac pluuias, tonitrua, gelu, grandinem, ſiccitatem, tempeſtatem, ſerenitatem, abundantiam, famem, bellum, pacem, exilium &c. efficit, ut hæc

ſint

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſint bonitatis, & iuſticiæ & iudicij ſui inſtrumenta, prout nunc ſeruos ſuos iuuare, nunc ſontes punire, nunc pios caſtigare paterno affectu conſtituit, Idque iuxta promiſſiones ſuas & minas, non aliqua ſtoica neceſſitate. Eſt autem hæc regula in primis tenenda, quod ſub diuinam prouidentiam non tantum cadant effectus futuri, ſed etiam ex quibus cauſis, quo medio, quoq; ordine proueniant. Fur ſtrangulatur, idq; prouidentia diuina, quia furtum commiſit tali ſupplicio dignum, nequaq; ſtrangulandus, ea uel ſimili cauſa non præcedente, etſi interdum nobis cauſæ talium ſuppliciorum occultæ ſunt, Proinde in euentibus ad promiſsiones & minas diuinas, et non ad ſtoicam neceſſitatem reſpiciendum eſt.

Tertius modus eſt prouidentia peculiaris, qua Deus uiuit & regnat in Eccleſia Chriſti, erigit & fouet fideles, operatur uelle et perficere, inſpirat precandi affectum, efficit, ut in præceptis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſuis ambulemus, iuxta ſuam promiſſio-
nem, Ezech: 36. Auferam cor lapideum
de carne ueſtra, & dabo uobis cor car-
neum, & faciam, ut in præceptis meis
ambuletis, & iudicia mea faciatis. Qua-
tenus enim corrupti ſumus peccato ori
ginali, terræ ſiccæ & ſterili perſimiles
ſumus, boni fructus nihil omnino pro-
ducenti, Nam corruptum eſt iudicium
noſtrum, uoluntas noſtra Deo rebellis,
ad malum procliuis & propenſa, deniq;
tota noſtra natura uitioſa eſt. Quod
cum ita ſit, ipſe Dominus peculiari cu-
ra reformat in nobis iudicium, opera-
tur in nobis & uelle & perficere. Sed
interim notandum eſt, nos à natura ele-
ctionem & uoluntatem habere, ſed
quia utraq; peccato deprauata eſt, Do-
minus eas ſua manu reformat, & è ma-
lis bonas facit. Quod igitur ad diſcer-
nendum apti ſumus, quod uolumus, quod hoc
uel illud facimus, id naturale Dei do-
num eſt. Quod uero nihil aliud poſſu-
mus eligere, expetere aut facere, quam
malum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

malum, id ex corruptione peccati eſt. Contra q; bene operari cupimus, atq; exequendi poteſtate ſumus præditi, id totum à gratia proficiſcitur, qua in meliorem uitam regenerati ſumus.

Porro finis & uſus prouidentiæ Dei nunc explicandi ſunt. Finis itaq; duplex: prior, ut nos totos Deo commendemus, eum timeamus, inuocemus & prædicemus. Poſterior, ut ſecurè contemnamus quicquid nobis mundus uel Sathan minatur. Vſus autem ut conſpiciatur apertius, duæ obſeruandę ſunt nobis diſtinctiones. Prior, quod tam in præteritum quam in futurum conſideranda ſit prouidentia Dei. Altera quod Deus interdum cum ſuis medijs, interdum ſine medijs, nonnunquam etiam contra omnia media, ſuam prouidentiam exequitur. Si igitur ad tẽpus reſpicis præteritum, diuinæ prouidentiæ aſſcribes, quicquid uel proſperi uel aduerſi tibi contigit, ſed diuerſimode. Si enim quid proſperi contigit, habes

occaſionem celebrandi Dei, idq́ꝫ exemplo ſanctorum Patriarcharum, Regum, atq́ꝫ adeo omnium piorum. Si quid aduerſi contigit, duo facies, primum cogita cum Iob: Sicut Domino placuit, ita factum eſt. Deinde ante actæ uitæ ſubeat memoria, ut uel ex pœnis tibi inflictis peccata tua agnoſcas, ac emenderis. Ita, ut cum Dauide dicere poſſis: Bonum eſt mihi Domine, quod humiliaſti me. In tempus futurum hoc modo reputanda eſt prouidentia Dei, ut ſemper ad eius promiſſiones & minas intentus ſis, hinc ad Dei timorem, fidei inuocationisq́ꝫ profectum incitaberis. Non enim carnis torporem, ſed quietem fidei adferre nobis debet prouidentia Dei. Deinde etiam aduerſus crucis acerbitatem armaberis.

Porro ſi per media proſpicit tibi Dominus, accipe tanquam à manu Dei, & illi gratum te exhibe. Media autem, ut prouidentiæ Dei inſtrumenta agnoſcito. Si abſq́ꝫ medijs, ut ſi ſine pane

ne te in carcere ſuſtentaret, uerbo Do- mini hoc aſcribendum eſt. Si contra media nobis prouidet Dominus, hoc eſt, cum nulla obſtacula prouidentiam paternam impedire poſſunt, ut cum Dauid euectus eſt in regnum, Saule, contra eum tota familia reclamante. Cum Daniel in ſpelunca leonum libe- ratur, & tres uiri in camino Babyloni- co, habemus materiam prædicandi & celebrandi Dei. Hodie Eccleſia, uel inuitis inferorum portis, Dei proui- dentia in hoc regno & alibi conſerua- tur. Hæc ſi cogitaremus, non adeo ſacrilegè abiecta fiducia in Deum con- fugeremus ad humana præſidia, & in fauore pulueris & cineris ſpem pone- remus, quam proteruiam non uno in loco Scriptura maledictam pronun- ciat, Ieremiæ 17. Maledictus homo, qui ponit fiduciam in homine, & ponit carnem brachium ſuum.

TESTIMONIA PROVI- DENTIÆ VNIVERSALIS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Pſal: 104. ſecundus qui incipit: Benedic anima mea Dominum, prædicat hanc uniuerſalem adminiſtrationem.

Paulus Act: 17. In ipſo enim uiuimus, mouemur & ſumus, id eſt, per ipſum datur, ſuſtentatur & fouetur uita noſtra.

Ebre: 11. Ferens omnia uerbo potentiæ ſuæ.

Matth: 10. Duo paſſeres aſſe ueneunt, & unus ex illis non cadit ſuper terram ſine Patre ueſtro.

1. Timoth: 6. Qui uiuificat omnia.

TESTIMONIA PROVIDENTIÆ SPECIALIS.

Pſalm: 127. Niſi Dominus ædificauerit domum, fruſtra laborat qui ędificat eam.

Prouerb: 3. Egeſtas à Domino in domo impij, habitacula autem iuſtorum benedicentur.

Pſal: 36. Homines & iumenta iuuabis Domine.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Huc Pſalmus 107. referendus eſt.

Huc refertur, quoties Dominus per Prophetas dicit, ſe tenebras & lucem, uitam & mortem immittere.

TESTIMONIA PECVLIARIS PROVIDENTIÆ, quæ eſt electorum.

Pſal: 1. Nouit Dominus uiam iuſtorum.

Pſal: 33. Oculi Domini ſuper iuſtos.

Matth: 10: Capilli ueſtri omnes numerati ſunt.

Huc Pſal: 91. Qui habitas in adiutorio altiſſimi, totus referendus eſt. In hoc enim pulcherrime oſtenditur, quod Eccleſia Chriſti ſit ueluti theatrũ prouidentiæ Dei.

CAPVT IIII.

HOMO.

HOMO eſt creatura Dei, conſtans corpore & anima rationali, ad imaginem Dei, cum libera uolunta-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

te condita, præſesq; creaturarum inferiorum ordinum conſtituta, ut Deum in ſocietate agnoſcat & celebret. Hæc deſinitio ſumpta ex ſecundo capite Geneſeos conuenit homini, ut creatus erat à Deo, dum erat adhuc in honore, ut Pſalmus 49. loquitur, hoc eſt, in ſtatu innocentiæ ante peccatum.

Scire autem oportet, quod Scriptura ſacra quadruplicis ſtatus hominis meminit, quorum primus fuit ante peccatum, Gene: 2. Secundus ſub peccato. Tertius ſub gratia fœderis, Gene: 3. & paſſim in Scripturis, In quo ſtatu ſoli ſunt ij, qui fœderis participes facti ſunt. Quartus ſtatus, poſt hanc uitam, & is uariat. Ante enim reſurrectionem, corpus in ſepulchro, anima pij in requie erit, Poſt reſurrectionem uero coniungentur animæ corporibus, ut uel requie æterna fruantur ſimul, uel pœnas luant ſuæ iniuſticiæ. Iuxta horum ſtatuum diuerſitatem, hominis conditio mirabiliter uariat. Quare breuiter

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

uiter admonebo,qualis nam ſit homo in diuerſis illis ſtatibus.

In primo igitur ſtatu, quem uocant ſtatum innocentiæ, qualis fuerit homo,ideo breuius dicam, quia poſtea rurſus repetendum eſt, ubi dicetur de iuſticia originali. Habuit itaq; homo in hoc primo ſtatu 1. imaginem Dei, 2. integritatem, 3. εὐταξίαν omnium uirium, 4. uerbum, 5. et duplex ſacramentum, immortalitatis & probationis. Sed hæc apertius declaranda ſunt, ac primum de imagine dicendum eſt.

Imago itaq; quid ſit, non eſt obſcurum. Eſt enim rei alicuius expreſſio ſeu repręſentatio, idq; tum in anima hominis,uidelicet in parte cognoſcente, tum extra animam. Cum enim mens humana cogitat aliquid,imaginē quandam rei ueluti pingit et deliniat,ut quoties cogitat aliquis hominem notum abſentem,mente quaſi delineat corporis figuram,quam intuetur de abſente cogitans. Ad eundem modum pictor

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

manu exprimit delineamenta corporis, cuius imaginem pingit, ut abſentis formam, quantum fieri poteſt, referat & repręſentet picta imago. Hanc eſſe propriam ſignificationem Imaginis manifeſtum eſt, quam appellationem uerbum Dei accommodat æterno λόγῳ: deinde & homini, ac uocat imaginem Dei, quæ ipſum Deum repręſentat & refert. Sed hæc duplex eſt, naturalis nimirum & gratuita. Naturalis Dei imago in ſolo Chriſto eſt, & eſt duplex, eſſentialis, & per uirtutem. Eſſentialis eſt eiuſdem eſſentiæ cum Patre, unde et ὁμοούσιος dicitur, coęterna & coęqualis. Vt enim in nobis cogitatio format imagines rerum, de quibus cogitamus, ita æternus Pater ſeſe ab æterno intuens et cogitans gignit imaginem ſui. Sed nos non transfundimus ſubſtantiam in imagines illas, in mente formatas, quæ re ipſa ſunt ſubitæ & euaneſcentes actiones. At pater æternus ab æterno gignit imaginem, communicata ipſi eſ-

ſentia.

ſentia. Hanc eſſentialem dei imaginem, hoc eſt, Chriſtum Dominum, Epiſtola ad Ebræos uocat characterem ſubſtantiæ Patris, hoc eſt, imaginem ſubſtantialem, qua Filius eſt ὁμοούσιος cum perſona Patris. Vocatur & λόγος eadem ratione. Vt enim imago in nobis cõcepta eſt λόγος, hoc eſt uerbum mentale, ita filius Dei λόγος, eſt æterni Patris imago, ineffabili ratione communicata eſſentia ab æterno. Imago Dei per gloriam uirtutis (quam Epiſtola ad Ebræos ἀπαύγασμα gloriæ uocat) eſt, quæ refulget in Chriſto per operum diuinorum uirtutem, unde & Patris cœleſtis potentia glorioſa, & uoluntas paterna conſpicitur. Ita enim ſe totum in Chriſto patefecit Deus, ut in ipſo immenſam ſuam bonitatem, ſapientiam, uirtutem ac φιλανθρωπίαν in ſolidum declarauerit. De hac imagine loquitur Dominus Iohan: 14. Philippe qui uidet me, uidet & Patrem. Et quoniam uirtutis ſimilitudo (ut inquit Hilarius) non poteſt

eſſe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

eſſe diſſimilis naturæ, recte ex uirtutis ſimilitudine, eſſentię ſimilitudo concluditur. Virtus enim Chriſti pręſentis diuinitatis uiſibilis eſt imago, qua Deus nobis, per ſe inuiſibilis, quodammodo redditur uiſibilis. Nec poteſt hæc uirtutis gloria Prophetis aut Apoſtolis tribui, qui diuina opera ediderunt. Non enim propria, ſed CHRISTI uirtute & inuocatione id fecerunt, ad confirmandam Chriſti gloriam.

Porro imago Dei per gratiam ea eſt, ſecundum quam primus homo factus & formatus fuit, iuxta illud: Faciamus hominem in imagine noſtra, ſecundum ſimilitudinem noſtram. Hæc imago in homine tripliciter conſiderari poteſt. Primum, ratione ſubſtantiæ, deinde ratione donorum, quibus ornatus erat primus homo, tertio, ratione eminentiæ ſuper alias creaturas.

Auguſtinus imaginem Dei, quæ ratione ſubſtantiæ ſpectatur, interpretatur hoc modo: Memoria in mente

hominis

hominis ſignificat Patrem æternum gignentem Filium. Cogitatio ſignificat Filium, unde & λόγος æterni Patris dicitur. Voluntas Spiritum ſanctum ſignificat. Neq; dubium eſt, æterni Patris & Filij & Spiritus ſancti diſcrimina in humana mente eſſe adumbrata. Eſt Mens quidem una ſimpliciſsima natura, ſed in ea ſunt iſtæ tres proprietates: Memoria, Cogitatio & Voluntas, quæ repręſentant tanq; obſcurę quędã umbræ, perſonarum in diuinis diſcrimina.

Verum ſi ad dona referas hanc Dei imaginem in homine, erit profecto imago Dei, conformitas et ſimilitudo quæ Adamo erat cum Deo, qua iuſticiam & ſanctitatem Dei quaſi in ſpeculo repręſentauit Adam. Vnde Paulus Ephe: 4. Et induatis nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſticia & ſanctitate ueritatis. Huius imaginis finis fuit, ut Adam cum ſua poſteritate in ſanctitate & iuſticia omnibus diebus ſeruiret Deo.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Ratione ordinis ſeu eminentiæ ad alias creaturas, homo erat conditus ad imaginem Dei, ut qui dominus omnium rerum inferiorum ordinum erat conſtitutus, quæ quidem imago non ad puritatem & ſanctitatem cordis, ſed ad externam ordinationem Dei pertinet. Vnde Paulus 1. Corinth: 11. uirum imaginem & gloriam Dei docet. In eminentia enim, qua uir mulierem antecellit, gloria & imago Dei quodammodo conſpicitur, quemadmodum in omni principatu.

Has tres partes imaginis Dei eſſe non eſt dubium, quarum extremæ, hoc eſt, prima & ultima, iuxta quasdam tenues umbras remanſerunt in homine poſt lapſum, ſed media pars prorſus inducta fuit per peccatum, ſed per Chriſtum in regeneratis indies reparatur & fit illuſtrior, quæ poſt reſurrectionem perficietur, quando non ſolum mente, corde, affectibus cõformes Chriſto erimus, uerumetiam corporibus, quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Paulus 1. Corinth: 15. & Philip: 3. docet.

Secundum, quod habuiſſe hominem in primo ſtatu dixi, eſt integritas, quæ fuit mentis, perfecte intelligentis & rectiſsimè iudicantis, cordis iuſtiſſime & ordinatiſſime appetentis, & corporis promptiſſime exequentis, quæ mens perfecte iudicauit, et cor recte imperauit.

Tertio loco εὐταξίαν poſui, quæ omnium uirium pulcherrima harmonia extitit, qua mens nihil cogitauit, cor nihil appetiuit, corpus nihil executum eſt, niſi quod Deo probabatur. Quę harmonia mentis, corporis et cordis cum uoluntate Dei, ſummum hominis bonum fuit, ratione ſtatus hominis perfectiſſimi.

Sequitur Verbum, quod & præceptum & comminationem continet. Præceptum: Ex omni arbore paradiſi comedes. Prohibitionem: De arbore autem ſcientiæ boni & mali ne comedas.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

das. Hæc arbor homini exitialis fuit, non quidem ſua natura, nam bona Dei creatura erat, ſed propter mandatum Dei, quod uiolare nefas erat.

Poſtremum, quod poſui in ſtatu primo hominis, fuit ſacramentum immortalitatis. Quemadmodum enim arbor ſcientiæ boni & mali exitio fuit Adamo propter ipſius præuaricationem (erat enim illi à Deo commendatum, ut eſſet explorationis ſeu probationis ſacramentum quoddam) Ita, ſi præcepto obtemperaſſet, fructus arboris uitæ ſacramentum fuiſſet illi immortalitatis, ac quaſi remedium, quo uita perpetuo conſeruanda eſſet. Hoc aperte indicat textus, cum dicit: Nunc ergo, ne forte mittat manum ſuam, & ſumat etiam de arbore uitæ, & comedat, & uiuat in æternum, emiſit eum Dominus Deus de horto Eden, ſeu paradiſo.

Status ſecundus hominis miſerrimus eſt, ſub peccato et tyrannide diaboli, qui qualis ſit, in 8. cap: ubi de peccato agitur, manifeſtabitur

Ter-

Tertius ſtatus gratiæ eſt, In hoc imago Dei, per peccatum in ſecundo ſtatu deleta, inſtaurari incipit per Chriſtum, naturalē Dei imaginem. Quemadmodum enim creatio hominis fuit formatio ipſius ad imaginem Dei, Ita ſane regeneratio piorum nihil aliud eſt, quam reformatio imaginis Dei in illis. In hoc igitur ſtatu lapſus homo dextera Dei erigitur, dum in Chriſtum credit. Vnde præclare Auguſtinus: Sed quoniam (inquit) non ſicut ſponte homo cecidit, ita ſponte ſurgere poteſt, porrectam nobis deſuper dexteram Dei, id eſt, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, firma fide teneamus.

De quarto ſtatu hominis, qui eſt piorum quidem in gloria, hoc eſt, æterna beatitudine, Impiorum uero in gehenna, dicam in fine Symboli.

VSVS.

Porro uſus huius capitis eſt, ut agnito fine noſtræ conditionis, Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſtum naturæ noſtræ & imaginis Dei in nobis reparatorem, firma fide teneamus, eiq; totis uiribus ſeruiamus, in ſanctitate & iuſticia uera. Nunc teſtimonia de primo tantum ſtatu hominis ſubijciam, quia de alijs commodius ſuis proprijs locis dicetur.

TESTIMONIA DE HOMINIS PRIMO STATV.

Geneſis 1. Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creauit eum, Maſculum & fœminam creauit eos.

Geneſis 2. Formauit Deus hominem de puluere terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum uitæ.

Pſal: 49. Homo cum in honore eſſet, non intellexit. Hic ſtatum innocentiæ honoris titulo ornat Dauid.

Eccleſiaſt: 7. Deus fecit hominem erectum.

Siracidæ 15. Deus reliquit hominem in manu conſilij ſui.

Siracidæ 17. Deus de terra creauit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

uit hominem, & ſecundum imaginem ſuam fecit illum.

Sapien:2. Deus creauit hominem in integritate, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ fecit eum.

Eſa: 43. Omnem uocatum in nomine meo, in gloria mea creaui eum, formaui eum, feci eum.

CAPVT V.

IVSTICIA ORIGINALIS.

TAmetſi facile colligi poteſt, ex ijs, quæ diximus de ſtatu hominis ante lapſum, quæ qualiſcꝫ ſit iuſticia originalis, tamen utile eſt tenere aliquam breuem deſcriptionem, qualis hæc eſſe poterit: Iuſticia Originalis eſt integritas naturę humanę, in qua refulget imago Dei obedientia & εὐταξία omnium uirium, mentis, cordis, corporis, erga Deum, adeocꝫ ipſa generis humani approbatio & acceptatio apud Deum.

In hac definitione duo complexus ſum, nimirum materiale & formale iuſticiæ originalis. Materiale eſt integri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tas naturæ humanæ, lux mentis, uoluntatis conuerſio ad Deum, cordis obedientia & ἐυταξία omnium uirium in homine. Formale uero eſt ipſa approbatio & acceptatio hominis apud Deum. Deſcriptionis huius membra ex teſtimonijs ſupra commemoratis de ſtatu hominis confirmantur.

VSVS.

Vſus eſt, ut lapſum noſtrum ab hac iuſticia deploremus, ac totis uiribus anhelemus, ut eam per Chriſtum recipiamus.

CAPVT VI.

LIBERVM ARBITRIVM.

MVlti ſunt, cum ueterum, tum recentium acutæ & doctæ diſputationes de libero arbitrio, quas ut eo rectius intelligant adoleſcentes, primum exponam quædam uocabula, quorum cognitio faciat ad intelligendam rectius hanc doctrinam.

Sex

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Sex ſunt in homine, quantum ad hoc negocium attinet, ſpectanda: Vita, Senſus, Appetitus, Ratio, Voluntas, Voluntatis libertas. Vita ipſa eſt internus & natutalis motus, uigens tantum intrinſecus. Senſus eſt uitalis in corpore motus, uigens etiam extrinſecus. Appetitus eſt naturalis uis in animante, mouendis auide ſenſibus attributa. Ratio eſt facultas naturalis iudicandi res oblatas. Voluntas eſt motus naturalis, rationi, appetitui, & ſenſui præſidens. Hæc ſane quocunq; ſe inclinauerit, ſemper habet rationem comitem, & quodammodo pediſſequam, non quod ſemper ex ratione, ſed quod nunquam abſq; ratione moueatur, ita, ut multa faciat per ipſam contra ipſam, hoc eſt, quaſi per eius miniſterium contra eius conſilium & iudicium. Hinc illa uox Medeæ: Video meliora proboq;, deteriora ſequor.

Porro ratio uoluntati data eſt, ut inſtruat illam, non ut deſtruat, deſtrue-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ret autem, ſi neceſſitatem ei ullam imponeret, quo minus libere pro arbitrio ſe uoluerit, ſiue in malum conſentiens, ſiue in bonum. Si horum alterutrum prohiberet ratio, uoluntas non eſſet uoluntas. Voluntas enim coacta propriè uoluntas dici nequit, licet ſerua ſit in non renatis. Iam unde ſit liberum arbitrium, ex prædictis colligendum eſt, nempe, quod ſit ſpontaneus ex uoluntatis libertate & rationis arbitrio, hoc eſt, iudicio conſenſus. Ratio enim non imperat uoluntati, ſed ut conſiliarius fidus iudicat, relinquens uoluntati imperandi munus. Ratio Medeæ uoluntati dictauit στοργὴν erga prolem conſeruandam, quod iudicium etſi probauit uoluntas, tamen ut domina media ad imperandum elegit contrarium, idque ſponte & libere.

Quare liberum arbitrium eſt facultas, quo uoluntas ſponte ſua, minimè coacta eligit uel reſpuit quod ratio iudicat. Vt enim arbitrium, iudicium

rationis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

rationis, ita libertas uoluntatis inclinationem liberam in hoc uel illud monſtratum ā ratione reſpicit. Hic certe libertas ſeruituti non opponitur, ſed neceſſitati ſeu coactioni, quæ nullo pacto ſine implicatione contradictionis cum uoluntate ſtare poteſt. Cũ itaq; Theologi quidam liberum arbitrium oppugnant, non tollunt libertatem uoluntatis, quatenus ſua ſponte & uoluntario motu hoc eligit, uel illud reijcit, Sed quatenus ſerua eſſe negatur captiua ſub peccato. Hanc enim opinionem impugnant, non ſtoicam ſtatuunt uoluntatis neceſſitatem. Vnde fit, quod interdum non tam de rebus, quam de uocabulis certetur, dum alij libertatis uocabulum opponunt neceſſitati, alij ſeruituti. Si enim libertas neceſſitati ſeu coactioni opponitur, uoluntatem tollit, qui eius libertatem eneruat. At ſi opponitur ſeruo, gratiæ hoſtis eſt, qui libertatem, quantum ad iuſticiam ſpiritualem attinet, homini non renato uindicat. Atq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

in hunc modum philoſophice fere inter Theologos diſputatur.

Quoniam autem in quæſtione de libero arbitrio in Eccleſia quæritur (ni fallor, libenter enim me doctorum iudicio ſubijcio) ſimul de iudicio, uoluntate & uiribus hominum, in ijs præſtandis, quæ ad ſalutem animarum pertinent. Deinde quia Græcorum uocabulum nimium arrogans eſt, quo non tantum uoluntatis ſpontaneus motus ad aliquid, ſed etiam uirium libera facultas ſignificatur, (Eſt autem uocabulum Græcis uſitatum in hac quæſtione αὐτεξούσιον, ſelffmegtighedt, quaſi homo ex ſe haberet non ſolum eligendi facultatem, uerum etiam præſtandi uires, quemadmodum Pelagius ſomniauit) ſubijciam explicationem huius quæſtionis, quatenus liberum arbitrium etiam facultatem præſtandi quæ uoluntas imperat, complectitur. Sitq; hæc definitio: Liberum arbitrium eſt facultas rationis quidem ad malum bonumue

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

numue diſcernendum uoluntatis uero
ad utrumuis eligendum, deniq; & uiri-
um ad utrumlibet præſtandum. Nam
ut aliquid rectē fiat uel geratur, requiri-
tur primum iudicium ſanum, deinde
uoluntas media ad imperandum, Po-
ſtremo conatus ſeu uires, quæ obſequi-
um præſtant. Hinc ſequitur, illic de-
mum eſſe liberum arbitrium, ubi iudi-
cium ſanum eſt, uoluntas prompta, ui-
reſq; ad agendum idoneæ: Quare cum
hæc omnia in primo ſtatu hominis ab-
ſoluta & perfecta fuerint, ibi quoq; li-
berum arbitrium fuiſſe minime impe-
ditum, manifeſtum eſt.

Verũ cum de libero arbitrio quę-
ritur, quæſtio eſt potiſſimum: An ho-
mo poſt lapſum à ſuo primo ſtatu ha-
beat liberum arbitrium nec ne? Vt ad
hanc quæſtionem plane & ſine errore
reſpondeatur, tria ſunt notanda. Pri-
mum enim conſtituenda eſt regula ex
ijs, quæ dicta ſunt. Deinde diſtinguendi
ſunt actionum gradus, tum actionibus
applicanda eſt regula.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

REGVLA hæc eſt: Liberum arbitrium earum eſt rerum, quarum iudicium integrum exiſtit uoluntas non impedita, & uires ſufficientes.

GRADVS actionum, quantum quidem ad hoc noſtrum propoſitum attinet, quatuor conſtituantur. Primus gradus ſit actionum, quæ hominibus cum brutis magna ex parte communes ſunt, ut quæ pertinent ad conſeruationem naturę ſeu indiuiduorum. Huius generis ſunt, educare, tueri natos, edere, bibere, ueſtire, ædificare, uigilare, dormire, ire, ſtare, ſedere, & id genus alia. Secundus gradus, actiones rationis complectitur, quarum alię ſunt communes, aliæ priuatæ, aliæ politicæ, aliæ œconomicæ. Huius generis ſunt: gerere magiſtratum, ſeruire, contractus exercere, colere agros, exercere artificium, nauigare. Tertius gradus eccleſiaſticorum operum eſt, quæ pertinent ad miniſterium conſeruandum, ut: docere uerbum, hac uel illa hora conue-

conuenire, audire uerbum, adminiſtra‑re ſacramenta, percipere ſacramenta, his uel illis ceremonijs uti. Quartus gra‑dus diuina opera complectitur, ut: im‑plere legem Dei, præſtare fidem, crede‑re, rectè orare, diligere inimicos, Bre‑uiter eorum operum eſt hic gradus, quæ lege ſua Deus à nobis requirit, quod ad interiorem et ueram obedien‑tiam attinet.

His gradibus actionum ita con‑ſtitutis, non erit difficilis regulę accom‑modatio. Quare pro diuerſitate ho‑rum graduum, ad quæſtionem ſic re‑ſpondendum eſt: In primo actionum gradu homo liberum arbitrium habet. Poteſt enim naturæ ſenſu actiones hu‑ius gradus diſcernere, poteſt etiam na‑turali impetu ad eas ferri, nec uires in hac parte adeo fractæ ſunt, quin obſe‑quium appetitui præſtare poſſint. In ſecundo & tertio gradibus impediun‑tur duabus rebus, tyrannide diaboli, & uirium imbecillitate, nec iudicium hic

eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

eſt tam integrum, nec uoluntas adeo alacris, ut in primo genere. Hinc illud Medeę: Video meliora proboq;, deteriora ſequor. Et experiẽtia teſtatur, quam imbecilles ſint homines, etiam in his externis actionibus, & maxime in ijs, quæ uocationem uniuſcuiuſq; attingunt, et ad diſciplinam pertinent. Quare hic agnoſcenda eſt cum imbecillitas noſtra, tum tyrannis diaboli, & orandus eſt Deus, ut nobis adſit, ac iuuet nos, nec ſinat diabolum in nos graſſari pro ſua libidine. Libertatis autem in his tribus gradibus actionum tres ſunt cauſę, prima, ut ſit diſcrimen inter agens liberum, & agens non liberè. Secunda, ut ſciamus Deum eſſe agens liberrimum. Neq; enim cauſa effectu natura imbecillior, aut minus efficax eſt. Quare Stoicorum delirium de neceſſitate dependentię primę et ſecundarum cauſarum (quo ſentiunt Deum nihil poſſe agere, niſi quatenus cient ſecundę cauſæ) eſt fugiendum & deteſtandum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Tertia, ut poſſit in ſocietate humana gubernatio aliqua eſſe: Sunt enim duo genera actionum, quæ ad externam diſciplinam pertinent, eaq; relicta poſt deprauationem in uoluntate. Horum unum eſt δεσποτικὸν, quo uoluntas imperat locomotiuæ, alterum προαιρετικὼν, cum uera & ſeria electione ſeu proæreſi, honeſtas actiones antefert uoluntas.

Reſtat quartus gradus actionum, in quo homo ſibi relictus nihil plane poteſt, nullam omnino habet uoluntatis libertatem. Nam & iudicium decipitur, & uoluntas deficit, & uiribus deſtituimur. Hoc primum confirmari poteſt Pauli dicto, qui poſt Dauidem ita inquit: Non eſt iuſtus, ne unus quidem, Non eſt qui intelligit (hic adimitur iudiciũ) Non eſt qui quærit Deum, (oſtenditur uoluntatis auerſio) Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, (hic uires & conatus auferuntur) Deinde Paulus 1. Corinth: 2. de iudicio ita

inquit:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

inquit: ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ. Id eſt, animalis homo non capit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, Roman: 8. φρόνημα carnis, ſimultas eſt erga Deum, nam legi Dei non ſubijcitur, nec enim poteſt. Hoc Pauli dictum clare docet, mentem, uoluntatem & affectus hominis, quatenus ſibi relinquitur, àperte aduerſari Deo. φρόνημα enim genus eſt ad omnes actiones. Item Philip: 2. Deus operatur in nobis & uelle & perficere, pro bona uoluntate. Item Ezech: 36. Auferam cor lapideum de carne ueſtra, & dabo uobis cor carneum, & Spiritum meum ponam in medio ueſtri, & faciam, ut in præceptis meis ambuletis. Rectè igitur de gradu operum Bernardus inquit: Si diſcernere uolumus (ſcilicet nobis relicti) inter bonum & malum, decipimur. Si tentamus facere bonum, deficimus. Si conamur reſiſtere malo, deijcimur et ſuperamur. Quemadmodum enim auicula pede alligata, uolare incipiens funiculo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

In terram detrahitur, ſic quoque mens hominis ad rerum cœleſtium actiones uolare contendens, ab affectibus retrahitur, niſi alis Chriſti ſubuehatur, hoc eſt, uerbo & Spiritu ſancto iuuetur.

Verum hic monendi ſunt auditores, quod uocabulum Libertatis in hac diſputatione non opponitur coactioni, ſed ſeruituti, ut ſupra dictum eſt. Libertas enim et ſeruitus inter ſe ita pugnāt, ut qui alterum dixerit, alterum neget. Cum igitur Paulus Rom: 6. totum hominem, quatenus ſuæ naturæ relinquitur, dicit eſſe uenditum ſub peccato, nemo non uidet libertatem ſublatam eſſe, & in eius locum ſeruitutem ſucceſſiſſe. Notandæ ſunt ergo hæ antitheſes, quod ut liberum arbitrium ſeruo, ita coactum ſpontaneo aduerſatur, quas differentias breuiter definitionibus illuſtremus. LIBERA itaq; uoluntas eſt, quæ bonum & malum eligere habet in ſua poteſtate, qua ſpoliatum hominem ſuperiora teſtimonia teſtantur.

SERVA,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

SERVA, quę propter corruptionem
ſub malarum cupiditatum imperio ca=
ptiua tenetur, ut nihil aliud quam malū
eligere poſſit, etiamſi id ſponte et liben=
ter non externo motu impulſa faciat.
Vnde Bernardus: Libera eſt uoluntas
mala, ꝙ mala, ſed ſeruilis eo ipſo, ꝙ ma=
la. Omnis enim qui facit peccatum, ſer=
uus eſt peccati. Hic Bernardus manife=
ſte liberum opponit coacto, non ſeruo.
Seruum enim arbitrium ſtatuit, etſi li=
berum fateatur, quæ ſane ſtare ſimul
non poſſunt, ſi liberum ſeruo oppone=
ret. COACTA uoluntas eſt, quę non
ſponte ſua, non interiore electionis mo
tu inclinatur huc uel illuc, ſed externo
motu uiolenter fertur. Talis uoluntas
nulla eſſe poteſt, cum alterum alteri re=
pugnet. Spontanea coactæ opponitur,
ultro enim ſe flectit, quocunq; ducitur,
non autem trahitur aut rapitur inuita.
Hāc concedimus homini, ut ſi quid ma
li faciat, ſibi & uoluntariæ ſuæ electioni
imputare debeat, hęc ſpontanea uolun=
tas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tas omnino ā libera uoluntate, ſeu ā libero arbitrio, diuerſa eſt, non enim ſeruo opponitur, ſed coacto, ut iam demonſtratum eſt.

Cæterum quia non eodem ſignificatu accipitur libertatis uocabulum ab omnibus. Alij enim libertatem ſeruituti opponunt, ut Lutherus. Alij coactioni, ut Bernardus & multi alij, poteris breuiter ad quæſtionem, Num homo habeat liberum arbitrium, hoc pacto reſpondere: Si liberum opponis coacto, uere hominis uoluntatem liberam pronuncio, nam uoluntas coacta, uoluntas non eſt, cedit enim uoluntati neceſſitas. At ſi liberum ſeruo opponis, quod faciunt ſummi quiq; Theologi, Græci & Latini, diſtinguo inter externam diſciplinam, & iuſticiam ſpiritualem. In externa diſciplina uerbum Dei & experientia teſtãtur, homini aliquam libertatem eſſe relictam. At quia Chriſtus dicit: Sine me nihil poteſtis facere, & Paulus idem de ſe teſtatur, & infinita

 teſtimo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

teſtimonia Scripturæ hoc ipſum con=uincunt, dico uoluntatem liberandam eſſe per Chriſtum, & reformandam manu Dei, priuſquam ſpiritualem iu=ſticiam præſtare poſſit.

Deinde & hoc obſeruandum eſt, quod dum negamus iudicium, uolun=tatem & uires ad bene agendum, non negamus has facultates ſimpliciter, & quantum ad ſubſtantiam pertinet, ſed quantum ad habitus. Iudicare enim, uelle & agere, naturæ ſunt. Verum quemadmodum iniquē iudicare, male uelle, & prauē agere, corruptioni im=putanda ſunt, Sic recte iudicare, bene uelle, & recte agere, gratiæ ſupernatu=ralis ſunt beneficia.

Sed horum quis uſus? Non auge=bunt in nobis ſocordiam, ſed primum, quoniam ratio non percipit ea quę ſunt ſpiritus Dei, monemur hic, ut uerbum Dei audiamus, unde iudicium noſtrum corrigitur. Deinde Spiritum ſanctum rogamus, ut ex corde lapideo carneum faciat,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

faciat,atq; uires ſuppeditet. Qua de re pulchre monet Auguſtinus, inquiens: O homo,in prçceptione cognoſce quid debeas habere, In correptione cognoſce,tuo te uicio non habere,In petitione cognoſce unde accipias, quod uis habere.Ita futurum eſt,ut mens illuminata recte iudicet,cor reformatum manu Dei uoluntarium efficiatur, & homo pro gratiæ menſura,quam accipit,conetur,& ad obſequium applicet ſuas facultates ſeu uires.Ex quib. relinquitur, præcipuas ſpiritualium actionum cauſas eſſe,Verbum Dei,quo formatur iudicium,Spiritum ſanctū,quo reformatur cor,& uoluntatē ſpontaneam, uerbo Dei et Spiritui ſancto obſequētem.

TESTIMONIA, QVIBVS EVERTITVR LIBERVM ARBItrium, in negocijs ſalutis ſine gratia.

1. Corinth:2.Animalis homo non percipit ea,quæ ſunt ſpiritus Dei.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Philip: 1. Quod Deus in uobis cæpit bonum opus, perficiet.

Philip: 2. Nonne Deus eſt, qui agit in uobis, ut & uelitis & efficiatis, pro beneplacito.

Iohan: 15. Sine me nihil poteſtis facere.

Item: Nemo uenit ad me, niſi quem Pater traxerit.

Rom: 8. Spiritus adiuuat infirmitates noſtras.

Geneſis 8. Cogitatio humani cordis mala eſt omni tempore.

Pſal: 13. Non eſt iuſtus, ne unus quidem, non eſt qui intelligat, non eſt qui exquiret Deum.

Roman: 6. Velle adiacet mihi, At ut faciam bonum, non reperio.

Prouerb: 16. Cor hominis diſponit uitam ſuam, ſed Domini eſt dirigere greſſus eius. Regenerati uoluntatem bonam habent ex gratia, ſed facultatem non habent, quæ exercitijs quidem creſcit, in uita uero beata perficietur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

CAPVT VII.

CONTINGENTIA.

Contingentia eſt euentus eius rei, quæ habuit cauſas, quæ ſua natura aliter agere poterant. Quanquam autem Deus ſuſtentet naturam, quemadmodum ſupra declaratum eſt, tamen naturæ agendi modum relinquit, & non tollit ſuo moderamine, ſed una cum natura ſuſtentat. Nunc autem ordinauit Deus, ut alia naturaliter agant, ut ignis, alia libera uoluntate et electione, ut homo. Quare dubium non eſt, quin multi effectus reuera ſint contingentes.

Vt autem hæc res clarius percipiatur, notandum eſt, in natura tres eſſe cauſarum gradus, quantum quidem ad hoc noſtrum propoſitum attinet. Quędam enim cauſæ ſunt neceſſariæ in ſe & in ordine ad affectus, ut motus cœli ad eclypſes, & alios effectus, qui ex motu orbium neceſſitate phyſica eueniunt. Huiuſmodi effectus futuri, non quidem contingentes, ſed neceſſarij ſunt. Aliæ ſunt cauſæ, quæ non ſunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

neceſſariæ,ſaltem per comparationem ad effectus,ut eos neceſſario producāt, imo poſſunt non producere eos. Atq; huius generis effectus ſunt futuri non neceſſarij ſed contingentes, Verum horum duplex eſt differentia. Nam quædam cauſæ ad producendos tales effectus determinatę ſunt,qui effectus ſunt futuri non neceſſarij ſed contingentes, quia eorum cauſæ ad producendos tales effectus determinatæ ſunt, qui effectus etiam ſunt contingentes, quia eorum cauſæ poterant ſecus agere. Aliæ ſunt cauſæ, quæ per ſe nullam habent determinationem,ad hunc uel illum effectum producendum, ſed promiſcue ſe habent ad utramlibet, ut uoluntas Dei,Angelorum & hominum. Hæc uoluntas cauſa eſt contingentiæ, quia contingentia ſublata,nulla omnino uoluntas reliqua manet.

Deinde contingentiam eſſe, confirmat ipſa Dei prouidētia. Deus enim ſuæ prouidentiæ ordinem per cauſas infe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

inferiores exequitur. Ex quo ſequitur ordinem diuinæ prouidentiæ eſſe, ut alij affectus ſint neceſſarij, alij contingentes. Et quanquam recte dicitur: Secunda cauſa non agit ſine prima, tamen ex eo non ſequitur, contingentiam tolli. Nam Deus non ſolum ſuſtentat cauſam ſecundam, uerum etiam modum agendi, tametſi non iuuet contra ordinem ſuum ruentem.

Porro duo teſtimoniorum genera hanc doctrinam confirmant, Prius, quod docet, Deum non eſſe cauſam peccati, nec uelle peccatum, Poſterius, quod monſtrat, hominem ſpontanea uoluntate alia præ alijs eligere et agere. Chriſtus, ſicuti ipſe teſtatur, poterat obtinere à Patre duodecim legiones angelorum, tamen non obtinet, & ſciebat Pater eum non oraturum, tamen poterat orare. Igitur fieri aliquid potuit, quod factum non eſt, neq; ſcientia Dei neceſſarias reddit omnes actiones, alioqui oporteret non ſolum Chriſtum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

uerum etiam ipſum Patrem ſeruum eſſe ſuarum actionum, utpote qui ſciat, quid facturus ſit, ſed non ideo facturus eſt, quia ſcit, ſed ideo ſcit, quia facturus eſt, habetq; liberrimam faciendi & non faciendi poteſtatem.

VSVS:

Vſus doctrinæ huius eſt, ut Deum rogemus, ut noſtras mentes, uoluntates & corpora gubernet, ne ruamus contra ipſius ordinem. Deinde, ne Deo imputemus peccatum, neue quid tentemus, quod uel ipſius gloriam obſcuret, uel noſtram ſalutem impediat.

CAPVT VIII.

PECCATVM CVM SVIS DIFFERENTIIS.

PECCATVM in genere eſt inobedientia aduerſus Deum, offendens Deum, maledicta & damnata á Deo. Hæc definitio ſumpta eſt ex legis ſententia: Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

in libro legis, ut faciat ea. Sed inobedientiæ uocabulum in Scriptura quatuor complectitur, defectum, corruptionem, inclinationem & actionem. Peccati enim ratio in eo conſiſtit, ſi quid contra legem Dei uel exiſtit in nobis ut defectus & corruptio, uel proficiſcitur à nobis, ut inclinatio & actio. Hoc confirmatur Ioannis dicto, qui peccatum definit ἀνομίαν, hoc eſt, quod eſt contra legem Dei. Complectitur autem hæc ἀνομία duo, nempe materiale et formale peccati. Materiale eſt defectus, corruptio, inclinatio, actio pugnans cum lege Dei. Formale eſt ipſe reatus. Nam & hic reatus in lege includitur, iuxta dictum: Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis.

Ambroſius fere eodem modo peccatum definit, dicens: Peccatum eſt diuinæ legis præuaricatio, & cœleſtium inobedientia præceptorum. Hæc in genere de peccato dicta ſint, nunc eius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

differentias uideamus. Eſt autem duplex peccatum, Originale & actuale, ordine de utroq; dicendum eſt.

Peccatum itaq; originale eſt, cum corruptio humanæ naturæ propagata ab Adam, tum reatus, quo naſcentes propter Adæ lapſum rei ſunt iræ Dei, & mortis æternæ. Porro duo ſunt obſeruanda in peccato originis: Materiale & formale. Materiale eſt corruptio ipſa, hoc eſt deformitas & ἀταξία omnium uirium in homine, hoc eſt, in Mente defectus noticiæ Dei, & firmi aſſenſus de prouidentia, promiſſionibus & minis Dei. In Volũtate auerſio, hoc eſt, eſſe ſine metu, ſine fiducia ac dilectione Dei. In corde concupiſcentia & impetus contra ordinem diuinum. Formale uero peccati originalis eſt reatus ipſe, hoc eſt, ordinatum eſſe ad damnationem ſeu æternas pœnas. Natura enim ut inquit Paulus, filij iræ ſumus. Breuiter, ut iuſticia originalis eſt integritas et approbatio, ita peccatum originis eſt corruptio & reatus. Cæ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Cæterum, ut intelligamus, peccatum originis totius hominis peruerſionem eſſe, primum uidebimus, quæ concurrant peccata in lapſu primorum parentum. Deinde nomina eius, quibus in Scriptura appellatur, recenſebimus. In lapſu itaqꝫ primorum parentum hæc grauiſſima delicta concurrunt. I. Dubitatio de uerbo Dei. II. Amiſsio fidei, cum non credunt Deo minanti pœnas. III. Curioſitas, Diſceſſerunt enim ã uerbo, & quæſierunt alienam ſapientiam. IIII. Superbia, quia uoluerunt magni fieri. V. Contemptus Dei, cum uiolarunt mandatum Dei contra conſcientiam. VI. Apoſtaſia, qua anteferunt Diabolum Deo. VII. Ingratitudo, qua expellunt Spiritum ſanctum in ipſis habitantem VIII. Homicidium ſui & totius poſteritatis. Fuit enim hic lapſus prima ianua omnium ſcelerum et miſeriarum poſteritatis. Quare nullo pacto extenuandum eſt peccatum originis, quod conflatum eſt ex tot horrendiſſimorum ſcelerum monſtris.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Iam uaria nomina, quibus Scriptura notat peccatum originis, uideamus, quorum pręcipua hæc ſunt: Concupiſcentia, Caro, uetus homo, lex peccati, inhabitans peccatum, Rebellio, lex membrorum, interdum ſine addito peccatum.

Concupiſcentia ideo dicitur, quia in ea uim ſuam præcipue exerit. Hæc conſtat cum ignoratione & incredulitate mentis, tum omnium appetitionum atq; uirium à Deo abalienatione. Et damnatur ultimo decalogi præcepto, in quo omnis peccandi procliuitas & motus damnatur, quemadmodum in ſuperioribus conſenſus omnis in peccatum prohibetur.

Carnis nomen eo pertinet, ut ſciamus omne, quod nondum regeneratum eſt in nobis per gratiam, contaminatum eſſe, & ſua natura reum. Huic opponitur Spiritus, qui ſignificat regenerationis gratiam, ad Galat: 5.

Vetus homo correlatiuè ad nouum

uum hominem intelligi debet, de quibus in octauo capite ſecundæ Claſsis dicetur.

Lex peccati ob imperium quod exercet in hominibus, dicitur, Rom: 8. appellatur inhabitans peccatum, quia in carne manet perpetuo uſq; ad mortem. Quod tamen pro diuerſitate perſonarum uariat, ui & efficacia. Nam in non renatis manet materialiter & formaliter ſimul. In renatis materialiter tantum, modo uim peccati conſiderans. In illis efficax eſt in damnationem, ut quod ipſos reos peragat æternæ mortis. In his uero remiſſum eſt, quia ſublatus eſt reatus, & oppugnatur perpetua lucta Spiritus ſeu noui hominis. Vel, ut breuius dicatur, Peccatum originis in nō renatis habitat et regnat ſimul. In renatis uero habitat tantum, & non regnat, propter gratiā fidei præualentem.

Rebellio uocatur ob perpetuum ſtudium rebellandi legi mentis, Roman: 7.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Lex membrorum dicitur, quia eſt cōcupiſcentia in membris ſita, & membra organa ſunt, per quæ exerit ſuam iniquitatem.

Peccatum ſine addito, quia eſt ſcaturigo & fons omnium peccatorum. quemadmodum Paulus oſtendit his uerbis: Ne igitur regnet peccatum in mortali ueſtro corpore, ad obediendum ei in concupiſcentijs ſuis. Hoc breui dicto notantur tria peccatorum genera. Primum eſt innata rebellio ſeu peccatum naturæ, quod hic generis appellatione notauit. Secundum, praui motus erumpentes è peccato originis, quos nomine Concupiſcentiæ expreſſit. Hi motus, quando non accedit conſenſus, referendi ſunt ad peccatum originis ut ad genus. Tertium genus peccati eſt conſenſus & proſecutio eius, ad quod praui motus ſollicitant. Atque hoc tertium geuus nouo reatu obſtringit homines. Eſt enim actuale peccatum.

Porro

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Porro de huius mali radice et cauſis extat uerbum Gene: 3. Sed & Serpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ fecerat Dominus Deus, qui dixit ad mulierem: Cur præcepit uobis Deus, ut non comederetis de omni arbore paradiſi? Cui reſpondit Mulier: De fructu arborum, quæ ſunt in paradiſo, ueſcimur, de fructu uero arboris, quæ eſt in medio paradiſi, præcepit nobis Deus, ne comederemus, & ne tangeremus illum, ne forte moriamur. Dixit autem ſerpens ad milierem: Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus, quod in quocunque die comederitis ex ea, aperiantur oculi ueſtri, & eritis ſicut Dij, ſcientes bonum & malum. Videns igitur mulier, quod bona eſſet arbor ad ueſcendum, & pulchra oculis, aſpectuꝗ delectabilis, & tulit de fructu eius, & comedit, deditꝗ uiro ſuo, qui comedit, & aperti ſunt oculi amborum.

De propagatione autem huius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

mali ab Adam in poſteros, in eodem capite docetur. Et Paulus Roman: 5. fuſe explicat. Vt autem propagatio huius mali recte intelligatur, obſeruanda eſt hæc diſtinctio. Adam conſideratur dupliciter. Primo ſimpliciter & ſine reſpectu ad poſteros, qua ratione nullus poſterorum peccator aut reus eſt Adæ delicto. Secundo conſideratur relatiue, quatenus eſt prima radix naturæ humanæ, & pater noſter. Hac quidem ratione, Adæ delicto rei ſunt omnes ab eo nati ſecundum naturæ curſum. Quemadmodum enim leproſi parentes generant leproſos filios, qui filij & lepra parentum & propria ſunt contaminati, Ita & poſteri Adæ, cum primi parentis contagio infecti, tum proprio uicio commaculati ſunt et rei. Vnde Bernardus: Et graue quidem illud delictum originale, quod non ſolum perſonam inficit, ſed & naturam. Et paulo ſupra: Et originale quidem maximum illud delictum, quod ã primo

Adam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Adam contrahimus, in quo peccaui-
mus omnes, pro quo moriemur uni-
uerſi, maximum plane, quod ſic totum
non modo genus hominū, ſed et quem-
libet ipſius generis occupat, ut non ſit
qui euadat, non ſit uſq; ad unum, à pri-
mo homine uſq; ad nouiſſimum pro-
tenditur, & in ſingulis quoq; à planta
pedis uſq; ad uerticem diffunditur hoc
uenenum.

Hinc liquet & illud, quod pecca-
tum originis recte dici poſſit tum alie-
num, tum noſtrum proprium. Alienum
quidem propterea, quod propagatione
in nos deriuatur. Proprium uero, quia
eius maculis inuoluimur, contamina-
mur & rei ſumus. Patet & hoc ex di-
ctis, peccatum originis nequaquam eſſe
ſubſtantiam aut proprietatem naturæ,
ſed aduenticiam qualitatem qua natura
humana deformata eſt, & rea iræ Dei
& mortis æternæ. Ex his quoq; mani-
feſtum eſt, quod cauſa originalis peccati
ſit diabolus, & uoluntas primorum pa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

rentum, quæ cum eſſet libera, ſeſe auertit à uerbo Dei, & non retinuit obedientiam erga Deum. Quoniam autem dona acceperant primi parentes, pro toto genere humano, & perſonæ eorum repræſentabant totam poſteritatem, fit rea poſteritas propter eorum lapſum, & quia ipſi amittunt prima dona, tales poſtea gignunt, quales ipſi ſunt amiſſis donis.

Hactenus de peccato hæreditario, nunc de eius fructu, hoc eſt, de actuali peccato dicendum eſt, Quod recte definitur eſſe cogitatum, dictum, factum, omiſſum, pugnans cum lege Dei. Seu peccatum actuale eſt omnis actio, pugnans cum lege Dei, cum in mente, tum in uoluntate & corde, tũ in membris externis. Huius differentiæ plurimæ recitantur à Theologis, quæ non à ſubſtantia & natura peccati, ſed ab alia atque alia conſideratione ſeu reſpectu peccati ſumuntur, ex quibus præcipuas recitabo.

Prima diuiſio.

Peccatorum aliud eſt Mortale, aliud Veniale. Hanc diuiſionem ut de= xtre intelligamus, opus eſt aliqua de= claratione. Peccare itaq; mortaliter eſt peccare iſtud peccatum, quod meritum infert mortis. Atque id meritum mor= tis triplex eſt. Primum irremiſſibile, ut blaſphemia in Spiritum ſanctum, Matth: 12. Marci 3. Secundum meri= tum mortis eſt remiſſibile, quia etſi in= fert quidem meritum mortis, tamen re= mittitur, ſi iſtud plane deſinas peccare, alioqui minime. Tale meritum infe= runt peccata illa, quibus obnoxij non poſſunt habere partem in regno Dei. Qualia recitat Paulus ad Galatas 5. & alibi. Tertium meritum mortis eſt, quod infert peccatum habitans in San= ctis, malaq; eius deſideria quæ excitat, & impedimenta quæ affert molienti= bus pie uiuere. Huius generis peccata uenialia dicuntur, mortalia quidem ſua natura, morti .n. per ſe obnoxios red=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

dunt homines, Venialia tamen dicun-
tur ob ueniam, qua indulget propitius
Pater ijs, qui contra hæc peccata fide lu-
ctantur. Ex his facile intelligi poteſt,
peccatum mortale quidem eſſe actio-
nem interiorem & exteriorem, pugnan
tem cum lege Dei, & factam contra
conſcientiam. Veniale uero affectus
pullulantes, & errores incidentes, qui-
bus non aſſentiuntur Sancti, ſed repu-
gnant.

Secunda diuiſio.

Aliud peccatum eſt omiſſionis,
aliud commiſſionis. Illud, cum non fa-
cimus bonum quod facere debemus.
Hoc, quando perpetratur malum quod
facere prohibemur, ſiue id cogitatu, ſiue
dicto, ſiue facto fiat.

Tertia diuiſio.

Peccatorum aliud ex infirmitate
naſcitur, aliud ex ignorantia uenit, ali-
ud ex induſtria ſeu malicia erumpit.
Infirmitatis peccata proprie dicuntur,
quæ imbecillitate noſtra obrepunt, no-
bis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

bis inuitis & repugnantibus, ut, faſtidium in actionibus pijs, metus eundi in recte factis, cupiditas illicitarum rerum, ira ſubdita, indigna tamen Chriſtiano, cogitationes uanæ temere oborientes, ἐυτραπελία ſeu dicta nugatoria imprudentibus elapſa. Etenim in quo corde uera uerbi Dei fides manet, in eo nulla uoluntas peccati hærere & ſubſiſtere poterit. Nam qui natus eſt ex Deo, non peccat, nec poteſt quidem peccare. Semen enim Dei manet in illo, Iohan: 3.

Ignorantiæ peccata, qualia ſint, ex partitione ignorantiæ intelligi poteſt, de qua conſule Epitomen Philoſophiæ moralis Philippi Melanthonis. Ex malicia duplex peccatum prouenit, unum directe pugnans contra gratiam, & eſt blaſphemia contra Spiritum ſanctum, eaq́; uel inchoata uel conſumata, Alterum, non directe pugnans contra gratiam & Spiritum ſanctum, ut ſunt peculiares lapſus contra Decalogi præ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

cepta, ut idolatria, furtum, homicidium, adulterium, & quælibet peculiaris transgreſſio legis Dei.

Cæterum, ut clarius intelligamus quale ſit peccatum in Spiritum ſanctum, eius differentiæ colligendæ ſunt per locum à concreto ſiue à coniugatis, & uidendum, quales fuerint, quibus hoc peccatum à Domino obiectum eſt, id quod ex hiſtoria Euangelica colligere non eſt difficile. Phariſæi enim, quos huius peccati reos peragit Dominus, primum erant prophetijs, doctrina Chriſti & miraculis eiusdem conuicti de ueritate Dei. Secundo ſcientes & uolentes uerbum cognitum odio habebant, eiq; rabioſe ſua obſtinatione renunciarunt, tum tyrannide, ſophiſtica & hypocriſi oppugnabant uerbum agnitum. Hinc concluditur, quod peccatum in Spiritum ſit uoluntaria ueritatis euidenter cognitæ renunciatio & rebellio, ex odio ueritatis nata, coniuncta cum tyrannica, ſophi-

ſtica

ſtica & hypocritica oppugnatione, Hoc ideo in Spiritum ſanctum peculialiter dicitur, quia mens, uera noticia, Spiritus Dei beneficio illuſtrata, ſponte reluctatur Spiritui illuſtratori.

Quoniam autem digito non poſſumus demonſtrare, in quibus ſit hoc peccatum, debemus nos à poſteriori de ipſo iudicare. Nam ſi quis à lapſu reſurgit, inde colligemus, talem ab iſto peccato abſuiſſe, quamlibet alias grauiter peccarit. Atque hinc eſt, quod quidam Theologi hoc peccatum uocarunt, non quidem à ſubſtantia, ſed ab euentu, Finalem impœnitentiam, quia inde nos tantum iudicium ſumere debemus, quantum quidem ad homines attinet, in quibus eſt. Manaſſes multis annis rabioſe perſecutus eſt uerbum Dei, erectis abominandis idolis contra Dei præceptum. Verum quia poſtea pœnituit eum facti, & egit pœnitentiam, peccatum in Spiritum ſan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ctum nequaquam conſumauerat. Contra, Phariſæorum pars maior hoc peccato obſtricta erat, Nam à lapſu non reſurrexit.

Quarta diuiſio.

Peccatorum alia uoluntaria ſunt, alia inuoluntaria. Voluntaria, quæ deſtinato conſilio & propoſito ſcientes & uolentes homines perpetrant. Inuoluntaria, quibus pij reluctantur, ut ſunt caligo in mente, dubitatio, item, multa peccata ignorantiæ & omiſſionis. Hanc diſtinctionem confirmat quintum caput Leuitici, in quo oblationes fieri iubebantur pro uoluntarijs & inuoluntarijs delictis, Item, Paulus inquit: Quod nolo malum, hoc facio.

TESTIMONIA DE PECCATO ORIGINIS

Geneſis 3. hiſtoria lapſus primorum parentum recitatur, quemadmodum ſupra admonui, ubi cauſæ ſignificantur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ficantur duæ principales, nimirum inuidia Satanæ, & uoluntas hominis.

Pſalm: 19. Quis poterit facere mundum de immundo conceptum ſemine?

Prouerb: 20. Quis poteſt dicere: Mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato.

Roman: 5. Quemadmodum per unum hominem peccatum in mundum introiuit, & ſic in omnes homines mors inuaſit, quia omnes peccauerunt, id eſt, omnes rei ſumus & contaminati & inuoluti peccatis primorum parentum.

Ephe: 2. Eramus natura filij iræ, ſicut & cæteri.

TESTIMONIA DE ACTVALIBVS.

3. Reg: 8. Non eſt homo, qui non peccet.

Pſal: 13. Corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis, non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

eſt qui faciat bonum,non eſt uſque ad unum.

Eccle: 8. Ne deſpicias hominem auertentem ſe ā peccato,neq; improperes ei,memento,quia omnes in corruptione ſumus.

Matth: 12. Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus, Sed peccatum in Spiritum Sanctum non remittetur hominibus,neque in hoc ſeculo neq; in futuro.

Marc: 3. Amen dico uobis, omnia remittentur filijs hominum peccata & conuicia, At qui dixerit conuicium in Spiritum ſanctum, non habet remiſſionem in æternum, ſed obnoxius eſt æterno iudicio.

Porro huius Capitis uſus eſt, ut agnoſcamus noſtram immundiciem et peccatum, & omnem arrogantiam ſeponamus,ut uera humilitate ad Chriſtum peccatorum Propiciatorem confugiamus.

CAPVT IX.
POENA PECCATI.

Peccatum originis habet pœnas multiplices, ſpirituales & corporales, temporales et ęternas, quemadmodum capite 3. Geneſeos & multis alijs Scripturæ locis oſtenditur. Breuiter, mors & omnes calamitates generis humani, ſtipendia ſunt peccati originalis. Deinde actuale peccatum, quia homines nouo reatu obſtringit, nouas pœnas cumulat & adauget, quemadmodum totius mundi facies coarguit.

In pœnis autem obſeruentur tria: Gradus, modus & diſcrimen inter pœnas piorum & impiorum. Gradus quidem, quod aliæ pœnæ ſunt tantum, aliæ & peccata, & pœnæ peccatorum. Roman: 1. ſex gradus recitantur eorum, quæ & peccata ſunt & pœnæ peccatorum. Primus gradus eſt neglectus noticiæ Dei, qui eſt omnium peccatorum fons et ſcaturigo, pœnaq; contemptus patefactionis diuinæ. Se=

cundus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

cundus, excæcatio, id quod Paulus indicat non ſolum in citato loco, uerum etiam 2. Theſſal: 2. his uerbis grauiſſimis: Eo quod dilectionem ueritatis non habuerunt, ut ſalui fierent ipſi, propter hoc mittet ipſis Deus efficaciam erroris, ut ipſi credant mendacio. Tertius, excæcationis fructus eſt idolatria. Quartus, idolatriam ſequuntur horrenda flagicia, contaminantia corpus & animam. Quintus, hæc flagicia mente reproba puniuntur. Eſt autem mens ἀδόκιμος, quæ nihil rectẽ probat, ſed peruerſe ſcelera pro uirtutibus amplectitur. Sextus, huius ſceleratæ & reprobæ mentis fructus eſt uniuerſalis iniuſticia, id eſt, omnis iniquitatis cumulus. Aliæ pœnæ ſunt tantum, quæ tantiſper gradatim creſcunt, donec reus pœnitentiam egerit. Deus enim idem ſcelus, nunc iactura rerum, nunc deſertione amicorum, nunc morbo, nunc exilio, nunc infamia punit, non ſecus atq; pater aliquis filiorum errata alijs

atque

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

atque alijs pœnis punit, donec in uiam eos reuocauerit.

Modus pœnarum Sapien: 11. notatur, per quæ peccat quis, per ea cruciatur, quæ regula ut plurimum uera eſt, tametſi interdum iudicio Dei ſingulari pœna commerita commutatur alia pœna.

Diſcrimen inter pœnas piorum & impiorum hoc eſt: Illos, tametſi affligit Deus, acceptos habet, atq; beneuolentiam erga ipſos ſuam retinet, in medijs afflictionibus, imo efficit, ut inde euadant probatiores, atq; ſint ipſi ſacrificium boni odoris. His uero, nimirum impijs, in exitium cadunt pœnæ. Nam temporariæ impiorum pœnæ æterni ſupplicij præludia ſunt. Sed de his plura infra in tertia Claſſe capite 18. dicentur.

CAPVT X.
VERBVM ACCVSANS ET DAMNANS.

Homo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

HOmo in peccatum lapſus, uerbum accuſans & damnans audit ex ore Dei. Eſt autem uerbum accuſans & damnans, Spiritus ſancti iudicium, quo reum peragit totum mundum peccati, quod ſane iudicium ipſe Spiritus ſanctus exequitur per miniſterium uerbi, ac ſtatim poſt lapſum hominem hoc iudicium Spiritus mundo patefactũ eſt, & exercebitur, donec hic mundus ſteterit, uel inuitis inferorum portis.

Porro duo ſunt genera hominũ, qui hoc iudicio Spiritus ſancti arguuntur. Quidam.n.ſerio tãguntur, uere humiliantur, ac ſponte iudicio quo dãnantur, ſubſcribũt. Atq; his ſalutare eſt Spiritus ſancti iudiciũ, ſi modo ad Chriſtũ peccati expiatorẽ confugiunt. Alij etſi conuicti reatum non poſſunt effugere, nõ tamen uere et ex animo humiliãtur, nec cedunt iudicio Spiritus ſancti, quin potius ſubacti intus fremunt, et confuſi non deſinunt contumaciam & proteruiam alere. His maiori damnationi erit Spiritus iudicium.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Sed quodnam eſt illud uerbum arguens? Hoc monſtratur et repetitur ſepe in ſcripturis Moſis, Prophetarum & Apoſtolorũ, cuius Epitome quędam eſt Decalogus, qui cũ requirit dilectionem perfectam et perpetuam, erga Deum et hominẽ, accuſat et damnat omnes, qui hanc obedientiam nõ pręſtant, iuxta illud: Maledictus omnis, qui nõ permanſerit in omnib. quæ ſcripta ſunt in libro legis. Breuiter, omnes ſententiæ, quæ nos peccati conuincunt, huc pertinent.

TESTIMONIA VERBI DAMNANTIS & ACCVSANTIS.

Geneſis 3. duplex iudicium Spiritus ſancti accuſantis et damnãtis peccatum innuitur. Vnũ in cõſcientia. Nam cum Adam peccaſſet, abſcondit ſe una cum uxore à facie Domini. Conſcientia .n. peccati ſui confuſus, conſpectũ Dei ferre nequiuit. Alterum per uerbum Dei: Vbi es tu? inquit. Item: Quis indicauit tibi, quod nudus eſſes, niſi quod de ipſa arbore, de qua præceperam tibi ne comederes, ex ipſa comediſti? Ge-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Geneſis 4. Nonne ſi bene egeris recipies, ſin autem male, ſtatim in foribus tuis peccatum tuum aderit?

Deut: 26. Maledictus qui nō permanſerit in ſermonibus legis huius.

Pſal: 117. Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit?

Pſal: 142. Et ne intres in iudicium cum ſeruo tuo, quoniam non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens.

Prouerb: 20. Quis poteſt dicere: Mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato?

Porro uſus huius accuſantis & damnantis uerbi eſt, ut nos ſubſcribamus iudicio Spiritus ſancti, ut humiliemur conuicti, ut ad Chriſtum propiciatorem confugiamus, atq; abnegata omni impietate, iuſte, pie & honeſte uiuamus.

CAPVT XI.
PROMISSIO REPARATIONIS, SIVE EVANGELIVM.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

VErbum promiſſionis primum Geneſis 3. his uerbis ore Dei proponitur: Inimicitias ponam inter te & ſerpentem, & inter ſemen tuum & ſemen eius, ipſum conteret caput tuum, & tu conteres calcaneum illius. Hæc promiſſio multas doctrinas continet. Primum enim de duobus regnis, longe diuerſiſſimis, nimirum de regno diaboli abolendo, & Chriſti erigendo, concionatur. Deinde docet, ꝙ hæc duo regna perpetuo ſibi inuicem aduerſabuntur. Tertio, ꝙ perpetua ſit futura perſecutio Eccleſiæ, donec in hac malicia ſubuexilis Chriſti Ducis in hoc mundo militauerit. Quarto, quod tandem potitura ſit Eccleſia uictoria, & eluctetur ab omnibus perſecutoribus, idq; per ſemen Mulieris, hoc eſt, per CHRISTVM, uictorem Diaboli. Verum huius promiſſionis repetitiones plures leguntur in Moſe et in Prophetis, quales hę ſunt:

Gene: 12. In te benedicentur uniuerſæ cognationes terræ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Gene: 22. Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ.

Gene: 28. Et benedicentur in te, & in ſemine tuo, cuncti fines terræ.

Et quia id fieri non poteſt, niſi deſtructo Satanæ regno, Iohannes id explicat, dicens: Chriſtus apparuit, ut deſtruat opera Diaboli.

Hoc promiſſionis uerbo erecti ſunt iterum Adam & Eua. Et firma fiducia in hunc promiſſum liberatorem ſe ſuſtentabant, nec ignorare poterant, hunc liberatorem Deum eſſe, qui aſſumpturus eſſet humanam naturam, in qua fieret uictima pro peccato, cuius rei admonebantur per ſacrificia diuinitus inſtituta. Nam quemadmodum diabolum inuictum fore ab omnibus creaturis ſciebant, Ita promiſſionis uerbum, humanitatem ueram liberatoris demonſtrauit.

Cæterum huius completæ promiſſionis uerbum ab Apoſtolis EVANGELIVM cœptum eſt appellari,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

pellari, de cuius uocis uaria ſignificatione primum dicam. Deinde, quæ ſit ratio accommodationis ad doctrinam ſalutis oſtendam. Tum planam rei definitionem tradam. Poſtremo teſtimomonia & uſum adiungam.

Proprie itaq; Εὐαγγέλιον ſignificat, fœlix & fauſtum nuncium, qua ſignificatione apud Ariſtophanem in Equitibus accipitur, ubi ita inquit: Εὐαγγέλια κἄγω φρασα αὐτοῖς, id eſt, lęta nuncia ipſis narraui, pro quo paulo ſupra dixerat, λόγους ἀγαθοὺς εὐαγγελίζεσθαι, id eſt, bonos rumores nunciare. Atq; hæc nominis ratio eſt.

Secundo ſignificat præmium datum pro relatione fauſti nuncij, ut Odyſſeæ 14. ubi his uerbis paſtorem ſenem alloquitur Vlyſſes: Εὐαγγέλιον δὲ μοὶ ἔσω αὐτίκ᾽ ἐπείκεν κεῖνος ἰὼν τα ἃ δώμαθ᾽ ἵκαται ἕσσαι με χλαῖνάν τε χιτῶνά τε εἵματα καλά, hoc eſt, Euangelium mihi eſto ſtatim ubi redierit ille, ut ueſtias me pulchris ueſtibus, chlæna & tunica.

Tertio ſignificat ſolenne ſacrifi-
cium pro accepto fauſto nuncio per-
actum. Hinc εὐαγγελία θύειν, id eſt, ſacrifi-
cia ob lætum nuncium offerre. Atque
hæc ſunt ſignificata apud prophanos
Scriptores.

Verum Apoſtoli propriam ſigni-
ficationem, primo loco poſitam, reti-
nentes, accommodarunt ſuo doctrinæ
generi κατ' ἐξοχὴν. His enim Euange-
lium ſignificat ſolenne patefactæ in
Chriſto gratiæ præconium, ſeu lætum
nuncium de ſalute per Chriſtum parta
credentibus: Deinde, quia à propria
materia Euangelij Chriſtus, Euange-
liſtæ Euangelij nomen accommoda-
runt hiſtorijs, quæ Chriſtum apparuiſſe
in carne, docuiſſe, paſſum, mortuum, à
morte reſuſcitatum, ac tandem in cœ-
lum receptum fuiſſe narrant.

Porro definitio plana & perſpi-
cua colligi poteſt ex uerbis Domini
Lucæ 24. Sic ſcriptum eſt, & ſic opor-
tuit pati Chriſtum, et reſurgere ex mor-

tuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes. Ex quibus colligitur, quod Euangelium ſit uniuerſalis prædicatio pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum in nomine Chriſti. Sed addamus uberiorem, hoc modo: Euangelium eſt doctrina diuinitus reuelata, in qua annunciatur liberatio à maledictione legis & ira Dei, & proclamatur remiſsio peccatorum, ſalus ac uita æterna credentibus in Filium, propter eiusdem uictimam, ſecundum promiſsionem olim Patribus factam, ut perpetuo gloria bonitatis Dei prædicetur, utq; porro dignos fructus Euangelio edant homines per Chriſtum liberati, tandemq; uita æterna fruantur.

Hæc definitio multa membra habet. Primum enim monet, quale ſit doctrinæ genus Euangelium, Deinde, á quibus malis per Euangelium liberemur. Tum quid boni Euangelium affe

rat. Poſthæc, quibus hæc bona contin-gant, nempe, credentibus. Additur & de propria materia Euangelij, quæ eſt CHRISTVS cum ſuis beneficijs. Poſtremo fines adijciuntur.

Ex his facile intelligi poteſt diſcrimen Legis & Euangelij. Lex enim promittit uitam facientibus legem, Euangelium gratis offert ſalutem credentibus in Chriſtum. Eſt enim donum Dei uita æterna per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, ad Rom: 6.

TESTIMONIA DE EVANGELIO.

Ad Galat: 3. Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

Matth: 17. Hic eſt Filius meus dilectus, ἐν ᾧ εὐδόκησα, id eſt, in quo placatus ſum.

Luc: 24. Quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati & reſurgere à mortuis tertia die, & prędicari in nomine eius pœnitentiam et re-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

miſſionem peccatorum, in omnes gentes.

Rom: 1. Euangelium eſt potentia Dei, in ſalutem omni credenti.

Iohan: 3. Qui credit in Filium, non peribit, ſed habebit uitam æternam.

Act: 13. Notum ſit igitur fratres uobis, ꝙ per hunc uobis remiſſio peccatorũ nunciatur, & ab omnibus, à quib. non potuiſtis per legẽ Moſis iuſtificari, per hunc omnis, qui credit, iuſtificatur.

2. Corint: 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum pro uobis, ut fieremus nos iuſticia Dei in ipſo.

Ad Titum 2. Apparuit ſalutaris gratia omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegãtes omnem impietatem & mundana deſideria, ſobrie & iuſte & pie uiuamus in hoc ſeculo, expectantes beatã ſpem, et apparitionem glorię magni Dei et ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſeipſum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & mũdaret ſibi populũ peculiarem, ſectatorem bonorum operum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Vſus huius doctrinæ eſt, ut diſcamus contempto mundo et caducis eius delicijs, incomparabile hoc bonum, quod offert Euangelium, toto cordis affectu appetere, oblatumque complecti. Deinde ut in quauis afflictione ſolemur nos hoc læto de ſalute per Chriſtum parta nuncio.

CAPVT XII.

POENITENTIA CVM SVIS PARTIBVS CONTRITIONE ET FIDE.

Tota doctrina ſuperior prorſus manet ocioſa, niſi accedat pœnitentia, de qua recte & clare erudiri iuuentutem operæ precium eſt. Nam regeneratio, ſine qua nemo ſaluus fieri poteſt, (quemadmodum Dominus docet Nicodemum Ioh: 3.) in pœnitentia conſiſtit, quæ nihil aliud eſt, quam conuerſio hominis ad Deum, ut ſit noua creatura, & iuxta eius uoluntatem uiuat.

Verum quia hæc definitio paulo obſcurior eſt, tradam aliam: Pœnitentia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tia eſt uerus dolor de offenſa Dei, cum uoto ac ſpe ueniæ, & uoluntate ſingulariq; ſtudio, peccatum omne poſthac uitandi, Deoq; omnem uitam approbandi. Hi enim uere pœnitentiam agunt, qui corde dolent ob admiſſum peccatum, & confugiunt fide ad Chriſtum Mediatorem, ut accipiant remiſſionem peccatorum, & fructus dignos pœnitentiæ edunt.

Ex his patet, tres eſſe partes pœnitentiæ: Contritionem, Fidem & Nouam obedientiam. Quarum prima & ſecunda ſubſtantiales partes pœnitentiæ recte dicuntur, quibus neceſſario tertia pars tanquam inſeparabilis proprietas, adijcitur. Cum igitur duas pœnitentiæ partes, Contritionem & Fidem, nominari audimus, partitio ſubſtantialis eſt. Cum uero tres, hoc eſt, cum duabus ſuperioribus additur Noua obedientia, ſciamus proprietatem neceſſariam adiungi, quę à conuerſione integra & uera nequaq; auelli poteſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Porro, contritio eſt ex agnitione peccati & ſenſu iræ Dei pauor conſcientiæ, fugaq; peccati. Et habet uera contritio quatuor proprietates ſeu effectus, in definitione enumeratos. Primum .n. agnoſcit peccatum, deinde agnoſcit iuſtam iram Dei & maledictionem ob peccatum. Tum ſerio dolet propter peccatum admiſſum. Poſtremo deteſtatur & abominatur peccatum.

Fides autem eſt noticia et aſſenſus promiſſæ & expetitæ miſericordiæ, & in eandem firma fiducia. Hęc Chriſtum mediatorem et interceſſorem apud Patrem agnoſcit, hæc ſtatuit peccatum remiſſum propter mediatorem, & iuſticiam mediatoris ſibi imputari, Hæc conſcientiam conſolatur contra terrores peccati & legis, Hæc inuocat Deum, & nouam uitam inchoat.

Noua obedientia abſoluitur pietate erga Deum, charitate erga homines, ſanctimonia & puritate in tota uita, & diligentia in uocationis officio præ-

præ

præſtanda. Has partes nouæ obedientiæ coniungit Paulus ad Tit:2. cum dicit, ideo nos regeneratos eſſe,ut pie,iuſte & ſobrie uiuamus.

Cęterum has eſſe partes conuerſionis hominis ad Deum, teſtimonijs & exemplis Scripturæ oſtendendum eſt.

Marc: 1. Agite pœnitentiam, & credite Euangelio. Hic pœnitentia pro contritione uſurpatur.

Paulus Rom: 6. ſimiliter aſtruit, duas eſſe partes præcipuas conuerſionis,nimirum mortificationem & uiuificationem, Mortificatio ipſa contritio eſt,ſeu animæ dolor & terror ex agnitione peccati,ſeu ſenſu iudicij Dei conceptus. Viuificatio in fide conſiſtit, eſt enim conſolatio, quæ ex fide naſcitur, Iuſtus enim ex fide uiuet.Hæc uita non poteſt conſiſtere,niſi accedat ſerium ſtudium innocenter uiuendi.

Luc: 7. tres pœnitentiæ partes pulchre exprimuntur. Lacrymæ peccatricis mulieris ſunt teſtimonium pa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

uoris conſcientiæ ob peccatum. Deinde, quod accedit ad Chriſtum, ſignificatur fiducia, quam de illo cõceperat. Poſtea officium ſuum erga Chriſtum declarat, qua re fidei fructus oſtenditur.

Simile eſt latronis exemplum, qui peccatum agnoſcit ſuum, Chriſtum ex fide inuocat, fructus edit fidei, inuocationem, gratitudinem erga Deum, et dilectionẽ erga proximum. Nam ꝙ aberrantem ſociũ admonet, charitatis fuit.

Dauid à Nathan obiurgatus primum perterrefit, & uoce declarat ueram contritionem, dicens: Peccaui Domino. Deinde fide erigitur audita abſolutione: Dominus abſtulit peccatum tuum. Emendationem morum, ſeu nouam obedientiam ſequens uita teſtabatur.

TESTIMONIA DE POENITENTIA.

Ierem: 3. Conuertimini filij reuertentes, & ſanabo auerſiones ueſtras.

Ieremiæ 31. Caſtigaſti me Domine,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ne,et eruditus ſum quaſi iuuenculus indomitus, conuerte me, & conuertar, quia tu Dominus Deus meus. Poſtq̃ enim conuertiſti me, egi pœnitentiam, & poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi femur meum.

Idem 36. Reuertatur unuſquiſq; à uia ſua peſſima, & propicius ero iniquitati & peccatis eorum.

Ezech: 18. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus ueſtris, & non erit uobis in ruinam iniquitas, Proijcite à uobis omnes iniquitates ueſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite uobis cor nouum.

Eiusdem 33. Nolo mortem peccatoris, dicit Dominus, Reuertimini & uiuite.

Marc: 1. Pœnitentiam agite, & credite Euangelio.

In his teſtimonijs aperte conſpicitur, quod conuerſio hominum ad Deum, pœnitentia, pœnitentiam agere, pro eodem ſumatur. Locus ex Marco

citatus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

citatus,conuincit, duas eſſe præcipuas & ſubſtanſtiales partes pœnitẽtiæ,quas ſequitur noua uita quæ pars pœnitentiæ integralis dici poteſt.

Cæterum quia uocabula pœnitentiæ & fidei ſunt πολύσημα, pauca ſubiungam de uaria horum uocabulorum acceptione,ne ὁμωνομία impediat nouitios. Pœnitentia itaq; duplex eſt. Legalis & Euangelica. Legalis eſt,qua peccator terretur ira Dei ob peccatũ commiſſum,& in eo terrore conſtrictus hęret. Talis fuit pœnitentia Cain, Saul, Iudæ,qui in ſenſu iuſti iudicij Dei ob peccatum defecerunt.

Euangelica pœnitentia dupliciter accipitur. Alias enim pro tota conuerſione,quæ conſtat Contritione,Fide & noua obedientia,ſumitur. Idq; quoties ſolum pœnitẽtiæ uocabulum ponitur, hoc eſt,ubi fidei uox non expreſſe additur,ut Act: 2. Pœnitentiam agite,& baptiſetur unuſquiſq; ueſtrũ. Hic procul dubio nõ ſolum contritio,ſed etiam

Fides

Fides requiritur, adeoq; tota hominis conuerſio. Item, Matth: 3. Pœnitentiam agite, appropinquat enim regnum cœlorũ. Alias pro prima conuerſionis parte, nempe contritione capitur, nimirum cum fidei uocabulum expreſſè adiungitur, ut Act: 10. Paulus dicit, ſe Iudæis ac gentibus teſtificatum pœnitentiam & fidem in Ieſum Chriſtum. Et Mar: 1. Quoniam impletum eſt tempus, & appropinquauit regnum Dei, pœnitentiam agite, et credite Euangelio. Primum hic theſaurum miſericordiæ Dei proponit Euangeliſta, deinde conuerſionem exigit, quæ pœnitentia et fide conſtat, ubi pœnitentiæ uocabulũ pro parte tantum conuerſionis ſumi manifeſtũ eſt. Nec tamen hic excluditur fructus pœnitentiæ, Noua obedientia, quæ fidei ueræ perpetua comes exiſtit.

Iam de uaria fidei acceptione paucula adijciamus. Fides itaq; in genere eſt ἔλεγχος ſeu certa aſſenſio, qua mens conuicta uerbo Dei, & teſtimonio uer-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

bo addito, firmiſſime amplectitur uocē diuinam, de rebus non apparentibus. Seu, ut breuius dicam, Fides generalis eſt certa perſuaſio de omni uerbo Dei. Cum igitur duplex uerbū Eccleſiæ propoſuit, Legem & Euangelium, quicūq; credit legem eſſe Dei uerbū, & perſuaſum habet, certas & firmas eſſe diuinæ legis promiſſiones et minas uere credit. Ad eundem modum, quicunq; credit, Euangelium Chriſti Dei uerbum eſſe, & affirmat continere ueritatē Dei, uere credit, ac fidem habet, ſed nōdum eam, qua coram Deo iuſtificamur. Nam adhuc hiſtoriæ tantum fides, quæ ab obiecto diſcerni poteſt, ut illa legalis, hæc euangelica appelletur. Hæc fides communis eſſe poteſt pijs & impijs, diabolis & Chriſtianis. Quæ ſi non ulterius progrediatur, uere mortua, hoc eſt, inefficax fides eſt. Non enim uitam parit, ſed nunc territat, nunc ocioſa langueſcit. Verum ſi noticię hiſtorię, ſeu huic generali fidei accedit expetitio & fiducia miſericordiæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſericordiæ Dei, propter Chriſtum promiſſæ, mox noua fidei forma emergit, quæ uocatur fides fiduciæ, quam in hũc modum definire licet: Fides eſt noticia, aſſenſus & fiducia promiſſę & expetitę miſericordiæ ac ſalutis propter Chriſtũ, ut ſupra dictũ eſt. Hæc fides proprie eſt filiorum Dei, qua ſola in cõſpectu Dei iuſtificantur credentes. Quare & fides iuſtificãs à ſua proprietate dici meretur.

Quod autem fiducia in miſericordiam Dei propter Chriſtum huius fidei ratio eſt, his rationibus comprobatur. Prima, Chriſtus pronunciat credentes ſaluos. Sed iam manifeſtum eſt, noticia ſola neminẽ ſaluari, Vnde nemo non uidet, fidem iuſtificantem nõ tantum eſſe hiſtoriæ cognitionẽ. Deinde Paulus dicit: Corde creditur ad iuſticiam. Ergo fides eſt nõ tantum noticia hiſtoriæ, ſed etiã affectus. Tertia, Paulus aperte uocat fidẽ ὑπόστασιν, hoc eſt, firmã fiduciam. Eſt enim ὑπόστασις militaris uox, qua ſignificatur certa fiducia aduerſus inſul-

tus hoſtiles ſubſiſtendi, hoc eſt, ſuſtinendi & obtinēdi uictoriā, Hinc tranſtulit Apoſtolus uocabulum ad fidei robur, quo luctatur fidelis contra omnia ſalutem ſuā oppugnantia, certa fiducia concepta de uictoria per Ieſum Chriſtum. Vnde fit, ꝙ à Ioanne fides uictoria mundi dicatur. Quarta, uſitatū eſt Scripturæ, ꝙ uerba ſignificantia noticiam, una etiam per Metalepſin ſignificent motus animorum, noticiam conſequentes, ut, Nouit Dominus uiam iuſtorum. Hic uerbo noticię non ſolum noticia, ſed cura & approbatio ſignificatur. Quinta, ſæpe fidei iuſtificanti uox πληροφορία adijcitur. Et Paulus cum fide Eph: 3 πεποίθησιν cōiungit inquiēs: In quo habemus audaciā acceſſumꝗ in fiducia per fidē. De hac fide fiduciæ loquitur Paulus in diſputationibus de iuſtificatione. De hac Dominus quoties pronunciat homines fide ſaluatos, de cuius natura & proprietate Paulus Rom: 4. diſputat.

His rationibus aperte redarguitur

error Papiſtarum, qui clamitant fidem tantum eſſe noticiam & aſſenſum hiſtoriæ, cui tribuimus iuſtificationem.

Sunt præter iam commemoratas formas fidei adhuc aliæ. Eſt enim fides profeſſionis doctrinæ, quam Paulus in Romanis laudat. Eſt fides operationis miraculorũ, qua ornata erat primitiua Eccleſia. Eſt fides remuneratiõis bonorum operum. Fide enim amplectimur, quicquid Deus promittit. Cum igitur Deus promittit remuneratione͂, neceſſe eſt hanc fide apprehendi, ſed extra cauſam iuſtificationis. Nam cũ de iuſtificatione agitur, fides in ſolam Dei miſericordiam propter Chriſtum promiſſam recumbit. Sunt & alia fidei diſcrimina, quæ non opus eſt hic recitare. Porro teſtimonia de fide iuſtificante in capite ſequenti de Iuſtificatione adĳciam.

CAPVT XIII.
IVSTIFICATIO.

DVO ſunt, in quibus conſiſtit noſtra ſalus: Iuſtificatio & Glorificatio.

tio. Illa initium, hæc ſalutis perfectio eſt. De illa priore ſalutis parte hic dicendum eſt. Primum omnium uocabuli ſignificata enumerabo. Deinde, quæ ſit iuſtificatio Chriſtiana, et in quibus conſiſtat, breuiſſime oſtendam.

Verbum Iuſtificandi in Scripturis forenſe uerbum eſt, & ſignificat proprie ſecundum aliquem iudicare, cauſamq; alicuius ſiue bona ſiue mala ſit, comprobare, Deut: 25. Iuſtum iuſtificent. Prouerb: 17. Qui iuſtificat impium, aut qui condemnat iuſtum, uterq; eſt abominatio Domino. Eſa: 5. Qui iuſtificat impium propter munus.

Secundo, ab hac forenſi ſignificatione deductum eſt uocabulum ad genus, ut ſignificet in genere, approbare aliquem, et ut iuſtũ agnoſcere & laudare, ſeu ſua ſententia iuſtum pronunciare, confiteri & agnoſcere, ut apud Lucam: Iuſtificarunt Deum, id eſt, iuſtum agnouerunt & confeſſi ſunt. Pſal: 51. In te ſolum peccaui, ut iuſtificeris in ſer-

monibus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

monibus tuis. Item illud Domini: Vos iuſtificatis uos coram hominibus.

Tertio, à genere rurſus ad ſpeciem deflectit uocabulũ iuſtificandi, & apoſtolico ſignificatu uſurpatur, pro eo quod eſt hominẽ à Deo propter mortẽ Filij ſui Domini noſtri Ieſu Chriſti, condonatis peccatis, recipi in gratiam, adoptari in filium & hæredem uitę æternę. Vel, ut breuius dicam, Iuſtificari eſt abſolutũ à reatu pro iuſto haberi, ut cum dicitur: Ex operibus legis non iuſtificatur omnis homo. Et: Nos in Chriſtum Ieſum credidimus, ut iuſtificaremur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis, Rom: 3. Gal: 2. Quis accuſabit electos Dei? Deus eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condẽnet? Rom: 8. Item Ro: 5. Iuſtificati igitur ex fide, pacem habemus cum Deo per Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem habemus acceſſum per fidem in gratiã hanc, in qua ſtamus & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei.

Quarto nonnunquam iuſtificare eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

recte facientem laudare, & comprobare factum alicuius. In qua ſignificatione in Epiſtola Iacobi accipitur.

Quinto, Apocal: 22. proficere in iuſticia ſignificat, ut: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Atq; hæc ſunt uocis ſignificata, ex quorum obſeruatione non erit difficile diſcernere has Scripturæ quatuor loquendi formas: Iuſtificari coram Deo, Iuſtificari operibus, Iuſtificari fide, Iuſtificari coram hominibus. Is enim iuſtificari coram Deo dicitur ſimpliciter, qui iudicio Dei et cenſetur iuſtus, & acceptus eſt ob ſuam iuſticiam. Talis unicus Chriſtus inuentus eſt. In conſpectu tuo, inquit Dauid, nō iuſtificabitur omnis uiuens, de omnibus natis ex corrupto ſemine, iuxta communem naturę curſum loquitur. Iuſtificatur ex operib. qui ſuorum operum perfectione et integritate ſatisfacit legi Dei, adeoq; reſpondere poteſt Dei iudicio. Talē neminem mortaliū eſſe docet Paulus, cum inquit: Ex operib. legis non iuſtificabitur om-

nis caro. Iuſtificatur fide, qui, operum iuſticia excluſus, Chriſti iuſticiam per fidem apprehendit, qua ueſtitus in Dei conſpectu nõ ut peccator, ſed tanq̃ iuſtus apparet, Rom: 3. & 4. Gal: 2. 3. 4. Iuſtificatur coram hominibus, cuius uitam & actiones approbant homines, quæ ſane iuſtificatio, iuſtificationis uitæ, quæ eſt ex fide, fructus eſſe debet.

His iam fundamentis iactis non erit difficile, definitionem iuſtificationis Chriſtianæ colligere, in hunc modum: Iuſtificatio Chriſtiana eſt credentis perſonæ in Chriſtum abſolutio à peccato uel reatu, Imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio ad uitam æternam gratis propter Chriſtum.

In hac definitione quinq; ſunt: Primo loco Fidei fit mentio, qua recipiuntur oblata beneficia. Vnde Paulus, Iuſtificamur fide &c.

Secundo, abſolutio à peccato. Nam cum Deus iuſtificat impium, non facit ut impij iudices, qui impium hominem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

iuſtificant, cuius tamen impietas manet. Sed Deus impietatem tollit remittendo peccatum, atq; ita ex iniuſto fit iuſtus remiſſo peccato, iuxta illud: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates.

Tertio loco ſequitur imputatio iuſticiæ Chriſti. Huius enim ſanguis, mors, paſſio, reſurrectio, adeoq; tota obedientia, materia & fundamentum eſt noſtrę iuſtificationis. Sed huius fundamẽti ad terminũ applicatio fit per fidẽ. Atq; hęc Paulus clarius adhuc oſtendit Rom: 5. cum inquit: Quemadmodum per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, Sic etiam per obedientiam unius, iuſti cõſtituentur multi. Hic Paulus cum pronunciat nos Chriſti obedientia conſtitui iuſtos, ſignificat Chriſtum, eo ꝙ Patri ſatisfecerit, iuſticiam nobis comparaſſe. Vnde ſequitur, iuſticię qualitatem eſſe in Chriſto, ſed nobis imputari, quod illi proprium eſt. Nam ad eundem modũ iuſti ſumus corã Deo, qualiter Chriſtus fuit

pec-

peccator. Perſonam .n. noſtrã quodam modo ſuſcepit, ut reus noſtro nomine fieret, & tanq̃ peccator iudicaretur, nõ proprijs, ſed alienis delictis, cũ purus foret ipſe, immunis ab omni culpa, pœnãq; ſubiret nobis, non ſibi debitam. Ita nũc iuſti ſumus in ipſo, nõ quia operib. noſtris ſatisfaciam9 iudicio dei, ſed quoniã cẽſemur iuſti Chriſti iuſticia, quam fide induimus, ut noſtra fieret. Huc pręclara illa Pauli ſentẽtia 2. Cor: 5. Eũ qui non nouit peccatũ, fecit peccatũ pro nobis, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo.

Quarto loco fit mẽtio acceptationis perſonæ ad uitã æternã, quemadmodũ promiſſiones multæ oſtendunt: Qui credit in me, nõ peribit, ſed habebit uitam æternam, & huiusmodi infinitæ.

Quinto loco additur, gratis quidem, ut omnia humana merita conticeſcant. Propter Chriſtum uero, ut ſolum λύτρον unigeniti Filij Dei meritorium, adeo ingentis theſauri agnoſcatur. Atq; hæc ſit breuis definitionis ἀνάλυσις.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Cæterum ut apertius hæc iuſtificationis doctrina intelligatur, duo addam. Primum inſtituam antitheſin legis & Euangelij in his uocibus: iuſtificari, iuſtificatio, iuſticia, iuſtus. Deinde ordines cauſarum in iuſtificatione hominis coram Deo concurrentium, recitabo.

Iuſtificari itaq; legaliter eſt ab iniuſto iuſtum fieri, ob ſuam iuſticiam & legis impletionem iuxta illud: Qui fecerit ea homo, uiuet in eis. Sed euangelice iuſtificari eſt à reo non reum fieri, & ab iniuſto iuſtum ob alienam iuſticiam, nempe Chriſti, quemadmodum ſupra probatum eſt.

Ex hac collatione uerbi iuſtificandi ſecundum legem & Euangelium, tametſi non difficile eſt Dialectico, per locum coniugatorum, de reliquis tribus iudicare, tamen breuem declarationem adijciam. Iuſtificatio igitur legalis eſt acceptatio hominis coram Deo, ob integritatem & perfectionem ſuæ obedientiæ erga legem Dei. Sed Euangelica iuſtifi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Iuſtificatio eſt acceptatio hominis coram Deo ob integritatem & perfectionem obedientię Chriſti erga Deum Patrem. Iuſticia legis eſt perfecta obedientia erga legem Dei. Sed iuſticia euangelica eſt poſſeſſio imputatę iuſticię Chriſti, remiſſis peccatis Seu, eſt obedientia Chriſti credenti imputata. Iuſtus legaliter eſt, qui iuſte agit iudicio legis. Sed euangelice iuſtus eſt, cui Deus peccatum condonat, imputat iuſticiam Filij, acceptat ad uitam æternam.

Præterea tenendum & hoc eſt, quod qui credit in Chriſtũ, habeat duplicem iuſticiam. Vnam perfectam, qua coram Deo conſiſtit, nempe, Chriſti obedientiam, quam fide poſſidet. Alteram in ſe, nempe inchoatam obedientiam, quæ prioris iuſticiæ fructus exiſtit, & hæc placet Deo propter fidem in Chriſtum, tametſi imperfecta eſt. Tertiam autem iuſticiam, eamq; formalem & abſolutam, expectamus, iuxta illud: Spiritu ex fide ſpem iuſticiæ expectamus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Nunc de cauſarum ordinibus, quos docēdi gratia his tribus quęſtionib. ſub ijciam: Quis ſit iuſtificator, Quis iuſtificandi modus, Qui iuſtificationis fines?

Prima, Quemadmodum opus creationis totius Trinitatis eſt, ita etiam redemptionis ſeu iuſtificationis opus toti trinitati adſcribendum eſt, ſeruata tamen cuiuſq; perſonæ proprietate. Vt enim Deus Pater per λόγον mundum creauit, & per Spiritum ſanctum creata ſuſtentat & uiuificat, Ita idem Pater per Filium lapſum genus humanum redemit, & per Spiritum ſanctum uiuificat & regenerat, ut ſuam dilectionem erga genus humanum declaret, ut miſerorum calamitatibus medeatur, ut deſtruat regnum Satanæ, utq; ſuam gloriam mundo patefaciat.

Secunda quęſtio fuit de modo iuſtificationis, qui in quatuor cernitur: In uictima Filij, in uerbo Euangelij, in fide promiſſionis, & in Sacramentis. Victimam filij Dei interuenire oportuit, per

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

quam punitum eſt peccatum, ſecūdum iuſticiā Dei,ut locus eſſet miſericordiæ. Nam ſi Deus ſine Filij uictima recepiſſet genus humanum in gratiam,iuſticię diuinæ derogatum fuiſſet. Rurſus, ſi abſq; miſericordia iuſtas pœnas ſumſiſſet de homine,miſericordiæ Dei nullus fuiſſet locus relictus.Vt igitur iuſticia Dei & eiuſdem miſericordia æquis gradibus ſtarent,ſapientia Dei conſiliū inuenit,ut Filius ſe interponeret,ac per ipſius uictimam iuſticię et miſericordię Dei ſatisfieret. Secundo loco, uerbum Euangelij poſui,per quod Deus offert mūdo beneficiū ſalutis in Filio. Tertio loco,hoc donū per Euangeliū oblatum recipimus ſola fide, quam Spiritus ſanctus,in uerbo efficax,operatur in audiētibus & meditantib.Euangelium.Hæc fides ſacramētis augetur et cōfirmatur.

Tertia quæſtio fuit de finibus. Sunt autē iuſtificatiōis fines quatuor: Glorificatio Dei,dilectio proximi,uita æterna & gloria beatitudinis. Hæc cauſarū diſtinctio à uulgo intelligi poteſt. Ve-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Verum ſi διαλεκτικότερον placet, eas diſtinguere licebit in hunc modum, Imperans cauſa eſt Deus Pater, qui habuit προηγούμενον quidem dilectionem paternam erga genus humanum, iuxta illud: Sic Deus dilexit mũdum &c. προκαταρκτικὸν uero triplex, nimirum ſuæ gloriæ manifeſtationem, Miſeriam generis humani, tyrannidem diaboli, hęc enim tria mouentia externa fuerunt. Obſequens cauſa eſt altera perſona, nempe Filius ipſe. Sic enim Pſal: 40. legitur, Vt faciam uoluntatem tuam Deus meus, uolo, & lex tua in medio cordis mei. Efficiens, conſumans ſeu perficiens eſt Spiritus ſanctus, hic enim intus naturam renouat & ſanctificat. Ad Tit: 3. Regeneratio & renouatio Spiritui ſancto tribuuntur. Hæc etiam 2. Cor: 1. obſignatio noſtræ ſalutis dicitur. Efficiens inſtrumentalis eſt duplex, exhibens quidem ut uerbum, in quo efficax eſt Spiritus innouator. Item, Sacramentum quo non ſolũ exhibetur, ſed etiam con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

confirmatur donum exhibitum. Eſt.n. Sacramentum pignus & teſtimonium applicationis. Recipiens uero ſola fides, hæc enim eſt ueluti manus, qua oblata gratia recipitur. Materialis porro cauſa eſt, cum legis impletio à Chriſto pro nobis præſtita, tum eiusdem uictima, qua placuit Patrem, & ſatisfecit pro pœna commerita. Huc accedit reſurrectio, uictoria et triumphus ſuper peccato, morte & inferno. Formalis cauſa eſt remiſſio ipſa, reatus, imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio ad uitam æternam. Huic coniuncta eſt donatio Spiritus ſancti, & infuſio gratiæ, immutantis deprauatam naturam. Fines quatuor ſupra commemorati ſunt.

In hunc modum diſcernere cauſarũ, in iuſtificatione concurrentiũ, ordines, et uidere quid peculiare ſinguli habeãt, ualde utile eſt. Quamuis enim omnes enumeratæ cauſæ coniunctæ ſunt, & concurrũt in iuſtificatione, ſtantq; inter ſe mutuis auxilijs, tamen ſingulæ cauſæ propri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

proprium quiddam habent in ſuis acti-
onibus, unde euenit, quod excluſiua particula SOLA proprie ac recte ſui ordinis cauſa, ſi una tantum adeſt, accommodari poteſt, quæ non excludit cauſas concurrentes, ſed tantum diſtinguit & diſcernit ordines cauſarũ iuſtificationis. Recte igitur dicitur: Sola fides iuſtificat, quia ipſa unicũ inſtrumentum eſt, & unica facultas in nobis, qua recipitur iuſticia Chriſti. Ad eundem modum de cæteris dici poteſt. Nam cum attenditur cauſa efficiens, imperans, recte dicitur: Solus Deus iuſtificat. Si materia conſideratur, dici poteſt recte: Sola obedientia Filij iuſtificat. Quare in hiſce formulis loquendi diligenter tacita reduplicatio conſideranda eſt, ut diſtincte intelligatur, qua ratione prædicatum ſubiecto tribuatur, ne confundamus cauſas, & cauillationibus Oſiandri ſinamus nos in errores abduci.

Huc regulas quaſdam adijciam, ex quibus peti poterunt ſolutiones argumento-

mentorum, quæ aduerſarij obijciũt con
tra uerã iuſtificationis doctrinam. Pri=
ma: Duo ſunt ordines teſtimoniorũ de
iuſtificatione et bonis operibus, unus le
galis, euangelicus alter. Legalis ordo
aut concionatur de iuſtificatione legali
coram Deo, aut de promiſſionibus le=
galibus, aut de minis, quæ intentantur
legis transgreſſoribus. Quod autem le=
galis illa iuſtificatio, qua homo iuſtus à
Deo approbatur propter legis impleti=
onem, ſit homini impoſſibilis, docet
Paulus Rom: 8. Quod impoſſibile erat
legi, eo ꝙ infirmabatur per carnem &c.
teſtatur Dauid: Si iniquitates obſerua=
ueris Domine, quis ſuſtinebit? Non iu=
ſtificabitur in conſpectu tuo omnis ui=
uẽs. Quoties igitur citãtur loci legales,
Scripturã primũ oppone, Deinde men=
tem Scripturę declarabis. Nam illa te=
ſtimonia iuſticiæ legalis primũ docent,
qualis nam iuſticia cõſiſtat corã Dei tri
bunali, nẽpe plena & perfecta legis obe
dientia, Deinde noſtram maculam po=
nunt nobis ante oculos, qui peccatis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

adeo inuoluti ſumus, ꝙ non poſſumus prȩſtare obedientiam Deo iuxta ipſius legē. Tertio, iſta teſtimonia nos cōmonefaciūt, ut quȩramus aliūde iuſticiam, niſi malimus perire, ac ita nos quodammodo ad Chriſtum mittūt, qui eſt legis perfectio, in iuſticiam omni credenti. Quarto, iſta teſtimonia admonēt, ut nacti iuſticiam Chriſti, incipiamus nouam obedientiam ſecundū legem præſtare. quam plene præſtabimus in æterna uita, ubi Deus erit omnia in omnibus.

Secundus ordo teſtimoniorum de iuſtificatiōe & bonis operibus, eſt euangelicus, & continet teſtimonia, quorum alia pertinent ad cauſas iuſtificationis, de quibus ſupra dictum eſt, alia ad nouam animi qualitatem iuſtificatorum, ut: Qui facit iuſticiam, iuſtus eſt, quo etiam regeneratio & ſanctificatio pertinent. Alia ad externa ſigna & iudicia iuſtificatorum, ut, Zacharias & Elizabet ambularunt in omnibus iuſtificationibus, coram Deo & hominibus irreprehenſibiles ſeu ſine querela, id quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

græca uox ſonat proprie. Alia ad re‑
munerationem obedientię,quę nemini
conferri poteſt, niſi prius fide iuſtifica‑
to.Hinc Apoſtolus Ebre: 11. dicit, Mo‑
ſen reſpexiſſe ad remuneratione͂, quod
ſane Sancti faciu͂t,ſed extra iuſtificatio‑
nis cauſam. Alia ad compenſationem
ærumnarum & calamitatum, quas fe‑
runt pij in hoc mundo,Rom:8. Alia ad
comprobationem operis ex fide facti.

Si quis huius ordinis teſtimonia
confundit, & non diſcernit inter eum
gradum,qui agit de cauſis iuſtificatio‑
nis,& ſequentes, qui ad iuſtificationis
effectus referri debent, tota erat uia, &
confundit legem cum Euangelio, imo
Euangelium tollit, & Chriſti gratiam
negat. Quare hi ordines teſtimonio‑
rum cum ſuis gradibus diligenter ob‑
ſeruandi & diſtinguendi ſunt, ne in cau
ſarum & effectuum confuſionem inci‑
damus.

Secunda, In rebus aliud eſt ſubſtan‑
tia,aliud qualitas. Cum itaq; diſputa‑
mus de iuſticia fidei, non diſputamus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

contra ſubſtantiam bonorum operum, ſed contra qualitatem, quam illis falſo tribuunt Sophiſtæ, Qui bonis operibus contendunt iuſtificari hominis iuſtificatione uitæ. Non igitur ſpoliamus homines operibus, ſed peruerſam fiduciam operum damnamus.

Tertia, Aliud eſt diſputare, quid per ſe ualeant bona opera, aliud quo loco poſt ſtabilitam iuſticiam fidei habenda ſunt. Si operibus ſtatuendum eſt pro ſua dignitate, indigna ſunt, quæ in conſpectum Dei prodeant. Sed quatenus conſiderantur, ut ſequuntur iuſticiam fidei, non ã ſuo merito æſtimationem habent, ſed ã gratuita bonitate Dei recipientis opera propter perſonam. Hac ratione quę fiunt à fidelib. bona opera, iuſta cenſentur, ac in iuſticiã imputãtur.

Quarta, Sententiæ de præmijs bonorum operum habent duplicem reſpectum. Aut enim ad non renatos, aut ad renatos referuntur. Si non renatis accõmodantur, iudicium legis proponunt de præmijs bonorum operum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Sed conditio annexa eſt impoſſibilis, nempe: Qui fecerit ea homo, uiuet in eis, & qui in uno labitur, omnium reus eſt. At ſi renatis huiusmodi ſententiæ accommodantur, tum tria perpendenda ſunt: Primum, quod rigor legis ſit ipſis ſublatus, qui in tribus conſiſtit, ꝙ obedientia nõ placet niſi perfecta, quod uita non promittitur, niſi legem facientibus, ꝙ damnatio denunciatur transgreſſoribus uel in minimo. Deinde perpendendum, quod perſona credens placet Deo, & eſt hæres uitæ æternæ. Tertio ab hac credente perſona requirit Deus obedientiam, & promittit mercedem, non ex debito ob qualitatem operis, ſed ex gratia propter paternam promiſſionem.

Quinta, Cum iudicandum eſt de aliquo opere particulari, uel ex qualitate operis in ſe, uel ex qualitate perſonæ iudicandum eſt. Si ex qualitate operis iudicandum eſt. Si ex qualitate operis iudicandum eſt, nullum hominis opus ſatisfacit legi Dei, nec multiplex nec

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſimplex, ſiue particulare. Hoc enim non ſatisfacit legi Dei, quare nec inde iuſticia eſſe poteſt. Vel ex qualitate perſonæ de facto iudicandum eſt, atq; ita perſona operans aut fidem habet, aut non habet. Si fidem habet, placet opus ſecundum legem Dei factum, & imputatur in iuſticiam, hoc eſt, cenſetur iuſtum. Placet enim Deo propter perſonam. Sin autem perſona, faciens opus, caret fide, nequaquam poteſt opus eius placere, donec oraculum illud Spiritus ſancti ſteterit: Quicquid nō fit ex fide, eſt peccatum. Item: Arbor mala non poteſt fructus bonos facere.

Sexta, Iuſticia Euangelij non eſt proponenda impœnitentibus, ſed tantum requirenda eſt ab illis legis obedientia, additis promiſſionibus & minis. Pœnitentibus ſolis, & agnoſcentibus ſuam commeritam damnationem, iuſticia Chriſti, quæ fide accipitur, eſt proponenda. Sic Chriſtus Matth: 19. Mar: 10. Lucæ 18. impœnitenti proponit legem.

gem. Sed Luc: 7. pauenti ob peccatum, & confugienti ad ſe mulieri, proponit iuſticiam fidei, quæ eſt remiſſio peccatorum gratuita.

Septima, Alia teſtimonia ſunt ϑετικα, alia complectuntur perſonas. Θετικα ſunt diſtinguenda per ſubiecta, nam inde germana interpretatio dependet. Quod itaque ϑετικῶς ſonat ad hypotheſes, hoc eſt, ad pios & impios transferendum eſt, & ex ſexta Regula petenda ſolutio. Eleemoſyna liberat à morte, theticum eſt, quod ſi impijs accommodatur, palam eſt, quod inde non liberantur à morte. Proinde pijs applicandum, Sed hi habent propiciatorem Chriſtum, qui eos à morte liberat. Quare figurate intelligendum eſt dictum: Liberat à morte, hoc eſt, à pœna temporali. Eſtq; Metonymia.

TESTIMONIA IVSTIFICATIONIS PER FIDEM.

Act: 13. Notum ſit igitur uobis uiri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

fratres, quod per hunc uobis remiſſio peccatorum annunciatur, & ab omnibus, à quibus non potuiſtis per legem Moſi iuſtificari, per hunc omnis qui credit, iuſtificatur.

Rom: 3. Quapropter ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro, coram eo (id eſt, coram Deo) Per legem enim agnitio peccati. Nunc autem iuſticia Dei ſine lege manifeſtata eſt, teſtificata à lege & Prophetis. Iuſticia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes & ſuper omnes credentes. Non enim eſt diſtinctio, Omnes enim peccauerunt, et deſtituuntur gloria Dei (qua poſſunt coram Deo gloriari) Iuſtificati gratis ipſius gratia per redemptionem, quę eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propiciatorium per fidem in ipſius ſanguine, in oſtentationem iuſticiæ ipſius præſenti tempore, ut ſit ipſe iuſtus & iuſtificās eum, qui eſt ex fide Ieſu Chriſti. Vbi ergo gloriatio? excluſa eſt. Per quam legem? operum? non, ſed per legem fidei. Arbitramur igitur fide iu-

ſtificari

ſtificari hominem abſq; operibus legis. Hoc luculentum teſtimonium eſt, in quo pleræq; cauſæ quas antea commemoraui, recitantur.

Cum hic ſæpius nominatur iuſticia Dei, recurramus ad cauſas ſupra cõmemoratas, ac recte accommodemus. Deus .n. eſt iuſticia noſtra effectiue, Nam is credentib. iuſticiam Filij imputat, qua iuſti conſtituuntur, Rom: 5. Iuſtificati fide, pacem habemus erga Deum, per Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtũ, Ro:8. Nulla igitur nunc condemnatio ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum Spiritum. Lex enim ſpiritus uitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis. Nam quod lex, eo quod infirmabatur per carnem, præſtare nõ potuit, hoc præſtitit Deus, miſſo Filio in ſimilitudine carnis peccati, et pro peccato (humani generis) damnauit peccatum (hoc eſt, ipſum fecit hoſtiam pro peccato) ut iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

mus,ſed ſecundum Spiritum. Ad Gal: 2.Scientes,quod non iuſtificetur homo ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti, & nos in Ieſum Chriſtum credimus,ut iuſtificemur ex fide, & non operibus,propterea, quod non iuſtificabitur ex operibus legis omnis caro. Ephe:2.Gratia eſtis ſaluati per fidem,et hoc non ex uobis. Dei .n. donum eſt, & non ex operibus,ne quis glorietur.

Vſus præterea huius doctrinæ eſt,ut uerbo credentes fiducia ad Chriſtum confugiamus, quo iuſtificati ipſius iuſticia,Deo uerum cultum pręſtemus,& expectemus promiſſam beatitudinis gloriam.

CAPVT XIII.
ORDO REPARATIONIS.

TAmetſi hoc caput ex ſuperioribus intelligi poteſt, tamen aliquid de eo dicendum eſſe hoc loco iudico, ut in cõſpectu habeamus breuiter ſignatum totius noſtræ reparationis myſterium, quod in quatuor partes diſtinguam. Primum enim,qui ſint actionis diuinæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

gradus in reparatione noſtri. Deinde, quis reparationis modus. Tum, quod noſtrum officium,et quæ officij partes. Poſtremo,quæ ſit certitudo huius reparationis ſeu ſalutis noſtræ,dicam,idq; breuiſſime & clariſſime,

Primam itaq; partem, de gradibus actionis diuinæ in noſtri reparatione peragenda,Paulus clare docet his uerbis: Quos præſciuit,eos & prædeſtinauit conformes imaginis Filij ſui, ut ſit ipſe primogenitus inter multos fratres. Quos autem prędeſtinauit,hos et uocauit,& quos uocauit, hos & iuſtificauit, quos autē iuſtificauit, hos & glorificauit.Hic Paulus quinq; cōmemorat. Primum enim præſciuit Deus,quos uellet in gratiam propter Chriſtum recipere. Vult autē omnes eos,qui fide ad Chriſtum confugiunt. Eſt enim promiſſio uniuerſalis. Deinde ordinauit eosdem ad uitam ęternam conſequendam.Tertio præſcientiam & electionem per uocationem , qua homines uocat per Euangelium,patefacit & reuelat. Hæc .n.

uoca-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

uocatio ſenſibile ſignum eſt prædeſtinationis diuinæ. Quarto loco uocatos iuſtificat, hoc eſt, abſoluit ã peccato, ueſtit Chriſti iuſticia, acceptat ad uitam æternam. Poſtremo glorificat ac donat æterna beatitudine iuſtificatos.

Modus reparationis, ad Gal: 4. his uerbis deſcribitur: At ubi uenit plenitudo temporis, emiſit Deus Filium ſuum, natum ex muliere, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorũ acciperemus. Quia autem eſtis filij, emiſit Deus Spiritum Filij ſui in corda ueſtra, clamantem abba pater. Ecce initium ſalutis noſtrę facit charitatem illam Patris cœleſtis immenſam, qua Filiũ ſuum dedit. Deinde redemptionem noſtri factam per oblationem Chriſti aſſerit. Tertio noſtri adoptionem innuit. Quarto Spiritus ſancti in corda noſtra miſſionem memorat. Quinto & ultimo inuocationem ſtatuit à Spiritu ſancto excitari.

Officium noſtrũ in reparationis beneficio cõſequendo Mat:13. in quatuor partes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

partes diuiſum uidetur, quarum prima eſt,oculis uidere,hoc eſt, noſtram miſeriam & damnationem intelligere. Secunda,audire uerbum, in quo remedium proponitur. Tertia,uerbum amplecti,& ei aſſenſum præbere. Poſtrema conuerti ad Dominũ uera pœnitentia.

In certitudine de reparationis effectu tria ſunt ſpectanda,quodnam ſit ius Chriſtianorũ ſalutis conſequendæ,quæ ſecuritas, quodq; diſcrimen inter pios & impios. Ius adeundi uitam æternam triplex habent pij, nimirum electionis, redemptionis & promiſſionis. Securitas reſidet in charitate adoptionis,ueritate promiſſionis,& facultate præſtandi quod promiſſum eſt. Diſcrimen piorum et impiorum tribus abſoluitur. Pij .n. ab impijs differunt electione apud Deũ,dilectiõe apud homines,et fiducia cordis uniuſcuiuſq; apud ſe. Hæc reparationis doctrina perq; utilis & neceſſaria eſt,quæ merito nos excitare debet ad gratiarum actionem,ad acre uigilantiæ ſtudium,ad perpetuo degendam in pietate uitam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

CAPVT XV.

REGNVM CHRISTI.

Regnum Christi triplex eſt, potentiæ,gratiæ,gloriæ. Regnum potentiæ eſt,qua potenter dominatur omnibus creaturis,cum Patre & Spiritu ſancto.Regnum gratiæ eſt,de quo Dominus loquitur Luc.17.et definitur a Paulo eſſe iuſticia,pax & gaudiũ in Spiritu ſancto,in cuius regni ratiõe ſex potiſſimum ſunt conſideranda. Primum erectio. Secundo propagatio. Tertio conſeruatio Quarto partes.Quinto dominium. Sexto ſeruitus regni huius monarchæ præſtanda.

Erigitur aũt hoc regnũ ab ipſo Deo, quemadmodũ Pſal:2.docet,unde mens pia fiduciã concipiet,fore,ut hoc regnũ nõ aboleatur ullis Satanæ machinis.Inſtrumẽtũ quo erigitur, Verbũ eſt,eodẽ Pſalmo docẽte.Deinde propagatur per uerbum & miniſtros Euangelij, iuxta dictum: Ite in mundum uniuerſum,& proclamate Euangeliũ omni creaturæ.

Conſeruatur ab eo,qui erexit,unde fi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ducia concipienda eſt de eius firmitudi-
ne & ſtabilitate contra portas inferorũ.

Partes regni ſunt: Iuſticia, pax, gau-
diũ in Spiritu ſancto. Hæc non pompa
mundana oſtendũtur, ſed in cõſcientijs
piorũ ſentiuntur. Iuſticia quidẽ nõ ſolũ
qua iuſti ſumus corã Deo fide in Chri-
ſtũ,uerũetiã inchoatio nouę obediẽtiæ,
exiſtit.Pax cõſcientię corã Deo placato
per filiũ,candorq; omnis corã homini-
bus.Gaudium cõſcientiæ tranquillitas
eſt,unde mẽs freta bonitate Dei,in om
nibus aduerſis gloriatur in Domino.

Dominium unius Chriſti eſt, idque
ἀνυπεύθυνον. Ille enim ſolus in hoc regno
dominatur, nec uicarium habet ullum,
ſed miniſtrorum opera utitur ad propa
gandum ſuum regnum.

Reſtat ſeruitus præſtanda huic Regi,
quæ qualis ſit,oſtẽdit Zacharias in ſuo
cãtico,nimirũ,ꝙ oporteat huic regi ſer-
uire in iuſticia et ſanctitate omnib.dieb.
uitę noſtrę.Et Pſa:2.Seruite domino in
timore,et exultate ei cũ tremore.Et Pau
lusRo:14.exponit,ũde proficiſci debeat
hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

hæc ſeruitus,nimirum ex corde pacato, hoc eſt,iuſticia,pace & gaudio Spiritus ſerenato.Nec cum hac ſeruitute pugnat libertas Chriſtiana.Chriſtiana enim ſeruitus non eſt ſeruorum iugum, ſed filiorum ſpontaneum obſequium.

Cęterum regnum Chriſti glorioſum conſideratur dupliciter.Primum quantum ad ipſum attinet Chriſtum θεάνθρωπον, qua ratione Chriſtus poſtq̃ ſurrexit à mortuis, glorioſe ſuum regnum occupauit ſedens ad dexteram Patris in cœleſtibus. Deinde quantum ad myſticum ipſius corpus attinet,cõſideratur, qua ratione tum perficietur regnum Chriſti glorioſum,ubi reſuſcitatos mortuos adduxerit ad æternum Patrem. Tũ.n.in perpetua uita fruētur pij cõſpectu Dei,& ęternę hæreditatis theſauro. Teſtimonia nonnulla explicationi iũcta ſunt.

Vſus eſt, ut ſinamus Chriſtum uerbo et Spiritu ſancto in nobis dominari, & ut Pſalmus monet,erudiamur huius regis diſciplina,ne quando iraſcatur,& abijciat nos in furore ſuo.

FINIS I. CLASSIS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

EXPLICATIO CAPITVM COMMVNIVM SECVNDÆ CLASSIS.

CAPVT PRIMVM.

DOCTRINA VITAE communis filiorum Dei.

DOCTRINÆ VITÆ communis filiorum Dei in Decalogo tradita eſt. Continet .n. Decalogus ueram uiuendi normam, ſecundum uoluntatem Dei, eamq; perpetuam. Quare alia uiuendi ratio communis in nouo teſtamento quęrenda non eſt, quàm fuit in Eccleſia patriarcharũ ante Chriſtum exhibitum.

Vt autem hæc Decalogi doctrina rectius à Tyronibus Theologiæ percipiatur, primum in genere, quæ in legis doctrina perpetuò conſideranda

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſunt, dicam. Deinde, quia præcepta Decalogi omnia ſunt Synecdochica, Inuentionis & tractationis præceptorum Decalogi Methodum ſubijciam. Tum breuem ſingulorum præceptorum explicationem declarandæ Methodi cauſa adijciam.

DE PRIMO.

Quæ ſunt ergo in legis doctrina generatim conſideranda?

Vt hanc quæſtionem dextrè explicemus quatuor neceſſario declaranda ſunt. Primum, Quid lex ſit. Secundum, an quiſq; legi ſatisfacit: Tertium, Quis ſit Legis uſus: Quartum, Quatenus lex abrogata ſit.

Quid eſt ergo Lex?

Priuſquam definitionem legis, ut pro norma uiuendi communi accipitur, tradam: operæ precium eſſe iudico, breuiter eius uaria ſignificata recenſere. Non enim eodem modo in ſcripturis accipitur nomen legis.

Primum itaq; totam cœleſtem doctrinam,

ctrinam, hoc eſt, omne uerbum Dei, quod ad nos docendos quocunq; modo pertinet, complectitur. Vt in Pſalmis: Beatus qui nocte dieq; meditatur legem Domini. Item: Lex Domini immaculata &c.

Hæc ſignificatio propria eſt Ebrææ uocis Thora, quæ à docendo nomen habet, quam ut Septuaginta ſemper Νόμον, Ita latini perpetuo legem interpretantur.

Secundo, Lex dicitur reſpectu prophetarum, ut Matth: 7. Hoc eſt Lex & Prophetæ. Rom: 3. Teſtimonium habens à lege & Prophetis. Hic lex ſolum Moſen complectitur, cum omnibus doctrinæ ipſius partibus, quæ ſunt quatuor, Quarum prima Hiſtoriam inde uſq; à creatione rerum ad annum mundi 2494. texit. Secunda, fœdus gratiæ, & promiſſionem benedicti ſeminis continet. Tertia, Doctrinam uitæ, eamq; duplicem complectitur. Nam ut communem omnibus uiuendi normam Decalogus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Ita peculiarem populo Iſraelitico Iudicia & ceremoniæ continent. Quarta Promiſſiones & minas præceptis uitæ additas recenſet. Has igitur quatuor partes continet legis uocabulum, quando Prophetis & Pſalmis opponitur.

Tertio lex oppoſita Euangelio opera Decalogi ſignificat, ut in diſputationibus Paulinis, ubi Apoſtolus contendit homines iuſtificari fide ſine lege, hoc eſt, ut ipſe interpretatur, abſq; operibus legis.

Quarto lex oppoſita gratiæ rigorem legis, hoc eſt maledictionẽ quam lex minatur transgreſſoribus, denotat. Vt in his dictis: Non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia. Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege.

Quinto, Lex oppoſita ueritati umbras & figuras ueteris teſtamenti de Chriſto abſq; omni dubio ſignat. Ioh. 1. Lex per Moſen data, gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Hic lex primum gratiæ opponitur, & ſignificat rigorem legis ſeu maledictionem,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

nem, Deinde opponitur ueritati, & ſignificat legis umbras, quas euaneſcere oportuit adueniente luce, hoc eſt, ipſo Chriſto.

Sexto lex imperium, Tyrannidem, uim impellentem (habet enim lex rationem præcipientis) notat. Vt in his dictis: Lex mortis, Lex peccati, Lex membrorum, Lex mentis, Lex ſpiritus.

Septimo pro epitheto interdum ponitur lex, ut lex operum, lex fidei, hoc eſt, opera & fides.

Octauo Lex accipitur pro tota Moſis politia cum regno & ſacerdotio. Gal: 3. Sub lege cuſtodiebamur. Hæ uariæ acceptiones uocabuli legis Synecdoche Metonymia & Metalepſi facile intelligi poſſunt. Iam definitionem legis quæ norma uitæ eſt uideamus.

Lex eſt præceptio diuina, requirens ab omni homine perfectam, puram & perpetuam obedientiam erga Deum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

quæ ut promittit uitam et ſalutem obe
dientibus, ita mortem & damnatio-
nem minatur ijs qui hanc obedienti-
am non præſtant, donec fiat remiſsio
per fiduciam Chriſti. Huius defini-
tionis quatuor potiſsimum membra
ſunt. Primum de autore legis, nem-
pe Deo, unde homo hæc colligit, quod
autor legis habeat ius mandandi &
autoritatem, ut qui Dominus & Deus
noſter exiſtit, quod habeat facultatem
pręmijs honorandi obſequentes et pu-
niendi contumaces. Eſt enim omni-
potens, quod ſimus obnoxij ad obe-
diendum, ut creatura creatori, & ut
ſubditi ſuo domino, quod nullus poſſit
euadere pœnam, cum eam uelit Iuſtus
iudex infligere. Oculi enim eius ſu-
per uias hominum, & omnes greſſus
eorum conſiderat, non ſunt tenebræ,
& non eſt umbra mortis, ut abſcon-
dantur ibi qui operantur iniquitatem,
quod iuſta ſit lex & perfecta uiuendi
regula, Eſt enim ut iuſtiſsimus ita &
ſapientiſsimus. Secundum membrum
eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

eſt,de obedientię qualitate: Deus enim non requirit obediētiam legis pro noſtro modulo,ſed pro ſua iuſticia, nimirum perfectam, Id eſt, omnium præceptorum Dei plenam obedientiam. Qui enim in uno labitur, omnium reus eſt. Puram,ut enim ipſe purus eſt, ita nihil niſi purum ei placere poteſt. Hinc illa ſæpius in ſcripturis repetita ſententia: Sancti eſtote quia ego ſanctus ſum: Perpetuam, Vt enim Lex perpetuo obligat, Ita obedientia eius, niſi fuerit perpetua, non poteſt legislatori placere ex ſe. Tertium membrum eſt, de uita & ſalute eorum qui obtemperant,& de morte & damnatione eorum qui obedientiam perfectam,puram & perpetuam non præſtant,Sic enim lex inquit: Maledictus omnis,qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis, ut faciat ea.Hoc ipſū docet generalis promiſſio & comminatio primo Decalogi pręcepto annexa:Ego ſum Iehoua Deus tuus fortis zelotes,uiſitās inquitatē:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Quartum eſt de reſtrictione, quæ continet dulciſſimam ἐπιείκειαν. Nam maledictio legis non perpetuò tenet obnoxios homines. Christus enim uenit in hunc mundum, ut à maledictione legis redimeret credentes. Sed de hac re in prima claſſe dictum eſt.

AN QVISQVAM LEGI ſatisfacere poteſt?

Nullus omnino omnium qui nati ſunt ſecundum communem naturæ curſum, Id quod perſpicuis demonſtrationibus confirmandum eſt, non ſolum propter impios, iuſticiarios papiſtas, uerumetiam propter nos ipſos, ut cum uerè humiliati fuerimus coram tribunali Dei, dulceſcat nobis Euangelij promiſsio. Colligam igitur quinque demonſtrationes euidentiſſimas.

Prima ſumitur ab ipſa natura humana, quæ eſt impura, & contagione peccati fœdata. Qui enim fieri poteſt, ut ex natura impura prodeat pura erga De-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ga Deum obedientia? Vnde Propheta clamat, omnes noſtras iuſticias eſſe ueluti pannum menſtruatæ mulieris. Effectus enim indolem ſuæ cauſæ refert.

Secunda ſumitur ab experientia uniuerſali omnium hominum. Omnes enim homines experiuntur, obedientiam quam præſtant ſecundum legem, habere quatuor conditiones, eaſq; cum lege Dei pugnantes. Primum enim temporanea eſt obedientia Sed lex Dei perpetuam requirit. Deinde eſt contaminata, Impurum enim cor eſt, unde obedientia illa proficiſcitur, Tum imperfecta, non enim præſtatur iuxta exactam legis regulam. Poſtremo eſt fucata malis opinionibus, Quare ipſa experientia omnes homines reos clamat, nec minus certo de hac quæſtione per experientiam ſtatuere poſſumus, quam ſtatuimus eadem experientia conuicti ignem urere, aut aquam humidam eſſe.

Tertia demonſtratio ſumitur à ſcri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

pturæ pronunciatis: Scriptura enim pronunciat, nullum iuſtum eſſe, & ne unum quidem, Si iniquitatem obſeruaueris Domine, (inquit Dauid) quis ſuſtinebit? Huc primum, ſecundum, & tertium capita ad Romanos pertinent, & multa alia ſcripturæ teſtimonia.

Quarta demonſtratio Pauli eſt ad Gal: 2. ſumpta à uictima filij Dei, Si ex operibus (inquit) eſt iuſticia, Chriſtus fruſtra mortuus eſt. Cum igitur nemo, niſi prorſus ἄθεος, dicat Chriſtum fruſtra mortuum, relinquitur ex operibus legis non eſſe iuſticiam, quæ profecto inde eſſet, Si quiſquam legi ſatisfaceret iuxta illud. Qui fecerit ea homo, uiuet in eis.

Quinta demonſtratio eſt ex iuſto iudicio Dei ſumpta. Is enim neminem punit iniuſtè, At conſtat omnes homines morbis, morte, alijſq; calamitatibus obnoxios, idq; Dei iudicio, Quare reos eſſe omnes manifeſtum eſt.

Cur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Cur igitur Deus (dicat aliquis) legem impoſsibilem tulit? Primum reſpondeo, Iuſtum eſſe debitum exigere etiamſi creditor ſciat debitorem non eſſe ſoluendo. Deinde hac iuſta exactione Deus uult nos humiliare, mandando enim impoſsibilia non præuaricatores homines fecit, Sed humiles, ut omne os obſtruatur, & ſubditus fiat totus mundus Deo, atq; ſciamus quòd non ex operibus iuſticiæ, quæ fecerimus nos, Sed ſecundum ſuam miſericordiam in Chriſto ſaluos nos fecit. Impoſsibilitas itaq; legis nos debiti iuſti admonet, & ad Chriſtum compellit legis impletorem.

TERTIA QVAESTIO de uſu legis fuit, qui triplex aſſignari ſolet. Primus politicus eſt qui conſiſtit in externa diſciplina, cuius cauſas quatuor recitat Philippus, quos hoc uerſiculo complecti ſoleo.

Mandatum, pœnæ, pax publica, Dux ad Ieſum.

Pri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Primum externa obedientia præſtanda eſt propter mandatum Dei. Deinde propter uitandas pœnas. Tum publicæ tranquillitatis gratia. Poſtremum quia non poſſunt doceri Euangelium, qui externis delictis indulgent.

Secundus uſus eſt in conſcientia, nimirum, ut nos lex deducat in agnitionem peccati, quæ peccati agnitio pariet iuſtæ iræ Dei agnitionem & propriæ maledictionis ſenſum ob peccatum, unde naſcetur uera contritio, & ſerium ſtudium quærendi Chriſtum, qui ſolus peccatum expiare, iratum Deum placare, & maledictionem legis tollere poteſt, iuxta illud: Chriſtus redemit nos de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, Gal: 3.

Tertius uſus legis diuinæ eſt, ut ſit nobis perpetua uiuendi regula. Poſtquam enim fide iuſtificati ſumus, fructus fidei edendi ſunt, iuxta Decalogi præſcriptum, pro modo gratiæ nobis dona-

donatæ, Et tametſi legi perfectam obedientiam præſtare nequimus, tamen nulla eſt nobis iam condemnatio, qui ſumus in Chriſto Ieſu, & non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum nec opera quæ ex fide facimus,etſi imperfecta ſunt,amplius, impura cenſentur,ſed iuſta potius propter Chriſtum.

Quarta ſequitur quæſtio,quatenus lex abrogata ſit: Vt autem ad hanc quæſtionem rectè reſpondeatur,obſeruanda eſt tripartita legis diſtinctio.Eſt enim lex ceremonialis, quæ tota cum Aaronico ſacerdotio abolita eſt.Eſt & lex Iudicialis, quæ ceſſante republica Moſis expirauit, ita ut non neceſſario ullum hominem obliget in ſpecie, niſi quatenus portio eius aliqua, aut pars eſt legis naturæ, ut lex contra inceſtas nuptias Leuit:18.aut à magiſtratu proponitur politico fine. Tertia legis ſpecies Moralis eſt,cuius Epitome eſt ipſe Decalogus. In hac lege duo conſide-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

randa ſunt. Primum ipſa doctrina in ſe, Deinde rigor & appendix legis. Quantum autem ad doctrinam attinet, Decalogus eſt perpetua uoluntatis Dei regula, quæ nunquam abrogabitur. Semper enim Deus obedientiam legis, hoc eſt, dilectionem Dei & proximi requirit, Sed quantum ad rigorem & appendicem legis attinet, credentibus etiam decalogus eſt abrogatus. Conſiſtit autem rigor legis in tribus. Primò, quod perfectam, puram & perpetuam obedientiam requirit. Secundo, quod non ſalutem & uitam promittit, niſi ijs qui hanc obedientiam præſtant. Tertio, quod maledictioni ſubijcit omnes qui non perfecte obtemperant, Ab hoc rigore legis liberatos eſſe credentes, docet Paulus perſpicuè Galat: 3.

DE SECVNDO.

Quia totus Decalogus eſt Synecdochicus, operæprecium iudico me facturum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ctorum, Si ſtudioſis Theologiæ uiam quandam monſtrauero, quam ſecuti poterunt, cum inuenire Methodicē ea, quæ præcipiuntur & uetantur in ſingulis Decalogi præceptis, tum tractationem tenere qua aptē, quæ inuenerunt, diſponant & ordinent, unde & tertia utilitas ſequitur, aliorum explicationes rectē intelligere.

Inuentionis igitur operum, mandatorum & prohibitorum in Decalogo præcepta hæc ſint:

1. Conſtituantur duæ hypoteſes in ſingulis præceptis, eæque contrariæ in mandando & uetando, quarum una uerbis expreſſa eſt & aliquid imperat aut prohibet, Altera ſit expreſſē contraria, hoc eſt, quæ prohibet quidem, ſi prior præcipit, & præcipit, ſi prior prohibet, Si enim hoc DEVS præcipit, contrarium uetat, Si hoc uetat, contrarium præcipit.

Fieri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Fieri enim non poteſt, ut iuſtiſſimus legislator pugnantia ſimul imperet & prohibeat. Vt quarti præcepti Honora parentes, ne inhonores parentes, Hypotheſes ſunt. Quarum prior uerbis expreſſa eſt et præcipit aliquid. Poſterior per regulam intelligitur, & prohibet contrarium ei quod mandatur.

II. Hypotheſes præcepti ita ordinatæ per ἀνάλυσιν ad ſuas Theſes præcepti proprias transferantur, quæ propriæ Theſes præcepti ſubiectæ eſſe debent communibus illis duabus, de dilectione Dei & proximi, ex quibus illarum ueritas oſtendenda eſt, ut Theſes propriæ quarti præcepti hac analyſi inueniuntur. Parentes honorandi ſunt. Parentes ſunt ſuperiores. Ergo ſuperiores honorandi ſunt. Parentes non ſunt inhonorandi. Parentes ſunt ſuperiores. Ergo ſuperiores non ſunt inhonorandi. Eadem ratio in alijs quoque obſeruabitur, atque ita haud eſt difficile uidere, ut ſingulorum præcepto-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

rum duæ ſunt hypotheſes, ita duas eſſe theſes proprias, quæ inueniuntur (ut dictum eſt) analyſi.

III. Partes Theſium analyſi quidem in ſignificata (Si opus uidetur) Diæreſi uerò in ſubiectas ſpecies diuidantur, ut in propoſito exemplo Honoris uocabulum ἀναλυτικῶς in reuerentiam, obedientiam & gratitudinem ſecetur. Hæc enim in ſe continet honor. Superioris uox diæreſi diuidatur in priuatum, publicum, domeſticum.

IIII. Hypotheſes ex theſibus & ſubiectis earum partibus per Syntheſin extruantur, ut, ſuperiores honorandi ſunt, Ergo patres familias, pædagogi, Patroni, atque adeo omnes, qui in aliqua eminentia exiſtunt, legitima, honorandi ſunt, hoc eſt, prȩſtanda ipſis reuerentia, obedientia & gratitudo: Ad eundem modum Theſis prohibita in ſuas hypotheſes ſecabitur.

V. Quia omni actioni finis eſt propoſitus, finis cuiuslibet præcepti con-

ſtituendus eſt, Vnde omnia ordinata ad finem, Item cum fine coniuncta concludenda ſunt, ut quæ ſub idem præceptum cadant. Contra uerò quicquid uel impedit finem, uel cũ eo pugnat, prohibitum eodem præcepto ſciendum eſt. Cum igitur quarti præcepti (ut in eodem exemplo maneamus) finis ſit conſeruatio politiarum & œconomiarum, ſequitur hoc præcepto præcipi quicquid ad hunc finem facere uidetur, ut, parentum, liberorum, dominorum, ſeruorum officia, adeoq; cuiuſq; honeſta uocatio & artificium. Breuiter omnia ſtudia & artes, quibus ornantur & iuuantur politiæ & œconomiæ. Sed contrà prohiberi omnia, quæ cum his pugnant, ut deſidia in ſtudijs, ceſſatio in officio, corruptio ſtudiorum & artium, ocium, breuiter quicquid impedit propoſitum finem.

De inuentione hactenus, nunc tractationis ordo indicandus eſt, Videtur autem hic commodiſſimus.

Pri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Primo loco opera quæ mandantur, ordine explicentur, Ita ut primum genera ponantur ſeu theſes, Deinde paulatim deſcendatur ad hypotehſes & exempla.

Secundo loco per Antitheſin adijciantur quæ prohibita ſunt, ſimili ordine.

Tertio præmia & ſupplicia generaail omnium & propria ſingulorũ præceptorum exponantur, adiectis exemplis.

Quarto examen conſcientiæ ad normam legis inſtituatur, & uſus adijciatur in carne, in ſpiritu, in fidelibus & infidelibus.

In his omnibus obſcura definiantur, ambigua & multiplicia diſtinguantur, uera argumentis confirmentur, & falſa firma confutatione reijciantur. Atq; hæc de inuentionis & tractationis Methodo dicta ſufficiant.

DE TERTIO.

Poſtquam in genere diximus de

lege, & quæ ſit inuentionis & tractationis Methodus, expoſuimus, adijciamus breuem Decalogi explicationem iuxta præſcriptum Regularum, quas recenſui. Id autem ut fiat commodius primum recitabo uerba Decalogi. Deinde generalem diſtinctionem. Tũ illas duas communes Theſes, ad quas Dominus Decalogum reuocat, adijciam. Poſtremo ſingula præcepta (ut dixi) breuiſſime declarabo.

DECALOGVS.

Et locutus eſt Deus omnia uerba hæc, dicens: Ego Iehoua Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo ſeruorum: Non habebis deos alienos corã me, non facies tibi ſculptile, aut ullam ſimilitudinem, quæ eſt in cœlo deſuper, & quæ eſt in terra deorſum & quę eſt in aquis ſub terra, Non adorabis ea, & non colis ea, quia ego Iehoua Deus tuus fortis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

fortis zelotes uiſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me, & faciens miſericordiam in millia, ĳs qui diligunt me & cuſtodiunt præcepta mea.

Non aſſumes nomen Iehoua Dei tui inuanum, quoniam non habebit inſontem Iehoua eum, qui aſſumpſerit nomen eius inuanum.

Memento diei Sabbati ad ſanctificandum eum. Sex diebus operaberis, & facies omne opus tuum, Septimo autem die Sabbatum Iehoua Dei tui eſt, non facies omne opus in eo, tu & filius tuus & filia tua, ſeruus tuus & ancilla tua, & iumentum tuum & aduena tuus, qui eſt intra portas tuas, quoniam ſex diebus fecit Iehoua cœlum & terram, & mare & omnia quæ in eis ſunt, & requieuit in die ſeptimo. Id-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

circo benedixit dominus diei ſab-
bati,& ſanctificauit eum.

Honora patrem tuum & ma-
trem tuam, ut prolongentur dies
tui ſuper terram,quam Iehoua De-
us tuus dat tibi.

Non occides.

Non mœchaberis.

Non furaberis.

Non respondebis aduerſus pro-
ximum tuum teſtimonium falſum.

Non concupiſces domum pro-
ximi tui.

Non concupiſces uxorem pro-
ximi tui,non ſeruum eius,non ancil
lam eius, nec bouem eius,nec aſinũ,
nec omnia quæ ſunt proximi tui.

Hoc modo referuntur Decalo-
gi præcepta.

Exod:20.Sed in diſtinguendis præ-
ceptis et numerandis nec ueteris Theo
logi,nec recentes conueniunt.Sunt .n.
qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

qui faciunt quatuor præcepta primæ tabulæ,& ſex ſecundæ, Nam ut in prima tabula de non fabricandis Idolis præceptum ſeparant à primo,Ita in ſecunda coniungunt concupiſcentiæ uetitæ præcepta,Sunt rurſus qui tria tantum primæ tabulæ præcepta numerant. Appendicem .n. primi præcepti, faciunt præceptum de Idolis & ſeptem ſecundæ tabulæ, Nam concupiſcentiæ interdictum in duo præcepta ſecant. Quid ergo ſentiendum? Magni autores ſunt utriuſq; ſententiæ, quare in medio relinquo, nec multum refert quomodo diſtinguas, modo nihil excludas. Ego ſane ſi me recepta Eccleſiarum multarum conſuetudo nō moueret & de re tanta pronunciaturus eſſem,cum Nazianzeno & Ambroſio accederem priori ſententiæ,præſertim cum illa Deut: 5.comprobari uidetur, ſed contra receptam conſuetudinem noſtrarū eccleſiarū diſtinctionem mutare nolo,Quare explicabo ordine prę cepta,parum de diſtinctione ſollicitus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Quomodo uſitatè diuiditur Decalogus?

DEcalogus conſtat duabus tabulis quarum prior iuxta uſitatam diſtinctionem tria, Poſterior ſeptem præcepta continet. Hæc diſtinctio eò pertinet, ut diſtinguamus inter obedientiam erga Deum immediatam & mediatam. Nam tametſi totus decalogus in genere obedientiam erga Deum præcipit, Tamen ut prior tabula immediatam, Ita poſterior mediatam obedientiam efflagitat.

Porro omnia hæc decem præcepta Dominus ad duas communes Theſes reuocat quarum prior: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota mente tua, & ex tota anima tua in ſe continet omnia præcepta primæ tabulæ, ut Theſis communis ſuas hypotheſes, Poſterior: Diliges proximum tuum ſicut teipſum, complectitur omnia poſterioris tabulę pręcepta.

Harum

Harum communium Theſium triplex uſus mihi uidetur: Primum enim utile eſt totam uitæ doctrinam ſummatim comprehenſam habere, quo magis ſcopus omnium actionum noſtrarum conſpici poſſit. Ea autem doctrinæ ſumma in his Theſibus incluſa eſt. Deinde ex his Theſibus facile eſt propoſito aliquo facto, mandatum ne ſit, an prohibitum uidere, etſi uerbis nequaquam expreſſum ſit, ut ſi de uſura quæratur, facile ex eo damnandum pronunciaueris, quia cum dilectione proximi pugnat, etiamſi ſtatim non uideas, eam quarto quinto & ſeptimo præcepto interdici. Tum in explicatione ſingulorum præceptorum magna eſt harum Theſium utilitas, Nam inuenta alicuius præcepti Theſis propria, cum ſua communi Theſi conferenda eſt, uidendumque an in ea includatur, nec ne.

Iam ad præceptorum explicationem ueniamus, ubi primum proœmium legis occurrit examinandum. Eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

autem prohæmium legis duplex, Vnū Moſis, quo populum attentum facit, & incitat ad audiendum ea, quæ Dominus eſt prolocuturus.

ET locutus eſt Deus omnia uerba hæc.

Hoc prohæmium leuiter prætereundum non ſentio. Debent enim omnes ueri miniſtri uerbi, atq; adeo omnes Chriſtiani, hoc primum Theologiæ principium habere in conſpectu, nimirum ut an DOMINVS loquatur attendant. Mens .n. pia cupiens Deo uiuere, certa non eſt, donec intelligat ea quæ audit, hoc principio niti, Videlicet quod Dominus loquatur. Hinc eſt quod prophetæ illud toties ingeminant: Hæc dicit Dominus. Os domini locutum eſt Hæc dicit dominus Deus Zebaoth. Hæc dicit Deus Iſrael. Et ipſe filius Dei ſermonem patris ſe loqui teſtatur: Ob eandem cauſam Paulus ubiq; titulum Apoſtoli obijcit.

Diſcamus igitur ex hoc prohæmio, κριτήριον certum & indubitatū rei Theologicæ eſſe uerbum Domini:

Alte-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Alterum prohæmiũ, Domini eſt: Ego ſum Iehoua Deus tuus, qui eduxi te de terra AEgypti, de domo ſeruorum: Hoc Domini prohæmium duo continet. Primum enim modũ cognoſcendi deum monſtrat nimirum per uerbum & teſtimoniũ, uerbũ eſt: Ego ſum Iehoua Deus tuus, Teſtimoniũ, Qui eduxi te de terra Aegypti. De hoc modo cognoſcendi Dei, ſupra in primo capite primæ claſſis copioſè dictũ eſt: Deinde continet hoc Domini prohæmiũ confirmationẽ triplicem autoritatis legis diuinæ. Primũ à poteſtate, qua ſibi ius imperij uendicat, cũ dicit: Ego ſũ Iehoua. Eſt. n. hoc nomen Dei propriũ, quo eſſentia, potentia & maieſtas ipſius ſignificatur, Potẽtia. n. et maieſtas τῆς αὐτοφυεία diuinę neceſſario coniuncta ſunt. Deinde à promiſſione Dei, cũ inquit: Deus tuus, et Dominus tuus. Eſt enim hæc relatio diligenter obſeruanda, & eſt ſenſus: uolo tuus Deus eſſe, & tu eris meus populus. Tertiam à beneficio, cum inquit: Qui eduxi uos de terra

Aegypti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Aegypti,quo breui dicto totius hiſto-riæ,atq; adeo beneficiorum ſuorũ admonet.Hæc nobis applicemus, ut beneficijs Dei moti ardentius ei cultum uerum præſtemus.

PRIMVM PRÆCEPTVM.

Non habebis Deos alienos coram me.

ANTITHESIS:

Habebis me ſolum Deum.

VT autem intelligamus, quid hæ duæ hypotheſes in ſe contineant,primum tenendum eſt, quid ſit habere Deum. Habere autem Deũ eſt ipſum corde amplecti, aliter enim haberi non poteſt.Amplecti Deum corde eſt eum ut Dominum timere, ut patrem diligere,ut ueraci credere,omniaq; bona ab eo ſperare per patientiam. Eſt ergo ſumma pręcepti,quod requirat cordis obedientiam erga Deum, Finis, ut illum ſolum eũ eſſe agnoſcamus,à quo omnia bona expectanda ſunt.

Iam diſtribuamus opera mandata in primo præcepto, quorum primum eſt uerus timor Dei,quo Deum & eſſe agnoſcimus & omnipotentem creatorem conſeruatoremq; omnium, & ſimul uindicem malorum ſtatuimus, Secundum dilectio,qua proſequimur Deum quem timemus: Tertium fiducia in Deum,quem diligimus. Quartum ſpes in Deum in quem confidimus,huic coniuncta eſt obedientia in cruce ſeu patientia.

Porro quicquid uero timori Dei, dilectioni, fiduciæ, ſpeiq; aduerſatur, hic prohibetur, ut timere,diligere ullas res ſine mandato Dei,fidere, ſperareq; in aliquid,quod non eſt Deus. Neq; enim aliud eſt habere Deos alienos, quàm quicq; timere,diligere, in quicq; fidere & ſperare, præterquam in unũ uerum Deum.

Quia autem huic præcepto nemo mortalium ſatisfacit,debet mens ſuam impuritatem hic contemplari, ac pœnam commeritam agnoſcere,quæ pœ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

na generalis quidem eſt maledictio, ſpecialis uero hominē ſibi ſuiſq; concupiſcentijs relinqui, donec in omne genus ſcelerum Dei deſertor ruat, Ro: 1.

Deinde præmium præcepti fauor Dei eſt, & miſericordia. Verum quia omnes promiſſiones in Chriſto Ieſu ſunt etiam & Amen, tum demum hæc legis pręmia conſequemur, ubi ueſtiti Chriſti iuſticia in conſpectu patris appareamus.

Iam quis ſit huius præcepti uſus oſtendendum eſt, Sicut tota lex ita hoc præceptum iram operatur. Vnde hæc colligamus. Primum, quilibet hic agnoſcat peccatum ſuum, Secundo, agnitum peccatum odio habeat & fugiat, Tertio, poſt odium peccati confugiat ad CHRISTVM peccati expiatorē. Quarto nactus remiſſionē peccati redeat ad hoc præceptum, & incipiat nouā obedientiam præſtare Deo. Hęc noua obedientia, quamuis impura per ſe & imperfecta exiſtit: tamen propterea placet Deo, quia credens in Chriſtum iam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

placet ut filius non propter ſuam, ſed CHRISTI iuſticiam, qua ueſtitus in conſpectu Dei iuſtus cenſetur.

Hic uſus conſiſtit in examine conſcientiæ, ad legem Dei, tanquam ad lidium lapidem. Et debet reliquis etiam præceptis omnibus accommodari.

APPENDIX PRIMI PRÆCEPTI.

Non facies tibi ſculptile.

Tametſi Nazianzeni ſententiã complector, qui hic ſecundum præceptum facit inquiens: μὴ στήσῃς ἴνδαλμα κενὸν, καὶ ἄπνοον εἰκω, Tamen nolo diſcedere à recepta conſuetudine Eccleſiarũ noſtrarum præſertim cum res nihil uideatur habere incõmodi modo non excludatur quod Dominus incluſum eſſe uoluit. Porro ſenſus appendicis (ut ſic appelletur) eſt, ne externũ cultũ, quem Deo debemus, idolis tribuamus, in Deum .n. blaſphema uox eſt eorum, qui dicunt: Nos ad honorem inuiſibilis Dei imaginem uiſibiles adoramus. Nã cum cultus dei eſſe nequit, niſi qui

iuxta Dei uoluntatem fiat, quæ amentia eſt cultum Deo erigere contra ipſius interdictum? Ille dicit, non facies tibi ſculptile neq; imaginem, puluis tamen et cinis et magiſter idolorum ſenſus carnis, audet contradicere, facies utrunq;, idq; in templis Chriſtianis. An non templa Chriſtianorum erecta ſunt propter cultum Dei conſeruandum? Quid quæſo ad cultum Dei faciunt idola? Profecto nihil. In confeſſo enim eſt, cultum Dei duplicem eſſe: σέβασμα internum animi cultum, qui ex fide proficiſcitur, & externum προσκύνησιν, qui propriè λατρεία dicitur. Vtrunque impediunt & corrumpunt idola, ut quæ à uero Deo, qui in cœlis quærendus eſt, mentem auocant. Cum igitur templa Chriſtianorum erecta ſint propter cultum Dei conſeruandum, & idola eum erumpunt & impediunt, quis quæſo locus in templo Dei relinquetur idolis?

Si quis uſus pius idolorum eſſet in templis Chriſtianorum, profecto uel

oran-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

orantibus uel communicantibus, uel docentibus uel diſcentibus prodeſſent. An docentibus proſunt? Doctrina petenda eſt ex Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis, Pius enim animus non acquieſcere debet, donec audiat: Hæc dicit Dominus, Quid iuuant diſcentes? Admiratio imaginum ſępe tenet attonitos & impedit, quo minus animus rebus quæ traduntur, adijciatur.

An orantibus quid commodi adferunt? Mens orantis ad cœlum erigi debet, Id quod forma orandi à Domino præſcripta, monet: Pater noſter qui es in cœlis, unde aſpectus imaginum orantes auocat. Communicantibus forte commodant? Nihil minus. Nam communicantes in cœna Dominica contemplari oportet Chriſtum dominum mortuum & reſuſcitatum pro peccatis noſtris, & noſtri iuſtificatione & non uanis oblectari imaginum picturis.

Cum igitur nullum uſum habeant imagines pium in templis Chriſtiano-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

rum,ſed magis pietati nocent, & pugnant ex diametro cum uoce Dei Exodi 20. Leuit: 26. Deut: 5. & 27. Eſaiæ 44. 1. Iohan: 5. Quis poteſt tam infandæ turpitudini patrocinari, niſi qui omnino uerbum Dei pro nihilo habeat?

Sed habent, fateor, quædam refugia patroni idolorum. Dicunt enim libros idiotarum eſſe. Sed Eſaias capite 44. contrà dicit, nullum idolorum uſum eſſe, Quis (inquit) ſculptile conflauit ad nihil utile, Aut igitur eradant hoc Eſaiæ teſtimonium ex ſcriptura, aut uana & inutilia ſimulacra eſſe fateantur, Quare laicos & Idiotas ad legem & teſtimonium cum Eſaia mittere oportuit, non ad ſculptilia & imagines. Non tamen inficias eo haud minimam idolorũ cauſam extitiſſe, quod cœperint in Papatu habere mutos ſacerdotes, qui cum non ſanarent ipſi uerbum Dei, ut ſcelus congeminarent, idola muta & uana erexerunt in contumeliam Dei.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Verum quia nunc ex Dei gratia in noſtris templis doceatur purum uerbum Dei, defungantur idola iſto ſuo ficto munere, et dent locum uiuis imaginibus Dei.

Quid? Si non licet imagines & idola habere in templis, neque in moneta, neque in libris habere imagines licebit, neque monumenta & ſtatuas Ioſuæ & Samuelis aliorum erigere licuit, Reſpondeo non damno artem pingendi & ſculpendi, quam inter dona Dei pono, nec imaginem pingi, aut ſtatuas erigi ueto, ſcio enim iſta adiaphora eſſe, Sed uſum imaginum diſtinguo, qui eſt triplex, Typicus, Superſtitioſus & Politicus. Typicus quidem uſus fuit Cherubim in templo Salomonis & æneus ſerpens in deſerto, uerum nunc typus ceſſauit. Deinde habebant particulare præceptum de Cherubim erigendis & æneo ſerpente. At nos catholico præcepto obtemperare debemus: Cauete uobis ab idolis. Hic Apoſtolus non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

modò Idolatriam damnat, ſed præcipit, ut ab ipſis ſimulacris inſtrumentis idolatriæ caueant Chriſtiani,quo ſignificat,non poſſe integrum ac ſincerum cultum Dei retineri, ubi ſimulachra ſunt,adeo enim ingentia eſt nobis ſuperſtitio, ut minima quæq; occaſio contagione ſua nos inficiat.

SVPerſtitioſus uſus ſolus damnatur,qualis in templis eſt. Et tametſi non omnes ſuperſtitioſe procumbunt coram imaginibus templicis: tamen quia rudioribus ſunt occaſio ruinæ & ſuperſtitionis,metuendum eſt,ne poſt hanc claram Euangelij lucem ſequantur tenebræ, unde in ſuperſtitionem Ethnicam inſtrumentis adhuc in templis relictis incident facile rudiores, habenda eſſet ratio eorum,quos Chriſtus ſuo ſanguine redemit, ne noſtris picturis & idolis eorum ſalutem euerteremus.

Politicus uſus imaginum à nemine reprehendi iuſte poteſt, donec non transgrediatur iuſtos limites:Hic uſus

politi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

politicus triplex eſt, hiſtoricus, ſymbo-
licus, & ornatus gratia adhibitus: Hi-
ſtoricum uoco, qui & ad intelligendas
rectius rerum deſcriptiones, & ad me-
moriam rerum conſeruandam facit,
qualis eſt picturarum in libris, & ſta-
tuarum quas erexerunt ſancti patres.
Hic uſus ſane ualde utilis eſt, quare ne-
quaquam reprehendi debet. Sym-
bolicum imaginum uſum appello, qui
nos de re, quæ imagine repræſentatur,
admonet, politico fine, Vt imago in
moneta Cæſaris admonebat Iudæos,
quod & ipſius moneta eſſet, & quod
Cæſari eſſent ſubiecti, unde dominus
iubet eos reddere quæ ſunt Cæſaris
Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. Hunc
imaginum uſum nequaquam impro-
bandum eſſe docet factum Chriſti, qui
accepta moneta quæſiuit cuius imago
eſſet quam cum illis redderet, non præ-
cepit ut abijcerent propter imaginem,
quod ſane feciſſet, ſi iſte uſus fuiſſet il-
licitus. Imo ipſi Apoſtoli monetam
cum hac imagine circumferebant, &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

de piſce exemptum nummum cum imagine Cæſaris (nam alia moneta non recipiebatur pro tributo) Dominus in tributum pro ſe & Petro ſoluit. Vſus imaginum ornatus gratia adhibitus eſt etiam politicus, qualis quia in templo Salomonis fuit ſine reprehenſione, non eſt cur reprehendatur, modò nihil habeat admixtum periculi.

Verum ſi obijcitur, in templis poſſe eſſe hiſtoricum uſum, Reſpondeo, Sint tales imagines hiſtoricæ, quæ nec nunc uiuentibus ſint ſcandalo, nec ullum periculum adferre poſſint poſteris noſtris. Præterea conferatur abominatio & multorum lapſus cum illo commodo, & uidebimus, grauiores eſſe cauſas deſtruendi idola templica, quàm ea ferendi in templis. Prætendunt ornatum, Si illi ornatui adiunctum eſt ullum periculum, uel nunc uiuentibus, uel poſteris, ſit maledictus. Spiritus Sanctus Ezechielis

20. uocat idola abominationes oculorum,at puluis & cinis ea uocat ornamenta oculorum. Maledictus ſit ornatus,qui eſt offendiculo ueræ doctrinæ & membris Chriſti. Vetus ornatus templorum utilis & Deo gratus eſt: Concio, Cantio, Oratio, Communio,& non quæ uel hæc impediunt uel uiciant.

Producunt præterea in Patrocinium ſuæ cauſæ autoritatem Sanctorum Patrum & longam conſuetudinem, ſed ſi patrum autoritate nitendum eſt, ſucceſſoribus Apoſtolorum & omnibus patriarchis Eccleſiarum græcarum,qui idolis templicis aduerſati ſunt, potius aſſurgendum eſt, quam pòſterioribus. Nec conſuetudo obijcitur rectē, cum mala conſuetudo nihil ſit aliud, quàm erroris uetuſtas. Quapropter iudico diabolo non eſſe credendum, qui in mundum Idola inueſtit,ut uerus cultus Dei corrumperetur, ſed potius contineamur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

intra terminos uerbi Dei,nec ſinamus nos ſophiſticis impoſturis à claro uerbo Dei abduci,etiamſi magnæ autoritatis uiri uideantur,qui ex carnis ſenſu aliud ſuadent & docent.

Quoties igitur audimus uerbo Dei idolatriam damnari,ſciamus & omnia damnari, quæ ad eam erigendam, fouendamq; faciunt, qualia potiſsima ſunt idola & ſimulachra, quæ inſtrumenta ſunt idololatriæ, ex quibus idololatria nomen habet,quæ propriē externa ueneratio idoli alicuius eſt, etſi poſtea uocabulum ad genus translatum ſit,ſignificetq; omnem timorem, dilectionem,fiduciam,ſpem in id quod non eſt Deus. Vnde auaritia à Diuo Paulo idolatria dicitur,quia in pecuniam ſuam ſpem collocat auarus,atq; ita de alijs.

Quid ergo pius paſtor faciet? Primum cauebit, ne quid per ſeditionem faciat, Deinde docebit ueram rationem cultus Dei, Tertio obſeruabit an quiſquam abutatur relictis in templis

ſimu-

ſimulacris, quod ſi ſenſerit admonebit Magiſtratum ſui officij, ut Ezechiam imitentur. Quarto ornatum templorum, unde non eſt ſuperſtitionis periculum, improbare non debet, modo ſumptus non fiant inutiles, neglectis uiuis imaginibus Dei, qui ſunt pauperes. Quinto politicum uſum imaginum nullum uerbum Dei improbat. Breuiter, pius paſtor proſpiciens futuras tenebras, facile iudicabit ex quibus imaginibus ſit periculum.

Porro promiſſiones & minæ, quæ attexuntur huic præcepto, ſunt generales et habent annexam conditionem impletæ legis diuinæ, de quibus aliâs.

SECVNDVM PRÆCEPTVM.

Non aſſumes nomen Iehoua Dei tui inuanum.

ANTITHESIS.

Aſſumes nomen Iehoua Dei tui legitimè & recte.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Aſſumere autem nomen Dei inuanum eſt uſurpatio nominis Dei prophana. Mandatur igitur hic uera nominis Dei uſurpatio,cuius finis eſt, ut maieſtas nominis Dei inter homines habeatur ſacroſancta. Vt igitur quicquid facit nomen Dei celebre inter homines,hic mandatur, Ita quicquid prophanat nomen Dei,& facit ut non celebretur inter homines ſic prohibetur. Hinc collige opera huius præcepti. Primum,inuocationem nominis Dei, Secundum, gratiarum actionem. Tertium,prędicationem. Quartum,glorificationem, Quintum,confeſsionem. Sextum, teſtificationem nominis Dei, ſeu cultum iuriſiurandi legitimi. Hæc omnia ut partes ſunt ueræ uſurpationis nominis diuini, Ita ad præcepti finem legitime ordinantur.

Porro quicquid cum his ſex partibus enumeratis pugnat, hic prohibetur,ut inuocatio Sanctorum, ſtrepitus labiorum,batthologia ſine fide,boatus

templi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

templici, exorciſmi incantatorum, in orando tædium, nihil prorſus orare uti Dei donis ſine gratiarum actione, fidem celare, uel ob amicitiam, uel ob metum, abnegatio Dei, deprauatio ſcripturæ, ſcandaloſa uita, hæreſis, ſchiſma, deieratio, execratio per nomen Dei, periurium, leuitas in iurando, temeraria uota. Breuiter, quicquid maieſtatem nominis Dei inter homines lædit & obſcurat.

Nec huic præcepto quiſq; ſatisfacere poteſt, cuius ratio in primo expoſita eſt. Similiter uſus præcepti idem ſtatuendus eſt cũ uſu primi præcepti.

TERTIVM PRÆCEPTVM.

Memento diei Sabbati ut ſanctifices eum.

ANTITHESIS.

Memento diei Sabbati, ne prophanes ipſum.

Eſt autem ſanctificare Sabbatum quieſcere ab operibus noſtris, & re-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

gnum Dei meditari operibus à Deo inſtitutis, recolere beneficia Dei diſcendæque legi Dei uacare. Sanctificandi enim uocabulum monet Sabbatum totum diuino cultui applicandum & totum laudibus diuinis peragendum. Finis igitur pręcepti erit animum, corpus & omnes actiones Deo dicare, regnum Dei & eius beneficia meditari & propagare. Ad hunc finem pertinet. Primum ſeria uerbi Dei meditatio & tractatio. Secundo uerus uſus ceremoniarum, quas primum Deus, deinde Eccleſia utiliter inſtituit. Tertio promotio pietatis prouocatione. Quarto iuuare Eccleſiæ membra omni officiorum genere.

Quæ cum his pugnant, prohibentur hoc præcepto, ut, omnia impedientia meditationem uerbi, qualia ſunt, ſeruilia opera, quæ non habent coniunctum pietatis exercitium ſua natura. Nec huic præcepto quiſq; ſatisfacere poteſt.

Porro præter generalem uſum, de quo admonui in primo præcepto, hoc in tertio peculiariter obſeruandum eſt: Tametſi autem ceremoniale eſt quo ad ſpeciem, hoc eſt, certæ diei (ſeruata illa Iudæorum numeratione) obſeruationem, & ad Iudæos ſolos ſpectat, in memoriam creationis rerum inſtitutam, tamen in genere ad totum humanum genus pertinet. Vt autem hoc declaretur apertius, primum obſeruemus præcepta Dei duplicia eſſe, Catholica & particularia. Catholica obligant omnes ex æquo, aut ad obedientiam aut ad pœnam, quia ab omnibus & ubiq; eorum conſeruatio requiritur. Particularia quæ non omnibus data ſunt, ſed uel uni genti aut uni homini, De his tres regulæ tenendæ ſunt. Prima nullum præceptum adeo particulare eſt, quin aliquatenus ad omnes pertineat. Secunda, Quicquid externarum circumſtantiarum annexum eſt præceptis Dei particularibus, ut eſt locus, tempus, perſona, nu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

merus, ordo &c. reſecandum eſt, ijſq;, quibus ea particulariter mandata ſunt, relinquendum. Tertia, Quicquid eſt fidei uel caritatis reliquum, id totum nobis applicandum eſt. Nullum enim præceptum Dei eſt, ex quo fidei & caritatis fructus percipi non poſſunt. Sic hoc præceptum Dei, de Sabbati obſeruatione, peculiariter datum eſt Iudæis, ſed aliquatenus tamen ad nos pertinet. Sunt enim tria in ueteri Sabbato. Primum, Ceremoniale, quod totum Iudæis relinquendum eſt. Secundum fidei. Tertium Caritatis, quæ duo ad omnes pertinent.

Proinde uſus legitimus Sabbati in his conſiſtit, ut beneficia Dei memoremus, gratiaſq; pro ijs agamus, ut celebremus perpetuum Sabbatum, id eſt quietem à peccatis, ut ſanctam conuerſationem & uitam ſectemur, ut quieſcamus in Chriſto per patientiam, donec nos in ſui regni gloriam tranſtulerit Deus ut remittamus opera fami-

liæ

liæ in qualibet ſeptimana uno die ad minimum. Hoc poſtremum caritatis eſt, ſuperiora fidei.

QVARTVM PRÆCEPTVM.

Honora patrem tuum & matrem tuam.

ANTITHESIS:

Ne ſint tibi inhonori parentes.

Honorare autem parentes eſt ipſis reuerentiam obedientiam & gratitudinem exhibere. Finis præcepti eſt ſtatuum, quos Deus ordinauit conſeruatio. Ordinauit autem politias & œconomias, mandantur itaque hoc præcepto omnia quæ ad politiarum & œconomiarum incolumitatem pertinent, ut ſunt officia mutua magiſtratus & ſubditorum, parentum & liberorum, miniſtrorum uerbi & auditorum præceptorum & diſcipulorum, atq; adeo omnium ſuperiorum & inferiorum, ſiue ſint priuati ſiue publici.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Ex aduerſo omnia hic interdicuntur, quæ cum iſtis pugnant.

Porro in hoc & in ſequentibus præceptis obſeruandum eſt, quod obedientia omnis inchoanda ſit à primo præcepto, ſine quo nulla obedientia cæterorum præceptorum placere poteſt, quæſtiones, an quis præcepto huic ſatisfaciat, & quis ſit uſus, ex ſuperioribus notas relinquo. Verum promiſsio addita uidetur obſcura nonnihil obſcura, Promittit enim prolongationem dierum obtemperantibus huic præcepto, cum tamen ſæpe pij erga parentes filij præmatura morte ſuccumbant. Sed hic obſeruanda utilis regula eſt: Quicquid nobis terreſtrium bonorum Deus promittit, ſub hac conditione accipiendum eſt, quatenus in bonum animæ noſtræ ſalutemque expedit, Vnde fit interdum ut quo quiſque magis diligitur á Deo eo citius eripiatur ex hac uita. Nam promiſsionis genus eſt, ut obedienti bene ſit.

Porro hoc loco quæſtionem breuiter tractabo, de termino uitæ cuiuslibet hominis. Sunt qui ſtatuunt Stoicam & fatalem neceſſitatem termini uitæ cuiuslibet hominis, qui cum alios quoſdam locos, tum uerò maxime illum qui eſt Iob 14. adducunt: Breues dies hominis ſunt, & numerus menſium eius apud te eſt. Conſtituiſti terminos eius, qui præteriri non poterunt. Etſi autem hunc locum ideo reijcere poſſem, quia corruptus eſt in communi translatione (Ita enim legi debet ex Ebræo: Si definiti ſunt dies eius, numerus menſium eius apud te eſt. Conſtituiſti terminos eius & non præteribit. Vt ſit tantum una propoſitio hypothetica, cuius conſequens bis ponitur) tamen largimur, illis, quod ſit ſenſus Prophetæ Deum terminum uitæ cuiuslibet definire, quem nec anteuertere nec præterire quiſquam poteſt, modo uiciſſim nobis concedant, ſtatui termini modum non ex neceſſitate Stoica, ſed ex uerbo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Dei claro & perſpicuo petendum eſſe.

Sed quem modum definiti termini præſcribit uerbum Dei? Verbum Dei nos mittit ad Dei prouidentiam, quæ in promiſsionibus & comminationibus diuinis fundatur. Debemus igitur in hac quæſtione promiſsiones & comminationes Dei cum utrarumque exemplis illuſtribus adhibere, in conſilium. Promiſsionis teſtimonia ſint hic pauca pro multis. Exodi 20. Honora patrem tuum & matrem tuam, ut ſis longęuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi. Prouerbiorum 9. Per me multiplicabuntur dies tui, & addentur tibi anni uitæ. Prouerb: 10. Iuſticia liberabit á morte. Ibidem: Timor Domini apponet dies, & anni impiorum abbreuiabuntur.

Exempla promiſsionum ſunt multa. Deutero: 9. cum Deus minaretur, quod populum contumacem uellet perdere, intercedit Moſes, & iuxta pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

promiſsiones parcit pœnitentibus. Niniuitis interitus uoce Dei conſtitutus erat quadrageſimo die poſt inceptam concionem Ionæ, ſed pœnitentibus parcitur. 3. Regum 24. Dauid ſupplicat Deo, erecto altari ut ceſſet interfectio. Notum eſt Ezechiæ exemplum Eſaiæ 38.

Teſtimonia comminationum ſint hæc, Prouerb: 10. Qui maledicit patri & matri ſuæ, extinguetur lumen eius in medijs tenebris. Pſal: 54.. Viri ſanguinum non dimidiabunt dies ſuos. Leuit: 20. Dominus minatur flagitioſis exterminationem de populo ſuo, quæ exterminatio nihil aliud eſſe poteſt, quam abruptio termini uitæ propter ſcelera perpetrata. Harum comminationum exempla ex pluribus hæc obſeruentur. Gene: 38. HER quia fuit nequam in conſpectu Domini, dicitur occiſus à domino. Ibi: ONAN effundens ſemen in terram, ne ſuſcitaret fratri ſemen, occiditur à domino

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Achan propter ſpolium de Anathemate uoce Dei iubetur lapidari.

Ex his teſtimonijs & exemplis manifeſtum eſt, quòd Deus iuxta ſuas promiſſiones & minas uel abbreuiet, uel prolonget terminum uitæ cuiuſq;. Idem teſtatur Iacobus capite 5. qui ægrotos piorum precibus ſubleuari ſtatuit. Idem ſemper ſenſerunt omnes pij, qui ſuis precib. ſæpiſsimè pijs principibus & doctoribus longiorem uitam impetrarunt.

Huc accedit firmiſsima contra Stoicos ratio: Si ineuitabilis fataliter eſt terminus uitæ erit etiam culpa ineuitabilis propter quam multi rapiuntur ad mortis ſupplicium. Si culpa ineuitabilis eſt, reuera Deus peccati autor erit. Sed hoc uel dictu horrendum maximè eſt. Quare cum culpa non ſit ineuitabilis, neq; terminus uitæ erit fatalis.

Præterea iſta Stoica opinio uehementer nocet moribus, & pietatis exercitia tantum non impedit. Nam cum homi-

hom͠ines putant, euentus pendere ex fato, fiunt ſegniores. Proinde timeamus Deum, ac cogitantes de futuris euentibus reſpiciamus ad eius promiſſiones et minas, orantes ut ipſe nos ſuo ſpiritu regat quo ea agamus quæ ipſi grata ſunt, utq́ pro ſua miſericordia & clementia uelit nobiſcum agere.

Deinde alia regula obſeruanda eſt in hoc præcepto, eatenus obediendum parentibus eſſe, ne lędatur erga Deum pietas, quæ primum gradum obtinet. Nam ſi ad Dei inſtitutum tanquam ad certam Regulam, exigenda eſt filiorum ſubiectio, præpoſterum foret per eam ab ipſo Deo abduci.

Tertia regula ſit hæc. Tametſi non eſt æqualis conditio ſuperiorum & inferiorum, tamen aliquod ius mutuum & analogum inter ipſos requiritur, quod ſicuti inferiores ſuperiorib. obnoxios reddet, Ita uiciſſim proportione habita ſuperiores obſtringit inferioribus. Hæc proportio ſeu analogia ad legem caritatis exigenda eſt, quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſola uera eſt menſura in mutuis ſuperiorum & inferiorum. Imo & parium officijs, de qua re poſtea in quarta claſſe dicetur.

QVINTVM PRÆCEPTVM.

Non occides.

ANTITHESIS.

Vitam proximi conſeruabis.

Vt enim læſio omnis proximi hic interdicitur. Ita omnibus modis ipſum iuuare præcipitur. Finis præcepti, ut alter alterius incolumitatem quærat. Mandantur igitur omnes uirtutes quibus proximo commodamus, & quæ ab iniuria proximi nos reuocant, cuius generis ſunt: dilectio proximi ex animo, comitas, beneficentia, conuerſatio amica, clementia, adeſſe in quauis neceſſitate. Contra prohibetur, primum externum homicidium. Deinde maledicta, conuicia ludibria, breuiter omnia facta, quibus ullo pacto

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

lædi poteſt perſona proximi. Item omnia cogitata, quibus malè de proximo cogitamus, Similiter omnia dicta in proximum acerbiora.

Porro parentum, præceptorum & magiſtratus officia nequaquam hoc præcepto tolluntur, ut quæ non ſolum in quarto præcepto præcipiuntur (Faciunt .n. ad ſtatus à Deo ordinatos conſeruandos) uerum etiam pręmijs peculiaribus à Deo ornãtur quemadmodũ multa exempla ſcripturæ teſtantur.

SEXTVM PRÆCEPTVM.

Non mœchaberis.

ANTITHESIS:

Caſte uiues.

Vt autem hic impuritas omnis animi & corporis interdicitur, Ita præcipitur mentis & corporis puritas caſta, & caſtitas pura. Finis præcepti eſt ut homo puritatem & caſtitatem ſui creatoris ſectetur. Mandantur igitur hic uirtutes caſtitatis & pudicitiæ, quales

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſunt σωφροσυνη temperantia, ſobrietas, & quęcunq; faciunt ad caſtitatem conſeruandam, cum in matrimonio caſto, tum extra matrimonium. Contra prohibentur externum adulterium, uagæ libidines mollities, ſermones ſpurci, ἐυτραπελία, id eſt, ſcurrilitas, intemperantia, ebrietas, laſciui geſtus & quicquid hominem à caſtitate corporis & mentis auocare poteſt.

SEPTIMVM PRÆCEPTVM.

Non furaberis.

ANTITHESIS:

Bona proximi promouebis.

Finis præcepti eſt, ut noſtra ſorte contenti unicuiq; quod ſuum eſt relinquamus. Mandantur igitur hic iuſticia commutatiua pręcipue et omnes eius partes, & prohibentur quicquid cum illa pugnat, ut expilationes uſurę, fraus, lances & pondera iniuſta.

2. Samu: 15. ſpecies quædam furti indica-

indicatur,cum Abſalon furatus dicitur eſſe cor uirorum Iſrael, unde patet maximos fures eſſe eos, qui alienant animos ſubditorum ã magiſtratu auditorum à miniſtris uerbi, diſcipulorum a præceptoribus,ſeruorum a dominis,famulorum & ancillarum a patribus familias, liberorum a parentibus. Hoc genus furti recte diabolicum dixeris. Nam ut diabolus primorum parentum animos auertit ã Deo, Ita hi ueſtigijs paternis inſiſtentes animos ab ijs,cum quibus coniuncti eſſe deberent,alienant.

OCTAVVM PRÆCEPTVM.

Non reſpondebis falſum teſtimonium aduerſus proximum tuum.

ANTITHESIS.

Reſpondebis pro proximo tuo uerum teſtimonium.

Finis præcepti eſt, ut ueritatem ſi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ne fuco inter nos colamus: Mandan-
tur itaq; in hoc pręcepto candor, veri-
tas, Conſtantia in dictis, diligens veri-
tatis inquiſitio. Commendantur ar-
tes veritatis miniſtræ. Contra prohi-
bentur falſum teſtimonium, calumnię,
mendacia, obtrectationes malę cordis,
ſuſpiciones de proximo, Item Sophi-
ſtica, & omnes deceptoriæ artes.

NONVM ET DECI-
MVM PRÆCEPTVM.

Non concupiſces domum proximi
tui.

ANTITHESIS.

Toto corde ſis proximo Charus &
utilis.

Finis præcepti eſt, ut omnem cupi-
ditatem cum charitate pugnantem, ex
animis excutiamus. Hæc duo præce-
pta diſcrimen faciunt inter legem hu-
manam & diuinam, Humana tantum
prohibet facta & dicta, Diuina etiam
concupiſcentiam inordinatam coher-
cet. Tametſi autem in ſuperioribus
præce-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

præceptis concupiſcentia etiam prohi-
betur,tamen hæc duo poſtrema non cenſenda ſunt inutilia aut fruſtra addita. Nam in illis prohibetur uoluntaria concupiſcentia, quæ eſt effectus eius concupiſcentiæ, quæ hic prohibetur. In ſuperioribus prohibetur actio interior & exterior,cõſilia & deliberationes. In hiſce ultimis iſtorũ omnium fons præcludi præcipitur. Illic actiua, hic paſſiua cõcupiſcentia interdicitur.

Cæterum qui hæc duo præcepta diſtinguunt,nonum ad genus,decimum ad ſpecies referunt. Nonum non concupiſces domum proximi tui: Hoc eſt familiam & poſſeſſionem proximi tui promoueto. Decimum non concupiſces uxorem eius, mandat ne quis ulla occaſione ſub ſpecie honeſta res alterius uelit ad ſe allicere.

Quod autem nemo ſatisfaciat huic præcepto his rationibus conuincitur. Primum .n. maſſa tota naturæ noſtræ corrupta eſt.Eſt .n. prauum cor hominis ab adoleſcentia. Secundo uniuer-

ſalis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſalis experientia in omnibus ſanctis, qui ingemiſcunt & dolent ſe impediri hoc malo, quo minus ea quæ uolunt bona faciant. Hinc Paulus Roman: 7. exclamat: O me miſerum, quis me liberabit de corpore mortis huius. Debet proinde uſus horum præceptorum perpetuus in animis noſtris hic eſſe, ut precemur Deum ne hoc malum nobis imputet, ne compellamur ut obtemperemus ei in ſuis concupiſcentijs, deniquè ut confugiamus ad Chriſtum pontificem, qui credentium in ſe peccata interna & externa ſuo precioſo ſanguine abluit.

SECVNDVM CAPVT.

Legitima ſpiritualis cultus Dei ratio, et eius partes.

Superiori capite materiam cultus diuini explicauimus. Nunc eius legitima ratio & partes exponendæ ſunt. Non enim omne opus præceptum, eſt cultus, niſi ex uera fide fiat propter uerum

rum finem. Nam qualitas operum non ſolum ex ratione præcepti, ſed ex cauſis ſimul efficiente & finali cenſebitur. Vt igitur hanc doctrinam perſpicuè teneamus, primum regulam per quam probandus ſit uerus cultus Dei. Deinde fundamentum eiusdem cultus, Tum quidnam ſit cultus Dei, Poſtremo quæ ſint eius formæ, tradam. His enim quatuor cognitis nihil reſtat, niſi ut mentem, cor, linguam & manus à Domino gubernari cupias, quo ipſi uerum cultum præſtare poſſis.

Sit itaq; hæc regula generalis, quod nullus cultus placeat Deo, niſi quem ipſe proprio uerbo inſtituit. Hanc regulam uox Dei apud Eſaiam, & dominus in Euangelio confirmat: Fruſtra me colunt, docentes doctrinas & mandata hominum, Paulus ad Colo: 2, ἐθελοθρησκείας damnat. Idem pronunciat, nihil placere Deo ſine fide. Cum igitur cultus placere debeat Deo, qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

qui id fieri poteſt, ſi uerbo Domini non uitatur? Teneamus igitur hanc regulam, nec ſinamus nos ab ea auelli ulla ſophiſtica.

Huius regulæ uſus multiplex eſt. Primum enim hac regula ſtabilitur autoritas legiſlatoris. Vbi enim in Republica liberum eſt unicuiq; condere leges, autoritatem ſupremi domini uileſcere neceſſe eſt. Hanc autoritatem ſibi uendicat dominus in primo pręcepto, dum inquit: Ego ſum Iehoua Deus tuus, &c. Deinde liberat nos hæc regula ab errore Ethnico, Phariſaico & Papiſtico, ne cum illis ſine modo ſuperſtitiones & ἐθελοθρησκείας cumulemus, quorum anteſignatus eſt Romanus pontifex, qui ſane Hieroboam Apoſtaſia, Achab, homicidijs & ſanguine piorum, Ieſabel crudelitate Nabogodonoſor ſacrilegio, Iulianum fraudibus, Iudam proditorio oſculo ſuperat.

Hactenus de regula fundamentum cultus Dei ſequitur, quod fixũ & certum

tum tenere oportet. Eſt autem hoc fundamentum duplex, nimirum cognitio Dei & cognitio noſtri, de quibus quia abunde dictum eſt in prima claſſe, hic breuius eadem attingemus. Cognitionem Dei conſequimur per uerbum & teſtimonium, quæ coniuncta docent nos quod Deus ſit fons omnis uirtutis, iuſticiæ, ſapientiæ & ueritatis, quod Deo omnis gloria tribuenda ſit, quod Deus ad iuuandum ſit promptus ſua natura, quod idem uelit omnes ad ſe confugere in quouis periculo. Hanc Dei cognitionem eſſe fundamentum cultus Dei Eſaias 19. docet his uerbis: Cognoſcent Aegyptij Dominum in die illo & facient ſacrificia & oblationem, uouebuntq́ uota Domino, & reddent.

Cognitio noſtri ex trium rerum contemplatione petenda eſt, nimirum ex fine creationis, ex uirium præſentium æſtimatione, & ex facilitate lapſus in peccatum. Finis docet officium, quod eſt referre imaginem Dei in

ſincera

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſincera pietate & iuſticia uera. Vires oſtendunt, quòd officium debitum præſtare minimè ualeamus. Lapſus frequentes nos monent fragilitatis noſtræ & peccati. Vnde admonemur omnem gloriandi materiam abijcere, ut qui fracti uiribus nihil ſine auxilio diuino efficere boni poſſumus, Imo omni hora præcipites in noua peccata ferimur, niſi manu Dei conſeruemur. Sine hac noſtri cognitione nec pœnitentia, nec fides exiſtere poſſunt, ſine quibus nihil quantumuis ſpecioſum Deo placere poteſt. Vbi hanc duplicem cognitionem Dei & noſtri probe tenuerimus, fundamentum ueri cultus Dei iactum eſt.

Nunc quemadmodum propoſuimus quid ſit cultus Dei uerus, definiamus. Eſt itaq; cultus Dei opus mandatum à Deo, factum ex fide in celebrationem gloriæ Dei principaliter. Verum ne hic impingamus, perutile diſcrimen cultus diuini hic eſt tenendum. Eſt .n. duplex cultus Dei. Vnus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

eſt expiatorius, meritoriuſq; per ſe, Alter Euchariſticus ſeu obedientiæ, & nequaquam meritorius ſua natura. Expiatorius & meritorius per ſe eſt obedientia filij Dei, per quem ſatisfecit legi Dei, ac meruit omnibus uitam æternam qui in ſe credunt, Quicunq; hunc honorem tribuunt alijs rebus quàm obedientiæ Chriſti, contumelia afficiunt filium Dei, qui ſolus expiatorium cultum præſtitit. Cultus Dei Euchariſticus ſeu obedientiæ omnium filiorum Dei eſt, qui per ſe non meretur quicquam, ſed ex gratia habet promiſsiones præſentis uitæ & futuræ.

His ita conſtitutis definitionem poſitam breuiter excutiamus: Primum fit mentio materiæ cultus Dei, quæ eſt opus à Deo mandatum. Quemadmodum enim in Republica ciuili obedientia erga magiſtratum eſt uiuere ſecundum præſcriptum legum, Ita in Eccleſia ſeu regno Chriſti cultus Dei æſtimandus eſt, qui uerbo & lege

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Dei nobis præſcribitur, ſicuti regula ſupra tradita dilucide docet.

Sed quia non ſatis eſt ex ratione præcepti opus facere, niſi accedat Fides, ideo additum eſt in definitione: factum ex fide. Eſt enim fides omnis operis boni effectrix. Sed cur ita, Cur fides adeò neceſſario requiritur? Quia opus nullum poteſt placere deo, niſi prius perſona placeat, placet autem perſona fide, hæc enim facit, ut errata nec nobis nec operibus noſtris imputentur, ſed quemadmodum nos iuſti ſumus per fidem, Ita & opera noſtra per eandem fidem iuſta habentur. Deinde fides facit ut uoluntarium ac promptum ſit obſequium, alioqui minime placeret. Tertio fides monet animi cultum & externam operationem coniungenda eſſe, unde fit quod tametſi opus interdum externum ſit, tamen quia ex fide factum eſt, ſpiritualis Dei cultus

existit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

exiſtit, Poſtremo hæc additio facit clarum diſcrimen inter cultum Dei uerum & falſum. Nam omnis cultus extra fidem, ſiue ſit à Deo mandatus ratione operis, ſiue à Diabolo inuectus ſit, damnandus eſt, ſiquidem mera ſuperſtitio eſt, Hoc uerum eſſe confirmat ipſe Deus, Eſaiæ 1. Quo mihi (inquit) multitudo ſacrificiorum ueſtrorum? Nonnunquam abominationes uocat, Interdum dicit ſe ea ſacrificia non præcepiſſe. An non præcipit ea ſacrificia quæ damnat? præcipit quidem, ſed ut fierent ex fide, Superſtitio enim non ſolum ex re ipſa, ſed etiam ex animi affectione æſtimanda eſt. Dare eleemoſinam ſecundum rationem operis eſt bonum, uerum ſi abſque fide fiat propter impium finem, abominatio coram Deo eſt. Quapropter Pauli conſilium ſequamur. Quicquid (inquit) feceritis ex animo facite tanquam Domino. Atq; ita apparet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

cur ex fide prodeat opus quod cultus Dei eſſe debet.

Tertium definitionis membrum fuit, quōd opus tendere debeat in celebrationem gloriæ Dei. Quemadmodum enim ſuperius membrum docet, unde proficiſci debeat cultus Dei, ita hoc tertium in quem finem tendere debeat, manifeſtat, nimirum in celebrationem gloriæ Dei: Hoc quām uerum ſit, docet ipſa hominis creatio ac regeneratio, Omnem (dicit dominus) qui inuocat nomen meũ in gloriam meam creaui eum, formaui eũ, feci eum, Et Dominus apud Mattheum: Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut glorificent patrem ueſtrum cœleſtem. Rectiſsimē igitur Iulianum admonet Auguſtinus lib: 4. capite 3. aduerſus Iulianum ſcripto inquiens: Noueris itaq;, non officijs, ſed finibus à uicijs diſcernendas eſſe uirtutes: Officium autem eſt quod faciendum eſt, finis uero propter quod faciēdum eſt,

Cum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Cum itaq; facit homo aliquid, ubi peccare non uidetur, ſed non propter hoc facit propter quod facere debet, peccare conuincitur.

Sed quid eſt Deum glorificare? Eſt primum recte ſentire de natura Dei, maieſtate & ueneratione: Deinde tribuere ei omnem ſapientiam miſericordiam & iuſticiam. Tertio, illi obtemperare. Quarto, alios noſtro exemplo ad illum agnoſcendum inuitare. Hanc gloriam ei eripiunt qui de ipſius natura, maieſtate & ueneratione recte non ſentiunt. Secundo, qui ipſius uirtutes & beneficia non agnoſcunt. Tertio, qui ſcelerate & flagitioſe contra ipſius mandatum uiuunt. Quarto, qui ſuo exemplo alijs offendiculo ſunt, ut ad Deum uenire nequeant. Quinto, qui uni Chriſto redemptionis gloriam non tribuunt. Sexto, qui in rebus ad hanc uitam pertinentibus fortunæ, ſapientiæ & conſilijs ſuis, tribuunt ſucceſſum. Nam cum Dominus omnia hæc largiatur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſpoliatur aliqua ſuæ gloriæ parte ab il-
lis, qui hæc ad ipſum ſolum non refe-
runt. Ille dixit, gloriam meam alteri
non dabo. Qui ergo ſibi gloriæ eius
uel minimam portionem uendicat, ſa-
crilegus cenſendus eſt. Atq; hæc de
definitione dicta ſufficiant.

Nunc ueniamus ad illud quod po-
ſtremo loco de cultus Dei uarijs ge-
neribus propoſuimus. In uniuer-
ſum itaq; cultus Dei duplex eſt. In
ternus & externus. Vtrumq; Deus
iurè à nobis requirit. Nam quoad
animam creauit Deus hominem ad
imaginem & ſimilitudinem ſuam,
quoad corpus omnes uires contulit
& conſeruat. Nec pugnat hæc diſtin-
ctio cum eo, quod ſupra dictum eſt,
omnem cultum Dei ſpiritualem eſſe
debere. Eſt enim cultus Dei ex cau-
ſa efficiente, Obiecto & finali cauſa
cenſendus, Cum igitur omnis cul-
tus Dei proficiſci debeat ex fide, quam
ſpiritus operatur in gloriam Dei, qui
ſpiritus eſt, rectè ſpiritualis omnis cul-
tus

tus Dei uerus iudicabitur. Sed quid eſt internus Dei cultus? Eſt motus mentis & cordis congruens cum lege Dei. Quid externus? Cum actio externa congruit cum lege & uoluntate Dei. Sed uterque iuxta duplicem Decalogi tabulam diuidendus eſt. Nam ut prima tabula præcipit cultum Dei internum & externum, ita & ſecunda. Primæ tabulæ cultus internus & externus habet gradus ſupra in explicatione decalogi commemoratos. Ex hoc cultu primæ tabulæ manat duplex cultus, internus & externus ſecundæ tabulæ: Internus conſiſtit in affectu cordis erga proximum. Externus in operis declaratione, Paulus 1. Theſſal: capite 1. diuidit cultum Dei compendioſius adhuc, nimirum in affectus tres, & eorum effectus totidem. Affectus ſunt: fides, ſpes & charitas: Fidei tribuit ἔργον, Spei ὑπομονὴν, Charitati κόπον. Atque hæc dicta ſufficiant de legitima ratione cultus Dei atque eius partibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

TERTIVM CAPVT.

Generalis doctrina bonorum operum.

Quia dictum eſt, bona opera eſſe cultum Dei,cum ex fide proficiſcuntur,propter uerum finem,addam generalem doctrinam, ad quam recurrendum erit, quoties operum bonorum quorumcunq; fit mentio. Valde enim neceſſarium eſt, erudiri recte de bonorum operum ratione, ut ſciatur quo in loco habenda ſint. Papiſtæ grauiter peccant à quibus bona opera humana cauſis iuſtificationis annumerantur. Peccant & illi qui dum bona opera à cauſis iuſtificationis excludunt minus frigidè de obedientia, Deo neceſſario præſtanda, docent, ac ſi fides eſſe poſſet ſine ſuis naturalibus proprietatibus: Cæterum ut clarius operum doctrinam generalem exponere liceat,eam totam ſex quæſtionibus ſubijciam.

Quæ

1. Quæ opera docenda & facienda ſint.
2. Quomodo fieri poſſint.
3. Quomodo placeant Deo.
4. Quæ cauſæ bonorum operum, curquè promiſsiones ſint additę bonis operibus.
5. Quoniam omnes homines habeant peccatum, quorum obedientia placeat, & quorum non.
6. Cur ſcriptura bona opera mercedis honore dignetur.

DE PRIMA.

Cum quæritur, quæ opera facienda ſint, duo perpendamus, qui nos ſumus, quis ille cui obedientia per bona opera præſtanda eſt. Cum nos intuemur, conſiderata noſtra corruptione, admonemur ne nos fingamus opera, quibus uolumus Deum colere. Per nos enim nequaquam intelligimus, quid uel placeat uel diſpliceat Deo. Vnde Dominus pronunciat, ſe fruſtra

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

coli mandatis & doctrinis hominum. Hinc certò ſtatuamus, opera quantumuis ſpecioſa, excogitata ab hominibus nequaquam poſſe boni rationem ueram habere. At ſi Deum intuemur monemur reuerentiæ erga ipſum, unde fit, ut hoc ſolum ipſi placere cogitemus, quod ipſe nobis ſuo uerbo præſcribit. Nam is ſolus eſt legislator noſter. Vtrumq; complectitur Ezechiel 20. capite, inquiens. In præceptis patrum ueſtrorum nolite incedere, nec iudicia eorum cuſtodiatis, nec idolis eorum polluamini. Ego Dominus Deus ueſter, in præceptis meis ambulate, & iudicia mea cuſtodite & facite ea. Hoc Dei uerbum regula nobis eſſe debet operum quæ facienda ſunt, & tria continet, Primum, quod Deus nolit opera ab ullo homine præſcribi, iuxta quæ coli debeat, Secundum, quod ſua præcepta normam operum eſſe uelit unicam. Tertio, quod addat huius rei grauiſsimam rationem, inquiens; Ego ſum Domi-

nus Deus ueſter,quo dicto non ſolum ſibi ius uendicat legiſlatoris, ut qui ſolus authoritatem habeat ſuo populo præſcribendi uitæ leges, quod ſane ius adimere illi uidentur qui nouos cultus ſine ipſius mandato excogitant,ſed etiam nos obligat ad obedientiam, & ſe noſtrum Deum & Dominum eſſe pronunciat.

Hæc cohercere nos debent ne temerario auſu nouos fingamus cultus. Hæc reuerentiam erga uerbum traditum augebunt, ut dicamus cum Dauide: Lucerna pedibus meis uerbum tuum. Vt enim lucerna iter monſtrat in tenebris,ita impingamus, Ita uox Dei ne in uita per ignorantiam erremus efficit. Porro ne quiſq; ad ignorantiæ excuſationem confugiat,edidit Deus uocem legis moralis,quam ſtupendis miraculis confirmauit,quam legẽ moralẽ uult communem uitę regulam eſſe quę du-

obus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

obus capitibus, nempe dilectioni Dei, et dilectioni proximi ſubijcitur de quibus ſupra dictum eſt. Hic tantum uolo reſponſum ad primam quæſtionem nimirum, quod nulla opera bona cenſenda ſint, niſi quæ à Deo præcepta ſunt. Quare ea ſola facienda, iuxta Ezechielis dictum.

DE SECVNDA.

POSTquam mens pij hominis nouit quæ opera ſint facienda, quærit quomodo fieri poſsint. Ad quam quæſtionem ex duobus dictis petenda eſt reſponſio. Apoſtolus dicit Ebræos II. Sine fide impoſsibile eſt placere Deo. Et Chriſtus pronunciat: Sine me nihil poteſtis facere. Quare hæc ordine requiruntur ut fiant bona opera, I. Cognitio Chriſti. 2. Fiducia Chriſti. 3. Viuificatio, qua nos Chriſtus per Euangelium uiuificat, & effundit in nos ſpiritum ſanctum. Nulla enim dilectio, nulla obedientia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

eſſe poteſt, niſi prius fide apprehenſa ſit miſericordia & reconciliatio propter mediatorem. In hac conſolatione diuinitas habitat in corde, quia æternus pater per filium conſolantem uoce Euangelij, uerē eſt ibi efficax, & datur à patre & filio, ſpiritus ſanctus accendens læticiam & inuocationem, iuxta dicta: Effundam ſpiritum gratiæ & precum. Item: Veniemus & manſionem apud eum faciemus. Item, 2. Corinthios 3. Intuentes gloriam Domini transformamur ad eandem imaginem, id eſt, intuentes λόγον, qui eſt imago æterni patris, & in conſolatione oſtendit præſentiam & bonitatem Dei, efficimur ſimiles eius imaginis ſpiritu ſancto accendente corda. Ita tunc filius eſt Emanuel, per eum enim nos diuinitas uiuificat protegit, gubernat, geſtat nos, regit conſilia & euentus, ſicut dicit: Ego ſum uitis, uos palmites, ſine me nihil poteſtis facere. Hæc dum cogi-

tamus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tamus,accenditur inuocatiō Dei qua petimus præſentiam & gubernationem mediatoris in omnibus noſtris actionibus.

DE TERTIA.

Poſtquam mens edocta eſt quomodo fieri poſsint bona opera, quærit præterea,quomodo placeant: Fruſtra enim fierent niſi placerent. Pugnat pro patria Scipio, pugnat & Dauid, ſed non utriuſque opus placet Deo, Quare hic recte quæritur, quomodo placeant bona opera? Ad quam quæſtionē in genere reſpondeo, quod placeant in conuerſis. Scipionis opera non placuerunt, quia non fuit conuerſus: At Dauidis militia placuit, quia fide erat acceptus Dauid.

At hic tria ordine ſunt ſpectanda. Primum ſtatuendum eſt de perſona, quod ſit fide reconciliata & iuſta propter Chriſtum gratis, non propter dignitatem perſonæ. Nam fide

appre-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

apprehenditur imputatio iuſticiæ, ſi-
cut ſcriptum eſt: Credidit Abraham
Deo, & imputatum eſt ei ad iuſtici-
am. Deinde & hoc fatendum, quod
perſona fide iuſtificata nondum legi
ſatisfacere poteſt. Nam hærent eti-
am in pijs multa interiora peccata, du-
bitationes & malæ inclinationes, pec-
cata ignorantiæ, omiſsionis &c. Hæc
immundicies deploranda eſt, & re-
pugnandum dubitationibus & malis
affectibus, & ſimul precandum ueris
gemitibus cordis, ne Deus nobis has
ſordes, quibus inuoluimur impu-
tet. Tertio, Etſi has noſtras ſordes
agnoſcimus, tamen ſimul ſtatuendum,
quod & Deus poſtulat inchoatam
obedientiam, & quod placeat incho-
ata hæc obedientia Deo fide propter
Chriſtum. Sic enim Petrus clare do-
cet: Offerte hoſtias ſpirituales acce-
ptas Deo propter Chriſtum, qui &
propiciator eſt & nunc pro nobis in-
terpellat. Non itaque placet obedi-
entia noſtra Deo propter ſuam di-

gnitatem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

gnitatem aut perfectionem, eſt enim per ſe indigna, ut prodeat in conſpectum Dei nec ſatisfacit legi, ut dictum eſt, ſed placet propter perſonam reconciliatam, quæ propter Chriſtum ut iuſta habetur, ita etiam placet etſi circumferat in carne peccatum et multas ſordes.

DE QVARTA.

Cum conſtat, hominem nequaq; iuſtificari operibus, quæri etiam commodè ſolet, quænam ſint bonorum operum cauſæ, quibus homines ad bene operandum accendi & impelli debent, & numerari hic ſolent tres cauſæ grauiſsimæ, quæ ſunt: neceſsitas, dignitas, præmium.

Neceſſitas quintuplex ſtatui poteſt nempe mandati, debiti, fidei retinendæ, Vitationis pœnarum, & conuerſionis. Neceſsitas prima mandati eſt, quod Deus obedientiam erga ſuam legem ſerio & ſeuerè mandat: In

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

In præceptis meis ambulate. Et Paulus: Hæc eſt uoluntas Dei ſanctificatio ueſtra. Secunda neceſſitas eſt debiti officij, de qua Paulus concionatur Roma: 8. Debitores ſumus Dei non carnis. Non enim ſumus noſtri iuris, ſed eius qui redemit nos ſuo ſanguine. Tertia neceſsitas eſt fidei retinendæ. Si quis, inquit Paulus, ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem abnegauit, & infideli deterior eſt. Item: Milita militiam honeſtam habens fidem & bonam conſcientiam, quarum neutra retinetur ſine obedientia. Tametſi uox illa immota ſit, Vita æterna donum Dei eſt, tamen & hoc certum eſt, contriſtari & excuti ſpiritum ſanctum cum perpetrantur delicta contra conſcientiam. Quarta neceſsitas eſt, qua pœnas uitari oportet. Propter iniquitates, inquit Dauid, corripis filios hominum. Quinta neceſsitas eſt conuerſionis. Viuo ego dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, ſed ut conuertatur &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

uiuat. Cum igitur ſit conuerſio, ſimul uiuificatur homo fide per ſpiritum ſanctum. Præterea coniuncta eſt conuerſioni regeneratio, quæ eſt inchoatio nouæ uitæ, quæ eſt noua & æterna lux, ſapientia, iuſticia et renouatio imaginis Dei in nobis, quæ fit Deo ſe nobis communicante, cum filius uoce Euangelij conſolatur corda, & effundit in ea ſpiritum ſanctum.

Secundam cauſam obedientiæ præſtandæ ſeu bonorum operum dignitatem poſui. Dignitas eſt quod homo conuerſus iam ſit filius Dei, iuxta illud: Dedit poteſtatem, ut filij Dei fierent quotquot credunt in eum. Quanta dignitas eſt, quod credentes ſint templum ſpiritus DEI uiuentis? quod Chriſtus in ipſis habitet per fidem, quod pater, filius & Spiritus ſanctus ad illos uenire, & in ijs manſionem facere uelint? quod Chriſti ſint membra? Iam perpende, quantum ſcelus ſit, filios Dei imaginem

Satanæ referre, quantum periculum ſit templum Dei Satanæ fetore conſpurcari, quàm immane ſit, Deum è ſuo hoſpitio exturbari. Quare filios Dei decet imitari patrem cœleſtem, qui dixit: Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum, præterea ſumus uocati ad ſanctificationem, ut ſimus conciues regni Chriſti in quo angeli caſtiſsimi miniſtrant Chriſto & Eccleſiæ.

Præmium tertia cauſa eſt, hoc eſt, compenſatio patientiæ & obedientiæ credentium. Hoc præmium non datur propter operis in ſe qualitatem ex debito, ſed propter promiſsionem ex gratia. Eſt autem hoc præmium multiplex, Spirituale, corporale, perpetuum, temporale.

Porro huic quæſtioni eſt & alia coniuncta, Cur Deus adiĳecerit promiſsiones bonis operibus, & ſunt potiſsimum quinque cauſæ. Prima, ut ſint teſtimonia prouidentiæ Dei, Vult enim ſciri DEVS & bona cor-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

poralia res eſſe ab ipſo creatas, & non caſu ſpargi, ſed ab ipſo Eccleſiæ dari & conſeruari, iuxta dictum: Ipſe eſt uita tua, & longitudo dierum tuorum, Item: In diebus famis ſaturabuntur: Diuites eſurierunt, timenti autem Dominum non deerit ullum bonum, Item: Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Secunda, ut ſint teſtimonia, quod uelit Deus etiam in hac uita ſeruare Eccleſiam. Quare Paulus 1. Timoth: 4. inquit: Pietas habet promiſsiones præſentis uitæ & futuræ. Quia enim uult Deus immenſa bonitate colligere Eccleſiam propter Filium mediatorem, tantiſper ſeruat hunc ordinem naturæ, fecundat terram, ut alat Eccleſiam in hac uita. Et cum propter Eccleſiam cæteros paſcat, nos præcipuè gratos eſſe oportebat. Tertia, quia uult Deus & neceſsitatem corporalem eſſe commonefactionem de fide inuocatione, ſpe & gratiarum actione, ideo promiſsiones edidit, & quidem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

uult hæc ipſa bona, fide peti & expe-
ctari, & in hac petitione & expecta-
tione fidem, ſpem, patientiam creſce-
re. Quarta, Vt ſint commonefacti-
ones de promiſsione gratiæ, quia fi-
dem quæ agnoſcit filium & accipit re-
conciliationem, oportet ſemper præ-
lucere in petitione corporalium rerum
& quidem propter filium cæteræ pro-
miſsiones editæ & ratæ ſunt. Hæc
omnia comprehenduntur in dicto:
Quicquid petieritis patrem in nomi-
ne meo, dabit uobis. Quinta, quia
Deus uult utrunque ſciri, & ſubiectam
eſſe eccleſiam cruci, & inter ipſa peri-
cula tamen mirabiliter ſeruari in hac
uita, ut uniuerſa admiranda conſerua-
tio Eccleſiæ, & omnes mirandæ libe-
rationes ſint teſtimonia præſentiæ Dei
in Eccleſia, ut dicitur in numeris 14. Vt
ſciant AEgyptij, quod tu Domine
ſis in hoc populo, Ioſuæ 3. Scietis quod
Dominus Deus in medio ueſtri ſit.
1. Regum 17. Vt ſciat omnis ter-
ra, quod ſit Deus in Iſrael. Eſaiæ 37.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Ex nunc Domine Deus noſter ſalua nos de manu Zenacherib, ut cognoſcant omnia regna terræ, quod tu ſolus ſis Dominus.

DE QVINTA.

Cum omnes homines habeant peccatum, rectè quæritur, quorum obedientia placeat, & quorum non. Ad quam quæſtionem breuiter reſpondeo. Peccata ſunt duplicia, Quædam enim fiunt à ſcientibus & uolentibus contra conſcientiam, qualia in conuerſis non ſunt. Nam ſi conuerſus labitur contra conſcientiam (ut Dauid adulterio & homicidio) excutit ſpiritum ſanctum, abijcit fidem, & reus fit iræ Dei, & niſi agat rurſus pœnitentiam, ruit in æternam pœnam. Horrenda inſania eſt dicere tales retinere ſpiritum ſanctum ac fidem; cum Paulus apertè dicat, Galatas quinto. Manifeſta ſunt opera carnis; talia facientes regnum Dei

non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

non poſsidebunt. Præterea deficientes á fundamento, hoc eſt, aliquem articulum fidei abijcientes, ſiue eum intelligant, ſiue non intelligant, ſed decepti præſtigijs, hi quoq; deſinunt eſſe ſancti, & excutiunt ſpiritum ſanctum, & fiunt rei æternæ iræ. Vt Arius, Fontinus, Manes, & ſimiles hæretici.

Quædam peccata fiunt non contra conſcientiam ut caligo & dubitatio, multæ omiſsiones & uicioſi affectus, quibus malis ſancti repugnant, ne ruant contra conſcientiam, & credunt ea deleri per filium Dei. Hæc caligo & immundities in homine non exiſtimetur leue malum eſſe, propter quam dictum eſt: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens, Et tamen Filius Dei umbraculum eſt credentibus. Etſi igitur hæc immundities eſt in ſanctis, tamen placent perſonæ propter

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

filium Dei, fide accipientes imputati=
onem iuſticiæ, iuxta illud. Beati quo=
rum tecta ſunt peccata. Item: Pro
hoc orabit te omnis ſanctus, Item: Si
actiones carnis ſpiritu mortificabitis
uiuetis. Hæc peccata ſupra dixi no=
minari Venialia.

DE SEXTA.

Hic primum cauendum eſt, ne operum doctrinam cum cauſis efficientibus iuſtificationis confundamus. Opera enim non ad cauſas efficientes, ſed ad finales pertinent. Quare ne ſtudioſi hic hallucinentur, nonnulla huc adijcienda ſunt, & declaranda uocabula Mercedis & Meriti.

Scriptura uocat ſupplicia malis & præmia bonis operibus reddita Mercedis nomine, unde & Deus μισθαποδότης, hoc eſt, mercedis retributor dicitur, Ebræos 10. Sed ſciendum eſt, nomen Mercedis, quæ bo=
nis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

bonis rependitur operibus, uſurpari bifariam. Aliquando enim ſignificat non debitum, ſed plane gratuitum officij uel laboris alicuius debiti præmium, ut cum paterfamilias filio ſuo uel ſeruo pollicetur & reddit aliquid non debiti premij, pro officio diligenter quidem obito, ſed tamen debito. Debet enim filius & ſeruus ſuo patrifamilias quæcunq; ad eius gratiam & utilitatem poteſt præſtare, his filijs & ſeruis cum quæ debent, quamlibet diligenter perfecerint, ille non debet (teſte Domino Lucæ 17.) ne gratiam quidem, ne dum mercedem: Aliquando autem accipitur merces pro compenſatione officij aut laboris debita, ut Roman: 4. Operanti uero merces imputatur non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Talis merces à Deo nobis deberi non poteſt, nam nos filij & ſerui Dei ſumus, facti toti & refecti á Deo, & ab eius plane gratuita benignitate cuncta bona accipimus,

 in

in ipſo uiuimus, mouemur & ſumus. Quocirca debemus huic patri & Domino noſtro, longè & plura & perfectiora officia, quàm in hac uita unquam præſtemus, Ac proinde quicquid Deus nobis mercedis rependit, id conſtat eum rependere nobis charitate & benignitate omnino gratuita, & non ex ullo aut debito aut condigno, Atque ita uocabulum mercedis accipitur dupliciter, generaliter & ſpecialiter, generaliter quidem pro quauis laboris compenſatione, ſpecialiter uerò aliàs pro debita, aliàs non debita compenſatione.

Porro mereri ſignificat operam uel laborem pro mercede præſtare, hoc eſt, facere aliquid quod non iure debes, pro quo tibi merces debetur. Iam nos nihil Deo omnino facere aut præſtare ualemus, quod ei non debeatur, aut propter quod ipſe nobis debere poſsit, præſtitæ ei operæ uel officij merito. Proinde ſcriptu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ra nuſquam dicit, Sanctos cum benefaciunt, aliquid mereri de Deo, ſed ſancti patres interdum καταχρηστικῶς hac uoce utuntur, pro eo quod eſt facere Deo aliquid gratum, cuiq; Deus mercedem rependet non debitam. Ita & Meriti nomen, ſi uſurpetur propriè, certum eſt ſignificare aliquod officium aut beneficium, cui merces debeatur, quod cum ſancti patres uſurpant, abutuntur eo pro operibus gratis Deo, & quæ ille gratuita mercede renumeratur. Et Bernardus clarè dicit: Noſtra merita ſunt uia regni, non cauſſa regnandi, qua orationis forma excludit merita à cauſis iuſtificationis, & ea tantum eſſe opera grata Deo quæ requirit à ſanctis. Quare tametſi præmia tribuuntur bonis operibus, tamen ipſa bona opera meritoria dici nequaquam poſsunt, niſi duriſsima Catachreſis, à qua pijs omnino abſtinendum iudico.

Quar-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

QVARTVM CAPVT.

OPERA CHARITATIS.

QVONIAM in præcedenti capite de bonis operibus dictum eſt, hoc loco uiſum eſt ſpeciem certam operum, quæ Charitatis nominantur, explicare, & quatuor tantum attingam, idque breuiſsimē. Primum, quibus rationibus impelli debeat quiſq; ad præſtanda proximo opera Charitatis, Deinde diſcrimen operum charitatis ſignificandum eſt. Tertio loco regulas ponam, ad quas opera præſtanda proximo exigenda ſunt. Poſtremo loco pauca Teſtimonia de operibus charitatis colligam. Quantum ad primum attinet, tria conſideranda ſunt, Efficiens cauſa, obiectum & finis. Efficiens prima eſt mandatum Dei, cui omnes creaturas obtem-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

obtemperare par eſt. Secunda eſt fi-
des, quæ efficax eſt per charitatem.
Hæc enim per uerbum iudicium for-
mat, cor excitat, atque organa guber-
nat. Tertia ſpiritus ſanctus, quo do-
nat Chriſtus credentes, quo ducuntur
modò ſint ueri Chriſtiani.

Obiectum, eſt proximus noſtro o-
pere & auxilio indigens, hic corde, ore
& opere iuuandus eſt, hoc nomine
quod ſit proximus. Idque primum ra-
tione creationis. Secundo, ratione ſi-
militudinis. Tertio, ratione com-
munis uitæ & humanæ ſocietatis, atque
hæc communia nobis ſunt, non ſolum
cum Chriſtianis, uerum etiam cum
omnibus in mundo hominibus, Eth-
nicis & Iudæis. Quarto, ratione my-
ſtici corporis. Quinto, ratione rege-
nerationis, Sexto, ratione uocatio-
nis communis piorum, qua ad unita-
tem ſpiritus in uinculo pacis uocati
ſumus Epheſ. 4. Septimo, ratione
futuræ gloriæ: Atque hæc quatuor
poſtre-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

poſtrema Chriſtianorum propria ſunt quæ coniuncta merito nos ad præſtanda officia proximo incitare deberent, ſi uel mica fidei in nobis eſſet.

Finis porro quadruplex eſt, Gloria Dei, Subleuatio indigentis proximi, exemplum & ædificatio aliorum, præmium, ſed de his alibi plura.

Diſcrimen operum proximo debitorum, quadruplex mihi uidetur aſſignari Lucæ 6. Primum, corde non iudicare perperam de proximo, ſed candidē de ipſo ſentire, ſemperq; meliora de ipſo ſperare. Secundum, ore non condemnare, ſed potius benigne de ipſo loqui, ac ſine calumnijs in meliorem partem omnia accipere. Breuiter uoce quærere proximi honeſtum nomen ac incolumitatem. Tertium, Indigenti adeſſe conſilio & opere, Conſilio quoties illum ā recto aberrare uides, Opere uerō alias dan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

as dando largius Eleemoſinam, alias mutuando hilariter, etiamſi ſimile officium ab eo non expectes. Nam mutuare cum expectatione ſimilis officij uulgare officium eſt, etiam inter Ethnicos & peccatores qui nondum ſunt in familiam Chriſti per fidem uocati.

Regulæ tres ſunt. Verbum, Fides, Charitas, hæc enim tria modum præſtandi proximo officium facile docebunt hominem pium. Verbum: Fontes tui deriuentur foras, tu autem Dominus eorum eſto, Hoc uerbum monet, ut non ita opes effundas, ut ipſe indigeas, ac ſtatum tuum honeſtē non tuearis. Fides. Membra communia eiusdem corporis myſtici complecti non deſinit, Charitas, fidei ancillatur.

TESTIMONIA.

Lucæ 6. Eſtote miſericordes ſicut

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

pater ueſter miſericors eſt, nolite iudicare & non iudicabimini, nolite condemnare & non condemnabimini. Remittite & remittetur uobis, date & dabitur uobis. Hic Dominus quatuor complectitur, præceptum, exemplum, diſcrimen operum Charitatis & præmium.

Matthæi 5. Petenti abs te dato, & cupientem mutuo accipere ne auerſeris:

Iob: 6. Iudicium abſq; miſericordia erit ei, qui non præſtiterit miſericordiam.

Matth: 9. Miſericordiam uolo, & non ſacrificium.

Prouerb: 14. Feneratur domino, qui miſeretur pauperis.

CAPVT QVINTVM.

Vocationis officij cuiuſq; opera.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Valde prolixam tractationem inſtituere oporteret, ſi ſingula officiorum genera, nobis explicanda eſſent. Quare generalem tantum doctrinam, quæ particularibus officijs accommodabitur, tradam. Vocationem igitur uocamus uſitatē alicuius officij ſeu operis peragendi functionem legitimam, eamq; duplicem faciemus, communem & perſonalem. Illa omnium piorum communis, hæc propria ſingulorum eſt. Eſt ſiquidem communis uocatio, qua ſumus per Euangelium euocati ex mundo, ut ſimus noua creatura, ſeu ſpirituales reges ſeu ſacerdotes. Quare regia officia & ſacerdotalia à nobis præſtanda ſunt, ut iuſticia induti ſimus, & in ſanctitate exultemus, perpetua laude Deum celebrantes, offerendo illi hoſtias placentes, primum ſpiritum contribulatum. Secundo, ſacrificium iuſticiæ. Tertio, ſacrificium laudis, ac uitulos labiorum, confitentium nomini eius. Quarto, hoſtias beneficen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tiæ & communionis, quibus εὐαρεστεῖται id eſt, oblectatur Deus, ſeu placetur Deo. Quinto hoſtiam rationalem propriorum corporum, Breuiter, omnem noſtram obedientiam, quam in hac communi noſtra uocatione præſtamus, iuxta ipſius uoluntatem, ſacrificij nomine dignatur Deus, idq; ob has cauſas.

Primum, ut ſciamus noſtram obedientiam Deo placere.

Deinde, ut ſciamus Deum eam ſerio requirere.

Tertio, ut hiſce notis pij ab impijs diſcernantur.

Quarto, ut extet teſtimonium noſtræ erga Deum gratitudinis, unde ſacrificium Chriſtianorum εὐχαριστικὸν dicitur, qua appellatione diſtinguatur à ſacrificio quod ἱλαστικὸν uocatur, de quo in tertia communium capitum claſſe, ubi de morte & paſſione Domini agetur, dicendum erit.

Porro regium, munus, quod commune

mune omnium piorum eſt,in eo conſiſtit,ut iam peccato & mundo dominemur, ac ſuperemus ea per fidem, quæ mundi uictoria eſt,ut quæ nos inſerit in Chriſtum,qui ſolus eſt mundi uictor.

Hactenus de communi officio Chriſtianorum, nunc ad perſonalem uocationem ueniamus. Eſt autem perſonalis uocatio, legitima functio officij alicuius,certæ perſonæ propria, ut uocatio ad imperandum,ad docendum, diſcendum, operandum. In hac requiruntur multa. Primum, ut habeat uocatio uerbum Dei,non enim poteſt legitimum eſſe,de quo uerbum Dei uon extat in genere ſaltem officij. Secundum, ut Fides & Charitas ſint actionum in uocatione Regulę. Tertium, perpetuõ reſpiciendum eſt ad uerbum, unde conſolationem petes, ſi quid aduerſi obtigerit. Quartum, Vocatio ad gloriam Dei & utilitatem Reipublicæ in qua uiuis, refe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

renda eſt: Quintum, Cogitandum nihil fœliciter agi ſine Deo iuuante, nullum enim officium eſt, nullaq; uocatio, quæ non multum laboris & moleſtiæ habeat annexum, Vnde ſæpe in inuocationem Dei prorumpendum, ut ipſe difficultatem pro ſua bonitate mitiget.

TESTIMONIA VOCATIONIS.

1. Corinth: 7. Vnusquiſq; in qua uocatione uocatus fuit, permaneat.

Ad Epheſ: 4. Hortor ego uos uinctus in Domino, ut digne ambuletis uocatione, qua uocati eſtis, cum omni humilitate & manſuetudine.

Roman: 13. Tanquam in die honeſtē ambulemus.

SEXTVM CAPVT.

VOTVM.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Votum promiſsio eſt ſpontanea quæ Deo fit. Et eſt duplex commune & particulare ſeu ſpeciale, Commune Chriſtianorum uotum eſt promiſsio, qua in unius Dei, qui eſt pater & filius & ſpiritus ſanctus, nomen inauguramur, pollicemurq́ nos illi omnem obedientiam, ac renunciamus diabolo eiuſq́ operibus. Hoc uotum nuncupatum in Baptiſmo, confeſsione & cœnæ Dominicæ ſumptione confirmatur, Eſtq́ extra dubium, pium & ſanctum, ut quod habeat mandatum Dei & promiſsionem ſalutis, Sine hoc uoto nullus adultus ſaluari poteſt.

Particulare ſeu perſonale ſeu ſpeciale uotum eſt, quod aliquis ſua ſponte Deo promittit, Hoc quia duplex eſt, pium & temerarium, opus eſt prudentia, ut alterum ab altero recte diſtinguas, quod ut fiat, quatuor nobis perpendenda ſunt. Primum, quis ſit is, cui nuncupatur uotum: Deinde qui nos, qui uouemus, tum quæ res

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

quam uouemus. Poſtremo, quo animo uotum nuncupatur,

Quis eſt, cui uotum nuncupatur?

Deus qui damnat ſuo uerbo omnes ἐθελοθρησκείας, qui clamitat: Fruſtra ſe coli mandatis hominum, Vnde hæc Regula colligenda eſt, quod nihil omnino uouere liceat, niſi conſcientia prius ſtatuat ex uerbo Dei, placere Deo, cui nuncupatur uotum. Cum enim uotum ſit pars religioſæ inuocationis & confeſsionis Dei, fieri debet ſecundum uerbum ipſius.

Qui nos qui uouemus?

Homines fragiles, Vnde monemur quod uotum non debeat pugnare cũ uocatione noſtra.

Quæ res quam uouemus?

Hic tria ſunt perpendenda, Primum, an res ſit poſsibilis, & in noſtra manu poſita. Secundum, an genus uoti in communi uoto includatur.

Tertium, an ne ingrati uideamur, contemnentes creaturas Dei, qui eas nobis contulit utendas pro commoditate noſtra cum gratiarum actione.

Poſtremum quòd propoſui ſpectandum eſt, quo animo quis uotum nuncupat. Hic admonemur quò reſpiciat is, qui uouet: Debet autem reſpicere ad tempus præteritum uel futurum. Si ad præteritum reſpicit, erit uotum aut exercitium pœnitentiæ, aut gratiarum actionis teſtimonium. Si ad futurum reſpicit, eo pertinebit uotũ, ut uouentem cautiorem reddat, utq; ſtimulis quibusdam eum ad pietatis officia excitet.

Porro omne uotum peccans contra has regulas ut impium reſcindendum eſt, nullum enim uinculum eſſe poteſt, ubi quod homo confirmat, Deus abrogat. Sequenda igitur in temerarijs uotis Regula eſt: In malis promiſsis reſcinde fidem, In turpi uoto

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

muta decretum, Malum quod promiſiſti (inquit Bernardus) non facias quod incaute uouiſti non impleas, Impia eſt promiſſio quæ ſcelere adimpletur. Proinde monachus qui uouet monachiſmum, aut ſacrificulus qui cœlibatum uouet, poteſt & debet bona conſcientia uotum ſuum reſcindere. Primum enim ſuum monachiſmum & cœlibatum pro cultu æſtimat contra primam regulam. Deinde quia temerè nuncupantur ab ĳs, quibus præſtandi facultas non eſt. Poſtremò, quia in uoto communi, Vt in genere, non includuntur. Imo potius pugnant. Aperte enim cum uoto communi pugnat, colere Deum mandatis hominum.

Porro errores Papiſtarum de uotis ſunt plurimi. Primum enim uotum eſſe opus ſupererogationis dicunt. Deinde, factum cum uoto magis meritorium eſſe, quam ſine uoto factum. Tum uoto matrimonium ſolui. Præ-

terea

tereauotum eſſe opus conſilij,& non præcepti. Sed has nugas miſſas faciamus, quia tantum ſunt ocioſorum hominum ſomnia, Quare contra iſta omnia hæc teneatur demonſtratio: Nullum opus lege Dei comprehenſum eſt ſupererogationis, aut conſilij, nec liberum,ſed neceſſarium, quia ſcriptum eſt: Cum omnia feceritis quæ præcepta ſunt uobis, dicite, Inutiles ſerui ſumus,quod debuimus facere,fecimus. Nullum opus igitur Deo acceptum ſupererogationis aut conſilij eſt,nec liberum ſed neceſſarium, Vnde relinquitur uotum lege Dei non præceptum ſaltem in genere facti, Deo minimè placere, Omne igitur opus Deo acceptum lege Dei eſt comprehenſum,nihil enim placet Deo ſine fide. Item: Fruſtra me colunt mandatis hominum. Hac demonſtratione contenti ſimus relinquentes Papiſtis ſua de uotis deliria. Porro teſtimonia de uotis extant plurima Leuitici 27. Deut: 23. Baruch, 6. Nahum. 1.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

CAPVT SEPTI- MVM.

CONSCIENTIA.

QVIA ſæpius conſcientiæ facta eſt mentio, hic nonnulla de ea adijciam. Multa ſane & Philoſophi & poëtæ de conſcientia bona & mala ſcribunt, Plato in politicorum primo conſcientiam bonam ἡδεῖαν γηροτρόφον uocat, Iuuenalis malã deſcribit inquiens:

Cur tamen hos tu
Euaſiſſe putas, quos diri conſcia facti
Mens habet attonitos, & ſæuo uerbere plectit.
Pœna autem uehemens & multo ſeuior illis,
Quas aut Sedigitus, grauis inuenit aut Radamãthus
Nocte dieq; ſuam geſtare in pectore teſtem.

Vtramq; ſimul definit Ouidius ut artifex hiſce, uerbis:

Conſcia mens ut cuiq; ſua eſt, ita concipit intra,
Pectora pro meritis ſpemq; metumq; ſuis.

Verum quia hæc Philoſophica & poëtica doctrina de conſcientia, imperfecta & legalis eſt, fuſius de ea dicam, & quatuor ordine exponam. Pri-

mum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

mum, definitionem generalem tradam. Deinde regulas de factis indicabo. Tertio, nonnulla de differentijs conſcientiæ bonæ & malæ adijciam. Poſtremo quæſtiones ſunt expediendæ tres.

Ex uerbis Pauli, Rom.2. definitio generalis extrui poteſt: Oſtendunt, inquit, opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, conteſtante eorum conſcientia, & intra ſeſe rationibus excuſantibus aut accuſantibus. In hoc Pauli dicto quatuor ſunt diligenter expendenda. Primum dicit opus legis ſcriptum eſſe in cordibus eorum, hoc opus legis eſt diſcrimen honeſtorum & turpium. Secundo dicit eos hoc oſtendere, Nam dum religionem inſtituunt, oſtendunt Deum colendum, dum puniunt turpia & iniuſta ſcelera, honeſtatem & iuſticiam colendam teſtantut. Tertio prouocat ad internum teſtimonium conſcientiæ. Quarto, qualis ſit ille teſtis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

definit, intra ſeſe λογισμῶν, hoc eſt, rationibus excuſantibus aut accuſantibus. Nam cum dicit in mentem uenire rationes quibus gentes quod recte factum eſt defendunt, & quod malè & turpiter factum eſt accuſant & redarguunt, iuxta regulam operis legis cordibus inſcriptam, apertè definit conſcientiam eſſe naturalem quandam legis intelligentiam quæ ut honeſtè facta probat, ita turpiter commiſſa deteſtatur. Vel ut clarius forte dicatur, Conſciẽtia eſt iudicium mentis petitum ex lege, de facto, quod iudicium, ſequitur aut dolor aut trepidatio in corde.

Conſtat itaq; conſcientia Syllogiſmo practico & motu cordis, Syllogiſmum practicum naturaliter comitante. Huius Syllogiſmi practici maior eſt regula certa, huic regulæ cum accommodatur per rationem factam in minori, concluditur mentis iudicium, quod naturaliter ſequitur aut lætiсia aut trepidatio cordis. Hanc eſſe

ueram

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ueram conſcientiæ deſcriptionem ipſa conſcientia in omnibus teſtari poteſt.

Regula autem triplex eſt una naturalis, legalis alia, tertia Euangelica Naturalis regula σωντήρησις dicitur, & eſt ſcintilla quædam legis naturæ, quæ aduerſatur uicijs & mala perpetrata continuo arguit, ut, Deus colendus eſt, honeſta ſectanda, & turpia fugienda Syntereſes ſunt. Quidam ideo hanc regulam hoc nomine appellari putant quia pertinet ad conſeruationem hominis, ne ſe peccati maculis inuoluat. Ex hac regula Oedipus & Iocaſta mater ſic colligunt:

Turpiter facta ſunt ſupplicio digna.

Nos commiſimus turpiſsimum factum, nempe incæſtum nefandiſsimum.

Igitur nos ſumus ſcelerati, ac ſupplicio digni.

Hunc ſyllogiſmum tanta mentium trepi-

trepidatio eſt ſecuta, quod non ſuſti-
nentes tam graue onus, ille oculos eru-
erit ne tantis maculis inuolutus aſpice-
ret hunc ſolem, hæc laqueo uitam fi-
nierit. Contra, Socrates accuſatus ſe
ita colligendo conſolatur.

Honeſtē agere, ac benemeritum
eſſe de republica, eſt glorioſum
ac præmio dignum.
Ego honeſtè egi.
Igitur non culpandus ſum, ſed
gloria potius & præmio dignus,
quod dum homines negant, dij
immortales cumulate largien-
tur.

Hanc collectionem læticia quædam animi eſt ſecuta, qua leniuit præſentem dolorem. Sed quia lux Euangelij illi defuit, euentus non reſpondit, Nam ira Dei manet ſuper eos, qui non credunt in filium.

Altera regula eſt lex Dei, quæ decalogo continetur, cui etiam ſubijcio leges magiſtratus, cuius nos ſubditi ſumus, modò nihil pręcipiant contra na-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

turam aut ſcriptam Dei legem. Hæc regula ad duo capita refertur, ad obedientiam erga Deum, & iuſticiam inter homines, Ex hac regula Saul ſic colligit: Aut Deo obediendum aut pœnę expectandę, Ego Deo non obediui, ſed contra ipſius mandatum feci. Igitur Deus mihi iraſcitur, & infligit pœnas. Hunc Syllogiſmum ſecuta eſt tanta trepidatio mentis, ut tandem deſperauerit. Verum Ioſeph in Aegypto ſolicitatus ad adulteriū perpetrandum et falſa dilatione coniectus in carcerem ita ratiocinatur ex regula immota legis & uoluntatis Dei: Deo probantur honeſta facta, eisq; promiſit præmia. Ego honeſtè feci, nolens aſsentiri impudicæ adulteræ, Igitur Deus tuebitur iuxta ſuam promiſsionem meam innocentiam. Hunc ſyllogiſmum ſecuta eſt lætitia cordis, qua in carcere erexit animum, donec eum Deus liberauit, & ampliſsimo præmio donauit, propter ſeruatam caſtitatem.

Ter-

Tertia regula eſt ignota rationi ac legi, quæ eſt uox Euangelij de reconciliatione, & peccatorum remiſsione propter Chriſtum. Qui credit (inquit ueritas) in filium, habet uitam æternam. Item: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Ex hac regula Dauid commiſſo homicidio & adulterio ſic colligit Deus promittit ueniam pœnitentibus & credentibus. Ego tantis peccatis contaminatus, doleo ob peccatũ turpiter commiſſum, Et in ipſum credo. Igitur Deus me recipiet in gratiam etſi indignum & multis enormibus peccatis contaminatum. Hunc Syllogiſmum ſecuta eſt in corde Dauid tanta læticia, quod non ſolum ſe reconciliatum deo putauerit, uerum etiam inter eos numerauerit, quorum Deus peculiarem curam habeat. Sic Manaſſes, Petrus, Paulus ſe erexerunt.

Cæterum quia conſcientia talis, ex regula Euangelij ualde tenera eſt, nonnulla de eius certiſsimis ſignis ac ue-

luti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

luti fulcris dicam, ne quis(quod multi proh dolor faciunt) conſcientiam ſuam inquinatiſsimam pro purgata habeat. Sunt itaq; quatuor fulcra bonæ conſcientiæ, quorum primum & præcipuum eſt, fiducia Chriſti, qua ſtatuitur eſſe remiſsum peccatum, iuxta illud: Beati omnes qui confidunt in eo. Secundum eſt bonum propoſitum quo abijcitur peccandi uoluntas. Qui enim in animo habet aliquando peccare, fidem quidem iactare poteſt, ſed ea prorſus uacuus eſt. Tertium, ardens deſiderium uitam totam in poſterum approbandi Deo ueris cultibus, inuocatione, gratiarum actione, prædicatione Dei dilectione erga omnes. Quartum fulcrum, eſt ſancta in cuiusq; uocatione cura, Nam qui ſuos negligit (inquit Paulus) abnegauit fidem, & eſt infideli deterior. Hanc conſcientiam Clemens Alexandrinus Stramateon ſexto pag: 284. in Florentinis exemplaribus deſcribit in hanc ſententiam, inquiens: Bona

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

conſcientia (quam una uoce ἐυσυνειδησί-
αν uocat) pietatem erga Deum & iu-
ſticiam erga homines tuetur, animam
cogitationibus caſtis, uerecundis ſer-
monibus & iuſtis actionibus puram
conſeruans. Hoc modo uirtute
â Domino percepta, anima medita-
tur diuina, malum quidem nihil aliud
quam inſcitiam, & actionem cum
recta ratione pugnantem exiſtimans.
Pro omnibus præterea Deo gratias
agit, audiendo quæ iuſta ſunt, le-
gendo diuina, quærendo uera, per
oblationem ſanctam, per precatio-
nem beatam, laudans, celebrans, be-
nedicens, pſallens. Huiuſmo-
di anima ne ad momentum quidem
temporis unquam â Deo auellitur.
Hactenus uerba Clementis reddidi ut
potui. Et profecto omnibus pijs
conandum eſt ut huiuſmodi ſuam eſ-
ſe conſcientiam uere affirmare poſ-
ſint. Quarto loco propoſui de diffe-
rentijs conſcientiæ, nam aliâs mala,
aliâs bona dicitur. Sed utraq; nunc

uerè

uerè nunc falſo ita nominatur, Hic primum obſeruandum quod has differentias non ſumat conſcientia à iudicandi facultate, quæ naturale donum eſt, ideoq; in bonis numerandum, quod donum nunc κριτήριον φυσικὸν, nunc lux mentis, & dictamen rationis nunc naturalis liber, nunc alijs nominibus dicitur. Sed has qualitates accipit ab his tribus: facto præterito, affectu cordis præſenti, & euentu futuro. Nam ſi mens ſibi conſcia recti facti eſt, lætatur & ſpem bonam fouet, (quæ ἀγάθὴ γηροτρόφος eſt, ut Pindarus ait) Conſcientia bona dicitur. Contrà ſi mens ſibi ſceleris conſcia eſt, trepidat, metuit pœnas, conſcientia mala dicitur, Huic utriuſq; definitiones extruamus.

Conſcientia bona eſt iucunda bene actæ uitæ recordatio, cum ſpe & expectatione læti euentus. Seu, eſt lætus & iucundus motus cordis, cum ſcientia recti facti coniunctus,

propter quam copulam Conſcientia dicitur & non Scientia. Mala uerò conſcientia eſt, mala ac crucians male actæ uitæ recordatio, cum metu pœnæ coniuncta. Seu, mala conſcientia eſt triſtis ac crucians motus cordis, cum ſcientia ſcelerati facinoris coniuncta.

Porro conſcientia bona falſò dicitur, cum regula facti putatur uera & non eſt, & factum congruit cum regula. Monachus habet regulam de ſua Miſſa celebranda, quam cum celebrat habet conſcientiam quidem bonam ſed falſò bonam. Contra ſi negligit habet conſcientiam malam, ſed falſò malam.

Iam quæſtiones diluendæ reſtant, Prima an liceat gloriari ob bonam conſcientiam, ad quam Paulus reſpondet: Hæc eſt gloriatio noſtra, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. At contra idem Paulus. Qui gloriatur, in DOMINO glorietur. Reſpondeo. Quilibet poteſt in ſuis recte factis glo-

riari

riari,ſed non extra Dominum. Quare has tres exceptiones conſtituamus, Primum, ut quicquid habemus boni DEO feramus acceptum,nihil nobis arrogantes. Deinde, ut retineamus illud fundamentum, In ſola miſericordia Dei ſitam eſſe noſtræ ſalutis fiduciam. Tertio, ut in ſolo bonorum omnium autore acquieſcamus. His iactis fundamentis, bona eſt, imo neceſſaria gloriatio uera in recte factis, quæ gloriatio non erit Thraſonicus faſtus,ſed approbatio conſcientiæ recte iudicantis.

Altera quæſtio eſt, utrum erronea conſcientia obliget nec ne? Conſcientia erronea obligat ſic intelligendo, quod faciens contra, peccet, tamen quia illa obligatio nociua eſt, cum diuina lege homo ad contrarium obligatur,Deus obligationem quæ eſt per conſcientiam erroneam non acceptat. Quicquid enim fit uel repugnante uel hæſitante uel errante conſcientia, peccatum eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Tertia quæſtio eſt, num ſatis ſit cuilibet homini conſcientia bona apud ſemetipſum? Auguſtinus reſpondet, duæ res ſunt, conſcientia et fama, Conſcientia neceſſaria eſt tibi & fama proximo. Verum ſi conaris famæ conſulere quantum poteris, & nihil proficis, ſecurus eſto bona conſcientia apud Deum.

OCTAVVM CAPVT.

Vetus homo & nouus homo eorumq; diuerſa ſtudia.

VETVS homo & nouus homo metonymia Ebraica dicuntur, Nam ſubſtantiæ ſeu ſubiecti nomen pro adiuncto ponitur, & Epitheta diuerſa ſtudia innuunt. Dupliciter autem conſiderantur, alãs enim ut inter ſe opponuntur, renatus & non renatus, expers

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

expers fidei regniq; Chriſti,& utriuſq; conſors atq; particeps, ille uetus, hic nouus homo dicitur. Vetus quidem, quia detinetur in ſuæ originis iniuſticia & peccato, Nouus uero quia iam à peccato abſolutus per fidem in Chriſtum, regeneratus eſt, ut ſit noua creatura.

Definitur autem ad Epheſ.4. nouus homo hoc modo: Qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſticia & ſanctitate uera, Aliâs uetus homo & nouus non in diuerſis hominibus, ſed in eiſdem, hoc eſt, in regeneratis opponuntur. Vt enim primo modo nouus dicitur propter fidem, ita ſecundo modo nouus dicitur propter nouos fructus nouæ arboris, hoc eſt, propter nouam obedientiam & uitam, quæ ſequitur fidei iuſtificationem. Quod autem in his, id eſt, regeneratis Spiritu opponitur, uetus homo dicitur. Vnde Paulus ueterem hominem interdum carnis uoca-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

bulo, & nouum ſpiritus appellatione deſignat: Idq; duplici metonymia: Primum enim carnis & ſpiritus uocabula, non pro ſubſtantijs, ſed pro qualitatibus uſurpat, Deinde cauſam pro effectu ſumit non ut caro, hoc eſt, carnis uicioſitas pro rebellione, ita ſpiritus pro motibus ſpiritualibus, qui excitantur per ſpiritum ſanctum, accipitur.

Verum externus homo & internus alia dicuntur ratione. Eſt enim externus homo quicquid ad præſentem uitam ſpectat 2. Corinth. 4. Eſt autem duplex uita, terrena & cœleſtis. Vt igitur conſeruatio terrenæ uitæ, quæ non tantum ætatis flore, bona ualetudine, ſed opibus etiam, honoribus, amicicijs & alijs ſubſidijs continetur, exterior homo dicitur, ita interior homo eſt conſeruatio cœleſtis uitæ.

Porro ueteris & noui hominis diuerſa ſtudia ad Gal: 5. deſcribuntur, Et ſancti perpetuam luctam ueteris ac noui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

noui hominis in ſeipſis experiuntur, ut Paulus de ſeipſo teſtatur, Rom: 7.

Cæterum 1. Corinth: 15. eſt alia hominis diuiſio: homo primus terrenus Adam, ſecundus cœleſtis, Chriſtus, quæ diuiſio pertinet non ad ſubſtantiam, ſed ad qualitatem & uim utriuſq;. Quemadmodum enim ab Adam habemus, ut uiuamus in hoc mundo tanquam rami à radice, ita Chriſtus nobis principium eſt & autor cœleſtis uitæ. Hoc adijcere uolui propter Manichæos, qui perperam hæc epitheta ad ſubſtantiam retulerunt.

TESTIMONIA.

Ad Rom: 6. Verus homo noſter crucifixus eſt, ut aboleatur corpus peccati, ut ultra non ſeruiamus peccato.

Epheſ: 6. Deponite ſecundum priſtinam conuerſationem ueterem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris: Renouamini au-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tem ſpiritu mentis ueſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſticia & ſanctitate ueritatis.

Col. 3. Nolite mentiri inuicem, cum exueritis ueterem hominem cum membris ſuis, & indueritis nouum, qui renouatur in agnitionem Dei ſecundum imaginem eius qui creauit eum.

CAPVT NONVM.

Litera & Spiritus.

QVIA quid nouus & uetus homo ſit expoſuimus, non intempeſtiuum forte erit, nonnihil hic adijcere de ſpiritu & litera. Huius enim rei recta explicatio geminum pariet nobis fructum: Primum enim liberabit nos ab errore Origenis & papiſtarum qui has uoces ad interpretationem ſcripturæ referunt. Nam Grammaticum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

maticum & literalem ſenſum interpretantur literam,quam dicunt occidere. Allegoricum uero Spiritum, quem dicunt uiuificare,quo ſane errore nullus peſtilentior eſſe poteſt, aperit enim non ſolum feneſtram hæreticis omnibus,ad faciendum quodlibet ex quolibet,uerum etiam fidem extinguit,quę ex Grammatico ſenſu & literali concipitur & dependet. Deinde & hunc fructum percipiemus, quod magis ſimus amaturi uerbum Dei,cum illud nequaquam in tot Protheos transformandum audiuerimus,& ſtatuerimus Deum clare & perſpicue per uerbum ſuum nobis loqui.

Porro occaſionem iſtius erroris ſumpſit Origenes ex dicto Pauli, 2. Corinth, 3. ubi ſic loquitur Apoſtolus: Qui nos fecit idoneos miniſtros,noui teſtamenti, non literæ ſed ſpiritus. Nam litera quidem occidit, Spiritus autem uiuificat. Hic

quid

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

quid per literam & quid per ſpiritum ſignificetur, ambigitur. Verum ut ad huius rei noticiam pertingamus, primum quid litera quidq; Spiritus in genere ſint, uidebimus, id quod ex collatione plurium locorum facile deprehenditur, Rom: 7. Vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus, & non in uetuſtate literæ. Roman: 2. Circumciſio in ſpiritu non litera: Ad Corinthios opponit ſpiritum Dei uiui tabulis lapideis, Ex his locis apertum eſt, per utrumq; ſignificari doctrinam & opus, ſed nomina illa differentias faciunt, ut litera quidem ſit doctrina uel opus inefficax ſine ſpiritu ſancto, intus in corde efficaci: Spiritus uero ſit doctrina uel opus in cordibus uirtute ſpiritus Dei efficax: Non igitur hæc uocabula ad interpretationem pertinent, ſed ad uim fructumq; referenda ſunt per metonymiam ſiue metalepſin.

Litera proinde erit doctrina tota Dei, ſcripta, lecta, intellecta, atq; adeò omne

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

omne opus hominis ſine efficacia ſpiritus intus corda renouantis. Lex ergo eſt litera, ſimiliter Euangelium, item Sacramenta, & omne opus, quando illa ſola ſunt, ſine ſpiritus energia, & ſalutari in corde motu. Ita contra omnis doctrina, Lex, Euangelium, Sacramentum, opus, cum uiuo ſenſu cor penetrant ſpiritus ſunt, & non litera. Breuiter, cum inefficax manet aliquid litera eſt, cum efficax eſt, ſpiritus nominatur.

Sed quomodo hæc interpretatio congruit cum Pauli dicto: Litera occidit, Spiritus uiuificat? Si omnis doctrina ſine ſpiritu eſt litera, occidit utiq;, quare prædicatio quoq; Euangelij uidetur occidere, quod dictu abſurdum uidetur. Reſpondeo. Nec lex nec Euangelium ſimpliciter occidunt ſed propter euentum mors & uita illis tribuuntur. Cum enim lex auditur, & non adigit hominem ad Chriſtum uiuificatorem dicitur occidere propter talem euentum, nam is

qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

qui ſic legem audit incurrit in mortem. Similiter cum Euangelium prædicatur, legitur, intelligitur, dicitur occidere, non quod ſit Euangelij occidere ſed quia talis euentus eſt eorum qui non credunt Euangelio prædicato. Atq; hoc eſt, quod dicit Simeon, Chriſtum eſſe poſitum multis in ruinam. Item: Qui non credit ira Dei manet ſuper eum.

Sacramenta itidem dicuntur occidere non inſtitutoris conſilio, ſed ex euentu, Sacramentis ſacrilege abutentium, ſine fide & timore Dei. Atq; hæc ita intelligenda ſunt, cum litera & ſpiritus ſeorſum dicuntur de lege, Euangelio, Sacramentis, operibus. At ſi collationem inſtituis inter uetus & nouum teſtamentum, ſeu inter legem & Euangelium, quemadmodum Paulus facit 2. Corinth .3. alio reſpectu dicuntur. Nam ubi ad hanc collationem uenitur, uerè & congruenter dicitur, legis naturam eſſe, literaliter docere homines, ita ut ultra aures non

pene-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

penetret. Euangelij autem naturam eſſe ſpiritualiter docere, quia gratiæ Chriſti ſit inſtrumentum. Quatenus itaq; lex & Euangelium opponuntur, dicitur illa litera occidens, hoc ſpiritus uiuificans, quia illius prædicatio ſine Chriſto mortua eſt, huius prædicatio uiuificum ſalutis miniſterium exiſtit.

EXPLICA-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

EXPLICATIO CAPITVM TERTIÆ CLASSIS.

PRIMVM CAPVT.

PRÆDESTINATIO.

QVEMADMODVM doctrina prædeſtinationis longè utiliſſima eſt, modò ritè ac ſobriè tractetur. Nam æterna Dei prædeſtinatio eſt fundamentum ac prima cauſa bonorum omnium, quæ à Deo percipimus: Ita nullibi periculoſius erratur, quàm hic, ubi à uerbo tradito ad humanas cogitationes deflectimus. Quare conſilium Pauli in hac doctrina ſequamur, qui immenſam Dei bonitatem in ea conſiderandam proponit, ad gratiarum actionem incitat, inde petit ſalutis credentiũ certitudinem per

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

per eamq; omnia merita humana de-ſtruit. Hic enim uerus fons eſt, unde haurienda eſt diuinæ miſericordiæ co-gnitio, Hic os obſtruitur omnibus ho-minibus, ne quid ſibi arrogare auſint uel queant. Idcirco meminiſſe oportet finium huius doctrinæ, quos Paulus tradit, & quærendi non ſunt alij fines, præter et contra uerbum Dei in noſtri perniciem, quemadmodum multos fe-ciſſe, proh dolor, manifeſtum eſt. Hæc præfanda duxi, ut ſtudioſi non abhor-reant ab hac doctrina, ſed de ea for-ment iudicium ex Scriptura & uerbo Dei, non ex humano cerebro.

Vt autem ordinem aliquem in huius myſterij explicatione teneamus, ſex excutienda proponam, quę in prę-deſtinationis doctrina præcipua mo-menta uidentur. Primum enim regu-las quaſdam tradam, quibus confirma-bitur conſcientia, ne ſtoicę opinioni de prædeſtinatione ſubſcribat. Deinde quis ſit ordo in prædeſtinationis nego

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

cio dicam. Tertio, unde iudicium de prædeſtinatione ſit petendum, exponam. Quarto, prædeſtinationis definitionem ex prioribus capitibus colligam. Quinto qualis ſit prædeſtinationis certitudo,undeq; petenda ſit,oſtendam. Poſtremo loco adijciam nonnihil de finibus & uſu prædeſtinationis.

Regulę itaq; obſeruandæ hæ ſunt: Prima,Nequaq; ex ratione, ſed ex ſolo uerbo Dei nobis patefacto,iudicãdum eſt de prædeſtinationis myſterio. Hæc regula confirmatur ex eo,ꝙ aliunde nõ ſit de uoluntate dei iudicandum,quam ex uerbo. Regulæ uſus,ut excludas ex hoc negocio ſtoicas de neceſſitate opiniones,quibus tollitur contingentia,& læditur gloria Dei,prauiq; mores confirmantur, & epicuriſmus inuehitur.

Secunda,Promiſſio gratię eſt uniuerſalis.Confirmatur regula multis teſtimonijs, Matth 11. Venite ad me omnes,qui laboratis & onerati eſtis, ego reficiã uos.Ioh.3.Sic Deus dilexit mun

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

dum,ut Filium ſuum unigenitum daret,ut omnis qui credit in eum, non pereat,ſed habeat uitam æternam. Ro: 13. Iuſticia Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes,& ſuper omnes credentes. Rom: 10. Idem Dominus omnium,diues in omnes,qui inuocant eum. Ro: 11. Concluſit Deus omnes ſub inobedientiam,ut omnium miſereatur. 1. Timo: 2. Deus uult omnes homines ſaluos fieri. Eſa: 53. Omnes nos quaſi oues errauimus, & poſuit Dominus in eum iniquitatem omniū noſtrū. Vſus regulæ eſt,ut hanc uniuerſalē promiſſionem nobis accommodemus, ac iuxta mandatū Dei Chriſtū induamus, qui omnes ad ſe uocat,& omnibus ſua beneficia gratis offert fide accipienda.

Tertia,Non eſt προσωποληψία apud Deum. Hæc regula expreſſe traditur Ro:2. Act:10. Vere comperio,quod nō ſit προσωπολήπτης deus, ſed in omni gente,qui timet eū,& operatur iuſticiam, acceptus eſt ipſi. Ephe: 6. Scientes, ꝙ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

& ueſter ipſorum Dominus eſt in cœ-
lis, & προσωποληψία non eſt apud eum.
Gal: 2. Perſonam hominis Deus non
accipit. Deut: 10. Circumcidite præ-
putium cordis ueſtri, & ceruicem ue-
ſtram ne induretis amplius, Quia Do-
minus Deus ueſter ipſe eſt Deus eo-
rum, & Dominus dominantium, De-
us magnus & potens & terribilis, qui
perſonam non accipit, nec munera.

Verum ad huius regulæ declara-
tionem nonnulla adſcribam ex Com-
mentarijs Philippi ad Romanos, qui
ſic ait: Vſitate deſcribitur acceptio
perſonarum eſſe, dare æqualia inæqua-
libus. Oritur autem ſententia prohi-
bens προσωποληψίαν ex fontibus iuſti-
ciæ. Iuſticia eſt æqualitas, ſed ordinata,
ſecundum menſuram aliquam, ut, Iu-
dex tūc eſt iuſtus, cum ęqualiter men-
ſuram ſeruat, punit ſontes & defendit
innocentes, nec diſcedit ā mēſura pro-
pter alia accidentia in hominibus, &
contra hanc menſuram facere inæqua-
litas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

litas eſt,quę eſt iniuſta et tyrannis.Ideo cum dicitur: Apud Deum non eſt acceptio perſonarum,tribuitur ei laus iuſticiæ & æqualitas,cuius hæc menſura eſt: Vniuerſaliter iraſcitur Deus peccato in homine,uniuerſaliter & recipit omnes ad mediatorem confugientes. Hanc menſuram ſuo ſapientiſſimo & iuſtiſſimo conſilio ſanxit, & uult immotam eſſe, Et fingere,quod non ſeruet hanc æqualitatem, eſt tribuere ei προσωποληψίαν. Ideo & Paulus inquit: Deus uult omnes homines ſaluos fieri. Hactenus Præceptor.

Vſus regulæ eſt,ut ipſum opponamus ſtoicæ opinioni & imaginationi,quæ fingit, in Deo inæqualitatem eſſe,& conſolemur nos,quod Deus ſit æqualis. Velitq; omnes ad mediatorem confugientes recipere ſine omni perſonarum acceptione.

Quarta,In Deo non ſunt ponendæ contradictoriæ uoluntates.Confirmatur regula,quia ipſe cor et cor dam-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

nat. Deinde eſt Deus uerax, omnis homo mendax. Vſus regulæ eſt, ne ſophiſtica ſinamus nobis auferri utiles ſententias, qualis illa Domini: Venite ad me omnes &c. Et illa: Deus uult omnes homines ſaluos fieri. Matth: 22. Ieruſalem Ieruſalem, quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodũ congregat gallina pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti. Hic Chriſto Domino tribuere uel diuerſam à Patre uoluntatem, uel ꝙ alia ſecreta uoluntate uoluerit, ꝙ̃ uerbis ſe uoluiſſe oſtẽdit, horrenda in Deum blaſphemia eſt. Quare certo ſtatuamus, Deum uere id uelle, quod ſe ſua uoce uelle teſtatur. Cum dicit Paulus: Deus uult omnes homines ſaluos fieri, Deum inconſtantiæ & mendacij arguit, quicunqꝫ Deum quorundam ſalutem nolle putat, quantum ſane ad conſilium creationis attinet. Quod autem quoſdam æterna morte punit, id fit, quia noluerunt Deo uolenti ipſorum ſalutem, obedire.

Quinta,

Quinta, Gratia ſuperat peccatum. Hęc regula Pauli eſt, cuius hic eſt uſus, ne ob magnitudinem peccatorũ deſperemus ſed cõfugiamus ad illũ, qui plenus gratia & ueritate eſt, ipſius enim ſacrificiũ ſufficiens eſt ad omnia quantumuis enormia peccata expianda.

Sexta, Vt in primo parente Adam lapſum eſt totum humanum genus, Ita promiſſio data Adamo pertinet ad totam eius poſteritatem. Confirmatur regula promiſſionis uerbo: Semen mulieris cõteret caput ſerpentis. 1. Cor: 15. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes uiuificabuntur. Hoc non ſolum de reſurrectione, quę eſt futura, intelligendum eſt, uerumetiam de ſalutari uiuificatione, in ijs, qui Chriſtũ in hoc mundo poſſideant. Regulę itaq; uſus eſt, ut porrectam nobis dextram Dei, hoc eſt, Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum apprehendamus firma fide, unde fiet, ut uita & iuſticia Chriſti donati promiſſam ſpem conſequamur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Septima, Quia tamen uidemus multos ruere in æternam dãnationem, tenenda eſt hæc regula: Deus non prędeſtinat quencq; hominẽ ad malũ culpę, ſed ad malũ pœnæ, ſeu ſuppliciũ æternum propter culpã admiſſam ab omnib. ĳs, qui non conuertuntur. Nam de ĳs qui conuertũtur, eſt immota uoluntas Dei: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, ſed ut conuertatur & uiuat. Si igitur ad creationis conſilium reſpicimus, Deus nullũ condidit ad æternum exitium, At ſi reſpicimus euentũ, multi ſunt ad exitium conditi. Pius pater nullum filium generat ad patibulum, ſi conſiliũ generantis ſpectatur, Verum ſi euentus ob maliciam filĳ, patris pio uoto non reſpondeat, dicitur pater filium ad patibulũ generaſſe. Ad eundem modum ſi creationis conſiliũ conſideretur, neminem deſtinauit Deus certo exitio. At ſi euentus ſpectatur, impium dicitur ad diem malum creaſſe. Deus enim mortem non fecit, necq; lętatur in perditio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

perditione uiuorum, Sed ut culpa ab homine, ita iuſticia in Deo eſt, qui hominem non conuerſum ad ſupplicium iuſtũ, non ad aliquod opus iniuſtũ, ad pœnam nõ ad culpam, ad punitionem non ad transgreſſionem, ad interitum, quem ira iuſti iudicis peccantib. reddet non ad interitum, quo in ſe iram Dei peccantium iniquitas prouocauit, Dominus prædeſtinaſſe dicendus eſt.

Huius regulæ uſus eſt, ut timeamus Deum, ne prouocemus iram Dei noſtra ſecuritate & impœnitenti corde, ac ita prę̨ter opinionem et expectationem incidamus in manus Dei uiuentis. Has regulas ideo huic doctrinæ præponere uolui, quia non dubito eas plurimum doctrinæ & conſolationis continere, ne uel ſinamus nos ſophiſtica in opiniones ſtoicas pertrahi, uel ſecuri reddamur aut languidi ad apprehendendam gratiam omnib. oblatam, à qua nemo excluditur, niſi qui ſe ipſum ſua excludit malicia & diffidentia.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

De ordine actionum Dei in prędeſtinationis negocio Paulus eſt cõſulendus, qui ponit quinq; gradus actionum Dei in hac doctrina, quę ſunt, præſcientia, electio, uocatio, iuſtificatio reglorificatio. Pręſcientia pręſcit Deus ſua futura facta. Electione ordinat & diſponit apud ſeſe quod eſt facturus. Vocatione inuitat quos antea præſciuit & elegit. Iuſtificatione pręſcitos, electos & uocatos a reatu abſoluit, & in Filio unigenito charos habet. Glorificatione, iuſtificatos donat æternæ uitæ fruitione, quę eſt fructus ultimns & meta prędeſtinationis. Hęc confirmantur uerbis Pauli Roma. 8. Nouimus, inquit, q̃ ijs, qui diligunt, Deum, omnia ſimul cooperantur in bonum, ijs ſcilicet, qui iuxta propoſitum uocati ſunt ſancti, quoniam quos præſciuit, hos etiã prædeſtinauit conformes imaginis Filij ſui, ut ſit ipſe primogenitus inter multos fratres. Quos uero prædeſtinauit, eos & uocauit, eos etiam iuſtificauit, Et quos iuſtifi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

iuſtificauit, eos etiam glorificauit. Nec alia huius rei cauſa quærenda eſt, niſi ea, quam Paulus nouit, quæ eſt, εὐδοκία Dei in Chriſto Ieſu, & Philanthropia, quæ eſt ἕξις ἐνεργητικὴ τῶν ἀνθρώπων. Habitus benefaciendi hominibus.

Ex his etiam haud obſcure intelligi poteſt, quod tertio loco propoſui, Vnde uidelicet iudicium de prędeſtinatione petendum ſit. Paulus enim certam regulam tradidit, nimirum hanc: Quos prædeſtinauit, hos & uocauit, ſentiens uocatos eſſe prędeſtinatos. Verum ut hoc rite intelligatur, ſex circumſtãtiæ nobis ſpectandę ſunt, quarũ prima: Quiſnã uocat? Deus, cuius uocatio ut eſt gratuita, ita & ἀμεταμέλητος, hoc eſt, cuius eũ nõ pœniteat, Rom. 11. Hic obiter obſeruandũ ꝙ electiõis uocabulũ et pro cauſa et effectu põitur in Scriptura. Aliquando enim ſignificat eã electionẽ, qua ante initium mũdi elegerat ſaluandos, hoc eſt, credẽtes in Chriſtũ. Aliquando huius electionis effectum, nimirum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

nimirum uocationem cum cōmunem piorum, qua in filios Dei adoptantur, cum particularem, qua miniſtros uerbi ad prædicandi officium deſtinauerat. Porro electio illa prior dicitur interdū per tropum Liber uitæ. Liber autem Catalogum Ebraica conſuetudine ſignificat, ut Gen: 3. Liber generationū Adam, id eſt, catalogus. Vnde liber uitę, eſt catalogus iuſtorū, qui pręordinati ſunt ad uitam. Dicuntur autem pręordinati propter euentum, non quod Deus diues in omnes miſericordia & gratia ullum ad certum interitum, ſi conſilium formationis reſpicis, fecit. Hunc catalogum Deus repoſitū apud ſe habet. Itaq; nihil aliud eſt liber uitæ, quam æternum Dei conſilium, in eius pectore definitum, quo nos adoptauit in filios, & ad uitam æternam deſtinauit in dilecto. Hunc librum Ezechiel cap: 13. ſcripturam domus Iſrael appellat. Pſalm: 69. liber uiuentium dicitur. De hoc libro deleri dicuntur,

qui

qui fidem & confeſsionem abijciunt.
Cum iuſtis autem in hoc libro ſcribi
dicuntur,qui fide ſe erigunt, & confu=
giunt ad mediatorem. Atq; hæc ratio
loquendi de arcano Dei conſilio, ſeu
ęterna dei electione,ſumpta ab huma=
na conſuetudine eſt, ad quam demittit
ſe Dominus,ut aliquo modo percipia=
mus prędeſtinationis diuinę doctrinã.

Secunda circumſtantia, Quando
uocat? Ab initio mundi, ſtatim poſt
lapſum parentum noſtrorum, ipſe Do
minus uocare cœpit,et poſtea nõnun=
quam per Angelos,interdum per Pro=
phetas,poſtea per Filium & Apoſto=
los,& hodie uocat omnes, quibus ex
ſua bonitate Euangelium patefacit.

Tertia circumſtantia, Quos uo=
cat?Omnes, ad quos ſuũ Euangelium
uenit.Omnes qui ſentiunt ſuum onus.
Venite (inquit)ad me omnes, qui la=
boratis & onerati eſtis,& ego refocil=
labo uos.Item:Ite in mundum uniuer=
ſum,& proclamate Euangelium omni
creaturæ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

creaturæ. Nam ut promiſſio & miſericordia Dei eſt uniuerſalis, ita etiam uocatio, ut ſupra dictum eſt.

Quarta circumſtantia: Quæ cauſa uocationis eſt? Nulla alia quam εὐδοκία paterna, miſericordia, philanthropia & dilectio. Rom: 9. Ephe: 1. Et Ioh: 3. Huc accedit meritoria cauſa, nempe λύτρον Filij, per quod uocati à reatu abſoluuntur, & donantur iuſticia Chriſti, in quo credentes ſibi charos reddidit Dominus, quos elegerat in ipſo ante conſtitutionem mundi.

Quinta circumſtantia: Quid requirit Dominus in uocatis? Fidem & ſanctimoniam. Fide enim induimus Chriſtũ, accipimus Spiritum ſanctum, quo obſignatur nobis electionis promiſſio. Sanctimonia uitæ eſt fidei indiciũ, ad quã ſanctimoniã electi ſumus,

Sexta circumſtantia: Quis finis? Prædicatio gloriæ & gratiæ Dei, qua charos nos habuit in dilecto. Verumſi extat uerbũ iudicare uelis de hoc myſterio,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſterio,hæc ſequentur incommoda.Primum contemptus miniſterij uerbi, & exercitiorum pietatis. Hinc ſequitur impœnitentia & peccandi indulgentia,ac tandem deſperatio.Quare ſemotis carnis prophanis cogitationibus, quas ratio ingerit ſæpe ſine uerbo, retineamus uniuerſalem ſalutis promiſſionem,nimirũ,ꝙ omnis qui crediderit ſaluus erit,quod omnis qui inuocauerit nomen Domini,ſaluabitur. Iam ex ijs quæ dicta ſunt,colligi poteſt prędeſtinationis definitio in hunc modum:

Prædeſtinatio eſt electio, qua Deus æterno conſilio elegit ſaluandos ante creationem mundi in Chriſto Ieſu, & ordinatio ſeu diſpenſatio diuina,qua ordinauit & uocauit, ordinat & uocat electos uoce Euangelij, iuxta beneplacitum ſuum in adoptionem filiorum Dei, per eundem Chriſtum, quem fide poſſident,electionis æternæ teſtimonium certiſsimum, Idq; ut in uera ſanctitate & puritate gloriam

gratiæ Dei prædicent electi. Hæc definitio ex ſuperioribus collecta eſt, & Ephe: 1. Paulino teſtimonio confirmatur. Verum ſi placet, breuior definitio ſit hæc Augiſtini: Prædeſtinatio eſt gratuitæ adoptionis præparatio, qua nos prædeſtinatos adoptauit in filios per Ieſum Chriſtum. Breuius adhuc: prædeſtinatio eſt diuinæ uoluntatis per gratiam electio. Fulgentius definit, ſempiternam eſſe diſpoſitionem futuri operis Dei.

Quintum quod propoſui, fuit de certitudine prædeſtinationis, quantum ad ſingulos homines attinet, quę nobis clariſſime in Domino noſtro Ieſu Chriſto patefit. Quemadmodum .n. in electione noſtri primas gratuito beneplacito Dei tribuere oportet, Ita rurſus ea ab effectib. proprijs nobis cognoſcenda eſt. In hac certitudiue aſſignanda periculoſe à Sophiſtis erratur, Quare illorum ſententia omiſſa, ex uerbo Domini colligam quatuor cauſas, quarum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

prima eſt, uocatio & communicatio miniſterij ſalutis,per uocalem prędicationem. Nihil enim periculoſius aut magis præpoſterum eſt, quàm omiſſa uocatione electionis noſtræ,certitudinem quærere in abſcondita Dei præſcientia,contra uerbum & uoluntatem Dei.Quare ex uocatione de hoc arcano iudicandũ eſt,iuxta conſilium Pauli ad Rom: 8. Quos elegit,hos & uocauit,& contra:Quos uocauit hos & elegit.Itaq; Paulus unicuiq; uult uocationem eſſe pro electionis teſtimonio.Eſt enim uocatio Dei fixa & rata,ut Deus ab ea diſcedere minime uelit.

Secunda certitudinis cauſa eſt Spiritus ſanctus, intus operans fidem ad uocationis uerbum, certificans de promiſſis diuinis, & excitans ad Dei cultum.Hoc comprobatur ad Ephe: 1. his uerbis:In quo et uos qui credidiſtis, obſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto,qui eſt arrabo hæreditatis ueſtræ.

Tertia cauſa certitudinis eſt no-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

uitas uitæ,ſeu ſanctitas,ad quam electi ſumus. Neq; enim debent à ſe inuicem ſeparari ſanctitas uitæ & electio æterna. Sic enim docet Paulus ad Ephe:1. Vt ſimus ſancti & irreprehenſibiles coram ipſo in dilectione. 2. Theſſal:2. Elegit uos Deus ab initio in ſalutem, per ſanctificationem Spiritus & fidem ueritatis. Et Petrus: Quapropter fratres operam date, ut per bona opera certam ueſtram uocationem & electionem faciatis. Hac enim nota electi ſe probant non fruſtra uocatos, ſi bona conſcientia, uitæ integritas fidei profeſſioni reſpondeat. Has tres cauſas hoc ſequens Pauli teſtimonium continet: Qui uocauit nos per gratiam & Euangeliũ noſtrum in acquiſitionem gloriæ Domini noſtri Ieſu Chriſti. Hic uocatio, fides & ſanctificati coniunguntur. Hæc diligenter notanda ſunt, ne præterita uoluntatis Dei reuelatione, in qua acquieſcendum, feramur extra uerbum in profundum labyrinthũ.

Quarta certitudinis cauſa, Sacramenta ſunt, uerbo uocationis addita. Sunt enim ſacramenta ut ſigilla gratiæ Dei, ita æternæ prædeſtinationis noſtræ certiſſima teſtimonia. His certitudinis cauſis contenti ſimus, & cum timore & uera inuocatione expectemus promiſſam ſalutem, hæc ſpes nequaquam fallet nos. Eſt enim fundata in dilectione Dei, ã qua nulla creatura nos poterit auellere.

Poſtremum ſequitur de uſu & finibus prædeſtinationis, quæ in quinq; poſita ſunt. Primum.n. prædeſtinationis doctrina tollit opinionem meritorum humanorum. Qui enim fieri poteſt, ut ſua cauſa effectus ſit prior? Nũc autem ſanctificatio effectus eſt prædeſtinationis, proinde fieri nequit, ut ex meritis æſtimetur electio. Secundo magnifacere nos facit hęc doctrina miniſterium uerbi, per quod uocamur. Nam cum nos uocat Dominus electionem ſuam confirmat. Sunt enim tres

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

electionis gradus, Prædeſtinatio, deſignatio ab utero, & uocatio, quæ eſt effectus & complementum utriuſque. Nam prędeſtinatione ante mundi initium elegit, Deſignatione ub utero elegit, cum nos in hunc finem edimur, ut in nobis quod ſtatuit, compleat. Vocatione adoptat in filios, quos elegit & deſignauit. Huc pertinet miniſterium uerbi, quo nobis tantus gratię theſaurus adfertur. Tertio, electio admonebit nos gratiarum actionis. Finis enim electionis noſtræ eſt, ut conſecrati Deo, ipſum per omnem uitam noſtram corde, ore & opere laudemus & celebremus. Quarto conſolabitur nos hæc doctrina ſub cruce. Quoties enim caſtigat nos Dominus, fiducia electionis animos erigere debemus, certi, quod qui uocauit, etiam liberet, quantumuis uel totus orbis collabi uideatur. Quinto, quoties aliquid ſubitæ mutationis præter opinionem et ſpem noſtram ſuboritur, quoties audimus per-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

perſecutores Euangelij graſſari in pi-
os, cum circumferuntur rumores de
defectionibus regnorum, prouincia-
rum, ciuitatum & magnorum homi-
num ab Euangelio, conſolemur nos
hac electionis doctrina, ut ueniat no-
bis in mentem dictum Pauli: Firmum
fundamentum Dei ſtat, habens ſigil-
lum hoc, Nouit Dominus qui ſunt
ſui.

TESTIMONIA PRAEDESTINATIONIS.

Ephe.1. Quemadmodum elegit
nos in ipſo ante mundi creationem, ut
ſimus ſancti & inculpati in conſpectu
ſuo per charitatẽ, qui prędeſtinauit nos
in adoptionem per Chriſtum Ieſum in
ſeſe, ſecundum beneplacitum uolunta-
tis ſuæ, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ,
qua nos charos reddidit in dilecto.

Act.13. Et crediderunt quotquot
erant prædeſtinati ad uitam æternam.

Iohan.15. Ego ſcio, quos elege-
rim.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Iohan. 10. Oues meæ uocem meam audiunt, & ego noui eas, & me ſequuntur, & ego uitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & nemo rapiet eas de manibus meis.

Huc pertinent 9.10.& 11. capita ad Romanos, in quibus cauẽdum, ne alienas a propoſito, ut plurimi faciunt, diſputationes ſectemur,

CAPVT II.

ECCLESIA.

Eccleſia græca uox eſt, ab ἐκκαλεῖν, hoc eſt, euocando dicta, cuius uocis uſus apud Athenienſes fuit. Cœtus enim ciuium uoce præconis de reliqua turba euocatus ad audiendum ſententiam ſenatus, ἐκκλησία dicebatur. Hinc uocabulum Apoſtoli tranſtulerunt ad ſuum inſtitutum, propter ſimilitudinem. Eſt enim Eccleſia apoſtolico uſu cœtus hominum, uoce præconum uerbi euocatus ē regno mundi, ad audiendam & recipiẽdam ſententiam Dei, de ſalute generi humano parta per Chriſtum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſtum Pontificem. Huius rei pulcherri≠mum exemplum in Abrahamo habe≠mus, qui cum eſſet idolatra apud Cal≠deos, inde uoce Dei euocatus in terrã Canaan, cui obtemperauit, & cultum iuxta eius uoluntatem præſtitit, & ſi in eadem terra non pauci impij & hypo≠critæ fuerunt. Hinc iam plenam defini tionem elicere, non erit difficile, qualis hæc eſſe poterit:

ECCLESIA eſt cœtus hominũ, euocatus e regno Satanæ, ut Chriſtum audiat, ſequatur, eiq; uero cultu ſeruiat, utq; huic Chriſto uero capiti ſuo ita adhæreat, ut ſuis membris coaleſcat, unumq; corpus conſtituat, ac tandem per eundem Chriſtum fruatur in cœlo perpetuo Dei & angelorum conſor≠tio. Breuius: Eccleſia eſt congregatio membrorum Chriſti, id eſt, ſancto≠rum, qui credunt uere & obediunt Chriſto, cui in externa ſocietate hypo≠critæ & multi mali admixti ſunt, iuxta parabolam de Zizanijs.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Hæc Eccleſia uarijs titulis ornatur in Scriptura,1. Timoth.3. domus Dei uiuentis dicitur,quia in medio noſtri,quos adoptionis gratia in filios recepit,habitat. Huius domus architectus eſt Chriſtus, Ebre.4. & fundamentum,2.Cor.3. Fundamẽtum aliud nemo poteſt ponere, pręter id, quod poſitum eſt,qui eſt Chriſtus Ieſus.Sed quomodo rite ſuper Chriſtum ædificatur Eccleſia? Si ipſe ſolus ſtatuitur pro ſapientia, iuſticia, ſanctificatione, redemptione, ſatisfactione, purgatione, deniq; uita & gloria. Columna & fundamẽtũ ueritatis2. Tim.3.dicitur,quia ſuo miniſterio ueritatem propagat & tuetur,pura Euangelij prædicatione.

Vnde colligitur,illic nõ eſſe Eccleſiam, ubi ueritas ſepulta iacet,& horrendum in modum diruta,euerſa pedibus calcatur.Nõ dicitur columna ueritatis,qua, ſi ex ipſa ſimpliciter penderet,ſed hominum reſpectu. Suſtinet enim Eccleſia ueritatem,dum eam puram retinet &

ſinceram,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſinceram, dum prædicatione transmit-
tit ad poſteros, dũ ſuo pręconio ornat.
Galat. 4. cœleſtis Ieruſalem et mater fi-
delium dicitur. Ieruſalem quidem cœle
ſtis, quia originem à cœleſti gratia tra-
hit, & fide ſurſum habitat, πολίτευμα
enim Eccleſiæ in cœlis eſt. Philip: 3. Ma
ter uero fideliũ dicitur Ieruſalem, quia
ſemen uitæ incorruptibile apud ſe de-
poſitũ habet, quo nos format, fouet in
utero, edit in lucem, lacte & cibo pro-
creatos alit. Quorum mater eſt Eccle-
ſia, Deus pater eſt, qui per Eccleſię mi-
niſterium filios ſibi generat & tollit.
Vocatur & hæreditas Domini Pſal: 2.
1. Pet: 5. idq; ideo, quia Chriſto in pecu-
lium data eſt Eccleſia, cũ reliquus mun
dus interim maneat in ſua cæcitate ſub
regno Satanæ. Eph: 1. Corpus Chriſti
dicitur, cuius caput eſt Chriſtus, quia
ſua plenitudine Eccleſiã abſoluit perfi-
citq;, & quia capitis gloria membris
cæteris communis eſt, mouentur hac
appellatione de glorificatione Eccle-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſiæ,quam habitura eſt una cum capite ſuo Chriſto Domino.

Sunt & aliæ appellationes Eccleſiæ,ut ſunt: Virgo,ſponſa,ciuitas murata, uinea, ager, meſſis, regnum cœlorum,regnum Chriſti.Has appellationes intelligere & excutere facile eſt, modo metaphorice hæ appellationes integris ſimilitudinibus reddantur.

Diſtinguitur Eccleſia in militantem &triumphantem,& definiunt Militantem congregationem eſſe omnium fidelium ſub Chriſto rege in hoc mundo adhuc militantium contra diabolum,carnem,mundum. Huius Eccleſię arma ad Ephe.6.recenſentur.Triumphantem dicũt eam Eccleſiam,quæ parta uictoria per Chriſtum nunc in cœlis cum beatis ſpiritibus triumphat, quæ olim poſt reſurrectionem plenum triumphum aget.

Sed quare una dicitur,cum tot ſint cœtus diſperſi per orbem, quarum ſinguli Eccleſiæ titulum ſibi uendicant?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

dicant? Eccleſiæ unitas non conſiſtit in cohabitationibus, neq; in externis ritibus aut ceremonijs, ſed in doctrinæ & fidei conſenſu. Nam in omnibus, qui in Chriſtum uere credunt, unus eſt Spiritus, unus eſt Dominus, unum caput Chriſtus, una fides, una ſpes, unum baptiſma, unus Deus & Pater omnium, unusq; aduocatus & mediator Ieſus Chriſtus. Hic eſt, quod toti Eccleſiæ dicitur ad Galat. 3. Omnes uos unus eſtis in Chriſto Ieſu. Atq; ob hanc cauſam CATHOLICA etiam dicitur, Quia ubiq; & ſemper omnia Eccleſiæ Chriſti membra in ſpiritu, doctrina & fide conſentiunt. Id enim Catholicon uſu eccleſiaſtico cœptum eſt appellari, quod in Eccleſia creditum eſt, ſemper & ubiq; & ab omnibus.

Hinc naſcitur & alia Eccleſiæ diuiſio, qua diuiditur in Catholicam & Particularem, Sed hæc pars eſt catholicæ Eccleſiæ.

Porro,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Porro ut Eccleſia conſtat & fulcitur quatuor partibus, nimirum doctrina, ſacramentis, ceremonijs & diſciplina, de quibus ſuis locis dicetur, ita eiusdem ſigna non fallacia ſunt hęc tria ſimul, 1. conſenſus in doctrina Euangelij incorrupta, ſcilicet, in fundamento, 2. legitimus uſus ſacramentorum, 3. obedientia miniſterio debita, iuxta Euangelium.

TESTIMONIA DE ECCLESIA.

Ebre: 10. Acceſſiſtis ad montem Sion, & ad ciuitatem Dei uiuentis, Ieruſalem cœleſtem, & ad innumerabilem angelorum cœtum, & ad concionem primogenitorum, qui conſcripti ſunt in cœlis, & ad iudicem uniuerſorum Deum, & ad ſpiritus iuſtorum perfectorum.

Ephe: 5. Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum expoſuit pro ea, ut illam ſanctificaret, mundatam lauacro aquæ per uerbum.

Pſal:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Pſal: 26. Vnum petij ā Domino, hanc requiram, ut inhabitem in Domini domo omnibus diebus uitæ meæ, ut uideam uoluntatem Domini, ut uiſitem templum eius.

Pſal: 83. Beati qui habitant in domo tua Domine.

Pſal: 91. Plantati in domo Domini, in atrijs domus Dei florebunt.

Pſal: 35. Lauabo inter innocentes manus meas, & circumdabo altare tuum Domine. Dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.

Pſal: 121. Rogate quæ ad pacem ſunt Ieruſalem, & felicitas diligentibus te propter domum Dei noſtri quæſiui bona tua.

Ebre: 10. Non relinquentes congregationem noſtram.

1. Cor: 1. Non ſint inter uos ſchiſmata, ſed ſitis coagmentati eadem doctrina & eadem uoluntate.

Matth: 12. Qui non congregat mecum, diſpergit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

CAPVT III.
SYMBOLVM ET THESSERA ECCLESIÆ.

SYmbolũ Eccleſiæ Chriſti nota quædam eſt,per quam a reliquo mundo diſcernitur Eccleſia, Seu,eſt profeſſio Chriſtianæ religiõis. Quemadmodum enim Symbolum militare,quod latinis Teſſera dicitur,eſt ſignum,quo ſocij ab hoſtibus & exploratoribus dignoſcuntur,ita Symbolum Eccleſiæ eſt Teſſera militum Chriſti,id eſt,credentium,per quã ſe & uni Chriſto nomina dediſſe, & ab alijs omnibus in mũdo ſectis diſſentire teſtantur. Hoc Chriſtianum Symbolum Ireneus traditionem apoſtolicam uocat,quia Apoſtoli putantur unanimi conſenſu articulos noſtrę fidei,qui Symboli apoſtolici nomine uſitate appellantur,collegiſſe & Eccleſiæ commendaſſe. Continet autem Symbolum præcipua capita totius religionis Chriſtianæ. Nam cauſas noſtræ ſalutis optimo ordine enumerat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Orditur a primo fonte, & ita paulatim ut per gradus progreditur ad finem, qui eſt uita æterna,in qua perpetua quædam celebratio Dei uigebit. Verum ut nos certum quendam ordinem in explicatione teneamus, primum Symboli partitionem, deinde, quid in ſingulis partitionis membris quærendum ſit,obſeruemus.

PARTITIO SYMBOLI.

Quatuor ſunt Symboli membra maxima. Primum eſt de Deo Patre, & fide in ipſum.Secundum de Deo Filio,et fide in eundem.Tertium de Spiritu ſancto,& fide in illum. Quartum & ultimum eſt de effectu totius Trinitatis & fide oblata bona accipiente.Atq; ita Symbolum in uniuerſum duo requirit a Chriſtianis,primum ueram notitiã perſuaſionẽq; doctrinæ. Deinde fidem,per quam acquieſcimus in Dei uerbo, & firmiter ſtatuimus nos uere accepturos,quæ Deus promittit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Nam ſymbolum Chriſtianum non tantum eſt externa quædã doctrinæ confeſſio, ſed cordis ſeria fiducia in Deum, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Cæterum in explicatione partium Symboli hunc ordinẽ ſequi non erit inutile. Primum hiſtoria conſideretur. Secundo eius probatio ex uerbo Dei adijciatur. Tertio fides ipſa, quæ uerſatur circa doctrinam, qualis ſit, oſtendatur. Quarto, quid fides inde colligere doctrinę & conſolationis debeat.

PRIMVM MEMBRVM.

Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cœli & terræ.

Hic primum hiſtoria de Deo cognoſcenda eſt, quæ ad tria capita refertur, nimirum ad unitatem eſſentiæ diuinæ, perſonarum trinitatem, & diuinę uirtutis efficaciam, de quib. in genere uide ea, quæ in prima Claſſe capite primo dicta ſunt. Hic ſolummodo ea exponam, quæ uerba ſymboli recenſent.

Loquitur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Loquitur itaq; hoc membrum de Deo Patre, prima in diuinis perſona, atq; ei tria tribuuntur .1. Quod ſit Pater. 2. Quod ſit omnipotens, 3. Quod ſit creator cœli & terræ. Secundo, huius hiſtoriæ cõfirmatio petatur ex primo, ſecundo & tertio capitibus primæ Claſſis. Tertio, qualis hic fides requiritur, nempe certa noticia huius hiſtoriæ de prima perſona in Trinitate, & fiducia in ipſam ꝙ uere talis ſit nobis, qualis hic deſcribitur, ꝙ ſit Pater, qui nobis beneuelit, ꝙ omnipotens, qui poſſit tueri & defendere eos, quos in ſuam tutelam recepit. Quarto, ut ex eo, ꝙ ſit Pater, colligamus ipſius paternam erga nos uoluntatem, qua uult nobis libenter adeſſe & nos iuuare, Ita ex eo, ꝙ ſit omnipotens, ſtatuamus illum & poſſe aduerſarios noſtros opprimere, & uelle potenter liberare nos ab omnibus malis. Hic quoque fides meminerit, quare Deus ſit ſibi Pater, nimirum propter Chriſtum, qui dedit poteſtatem filios

 Dei

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Dei fieri omnes, qui credunt in nomen eius. Soli enim credentes adoptionis gloria gaudere poſſunt. Porro de creatione uide ſupra Claſſe prima, capite ſecundo.

SECVNDVM MEMBRVM de Filio Dei.

Et in Ieſum Chriſtum Filium eius unicum, Dominum noſtrum, Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria uirgina, Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus, Deſcendit ad inferna, Tertia die reſurrexit, a mortuis, Aſcendit ad cœlos, Sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis, Inde uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos.

Primum hiſtoria Chriſti ad quatuor capita referri poteſt: ad diuinitatem, humanitatem, officium & fidem in ipſum. De primo et ultimo in prima

Claſſe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Claſſe dictum eſt, de duobus medijs hic dicendum eſt. Hiſtoria itaq; humanitatis Christi in ſex partes in Symbolo ſecatur. Prima eſt de conceptione & natiuitate Chriſti. Secunda de paſſione & morte. Tertia de deſcenſu ad inferos. Quarta de reſurrectione a mortuis. Quinta de aſcenſione in cœlum. Sexta de aduentu eius ad iudicium. De his ordine dicendum eſt, ubi prius huius ſecundæ perſonæ in diuinitate nomina & titulos explicauero, ex quibus diuinitas ipſius & officium intelligi poſſunt.

Primum uocatur IESVS. Hoc nomen Ebraicum eſt, Filio Dei in Circumciſione impoſitum, idq; mandato Dei per Angelum, Matth .1. Complectitur autem hoc nomen miro compendio, qualis ſit perſona Filius Dei, quale officium, adeoq;, cur in hunc mundum uenerit. Nam primum hæc uox (IESVS) ſignificat, quod Filius Dei ab æterno a Pa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tre genitus, ſit uerus Deus uerusq́ homo, ac ſaluator populi ſui. Huius enim gratia aduenit in mundum, ut populum ſuum, hoc eſt, credentes, ab ęterna morte & ira Dei liberatos, uita donaret æterna. Hoc ita eſſe, docetur multis Scripturæ teſtimonijs. Primum ex promiſſione ſeminis, 2. ex euangelica hiſtoria, 3. ex pluribus locis ueteris & noui Teſtamenti, quæ non eſt opus referre, præſertim cum in prima Claſſe non pauca huius generis enumerata ſunt. Porro fides in hunc Ieſum θεάνθρωπον talis eſſe debet, qualis in unicum ſaluatorem, hoc eſt, certa, fixa, qualis Hæmorrhuſæ, Iairi atq́ aliorum plurimorum, qui ad ipſum Dominum in ſua neceſſitate tanquam ad unicam ſalutis anchoram confugerunt.

Porro, meditatio fidei in his conſiſtit, Primum, quotieſcunque hoc nomen nobis in mentem uenit, cogitabimus nos ſine hoc IESV extreme per-

ditos

ditos eſſe. Nam ſi nobis ſaluator eſt datus, ſequitur profecto, quod ſine hoc ſaluatore hæreamus in damnatione, idq; ob peccatum noſtrum. Secundo admoneamur hoc nomine, quod ſalus ab ipſo ſolo ſit petenda & expectanda. Nam ſi ſolus Filius eſt IESVS, hoc eſt, ſaluator, relinquitur, nulla opera, nulla merita breuiter, nullam creaturam nos e damnatione commerita eximere poſſe. Tertio opponendum eſt hoc nomen deſperationi, magnitudini peccati, indignitati, particularitati, potentiæ & uiribus diaboli. Nam cum hic Ieſus uerus ſit θεάνθρωπος, haud dubie poterit & uolet omnes ad ſe confugientes tueri & ſaluare. Quarto ſciamus hoc nomine compendium totius Euangelij contineri. Nam & admonet nos peccati noſtri, & monſtrat Filium Dei ſaluatorem, qui fide apprehendendus eſt, quemadmodum uerba Symboli ſonant: Credo in Ieſum &c.

 Secun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Secundus titulus,quem filio Dei tribuit, eſt CHRISTVS, qui ſane titulus modum ſalutis per Filium Dei partæ compendioſe monſtrat. Quemadmodum enim prior appellatio Filium Dei ſaluatorem eſſe monet,ita hęc, quomodo nobis ſit Saluator factus,indicat,nimirum eo, quod ſit Chriſtus noſter.Hæc enim appellatio metonymicῶs ſignificat,ꝙ Ieſus ſit Rex,Pontifex & Propheta,qui ſuo regali ſacerdotio & doctrina ſuis ſalutem acquiſiuit.

SED QVOMODO REgis nomen illi competit?

Etſi regnum Chriſti conſiderari poteſt tripliciter, nam eius eſt triplex modus,quorum primus eſt potentiæ, ſecundus gratiæ,tertius gloriæ, tamen ſolummodo medij rationem habebo. Regis itaqȝ nomen primum Chriſto competit,quia uendicauit ſibi regnum nempe Eccleſiam,quam inuaſerat diabolus,Pſal:20.Secundo propter uictoriam,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

rìam, qua ſuperauit ſuperbum illum tenebrarum regem. Tertio propter defenſionem, qua potenter omnes eos quos in ſuam tutelam ſuſcepit, hoc eſt, eos, qui ad ſe confugiunt, qui ſe Dominum ac Regem agnoſcunt, qui deniq; ſibi homagium præſtant fidele, defendit. Hic omnes ſui regni, hoc eſt, Ecclesiæ ciues ex fide in æternum beatos reddit. Atq; hæc breuiter de regio Chriſti officio.

CVR DICITVR Sacerdos?

Quia de ſacerdotio Chriſti nuper admodum à me diſputatum eſt, uolo eaſdem Hypotheſes huc aſſcribere, quę ex diſputatione Apoſtoli ad Ebræos collectæ ſunt.

HYPOTHESES DE SACERDOTIO CHRISTI.

I

QVoniam peccatores ſumus, reiq; mortis æternæ propter peccatũ,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

aut æternum nobis fuit pereundum, aut reconciliatio cum Deo offenſo ineunda erit.

2.

Verum quia reconciliatio ſine compenſatione iniuriæ Deo factæ, & ſine ſacerdote & mediatore fieri non potuit, Sacerdos neceſſarius erat, qui nobis Deum offenſum reconciliaret, facta ſimul iniuriæ compenſatione.

3.

Quoniam autem maior eſt ira Dei, quam ut eam ſuſtinere poſſet purus homo, & iuſticia Dei requirebat, ut aliquis in humano genere ſatisfaceret, λόγος Dei ęternus aſſumpſit humanam naturam, ut fieret mediator & ſacerdos, qui iram Dei placaret.

4.

Cæterum, quia in huius ſacerdotis noticia & fide noſtra reconciliatio cum Deo, & ſalus eſt poſita, pio ſtudio ratio ſacerdotij Chriſti quærenda eſt.

Videtur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

5.

Videtur autem mihi plana & perſpicua ſacerdotis noſtri Chriſti noticia referri poſſe ad quinq; capita, quæ ſunt: Conditio perſonæ, officium, teſtimonium, duratio & applicatio cum uſu.

6.

Conditio duplex conſideranda occurrit in perſona huius ſacerdotis, naturarum uidelicet & qualitatis.

7.

Conditio naturarum eſt, quod hic ſacerdos ſit Deus et homo, una perſona, alias enim Mediator eſſe haud potuiſſet, Nam ut ſua diuinitate Patri, ita nobis humanæ naturæ ſocietate coniunctus eſt.

8.

Huius coniunctionis cauſas Ireneus explicat hiſce uerbis: Oportebat mediatorem Dei & hominum propter ſuam ad utroſq; οἰκείωσιν, in amicitiam & concordiam utrosq; reducere, & fa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

cere ut Deus reciperet hominem, & homo reſtitueretur Deo.

9.

Conditio qualitatis noſtri Sacerdotis ab Apoſtolo explicatur,quod ſit ſanctus,innocens,impollutus,ſegregatus à peccatoribus,& excelſior cœlis, qua unica oblatione perfungi poſſet ſuo ſacrificio.

10.

Officij partes tres numerantur, docere ſuum populum,orare pro ipſo, ac offerre Deo oblationem pro peccatis populi ſui expiandis.

11.

Doctrina ipſius eſt Euangelij pręsdicatio,Interceſſio durat uſq; ad iudicium,Oblatio ſemel peracta eſt in perpetuum efficax, & tanquam recens ſemper apparet in conſpectu Dei.

12.

Porro in oblatione plura perpendenda occurrunt,ex quibus fides concipitur,fouetur & alitur, primũ, quod

Sacer-

Sacerdos & ſacrificium ſimul ſit ipſe Chriſtus θεάνθρωπος, deinde, ꝙ Deo Patri obtulerit ſemetipſum per æternum Spiritum, tum ꝙ pro humano genere reconciliando Patri cœleſti ſacrificium ſuum peregerit. Poſtremo, quod ſemel peracta uictima nunquam iteranda ſit. Nam una oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificandos.

13.

Porro quia ſacerdos omnis alicuius fœderis ſeu teſtamenti ſponſor & mediator exiſtit, Videndum neceſſario, qualenam ſit huius noſtri Sacerdotis fœdus.

14.

Tametſi autem multa in hoc fœdere concurrunt, tamen eius præcipua membra ſunt: obligatio mutua inter Deum & homines, ac fœderis confirmatio.

15.

Obligatio ex parte Dei eſt, quod Deus promittit, ſe propitium fore iniqui-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

iniquitatibus noſtris, fore Deum noſtrũ (qui daturus ſit leges ſuas in mentem noſtram, & ſcripturus easdem in cordibus noſtris, idq; propter Filium, & ſacerdotem & hoſtiam, qui ſemper uiuit ad interpellandum pro nobis) adoptaturũ nos in filios, donaturum Spiritu ſancto, & tandem in glorioſum Chriſti regnum nos introducturum.

16.

Obligatio ex parte hominis eſt, quod homo ſe uiciſſim committat fidei Dei, credat in ipſum, expectet bona promiſſa, ac ipſi ſuam uitam perpetuo approbare conetur. Chriſtus enim con ſummatus omnibus obtemperantibus ſibi factus eſt autor ſalutis æternæ.

17.

Confirmatio fœderis huius effuſione ſanguinis Chriſti noſtri ſacerdotis facta eſt, in cuius rei teſtificationem & memoriam perpetuam, diuinitus in Eccleſia duo Sacramẽta ordinata ſunt, Baptiſmus & Cœna Domini.

Duratio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

18.

Duratio ſacerdotij Chriſti typo, teſtimonio diuino & uictimæ pręſtantia comprobatur.

19.

Typus quidem durationem figurat, Nam ſecundum ordinem Melchiſedech eſt ſacerdos conſtitutus, qui neq; initium dierum, neq; uitæ finem habens, aſſimulatus Filio Dei, manet ſacerdos in æternum.

20.

Teſtimonium Patris typum declarans eſt hoc: Iurauit Dominus & non pœnitebit eum: Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech.

21.

Præſtantia uictimæ eſt, quod ſemel ingreſſus Chriſtus in ſancta, ſatisfecerit pro omnibus mundi peccatis, inueneritq; redemptionem perpetuo duraturam, & nunc appareat uultui Dei pro nobis.

Applica-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

22.

Applicatio pręterea ſacrificij Chriſti fit per fidem. Sic enim Paulus docet: Quem Deus conſtituit propiciatorem per fidem in ſanguine eius.

23.

Vt enim nobis ipſe Chriſtus ex mera gratia et Philanthropia ſua beneficia offert, Ita nos uiciſſim oblatam gratiam cordis brachijs, hoc eſt, fide apprehendere & tenere debemus.

24.

Cum autem hanc gratiam fide poſſidemus, regales ſacerdotes conſtituimur, quibus incumbit, Vt iuſticia et ſanctitate induti hoſtias offeramus Deo gratas per Chriſtum, mediatorem unicum Nam ut ipſe noſtras conſcientias ab operibus mortuis emundat, Ita nos uiciſſim excuſſo peccati iugo, Deo uiuenti ſeruire debemus.

25.

Eſt ijs quæ hactenus dicta ſunt, (ut rem in anguſtius contraham) duas

extruam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

extruam definitiones, unam ſacerdotis Chriſti, alteram noui Teſtamenti cuius ſponſor eſt Chriſtus.

26.

Sacerdos itaq; ſummus & uerus, eſt perſona una, Deus & homo Ieſus Chriſtus, mundus & purus ab omni peccato, amans hominum, ex decreto Dei Patris proferens Euangelium, offerens ſeipſum ſemel pro hominibus, & perſoluens λύτρον, & applicans ſua merita credentib. in æternam redemptionem, pro quibus & interpellat apud Patrem.

27.

Nouum Teſtamentum eſt pactum Dei cum hominibus, ſancitum ſanguine Chriſti, in quo ut Deus promittit ſe ignoſciturum peccatis hominum propter Filium uictimam & Mediatorem, Ita homo uiciſſim fidei Dei ſe committit, credit in Deum, cum promiſsione obedientiæ erga ipſum.

Ex

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Ex his patet, non ſolum leuiticos ſacerdotes typicos tantum fuiſſe, uerum etiam ſacrilegos eſſe Papiſtas, qui ſuum miſſaticum ſacrificium et hiſtrionicam ſaltationem mundo obtrudunt, in contumeliam Chriſti ſacerdotis, ac ſi ſua unica et perfectiſſima uictima non feciſſet ſatis pro mundi peccatis. Porro de ueteri & nouo Teſtamento copioſius dicam infra. Huc de ſacerdotio Chriſtianorum nonnulla adijciam.

DE SACERDOTIO. Chriſtianorum.

Sunt ne Chriſtiani omnes ſacerdotes?

Sunt profecto. Nam per communicationem omnis regeneratus aqua & ſpiritu, quemadmodum à Chriſto Chriſtianus appellatur, ita per eundem rex & ſacerdos conſtituitur. Hinc Petrus Chriſtianos regale ſacerdotium nuncupat. Per Chriſtum enim habemus

bemus ius uerbum Dei docendi, ſeruata cuiuſq; uocatione. Habemus ius inuocandi Deum, iuxta illud: Inuoca me in die tribulationis &c.Item:Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis.Habemus pręterea ius offerendi ſacrificiũ ſed euchariſticon uel laudis: Nã nemo mortaliũ ſacrificium propiciatorium offerre poteſt,Is enim honos ſoli ſummo Pontifici Chriſto Domino competit.Chriſtianorum .n. ſacrificia ſupra enumerata ſunt capite 5. ſecundæ Claſſis, ubi quinq; genera recenſui: Spiritum contribulatum, ſacrificium iuſticiæ, ſacrificium laudis ſeu uitulos labiorum confitentium nomini Dei,hoſtias beneficentiæ & com munionis,& hoſtiam rationalem propriorum corporum.Micheas interrogat,quid dignum Domino offerrent? Huic reſpondetur:Indicabo tibi,o homo,quid ſit bonum, & quid Dominus requirit abs te, utique facere iudicium & diligere miſericordiam, &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

humilem ambulare coram Deo tuo.

Porro quantum ad illos attinet, quos hodie uulgo ſacerdotes appellamus,ſciendũ eſt quod triplici nomine ita appellantur. Primum,quia una cum alĳs Chriſtianis inaugurati ſunt Chriſto,& ſacerdotes eatenus recte uocantur,quatenus uere Chriſtiani ſunt. Deinde imitatione populi Iſraëlitici, qui ſacerdotes appellarunt eos qui in miniſterio uerbi & ſacrificĳs legis occupati erant, atq; hic honos ſoli Tribui Leuitici concedebatur. Tertio placuit ſanctis Patribus,Apoſtolorum ſucceſſoribus,hoc auguſto titulo ſacerdotali eos ornare præ alĳs, qui uerbum Dei docent,adminiſtrant Sacramenta, annunciant hominibus, ſola Chriſti ſacerdotis ſummi uictima deletum peccatum,mortem & damnationem. Veteres ſacerdotes legales animalia obtulerũt. Sed Apoſtoli et reliqui ſacerdotes Chriſti ſeu Euãgelĳ, homines ipſos mactant,uiuumq; ſacrificium Deo per

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Euangelium offerũt. Paulus Apoſtolus hoc ſacrificio ſe functum teſtatur, cum gẽtes mactarit gladio Euangelij, ut fieret oblatio acceptabilis Deo,ſanctificata per Spiritũ ſanctũ,ad Ro: 15.

Cȩterum,ſacrificium papiſticum plane ſacrilegum eſt,non enim inſtitutum eſt,ut doceat Chriſtum,& mactet homines Deo gladio Euangelij,ſed ut imolet Chriſtum pro uiuis et mortuis, ita contaminans & conculcans ſacrificium Chriſti. Qui Chriſtus ſolo ſacerdotio æterna redemptione inuenta eſt functus.Ita .n. cap:10.ad Ebræos legimus:Hic autem unam pro peccatis offerens hoſtiam in ſempiternũ, ſedet ad dexteram Dei,de cȩtero expectans donec ponantur inimici eius ſcabellũ pedum eius,una oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificandos, id eſt. eos,qui ſanctificantur. Sacrilegi ergo ſunt ſacerdotes papiſtici, qui quod à Chriſto ſacerdote perfectum eſt in æternum,impudenter iterare audent.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

SED CVR ADDIT SYM-
bolum, Filium eius unicum?

Cum Chriſtus nominatur Filius Dei, mens non imaginabitur generationem carnalem, ſed diuinam, non temporariam, ſed æternam, qua Deus Pater ab æterno Filium genuit, unde Micheas capite 5. Ex te enim egredietur, qui ſit Dominator in Iſraël, & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Hæc uox, Filius, diſtinguit perſonam Chriſti ſeu æterni λόγου à perſona Patris. Debemus igitur certo ſtatuere, quod Chriſtus & unigenitus & uere Dei Filius ſit, quod ſemper fuerit cum Patre, alia tamen perſona, quemadmodum Iohannes cap: 1. teſtatur.

Quod autem additur, quod unicus ſit Filius Dei, diſtinctionis cauſa additur. Nam neceſſe eſt hunc Filium ab adoptiuis diſtinguere. Solus enim Chriſtus eſt æternus & naturalis Dei Filius, eiusdem potentiæ & eſſentiæ cum Patre. Alij autem ſunt filij adoptione,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

one, nimirum qui credunt in hunc unicum Filium Dei. Dedit enim poteſtatem filios Dei fieri omnes, qui credunt in nomen eius. Hic quia Filius Dei eſt, poteſt omnia quæ uult, uult autem omnia quæ ſunt in ſalutem animarum noſtrarum. In hoc ergo unico Dei Filio in omni tentatione hærendum eſt certa fiducia. Promiſit enim, ſe apud nos futurum uſque ad conſummationem ſeculi. Fides itaq; noſtra hunc fructum uberrimum haurire poteſt in omni afflictione. Nihil enim potentius eſt ad conſolandam afflictam conſcientiam, quam cogitare, nobis regem et ſacerdotem eſſe Filium Dei, qui hoc titulo unice oblectatur, ut rex, ſacerdos & ſaluator ad ſe confugientiũ dicatur.

Præterea Chriſtiani hunc Chriſtum agnoſcunt ſuum Dominum, idq; potiſſimum ob duas cauſas. Primum, iure creationis, gubernationis & prudentiæ. Etenim ut creator omnium eſt, ita Dominus, cuius nos ſubditos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

profitemur. Deinde iure redemptionis, nos enim ſuo ſanguine redemit, 1. Corinth: 6. 1. Iohan: 1. Rom: 4. Tit: 1. Sed de hac re infra copioſius. Atque in hunc modum tituli, quos Domino tribuit Symbolum, naturam & officium Chriſti aperte docent.

PRIMVS ARTICVLVS DE HVMANITATE CHRISTI, nempe de conceptione & natiuitate.

Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria uirgine.

In conceptione et natiuitate Domini noſtri Ieſu Chriſti circumſtantias ſex potiſſimum conſideremus. Prima, quod ab Angelo annunciata ſit eius conceptio, 2. quod conceptus ſit de Spiritu ſancto. 3. quod natus ſit de Virgine, 4. quod ea uirgo fuerit deſponſata uiro, 5. quod ex proſapia Dauid fuerit illa uirgo, 6. quo tempore natus ſit Chriſtus.

De prima.

Primum

Primum igitur ab Angelo annunciatur Domini cõceptió, qui ſummum bonitatis diuinæ erga homines beneficium eſt natiuitas Chriſti. Voluit igitur Deus id Mariæ per Angelum nunciare, ut totus mundus ſciat, negocium diuinum eſſe & arduum. Hic Angelus Mariam primum ſalutat, deinde legationem ſuam exponit,tum obiecta carnis diluit, & ſigno certificat.Salutatio fauorem Dei Virgini annunciat,ut ſciat ſe Deo gratam eſſe,eique placere,2.legatio exponit,quod ſit paritura Dei Filium,mũdi ſaluatorem, 3.obiecta carnis cum diluit,potentiam Dei nobis commendat, ut quantumuis tota rerum natura contraria eſſe uideretur,tamen uoce Dei,& ſigno ei addito,firmiter nitendum eſt.Non .n. impoſſibilis apud Deum ulla res.

De ſecunda.

Deinde conceptus eſt de Spiritu ſancto, hoc eſt, non de ſubſtantia, ſed operatione & efficacia Spiritus ſancti.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Ita enim Angelus reſpondet Virgini: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Hinc Auguſtinus: Per gratiam Dei, ſeu potentiam Dei & operationem Spiritus ſancti, de carne Virginis aſſumptum eſt, quod uerbo eſt unitum. Idq; ideo ſi ex uirili ſemine fuiſſet, cum omnibus natis Adam immundus extitiſſet. Quod autem ex carne natum eſt, caro, mendacium, & uanitas, Ioh: 3. nunc autem per Chriſtum oportuit fieri gratiam & ueritatem, non igitur potuit de uiro concipi, ſed oportuit id fieri occulta quadam Dei uirtute, Quo omnis peccati purus & ſanctus, nos quoq; purificaret & ſanctificaret, futurus Patri hoſtia ſancta & incontaminata. Deinde de Spiritu ſancto conceptus eſt, ut ſciamus, Quicquid Filius loquitur, eſſe ipſiſſimam Patris uoluntatē. Eſt enim Spiritus ſanctus amor Patris & Filij ſubſtantialis. Præterea, quia Spiritus ſanctus eſt ſpiritus ſanctificationis & purifi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

purificationis, hic enim ex ſanguine quam purificauerat, Chriſti corpus ædificauit & ſanctificauit, ut eſſet mundum & immune ab omni peccato, ut ſupra quoq; dictum eſt.

De tertia.

Tertia circumſtantia eſt, quod natus ſit de Virgine. Hic primum obſeruemus uarias hominum in mundum propagationes, quæ quatuor ſunt. Prima ſolius Adam, qui ex humo creatus eſt, 2. ſolius AEuæ, quæ ex Adæ coſta ædificata eſt, 3. ſolius Domini Chriſti, qui ex ſanguine uirginali, per operationem ſpiritus ſancti, ſine uirili ſemine, natus eſt, 4. communis. Eſt enim hominum omnium aliorum, qui ex ſeminis uirorum & mulierum coniunctione naſcuntur. Quod autem ex Virgine naſci debuerit, plures ſunt cauſæ. Prima, ſi fuiſſet ex uiri & mulieris ſeminibus coniunctis natus, in peccatis fuiſſet conceptus & natus. Sed decuit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

eum, qui uenit ut tolleret peccatum, abſq; peccato eſſe. Conueniebat igitur, ut nouo quodam modo & conciperetur in Virgine, & naſceretur ex Virgine. Secunda cauſa uaticinia fuerunt, Gene: 3. Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Gene: 49. Non auferetur ſceptrum de Iuda, donec ueniat Silo, hoc eſt, eius, ſcilicet mulieris, filius. Eſa: 7. Ecce uirgo pregnans pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel, id eſt, nobiſcum Deus, θεάνθρωπος & ſaluator. Nam idem hoc nomen ualet, quod Ieſus, quemadmodum ex ſupra dictis manifeſtum eſt. Tertia cauſa, ut eſſet ſignum ſpiritualis regenerationis, quæ non ex uoluntate carnis, neq; eſt uoluntate uiri, ſed ex Deo eſt, Iohan: 1. Vnde Auguſtinus: Oportebat caput noſtrum inſigni miraculo ſecundum corpus naſci de uirgine, ut ſignificaret ſua membra de uirgine Eccleſia ſecundum ſpiritum naſcitura.

De quarta.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Quarta circumſtantia eſt, quod uirgo mater Domini fuerit uiro deſpõſata, idq; ob quatuor cauſas potiſsimum factum eſt. Prima, ut hac ratione commendaretur dignitas matrimonij, 2. ut conſuleretur pudiciciæ, famæ & uitæ Virginis, 3. ut Ioſeph eſſet cuſtos Virginis, & Pueri nutricius, 4. ne hoſtes haberent quod obijcerent Chriſtianis, ac dicerent illorum Chriſtum illegitimum eſſe.

De quinta.

Quinta circumſtantia, quod ex proſapia Dauid fuerit Virgo orta, id duabus cauſis eueniſſe uidetur. Prima propter oracula. Fuit enim prędictum, ut naſceretur de proſapia Dauid, id quod notiſsimum fuit, non ſolum ipſis Scribis ac Phariſæis, ſed toti populo Iudaico, & externis principibus, qui præerant iſti populo. Fuit enim primum Abrahę promiſſus, deinde, quod ex tribu Iuda eſſet oriundus. Tum iu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ratus eſt Dauidi Pſal: 132. Iurauit Dominus Dauid ueritatem, & non fruſtrabitur eum, De fructu uentris tui ponam ſuper ſedem tuam. Secunda, ut magis confirmaretur, hunc eſſe Meſſiam, quem ex Abrahæ Dauidisq; lumbis oracula legis & Prophetarum tanto tempore antea promiſerant.

De ſexta.

Sexta circumſtantia eſt temporis, quo natus eſt Chriſtus, in quo primum oracula ſunt obſeruanda. Eſt enim natus regnante Auguſto, Luc: 2. Vnde prophetia Iacob certificatur, qui Gene: 49. ita prædixerat: Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec ueniat Silo. Huc hebdomadæ Danielis pertinent, Vnde hæc temporis circumſtantia conuincit, hunc Filium uirginis uere eſſe Chriſtum. Nam eo tempore eſt natus, quo dictum erat.

Confirmatur igitur hinc fides in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Chriſtum uerum Meſſiam, & confu=
tantur Iudæi, qui excœcati ob ſuam
maliciam adhuc Chriſtum expectant,
quem ſperant fore monarcham mũdi.

Hæ ſex circumſtantiæ, de quibus
breuiſſime dixi, in hoc articulo diligen
ter ſunt conſiderandæ. Plurimum .n.
faciunt, tum ad hiſtoriam recte intelli=
gendam, tum ad fiduciam concipien=
dam in hunc Filium & fouendam.

Porro Chriſtus Dominus ueni=
ens in hunc mundum, reſpectum ha=
buit ad quatuor potiſſimum. Primum
ad Patris uoluntatem, cui obediendum
fuit. 2. ad ſcripturas certificandas &
confirmandas, 3. ad genus humanum,
quod ſua uictima erat liberaturus, 4.
ad diabolum, ad quem ſuperandũ ue=
nit. Chriſtus enim apparuit (ut inquit
Iohannes) ut deſtrueret opera diaboli.

SECVNDA PARS DE humanitate Chriſti, nempe de paſſione & morte.

Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Hæc pars hiſtoriæ Chriſti maxi-me admirandum opus continet, de paſſione & morte Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui paſſus & mortuus eſt propter peccata noſtra, quemadmodum plurima teſtimonia ueteris et noui Teſtamenti oſtendunt. Ipſius enim paſſio & mors ſacrificium propiciatorium eſt, quo Deus propiciatur, id eſt, pius & clemens redditur ijs, pro quibus ſacrificium peractum eſt. Vt autem doctrinam dominicæ paſſionis diſtinctius teneamus, primum dicam de ſacrificio propiciatorio, quid ſit, & quot ad illud requirantur. Deinde cauſſas paſſionis dominicæ breuiter attingam. Quarto antitheſin adijciam. Poſtremo ueram meditandæ dominicę paſſionis rationem exponam.

Quid eſt ſacrificium propiciatorium, & quæ ad illud requiruntur?

Sacrificium propiciatorium eſt opus placans iram Dei pro alijs, & ſatisfactorium pro culpa & pœna æterna. Sic enim inquit Dominus, Ioh. 17. Pro ijs ſanctifico meipſum, ut ſint & ipſi ſanctificati in ęternũ: Deinde conſtat ex ſcripturis, propriũ fuiſſe officiũ Chriſti ſeipſum offerre, ſicut dicit Scriptura, ipſum unica oblatione ſanctificaſſe ſuos. Itẽ, ſemel apparuiſſe per oblationẽ ſui. Hinc & quid ſit ſacrificium propiciatorium, & quod unicum ſit, nempe Ieſu Chriſti, apertiſſime colligitur. Porro ad huius ſacrificij perfectionem quinq; requiruntur, primũ, Deus, cui offerendum eſt, 2. ſacerdos, qui effert, 3. res quæ offertur, 4. res, pro qua offertur, 5. fœdus ſeu teſtamentum, Eſt enim omnis ſacerdos ſponſor fœderis alicuius. Hinc Filius Dei eſt ſacerdos, qui ſeipſum obtulit Deo Patri pro genere humano liberando ab æterna morte.

QVAE

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

QVAE SVNT CAVSAE passionis Domini?

Obiectum mouens, προκαταρκτικόν, quod uocãt, fuit calamitas humani generis, & tyrannis diaboli in genus humanum. Impellens cauſa interna, fuit amor Dei Patris erga ſuam creaturam. Sic enim inquit Dominus Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret. Obſequens cauſa, fuit ipſe Filius Dei, qui, ut inquit Paulus, uſq; ad mortem crucis obediẽs fuit Patri. Inſtrumenta fuerunt diabolus, Scribæ & Phariſæi, Pilatus & carnifices ipſi. Formalis cauſa fuit ipſa paſſio, quæ petenda eſt ex hiſtoria euangelica, quæ diſtingui poteſt in quinque actus ſeu membra, quæ his uerſibus continentur:

Hortus, Pontifices, Reges, Crux atq; ſepulchrum,
Hiſtoriæ paßi membra notanda Dei.

Harum ſingula membra plures habent articulos, de quibus euangelica hiſtoria conſulenda eſt. Finales uero

hæ ſunt,

hæ ſunt, Prima, ut glorificetur Deus ob iuſticiam & miſericordiam. Secunda, ut ſaluetur genus humanum, quod peccato perditum fuit, quando hunc ſacerdotem fide apprehenderit. Tertia, ut deſtrueret Chriſtus opera diaboli ſua morte. In hoc enim apparuit (ut inquit Iohannes) ut deſtruat opera diaboli. Has cauſas omnes miro compendio complectitur Dominus Iohan: 3. ubi ita inquit: Sic Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat uitam æternam.

QVI SVNT EFFEctus paſſionis Domini?

De ijs tantum effectibus breuiter attingam, qui ad humanam redemptionem pertinent, de quibus extant ſanctorum Patrum breues ſententiæ, quibus ſummam fructus dominicę paſſionis complexi ſunt, qualis hæc eſt: Chriſtus paſſione ſua uicit diabolum, quem

 ligauit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ligauit, Infernũ, quem ſpoliauit, Mortem, quam ſuperauit, Mundum, quem contempſit, Supplicium, quod detulit, Cœlũ, quod apperuit. Et Auguſtinus: Per Redemptoris, noſtri mortẽ de tenebris ad lucem, de morte ad uitam, de corruptione ad incorruptionẽ, de exilio ad patriam, de luctu ad gaudium, de terris ad cœleſte regnũ uocati ſumus. Huiuſmodi q́ plurimæ ſanctorum Patrum ſententiæ de fructu paſſionis dominicæ paſſim legũtur. Sed ego breuiter quoſdã effectus colligã, ac eos numeris diſtinguam memoriæ gratia, additis teſtimonijs ex ſacra Scriptura.

Primus, Deo præſtita eſt obedientia, Philip: 2. Humiliauit ſemetipſum, factus obediens uſq; ad mortem, mortem autem crucis.

Secundus, diabolus uictus. In hoc, inquit Iohannes, apparuit Filius Dei, ut deſtrueret opera diaboli.

Tertius, homo ã peccato ſaluatus eſt & iuſtificatus. Ecce, inquit Iohannes,

nes,agnus Dei,qui tollit peccata mun= di. 2. Cor: 5. Eum,qui non nouit pec= catum,fecit peccatum,ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo.

Quartus,æquatio Iudæorũ & gen= tiũ,abolita inimicitia per mortẽ Chri= ſti. Ad Ephe:2. Ipſe .n. eſt pax noſtra, qui fecit utraq; unum & interſtitium macerię ſoluẽs,inimicitias per carnem ſuã,legẽ mãdatorũ in decretis abolens, ut duos cõderet in ſemetipſum in unũ nouũ hominẽ,faciens, ut reconciliaret ambos in uno tempore Deo per crucẽ.

Quintus,mors abolita eſt, Oſeæ 13. Ero mors tua o mors &c.morſus tuus ero inferne. Vita Chriſti(inquit Bern= hardus) uiuendi mihi regula extitit, mortis â morte redemptio. Breuiter: Chriſti hoſtia eſt λύτρον,quo Deus pla= catus,homo redemptus, diabolus ui= ctus,omnia in cœlo & in terra uni ca= piti Chriſto ſubiecta ſunt, Ephe: 2.

Cum hoc ſacrificio & paſſione pu= gnat,quicquid homines mali excogi=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tant, pro ſatisfactione peccati, cuius generis ſunt, Iuſticia operum, Miſſæ, Indulgentiæ, Inuocationes Sanctorum, fictum Purgatorium, & huiusmodi aliæ nugæ, quas excogitauerunt Monachi, in contumeliam crucis Chriſti. Nam ſi Chriſtus, ut Eſaias inquit, uulneratus eſt propter peccata noſtra, Sequitur, omnia illa ex diametro pugnare cum paſſione Domini, quibus uolunt homines placatū ſibi Deum reddere. Nec poteſt maior contumelia Filio Dei fieri, quam ulli rei, pręterquam ipſius paſſioni & morti, tribuere redemptionis beneficium. Nec eſt ullum idolatriæ genus maius, quam hominis operibus tribuere ſatisfactionis gloriam, quod tamen totum papiſticum regnum ex inſtinctu diaboli facit.

IN QVIBVS REBVS conſiſtit uerę dominicę paſſionis meditatio?

Meditatio dominicæ paſſionis utilis ad ſex capita referri poteſt. Primum

mum ueniat nobis in mentem, quantam neceſſe ſit iram Dei fuiſſe ob peccatũ,quę non poterat placari,niſi morte unigeniti Filij Dei.Secũdo cogitandum,quam immenſa & imperueſtigabilis fuerit miſericordia Dei Patris,qui potius uoluit Filium ſuſtinere turpiſſimam mortem,q̃ genus humanum à ſe conditum, perdere. Hæc miſericordia multis in locis ſacræ Scripturæ commendatur. Tertio cogitandum eſt etiam de ſummo & inenarribili amore Filij Dei erga genus humanum,uolentis in ſe deriuare iram Patris, ac ſuſtinere tam ignominioſam mortem, idq; pro ingratiſſimis hominibus. Quarto de applicatione dominicę paſſionis cogitandum eſt.Niſi .n.nobis fide applicetur,inanis quædam hiſtoriæ noticia manebit. Quare fide ſtatuendum eſt, ipſum Deũ pro T E mortem ſubijſſe, quod cum feceris, paſſionis dominicæ factus es particeps, uſq; adeo, ut tota obedientia Chriſti tua ſit iuſticia, qua

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ueſtitus non amplius ut peccator, ſed tanꝗ iuſtus in cōſpectu Dei appareas, Ro:6. Vnde Bernardus: De remiſſione quidem peccatorū ualidiſſimum teneo argumentum, dominicam paſſionem. Vox ſiquidē ſanguinis eius ualet plus quam ſanguinis Abel, clamās in cordibus electorum remiſſionem peccatorum. Traditus eſt .n. propter peccata noſtra. Nec dubito, quin potētior et efficacior ſit mors illius in bonū, ꝗ peccata noſtra in malum. Quinto admonebit nos paſſio Domini fortis piorum hoc mundo. Quemadmodum .n. Chriſtus eſt paſſus, ita uult & reliquos pios pati, ut ſint conformes imaginis Filij Dei. Ideo .n. compatimur, ut una cum illo glorificemur, Ro: 6. Sexto admonebit nos paſſio Domini, uitę in poſterum recte formandæ, utꝗ caueamus, ne rurſus uolentes Deum peccatis noſtris offendamus. De hoc membro uide Rom: 6. Hinc .n. ſumit Paulus argumentum exhortatorium ad piam et honeſtam uitam.

TER-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

TERTIA PARS DE HVMANITATE CHRISTI, nempe de ſepultura & deſcenſu ad inferos.

Typus ſepulturæ Chriſti fuit dies Sabbati,id eſt,quietis, unde prophetia Dauidis: Et caro mea requieſcet in ſpe. Eſa: 11. Et erit ſepulchrum eius glorioſum. In horto ſepultum ideo ſancti Patres dicunt,quia primus homo in horto mortuus eſt.

SED CVR SEPVLtus fuit?

Primum ad oſtendendum, quod uere fuit mortuus. 2.ut iter nobis pręberet ā ſepulchro ad uitam. 3. ut nos ſpiritualiter mortui ā peccato,nūc quieſcamus ā peccato,& deſideria peccati non faciamus. Sepulti (inquit Paulus) ſumus cum ipſo per baptiſma in mortem,ut quemadmodum ipſe excitatus eſt ā mortuis per gloriam Patris,ita & nos in nouitate uitæ ambulemus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

SED CVR OPORtuit Dominum ad inferos deſcendere?

Quemadmodum Chriſtus mortuus eſt, ne nos æterna morte moriamur, ita etiam ad inferos deſcendit, ne nos inferorum poteſtati ſubijciamur.

AN NON CHRISTI corpus iacuit in ſepulchro?

An non animam commendauerat Patri?

Quomodo ergo fuit apud inferos?

Auguſtinus reſpondet: Totus Filius fuit apud Patrem, totus in utero Virginis, totus in cœlo, totus in terra, totus in cruce, & totus in inferno. At ſi quis dixerit, ſecundum animam tantum deſcendiſſe ad inferos, ipſius ſententiam nequaquam improbo, neque refert ſcire magnopere, quo modo ad inferos deſcenderit, modo uera fide teneatur, ipſum ab inferorum poteſtate nos liberaſſe.

QVAR-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

QVARTA PARS DE HVMANITATE CHRISTI, NEMpe de reſurrectione ipſius.

Hæc quarta pars eſt de reſurrectione, quæ eſt ipſius uictoria & triumphus ſuper mortem et infernum. Nam hic Dominus ſe uerum Deum eſſe declarat, Virtute.n.diuina ſurrexit. 2.hac reſurrectione meruit à ſuo Patre, ut omnia ſibi ſint ſubiecta, in cœlo & in terra. Breuiter, declarat ſe ſua reſurrectione eſſe benedictum illud ſemen, quod contriturum erat caput ſerpentis, hoc eſt, aboliturũ regnum diaboli.

Sed quid commodi nobis ex Chriſti reſurrectione accedit?

Meruit Chriſtus nobis ſua glorioſa reſurrectione, dummodo in eum credamus, æternam iuſticiam & æternam ſalutem. Vt enim obedientia & morte ſua pro peccatis noſtris ſatisfecit, ita ſua reſurrectione iuſtificationem & uitam æternam acquiſiuit credentibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

bus. Quemadmodũ Patris miro compendio complexus eſt: Mortuus eſt pro peccatis noſtris, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtri, nimirum ut nobis ſuam iuſticiam impertiret. Deinde habemus fœdus bonæ conſcientiæ erga Deum per reſurrectionem Chriſti. Tertio, Chriſti reſurrectio nos admonebit, ut reſurgamus non ſolum in extremo iudicio (Eſt enim reſurrectio Chriſti noſtræ reſurrectionis certiſſimum teſtimonium) uerum etiam in hoc mundo. Nam ut morientis, ſic & reſurgentis Chriſti membra debemus eſſe. Quarto, reſurrectio Chriſti merito admonere deberet omnes Chriſtianos intimi cuiuſdam amoris & fraternitatis erga ſe inuicem. Nam ita iuſſit Chriſtus reſurgens nunciari diſcipulis ſuis: Aſcendo ad Patrem meum, & ad Patrem ueſtrum, ad Deum meum, & ad Deum ueſtrum. Aut ſi apertius placet. Primum eſt donum quo iuſtificamur, 2. eſt uirtus, quæ in nos creden-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

credentes transfunditur, ut poſsimus à uicijs reſurgere, 3. exemplum eſt & ſymbolum nouitatis uitæ, 4. eſt cauſa noſtræ reſurrectionis, eiusdemq́ pignus.

QVINTA PARS DE HVMANITATE CHRISTI, nempe de aſcenſione in cœlum, & ſeſſione ad dexteram Patris.

In hac parte duo ſunt potiſſimum obſeruanda. Primum mandatũ Chriſti dicentis: Euntes in mundum uniuerſum, & prędicate Euangelium. Antea intra pomeria terræ Paleſtinæ docebatur manifeſte uerbum Dei. Nunc iubet eos exire in omnẽ terram. Qua uoce declarat ſuam mortem, reſurrectionem & aſcenſionem efficacem eſſe in omnib. partibus & angulis mundi, non quibusdam generoſis hominibus, ſed promiſcue omnibus ſuam gratiam offerens. Dicit enim: Proclamate.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Quibus? Omni creaturæ,contra tentationē de particularitate,de prædeſtinatione,& de indignitate noſtra. Quid? Euangelium,hoc eſt,nouũ nunciũ, uidelicet,ꝙ Chriſtus uictor & triumphator offerat omnibus credentibus remiſſionem peccatorum. Ita enim additur in mandato Domini: Qui crediderit & baptiſatus fuerit,ſaluus erit &c.

Alterum hoc loco obſeruandum eſt,ut ipſa Chriſti aſcēſio recte ã nobis æſtimetur. Hic ſemel aſcendens in cœlum,adeptus eſt nobis et ſibi in perpetuum ius & dignitatem mãſionis cœleſtis. Huc Pſal: 10. Huc dictum Pauli pertinet ad Ephe: 4, Aſcendit,ut omnia impleret,non ut abeſſet,ſed ut pręſenti uirtute repleret cœlũ & terram, ut eſſet nobiſcum,iuxta uerbũ & promiſſionē ſuã, uſq; ad cõſummationem ſeculi. Eleuatus .n. ſupra cœlos ſparſit ſuas uirtutes & bonitatis ſuæ radios ultra & ſupra omnes fines terræ,et aperuit nobis uiã in cœlũ,quę per Adę delictũ et noſtrũ occluſa erat. Quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Quod autem Symbolum adijcit, Chriſtum ſedere ad dexteram Patris, ſignificat ipſius regnum ita ſtabilitum eſſe,ut fruſtra ſe illi opponant omnes inferorum portæ. Deinde, ut habeamus apud Patrem præſentem aduocatum,quemadmodum Iohannes inquit 1.Iohan:1.

Verum ut breuiter totam rem complectar,Spiritus ſancti concionem de glorioſa Chriſti in cœlũ aſcenſione adijciam.Ita enim Dauid & Paulus ex Spiritu concionantur, Pſalm: 68. & Ephe:4. Aſcendit in altum,captiuam duxit captiuitatem, dat dona hominibus.In hac cõcione tria ſunt. Primum teſtimonium aſcenſionis Chriſti,2.deſcriptio triumphi. Ipſe enim ut uictor captiuum ducit Diabolum, infernum & Mortem,3.liberalitas ipſius ac beneficentia erga homines,& potiſſimũ erga Eccleſiam,cui largitur Spiritum ſuum,& alia dona,quibus Eccleſia in hoc mundo conſeruatur. Porro, uſus hu-

ius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ius partis eſt,ut nos hic in terra uerſantes cogitemus conuerſationem noſtram ſeu politiam debere eſſe in cœlo. Vnde expectemus reuerſurum eſſe eum, qui aſcendit, ut iudicet omnem carnem,quemadmodum ſequenti parte dicetur.

SEXTA PARS DE HVMANITATE CHRISTI, nimirum de aduentu eius ad iudicium.

Hæc pars horrenda eſt quidem impijs & Chriſti hoſtibus. Chriſtianis uero ſumme delectabilis, & in omni anguſtia ueluti ſacra anchora eſt.Nam cum audit pius oppreſſus in hoc mundo uarijs calamitatibus, iudiciũ extremum penes eum eſſe,qui dixit: Venite ad me omnes,qui laboratis & onerati eſtis,& ego refocillabo uos. Item: Qui credit in Filium,non guſtabit mortem in ęternum,concipit ſpem et fiduciam, ſe aliquando cum ſumma gloria libe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ratum iri ab omnibus anguſtijs. Quomodo enim clementiſſimus Princeps perderet populum ſuum? Quomodo membra, ſua morte ſibi adiuncta, caput diſſiparet? Quomodo ſuos clientes aduocatus condemnaret? Quomodo Ieſus non ſaluaret? Quomodo is, qui ſanguine ſuo precioſo, in patibulo crucis effuſo, nos ſibi aſſeruit, nunc in extremo periculo deſereret? cum hic Chriſtus rex & pontifex noſter iureiurando promiſit, ſe ſeruaturum omnes, qui ad ſe confugiunt, quantumuis enormibus peccatis obnoxij fuerint.

Hactenus de naturis, de perſona & officio Chriſti dictum eſt. Vnde tota ſalutis noſtrę ſumma ac ſingulę eius partes dependent. Quare cauendum eſt, ne ue uel minimam partem ſalutis noſtræ alio deriuemus. Si enim ſalus quæritur, ipſo nomine docemur, penes eum eſſe omnem ſalutem, Si

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

alia quælibet dona quæruntur, in ipſo uncto rege & ſacerdote noſtro reperientur, qui ſedens ad dexteram Patris, dat dona hominibus. Si fortitudo, in eius dominio quæratur, Si puritas, in eius conceptione, Si indulgētia, in eius humanitate, qua factus eſt nobis per omnia ſimilis, excepto peccato, ut condoleſcere diſceret infirmitatib. noſtris, Si redemptio quęratur, in eius paſſione ſita eſt, Si abſolutio in eius dānatione, Si maledictionis remiſſio, in eius cruce eſt, Si ſanctificatio, in eius ſacrificio, Si purgatio, in eius ſanguine eſt, Si mortificatio carnis, in eius ſepulchro, Si uitæ nouitas, in eius reſurrectiōe, Si immortalitas, in eadem, Si hæreditas regni cœleſtis, in cœli ingreſſu, Si præſidium, ſi ſecuritas, ſi bonorum omniū copia & affluentia quæratur, in eius regno inuenientur, Si ſecura iudicij expectatio, in poteſtate iudicandi illi tradita eſt. Denicꝫ in ipſo theſauri omne genus bonorum cum ſint, inde ad ſacietatem hauriantur,

riantur, non aliunde. Nam qui uno Chriſto non contenti feruntur huc atque illuc in ſpes uarias, certam uiam non tenent, ſed exciderunt ſalute.

TERTIVM MEMBRVM SYMBOLI.

Credo in Spiritum ſanctum.

Tametſi in primo primæ Claſſis capite de Spiritu ſancto dictum eſt, hic tamen uerba Symboli explicāda ſunt. Hæc uerba Symboli tria nobis ſuggerunt cogitanda. Primum, Quis, qualisque ſit Spiritus ſanctus. 2. Quale ſit eius officium. 3. Qualis fides in Spiritum ſanctum requiratur.

Quis igitur qualisq; eſt Spiritus ſanctus? Spiritus ſanctus eſt eiusdem eſſentiæ cum Patre & Filio, ſed diſtincta ὑπόςασις, id eſt, perſona ab utroque Patre & Filio procedens purificator, cum utroq; ſimul eſt adorandus. Soli enim Deo tribuendus eſt diuinus cultus, qualis eſt fides. Hic cultus iuxta

 uerba

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

uerba Symboli Spiritui ſancto tribuendus eſt, proinde Spiritus ſanctus uere eſt Deus. Alia quę huc pertinent ad declarationem diuinitatis Spiritus ſancti, petantur ex Symbolo Athanaſij.

Quale eſt officium Spiritus ſancti? In hac unica uoce ſanctitatis cõprehenditur tanq̃ in genere. Nam idcirco Spiritus dicitur, quia quicquid eſt gratiæ Dei, id conſequimur, ſi per Spiritũ ſanctum cõmunicatur nobis. Verum quia hoc in genere quodãmodo dictũ obſcurius eſt, ſpeciatim ſeu per partes quomodo per hunc Spiritũ Dei ſanctificemur, oſtendã. Multis enim nominibus ſanctitatem nobis impartit. Primum, quia eſt clauis theſaurorũ cœleſtiũ. Is .n. illuminat aciẽ mentis noſtræ, ut myſteria fidei intelligere ualeamus, quæ procul poſita ſunt à rationis captu. Animalis .n. homo (ut inquit Paulus) non capit ea, quæ ſunt Spiritus Dei. Et Dominus dicit: Vbi Paracletus uenerit, ducet uos in omnẽ ueritatẽ. 2. Quia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

eſt Arrabo promiſsionis, ad Ephe: 1. Eſt .n. nobis tanꝗ; arra, quam nobis donauerat in certitudinem futuræ hæreditatis.3. Quia eſt ſigniculũ quo certitudo diuinarum promiſſionũ noſtris mentib. obſignatur.4.Quia eſt Magiſter ueritatis, ducens nos in omnẽ ueritatem,purgantem mentes noſtras ab ignorantia.5.Quia eſt autor lucis, expellentis tenebras per peccatum inductas.6. Quia fons ſapientiæ & intelligentiæ eſt.7.Quia eſt aqua repurgans nos à prophanis ſordibus,in ſancta dei templa nos conſecrans,atq; ut germina iuſticiæ proferamus fœcundans. 8. Quia oleum & unctio eſt, quo nobis uerum uitæ uigorem effundit.9.Quia ignis eſt,excoquens & expurgans noſtræ conſcientiæ uicia, incendit corda noſtra amore iuſticiæ,ut aduerſus carnem indeſinenter pugnemus. Hæc aliaq; huiuſmodi Spiritus ſancti officia in Eccleſia elegantiſſime deſcribuntur in hymno: Veni creator Spiritus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Qualis fides in Spiritum ſanctum requiritur? Fides in Spiritum ſanctum tria cõplecti debet. Primum agnoſcet, Spiritum ſanctum tertiam in diuinitate perſonam eſſe æqualem & conſubſtantialem Filio & Patri, quemadmodum deſcribitur in Symbolo Athanaſij. Deinde officium Spiritus ſancti intuebitur fides. Poſtremo in eius bonitate niti & acquieſcere debebit, cauebitq;, ne impuritate et fœditate Spiritũ ſanctum contriſtet et expellat homo.

QVARTVM MEMBRVM SYMBOLI.

Sanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorum communionem, remiſsionem peccatorum, Carnis reſurrectionem, & uitam æternam.

Hoc quartum membrum Symboli docet de effectu totius Trinitatis, & fide accipiente oblata beneficia. Hactenus enim Symbolum de cauſa effi-

ciente

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ciente & materia noſtræ ſalutis diſſeruit. Nunc autem, quo illa omnia beneficia trinitatis, miſericordia Patris, uictima Filij, ſanctificatio Spiritus ſancti pertineant, adijcit. Nam hæc omnia beneficia ad Eccleſiam pertinẽt, quam donatam remiſſione peccatorũ in extremo die excitabit, ac æterna gloria ornabit. Diuiditur autem hoc Symboli membrum in quinq; articulos, quos nunc ordine declarabo.

PRIMVS ARTICVLVS QVARTI MEMBRI NEMPE DE ECCLESIA.

Tametſi ſupra quędam de Eccleſia dixi, tamen hic Symboli uerba breuiter ſunt explicãda. In Symbolo Apoſtolico & Athanaſij quatuor potiſſimũ huius ſanctæ Eccleſiæ conditiones numerantur. Prima, quod ſit una, ſecunda, quod ſit ſancta, tertia, quod ſit catholica, quarta, quod ſit firma.

Vna ideo dicitur & credenda eſt,

quia ut unicū Pontificem Ieſum Chriſtum agnoſcit, ita unicam regulam religionis, quæ conſiſtit in uera fide, ſpe & charitate, habet. Hanc Eccleſiæ unitatem cōſeruat unus Spiritus per uerbum & Sacramenta, quo totum miniſterium uerbi referendum eſt.

Sancta credenda eſt, Primum quia ſanguine Chriſti purgata eſt, iuxta illud 1. Ioa: 1. Et ſanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni iniquitate noſtra. 2. Quia ſpirituali unctione Eccleſiæ membra, hoc eſt, omnes credentes uncti ſunt, ut ſint Chriſtiani, hoc eſt, reges et ſacerdotes. Nam Chriſtus omnibus in ſe credentibus tribuit honorem ſpiritualium, regum & ſacerdotum. 3. Quia ipſa ſancta Trinitas habitat in Eccleſia, quemadmodum Chriſtus ipſe teſtatur in concione poſt cœnam ultimam: Qui diligit me, & mandata mea ſeruat, ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. 4 Inuocatione ſanctificatur Eccleſia.

Præterea

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Præterea Catholica, hoc eſt, uniuerſalis eſt credenda. Primum ratione loci, Non eſt Eccleſia alligata certo loco, certis regnis, certis prouincijs, Sed uniuerſalis ſeu catholica dicitur, quia ſparſa eſt per totum mundum. Sic enim Matthæi ultimo dicitur: Euntes in mundum uniuerſum. Qua re Papiſtarum error refutatur, qui Eccleſiam Romæ alligant, tanquam ibi eſſet ſedes ueræ Eccleſiæ. 2. Conditione hominum Eccleſia dicitur Catholica. Nullus enim reijcitur à cœtu Eccleſiæ, ſiue dominus ſiue ſeruus ſit, ſiue maſculus ſiue fœmina. Vnde deſtruitur error Iudęorum, qui putant Eccleſiam ſolam pertinere ad ſemen Abrahę carnale. 3. Ratione temporis dicitur Catholica Eccleſia. Non enim durabit in mundo, ad aliquot centenos annos ut ſomniant Anabaptiſtæ & uetus hæreſis, ſed durabit perpetuo in mundo, iuxta promiſſionem Chriſti: Ego ero uobiſcum uſq; ad conſummatio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

nem ſeculi. Hoc ipſum docet pontificatus Chriſti, qui perpetuus eſt. 4. ratione doctrinæ Catholica appellatur Eccleſia, nam in ipſa Eccleſia uniuerſaliter eadem doctrina, eadem religio perpetuo manet. Id eſt enim catholicum, quod ubiq; , ſemper & ab omnibus creditum eſt.

Poſtremo credenda eſt firma Eccleſia, unde fides noſtra integrum (ut ita dicam) mare diuinarum conſolationum in omnibus tentationibus haurire poteſt. Hæc fides ſuſtentat trepidantem conſcientiam. Pia mens contra imbecillitatem carnis, contra rabiem diaboli, contra furorem mundi, conſolabitur firmitudine huius Eccleſiæ, quę uſque adeo firma eſt, ut nulla uis aduerſus eam præualere poſſit. Portæ inferorum (inquit Dominus) non præualebunt aduerſus eam, ac ſi dicat: Bellabunt aduerſus Eccleſiam inferorum poteſtates, ſed nequaq; aduerſus ipſam præualebunt aut expugnabunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

gnabunt. Ipſa enim Eccleſia uictrix erit per fidem, Quæ fides uictoria eſt mundi.

SECVNDVS ARTICVLVS QVARTI MEMBRI, NEMpe de cõmunione Sanctorum.

Sanctorum communio eſt ęqualis participatio omnium euãgelicarum promiſſionum. Sicut .n in omnibus eſt unus Chriſtus, æquale precium & meritum redemptionis & ſalutis, Ita omnibus una & eadem reconciliatio, redemptio, iuſticia, ſanctificatio, uita & ſalus. Paulus ad Ephe: 4. hinc extruit exhortationẽ ad mutuam animorum concordiam. Quid .n. magis conuenit, quam ut illi proſequantur amore & beneuolentia, quibus tantus theſaurus cœleſtium bonorum exiſtit, præſertim cũ ſint eiuſdem cœleſtis Patris filij dilecti, & eiuſdem corporis membra, & ad eandem beatitudinem uocentur? Pertinet & ad hoc communia Eccleſię bona, quod credentes mutuis precibus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſubleuentur, quarum nequaquam ſunt participes, qui Eccleſiam deſerunt.

TERTIVS ARTICVLVS QVARTI MEMBRI, NEMPE de remiſſione peccatorum.

Remiſſio peccatorum eſt præcipuum ornamentum Eccleſiæ, quo donatur à ſuo ſponſo Chriſto. Nam forma propria iuſtificationis Eccleſiæ & ſingulorum membrorum in Eccleſia, hic exprimitur, quæ eſt remiſſio peccatorum & imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio perſonæ credentis gratis propter Chriſtum.

Sunt autem hic tria conſideranda. Primum, quid Deus in homine inuenit ante iuſtificationem. 2. Quomodo Deum peccatum tollit. 3. Qua ratione homo remiſſionis peccatorum fit particeps.

Quid ergo inuenit? Peccatum, iram Dei, maledictionem, tyrannidem diaboli, rebellionem multiplicem, breuiter meritum æternæ mortis. Vnde

nulla noſtra dignitas eſſe apparet, quæ mereri poterit fauorem Dei, aut tanti peccati remiſſionem. Omnes enim aberrauimus, nec eſt unus inuẽtus mundus ã peccato inter filios hominum, nec quiſꝗ debitum honorem Deo exhibuit.

Quomodo Deus tollit peccatum?

Tollit remittendo, id eſt, condonando pœnam commeritam, & largiendo iuſticiam alienam, nempe Chriſti. Quemadmodum per unius inobedientiam totus mundus obnoxius eſt iræ Dei, ita per obedientiam & iuſticiam unius Ieſu Chriſti multi conſtituentur iuſti. Sic enim Paulus multis in locis docet, 2. ad Corinth: 5. ita inquiens: Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. Proinde iuſticia Chriſtiana, qua remiſſionem peccatorum obtinent apud Deum, nihil aliud eſt, quam iuſticia & obedientia Chriſti, imputata credentibus.

Qua

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Qua ratione remiſſionis peccatorum fit homo particeps? Fide. Sic.n. Symbolum habet: Credo remiſſionem peccatorum, id eſt, certo certius mihi perſuadeo, remiſsionem peccatorum mihi cõtingere propter uictimã Chriſti. Eſtq; hoc dictum Symboli multis erroribus de iuſtificatione opponendum, nempe Turcorum, Iudæorũ, Papiſtarum, Hypocritarũ, atq; adeo omniũ, qui nõ ſola uictima Chriſti iuſtificari homines credẽtes exiſtimãt. Deinde quiſq; exerceat hoc dictum quotidiana praxi, ut magis ac magis dulceſcat ſibi tam lætum Euangelium. Huc pertinet tanq; ad ſcopum totum uerbi miniſterium. Huc pertinent Sacramenta, quæ omnia eo referantur, ut hæc Symboli pars radices agat in cordibus noſtris.

QVARTVS ARTICVLVS QVARTI MEMBRI, NEMPE de carnis reſurrectione.

Huius partis explicationem habes copioſiſſimam 1. ad Cor: 15. ubi Paulus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

diſſerit multis et ualidis argumentis de hoc articulo,& uana eſſe oſtendit omnia,quæ in ſcripturis traduntur,niſi futura eſſet reſurrectio, quæ eſt fructus reſurrectionis Chriſti. In hoc articulo primũ eſt cõſideranda reſurgentiũ conditio.Deinde uſus fidei reſurrectionis.

Conditio eorum qui reſurgent, in uniuerſum eſt quadruplex. Prima, ꝙ eiſdẽ corporibus reſurgamus,ita enim Paulus docet 1.ad Corinth:15. Item ad Philip:3.Item Iob cap:19. Secũda conditio eſt,ꝙ corpora reſurgentium ſint incorruptibilia, bonorũ quidẽ in gloria,malorũ uero in pœna,1. ad Cor:15. Tertia conditio eſt,ꝙ boni & mali reſurgent cum integritate omnium partium corporis,ut in citato loco Paulus teſtatur. Quarta conditio eſt,ꝙ reſurgentes nunꝗ̃ ſint rurſus morituri.

Porro,quantum ad bonos attinet, quadruplex rurſus erit reſurgentium conditio.Prima claritas,Matth:12. Secunda impaſſibilitas,1. Cor:15. Tertia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

agilitas, Sapien: 4. Fulgebunt iuſti,& tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent. Quarta, ſubtilitas. Seminatur corpus,inquit Paulus,animale,ſurget corpus ſpirituale,non quod omnino ſit ſpiritus,ſed quia per omnia Spiritui ſubijciatur.

Cæterum,quantum ad malos attinet,reſurgentium conditio contraria erit conditioni beatorum.

Vſus præterea fidei reſurrectionis in his conſiſtit. Primum conſolabitur nos hæc fides in calamitatibus & iniurijs quibus obnoxium eſt hoc corpus,dum uiuimus.Secunda,hæc eſt fides mitigabit triſticias,quas de mortuis concipimus. Tertia,Minuet timorem mortis,dum credimus meliorem uitam poſt hanc mortem ſequuturam, ad Ebræos 2. Vt per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium,id eſt, diabolum, & liberaret eos, per timorem mortis per totam uitam obnoxij erant ſeruituti. Quarta,fides

hæc

hæc reddit nos ſollicitos & alacres ad bene operandum, & bene merendum de ijs, cũ quibus nobis futura eſt perpetua ſocietas in æterna uita. Quinto, hæc fides retrahet nos à malo, ne contaminemus nobiliſſimam animam, & corpus ſanguine Chriſti conſecratum, quod corpus in illa perpetua ſanctitate uiuet, conuerſabitur cum Deo, Angelis, Patriarchis, adeoq; omnibus, qui hinc directa ad Deũ mẽte diſceſſerint.

QVINTVS ARTICVLVS QVARTI MEMBRI, NEMPE DE VITA NOSTRA.

Hic articulus additur, ut ſignificet nos reſurrecturos, non ad calamitates aut momentaneas fortunas, ſed ad perpetuam beatitudinem. Quia autem Symbolum diſerte meminit æternæ uitæ, ſignificat aliam uitam propoſitam eſſe credentibus, quam quæ temporis interuallis aut diuturnitate interrumpitur.

Porro

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Porro, Theologi ex Scriptura tria uitæ diſcrimina faciunt, ut prima ſit uita naturæ, qua boni & mali promiſcue in hoc mundo uiuunt. Secunda ſit gratiæ qua ſoli filij Dei in ſpirituali regno Chriſti in hoc mundo uiuunt. Tertia uita ſit gloriæ, de qua hic articulus Symboli intelligendus eſt, qua uiuent in æternum, qui credentes hinc diſcedunt.

Ad eundem modum ſecundum Scripturas triplicem eſſe mortem accipimus. Prima eſt, qua morimur peccatis, & Deo uiuimus. Beata profecto mors, quæ culpæ refuga domino debita à mortali nos ſeparat, immortali nos conſecrat. Alia mors eſt uitę exceſſus, qua mortuus eſt patriarcha Abraham, Dauid & alij plurimi, & ſepulti ſunt cum patribus ſuis. Hęc mors definitur eſſe diſſolutio corporis & animæ, uidelicet, cum anima nexu corporis liberatur. Tertia mors eſt, qua corpus & anima moriuntur, ut non ſentiant, ſed ut

coniuncta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

coniuncta perpetuis pœnis addicentur,& hæc æterna mors uocatur. Poſſunt & alia diſcrimina uitæ & mortis aſſignari. Sed hæc præcipua ſunt.

Vſus huius articuli eſt,qui et pręcedentis. Nunc totum Symbolum contraham in compendium: Credo in Deum Patrem,qui me creauit. Credo in Ieſum Chriſtum, qui homo factus, ſua uictima ad Patris iuſſum me redemit. Credo in Spiritum ſanctum, qui me beneficiorum Chriſti participem reddit,ut aſcriptus cœtui Sanctorum, & donatus remiſſione peccatorũ, tandem à morte reſurgam ad uitam æternam,ad quam uitam nos perducat uictor mortis Dominus noſter Ieſus Chriſtus, Deus benedictus in ſecula, Amen.

CAPVT IIII.
ORATIO.

QVia proprium opus Eccleſiæ eſt Oratio,oportune hoc loco de illa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

dicendum uidetur. Id autem ut diſtincte & methodice fiat, quinq; ordine nobis ſunt explicanda. Primum quænam in omni oratione neceſſario ſint ſpectanda. 2. Quid & quotuplex ſit oratio. 3. Circumſtantiæ orationis externæ, temporis, loci, modi geſtusq; corporis. 4. Obiectiones quædam diluendæ. 5. Methodus ſeu regula enarrandi Orationem dominicam cum eiusdem ſuccincta declaratione.

De primo.

In omni oratione quinq; neceſſario ſpectanda ſunt. 1. Affectus orantis 2. Cauſæ orationis. 3. Quis orandus. 4. Quo mediante ſit orandum. 5. Quid orandum. Hæc uno uelut intuitu contemplanda ſunt, Quæ memoriæ gratia hoc qualicunque uerſu complector:

Affectus, Cauſæ, Quis, Per quem, Quidq; petendum.

Affectus itaq; orantis huiusmodi eſſe debet. 1. ut exuat omnem cogitationem

tationem gloriæ propriæ.2. ut certa fide ad orandum incendatur animus. 3. ut uere inopiam ſuam ſentiat. 4. ut in uera pœnitentia ſe coram Domino proſternat.Nam qui uel tumet cogitatione propriæ gloriæ, uel fide uacat, uel non ſentit ſuam inopiam,uel de ſeria pœnitentia non cogitat, nequaꝗ̃ inuocat uere & efficaciter.

Cauſæ inuocationis ſunt hæ: Prima mandatum Dei, quo ſerio à nobis hic cultus exigitur.Inuoca (inquit)me in die tribulationis.Item: Orate ne intretis in tentationem.2.promiſſio Dei promittentis ſe auditurum preces ad ſe clamantium. Quicquid(inquit)petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. 3.Senſus noſtræ inopiæ & crucis, cum totius Eccleſiæ, tum politiarum & œconomiarum. 4. uictoria ſuper tentationibus. Orate, inquit Dominus, ne intretis in tentationem. Non enim facile uel inſidijs diaboli, uel improbitate mundi,uel inſtigatio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ne uicioſæ carnis ſuperabitur, qui ſerio & aſſidue orat. Hinc Salomon: Turris fortiſſima nomen Domini. 5. ut cor noſtrum orandi conſuetudine ad uerum Deo cultum præſtandum magis magisq; inflammetur. 6. exemplum cum Chriſti tum omnium Sanctorum, quorum præcipua cura in uita fuit, Deum ſerio inuocare. Hæ ſunt magnæ cauſæ, quibus merito excitari deberemus ad ſeriam inuocationem, quam tum ſtatuere debeamus, Deum exaudire ubiq; & ubicunq; ſumus, & in quouis periculo admoneamur, ut nihil agamus cuius teſtem uereamur Deum, ut eius prouidentia omnia adminiſtrari cogitemus, utq; bonitatem paternam in Deo uolente exaudire meditemur, utq; ſtoicam neceſſitatem deteſtemur. Nam ſi uerum eſſet ſtoicum illud paradoxum, uanæ eſſent noſtræ preces, ut docte conuincit Chryſoſtomus in orationibus, περὶ τῆς εἱμαρμένης.

Cauſis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Cauſis cognitis ſciendum eſt etiam, quod ſolus Deus ſit inuocandus, qui eſt æternus Pater, Filius & Spiritus ſanctus, iuxta illud: Inuoca me in die tribulationis. Inuocare enim creaturas maxima idololatria eſt. Nam quod Deo debetur, ſacrilege illi aufertur, & creaturis tribuitur. Deinde nulla alia quam unius Dei inuocatio habet aut mandatum Dei, aut promiſſionem, aut exemplum in Eccleſia probatum. Vnde conſtat inuocationem creaturarum minime ex fide proficiſci. Quare talis inuocatio impia & ſacrilega iudicanda eſt.

Porro quoniam peccatores non exaudit Deus, ſciendum eſt, quod noſtra merita, noſtram dignitatem aut opera noſtra coram Deo iactare non debeamus, quemadmodum Chryſes & Agamemnon apud Homerum fecerunt, & Phariſæus in Euangelio. Sed quod nomen CHRISTI unici Mediatoris, in omni oratione noſtra præ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tendere oporteat. Sic .n. inquit Chriſtus: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Quaſi dicat: Nequaquam debetis ueſtra opera aut dignitatem iactare in conſpectu Dei, ſed ME nominabitis, & propter ME petetis. Sciendum autem hoc loco, quod Chriſtus duplici modo inuocari debeat, Primo ut Deus, dator bonorũ cum Patre & Spiritu ſancto. Deinde ut mediator & interceſſor, ut per ipſum exaudiamur, ac ut ipſe pro nobis ſit deprecator apud æternum Patrem, & ut ipſe perferat noſtros gemitus & preces ad æternum Patrem, iuxta dictum Pſalmi 110. Tu es ſacerdos in æternum. Et Rom: 8. Qui eſt ad dexteram Dei & interpellat pro nobis. Et Ebre: 7. Semper uiuens, ut interpellet pro eis.

Poſtremo loco, Quid orandum ſit ſcire oportet, quod duplici genere continetur. Aut enim ad gloriam Dei, aut utilitatem noſtram & commodum omnis referetur oratio. Pro gloria

Dei perpetuo orandum eſt, Idq; ſine conditione, Tametſi modus non eſt Deo præſcribendus. Nam ſæpe quæ nos ipſius gloriæ minime intereſſe arbitrabimur, ad ipſius gloriæ illuſtrationem maxime faciunt. Verum ſi ad noſtrum commodum oratio referetur, tenendum eſt hoc diſcrimen, quod alia ad ſalutem animæ, alia ad præſentem uitam ſpectant. Illa ſine condiditione petenda ſunt, quia habent promiſſionem immotam, Iohel 2. & Ro: 10. Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.

Debemus igitur certo ſtatuere, Deum uere uelle præſtare promiſſam ſalutem, quam tamen ſine intermiſſione petere debemus. Hæc, id eſt, pertinentia ad præſentem uitam, petenda quidem ſunt, ſed cum conditione ſalutis noſtræ, & gloriæ Dei non impediendæ, Nam ſi tale quid petierimus imprudentes, Deus ut eſt bonus & amans noſtri, minime exaudiet.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

audiet, in ſpecie ſaltem eius rei quam proponimus, ſed aliquid melius largitur. Non enim fruſtra ex fide ſinit ſe inuocari.

De ſecundo.

ORatio Chriſtiana nihil aliud eſt, quam explicatio cordis noſtri coram Deo, qua uel precamur uel deprecamur aliquid, uel gratias pro acceptis beneficijs agimus. Paulus 1. Timoth. 2. quatuor orationis genera ponit. Δέησιν, Deprecationem, προσευχὴν, Adorationem, ἔντευξιν, Interceſſorem, εὐχαριστίαν, gratiarum actionem. Hæc genera in modum hunc diſcernenda ſunt. Deprecatio δέησις, eſt oratio, qua deprecamur mala à nobis & ab alijs. Adoratio eſt oratio, qua petimus ſalutaria nobisipſis. Interceſſio eſt oratio, qua petimus ſalutaria alijs. Gratiarum actio eſt oratio, qua & agnoſcimus beneficia Dei, & pro illis gratias agimus, pollicemurq́ꝫ gratitudinem, cum perpetua

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

petua glorię Dei prædicatione. Ad hęc quatuor genera omnes omnium Prophetarum ac piorum preces referendæ ſunt, quarum omnium compendium eſt Dominica oratio.

De tertio.

Circumſtantias Chriſtianæ orationis externas (nam de internis in primo partitionis membro dictum eſt) quinq; hoc loco conſiderandas proponam. Prima ſit de tempore. 2. de loco. 3. de ordine orationis. 4. de geſtu corporis. 5. de mora.

De tempore ſciendum eſt, quod Paulus ſcribit 1. ad Theſſal: 5. Indeſinenter orate. Et Dominus Luc: 18. Oportet ſemper orare, & non deficere. Item Eccle: 28. Ne impediaris ſemper orare. Eſt enim oratio cultus, quem Deus uult eſſe perpetuum. Verum diſciplinæ gratia hæc tempora à pijs potiſſimum obſeruari ſolent. Matutinum cum ſurgis. Deinde ante cibum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſumendum et poſt cibum ſumptum. 3. cum cubitũ eundũ eſt. 4. medio quoq; tempore, quoties aut lęta aut triſtia offeruntur. Nec pugnant hæc cum mandato Dei, iubentis ſemper orare, & non deficere. Omnia .n. pia Chriſtianorum uota & ſuſpiria orationes ſunt, tametſi non ſemper in uerba erũpant.

De loco præterea ſciendum eſt, quod nullo non loco ſit orãdum. Si .n. ſemper orandum eſt, aptus utiq; omnis locus erit orationi, ſiue ſis domi, ſiue foris, ſiue mari, ſiue terræ. Breuiter, ut ubiq; Deus eſt colẽdus, ita et inuocandus ubiq; exiſtit. At diſciplinæ gratia templum deſtinatum eſt communibus & ſolennibus precibus, ubi Eccleſia congregata cõmunes neceſſitates proponit, idq; multorum exemplo. Quid ergo eſt quod dicit Dominus Matt: 6. Tu autẽ cum oraueris, intra in conclaue tuũ, & clauſo oſtio adora Patrẽ tuũ, qui eſt in occulto: Hic ex ſigno affectũ orantis exprimit. Dominus enim

hoc

hoc loco taxat uicioſum affectum hypocritarum, nimirum inanem gloriam, quam quærebant ſuis orationibus, dum in publicum egreſſi orarent. Deinde ſententiam uerborum Domini hoc pacto colligito: Qui intrãt in conclaue ſuum clauſo poſt ſe oſtio ſuo, non facit ibi quicq̃, ut uideatur quod facit. Qui non facit ut uideatur, nequaquam facit inanis gloriæ & hypocriticæ oſtenſionis gratia. Ergo Metalepſi Ebraica per ingreſſum in conclaue ſignifcat Dominus, ab omni oratione hypocriſin, oſtentationem & inanem gloriam excludendam eſſe.

Tertia circumſtantia orationis externa eſt, de ordine in oratione ſeruando. Hic ordo conſiſtit in tribus: Compellatione, Propoſitione & Confirmatione. Compellatio excitat aninimum ad orandum. Hæc enim recitat mandata Dei & promiſſiones, quibus accenditur animus ad ardentius orandum. Propoſitio res enumerat pe-

tendas.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tendas. Quamuis autem propoſitio in nulla oratione abeſſe poteſt, tamen propoſitionis ordo hic inter circumſtantias externas eſt numerandus. Confirmatio promiſſionem gratitudinis et emendationis ut plurimum continet. Huius ordinis exempla à Philippo in locis Theologicis præſcriptæ formulæ precandi ſuppeditant.

Quarta circumſtantia orationis externa, eſt geſtus corporis, qui etſi nullis regulis aſtringitur, tamen honeſtum eſſe conuenit. Optimus orantis geſtus, omninoq; neceſſarius, eſt genua cordis flectere, quemadmodum Manaſſes fecit. Verum hic de corporis geſtu agitur, qui uarius commemoratur in Scriptura. Moſes manus in cœlum leuat, & Paulus monet, puras manus eſſe leuandas. Qui ſane geſtus liberorum eſt, qui parentibus manus porrigunt, cum aliquid impetrare uolunt, tanq; certi, quod ſtatim accepturi ſint petita. Quidem in genua procumbunt,

cumbunt, quo geſtu humilis ſubiectio ſignificatur. Publicanus tundebat pectus, id quod fidei & ardori precantium ſeruit. Paulus uirum non uelato capite, mulierem uelato uultu orare iubet. Hi corporis geſtus tametſi liberi ſunt, ut externæ circumſtantiæ, tamen non ſunt contemnendi, ſed adhibendi pro ratione temporis & loci. Seruiunt enim rite formandis & excitandis affectibus.

Quinta & poſtrema circumſtantia, eſt de mora. Iudith obiurgat ciues ſuos, quod dies quinq; præfiniuerant Deo, intra quos opem ab ipſo expectarent, dicens: Qui eſtis uos, qui tentatis Deum? Poſuiſtis tempus miſerationis Dei. Abac: 2. Si moram fecerit Dominus, expecta eum, nam ueniens ueniet, & non tardabit.

De quarto.

Iam aliquot obiectiones, quibus uel orandi ſtudium prorſus extinguitur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tur,uel negligentes alioqui facere ſo-leant carnales homines,refutãdæ ſunt. Quidam,quia oratio eſt cordis potius quam oris, ut in Moſe cernimus, & Chriſtus confirmat Iohannis 4.ubi di-cit,Deum ſpiritu & ueritate adoran-dum eſſe,iudicant orationem Chriſtia-norum fieri debere ſine uerborum ex-preſſione. Sed breuiter illis hoc ſit re-ſponſum,ꝗ affectus cordis uerbis ex-citatur orantis. Et Chriſtus diſerte di-cit Luc:11. Quando oraturi eſtis,DI-CITE: Pater noſter. Præterea innu-mera Sanctorum exempla,uoce oran-tium nobis Scriptura commendat.

Sunt rurſus Epicurei, qui ideo Deum inuocandum negant, quia ipſe nos amat, & ſcit, quibus indigemus, etiam ſine noſtra oratione. Verum pios ſcire oportet, præferendum eſſe mandatum Dei omnibus cogitationi-bus,cum eo pugnantibus.Quanquam autem Deus nos amat, & ſcit optime quibus indigeamus,tamen orare præ-

cipit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

cipit, ut intelligamus, unde auxilia quærenda ſint in quauis afflictione, ut admoneamur noſtræ inopiæ & mendicitatis,ut ſtatuamus eum præſentem inſpectatorem eſſe omnium actionum noſtrarum,utq; ſciamus, quod quemadmodum pater filijs, ita ipſe orantibus uelit conferre, quæ petunt iuxta ipſius uoluntatem. Nec uult hunc ordinem ſuæ prouidentiæ à nobis contemni. Ipſius enim prouidentia eſt, omnibus afflictis,ſe in uera fide inuocantibus,opem ferre.

Sunt quoq; imbecilles,qui ſe indigniores putant,q̃ ut orare auſint, & maiores peccatores ſe agnoſcunt, q̃ ut impetrent quod petunt. At mandatum Dei indignitati, & promiſſiones uniuerſales peccatorum ſenſui opponere oportet. Scriptum eſt enim: Inuoca me in die tribulationis. Item Quicquid petieritis Patrẽ in nomine meo, dabit uobis. Item: Omnis qui inuocauerit nomen Domini,ſaluus erit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Sunt præterea, qui tametſi orare audeant, tamen quia non ſtatim impetrant quod uolunt, deſpondent animum, & ſegniores ad orandum fiunt, Interim ignorant, Deum patris affectum erga nos gerere, qui petita interdum non ideo negat, quia noſtras preces contemnit, ſed quia quæ petimus, nobis minime ſalutaria ſunt. Nam ut Medicus peritus cum ęgroto, ita Deus cum homine ſe inuocante agit, id quod perpulchre Hieronymus oſtendit his uerbis: Et quomodo (inquit) ſi ægrotus & æſtuans febribus aquam frigidam poſtulet, & dicat ad Medicum: Vim patior, crucior, uror, examinor, uſquequo Medice clamabo, & non exaudies? & ſapientiſſimus Medicus reſpondeat ei: Scio quo tempore dare debeam quod poſtulas, & non miſerebor modo, quia miſericordia crudelitas eſt, & uoluntas tua contra te petit. Ita & Deus clementiæ ſuę ſciens pondera atque menſuras, interdum non exaudit claman-

clamantem, ut eum probet, prouocet eum ad rogandum, & quaſi igne excoctum iuſtiorem & puriorem faciat. Hæc Ieronymus. Auguſtinus quoq; ait: Sæpè non exaudit ad uoluntatem ut exaudiat ad ſalutem. Idem: Si non dat adhoram, exercet quærentem, & non contemnit petentem.

Duplex præterea eſt Deo modus exaudiendi. Nunc enim apertum auxilium præbet, nunc uirtute Spiritus ſancti aſſiſtit, ne malis uicti deficiamus. Viris in Babylonica fornace, & Danieli obiecto leonibus, apertum auxilium præbuit, Stephano & Laurentio uirtute Spiritus ſui aſtitit, ne crucis acerbitate uicti deficerēt. Vtriusq; modi exempla multa recitat Epiſtola ad Ebræos II.

Quidam præterito Deo, qui ſolus iuxta Scripturam eſt inuocandus, ex eo ſtabilire conantur inuocationem Sanctorum, quia putantur pro nobis in cœlo orare, & nos hic in terris pro

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

nobis inuicem orare debemus. Sed infimo fundamento nituntur. Primum enim ex dubijs non ſunt dogmata extruenda. Deinde, ſi conſtaret, Sanctos in cœlo pro nobis orare, tamen inde non ſequeretur, nos debere eos inuocare. Solus enim ſcrutator cordium eſt inuocandus. Quia uera oratio ex intimo cordis proficiſcitur, ut quæ potius eſt cordis affectus quam ſtrepitus oris. Quod autem alij pro alijs hic in terris orant & intercedunt, habent mandatum, promiſsionem, & probata piorum exempla, quibus omnibus deſtituitur mortuorum inuocatio. Deinde interceſſio ſeu oratio pro fratribus uiuentibus nititur ſolido fundamento, nempe Chriſto Ieſu, cuius merito preces noſtræ exaudiuntur pro fratribus. Deinde etiam hæc oratio pro fratribus mutuæ dilectionis certiſsimum argumentum eſt.

De quinto.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Quinto loco promiſi me metho=
dum enarrandi Dominicam oratio=
nem, unà cũ ſuccincta eiusdem oratio=
nis declaratione, traditurum, id quod
breuiſſimè nunc expediam. In primis
itaqꝫ hæ tres regulæ diligenter obſer=
uandæ ſunt. Prima, cuiuſqꝫ precationis
propoſitio reſoluenda eſt in ſuas par=
tes, quæ methodo Didaſcalica ſimplici
ſunt declarandæ, declaratę coniungen=
tur, et oratione exponendum, quid ua=
leant coniunctæ. Secunda, Quoties
unũ petimus, ſimul omnia precamur,
& quæ ad illud unum conſequendum
requiruntur, & quæ cum illo quod pe=
timus coniuncta ſunt. Expetito enim
fine ſimul omnia expetuntur ordina=
ta, ad finem. Et cum aliqua natura
coniuncta ſunt, & unum eorum di=
citur, cætera tametſi non exprimun=
tur, intelliguntur tamen: Tertia, In
ſingulis petitionibus Dominicæ pre=
cationis aliquid precamur, & aliquid
deprecamur, unum quidem expreſſè,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

& alterum implicite, Quæ eodem modo iuxta ſuperiores regulas tractari poſſunt. His ita conſtitutis breuiſsimè Dominicæ orationis explanationem ſubijciam, ut regularum uſum aliquo modo oſtendam.

COMPELLATIO.

Pater noſter, qui es in cœlis.

Hæc compellatio ſeu exordium non eſt temere prætereundum. Magnam .n. doctrinam & conſolationem continet. Quanquam autem piè & rectè dicitur, duo continere hanc compellationem, nimirum uoluntatem et facultatem, quæ in omni actione requiruntur (Ex eo enim quod Pater eſt, paterno affectu præditus libenter opem ferre uult filijs ſe implorantibus, Et quoniam cœleſtis eſt Dominus, poteſt utiq; præſtare quæ uult, ut qui omnibus inferioribus poteſtatibus mundi & inferorũ potentiſſime dominatur) tamen

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tamen utile eſt, accuratius & diſtinctius proponere, quarum rerum orantem admoneat hoc exordiolum.

Primum itaq; docet hoc exordium, quis ſit inuocandus, nempe DEVS, quem Patris nomine iubemur compellare. Non .n. alium inuocare licet, quam eum, quem Dominus inuocandum præcipit. Obſeruandum autem, quod PATER hoc loco non unius perſonæ, ſed eſſentiæ nomen ſit. Omnis .n. inuocatio quæ fit ad Deum, intelligitur complecti Patrem, Filium & Spiritum ſanctum. Deinde Filius duplici modo eſt inuocandus, primum cum Patre & Spiritu ſancto, ut Deus, dator omnium bonorum, deinde ut mediator miſſus & intercedens.

Secundo docet hoc exordium, quod uelit Deus libenter & ex animo exaudire inuocantes. Eſt enim Pater. Patris enim uocabulum uim promiſſionis continet & affectum Dei erga inuocantes.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Tertio, quod poſſit præſtare petita. Eſt enim cœleſtis Dominus, ut qui poſſit omnia in cœlo & in terra. Nam potentiæ & maieſtatis titulus eſt: Qui es in cœlis.

Quarto ſubindicat hæc compellatio, quinam debeant & poſſint uerè orare, nempe filij Dei. Nam ſoli filij Dei Patrem compellare poſſunt.

Quinto, quod fides requiratur. Per hanc.n.filij Dei conſtituimur. Dederat enim poteſtatem filios Dei fieri, quotquot credunt in nomen eius.

Sexto, per quem orandum ſit inſinuatur, nimirum per Filium Dei unigenitũ. Si .n filij Dei ſumus, per illum quoq; & in ipſius nomine orare eſt neceſſe. Hinc illud: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis.

Septimo & ultimo colligitur ex his omnibus diſcrimen inter Chriſtianorum, Turcarum, Iudæorum, & aliarum prophanarum gentium orationes. Nam Chriſtianorum preces ex fide

de per Chriſtum fiunt, aliorum autem minime. Atq; hæc ex connexis et conjunctis collecta eſſe manifeſtum eſt.

PRIMA PRECATIO.

Sanctificetur nomen tuum.

Cum nomen Dei ſit noticia, fama ac gloria Dei, & ſanctificare ſit non ſolum celebrare Deum, uerum etiam omnem nominis Dei prophanationem cauere, dicemus nomen Dei tum demum ſanctificari, cum Dei noticia, fama ac gloria ab hominibus celebretur, caueaturquè, ne uel noticia Dei obſcuretur, uel fama ſileat, uel gloria ceſſet. Cæterum, quia Deus celebrari non uult niſi à credentibus, & fides non poteſt haberi ſine uerbo Dei, ſine publico miniſterio, Sequitur nos hac prima precatione precari, primum miniſterij uerbi conſeruationem, deinde noticiam Dei & uirtutem Dei, tertio fidem, quarto

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

prædicationem nominis & famæ Dei, quæ prædicatio ſuperiorum finis eſt, quinto ut auertat Deus, quicquid ſuperioribus ullo modo aduerſatur.

SECVNDA PRECATIO.

Adueniat regnum tuum.

Hic primum definiendum eſt regnum Dei, Deinde conſiderandæ partes, tum præſidia & adiuncta exponenda, quæ omnia hic precamur, & ſimul deprecamur, quæ cum his pugnant. Verum de his omnibus dictum eſt ſupra capite 15. primæ Claſſis.

TERTIA PETITIO.

Fiat uoluntas tua, ſicut in cœlo & in terra.

Quia uoluntas Dei tum fit, cum ei obtemperamus, & facimus quod præcipit (iuxta illud Deut: 12. Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino) Primum hic petimus uerum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

intellectum uoluntatis Dei, Deinde alacrem uoluntatem obtemperandi, Tertio uires præſtandi, Quarto ut nos in Chriſto ſimus tanquam ſurculus in uite. Quinto, ut ipſe nos ſuo Spiritu regat, Sexto ut ſinguli Deo in ſua uocatione ſeruiant, in iuſticia & ſanctitate, omnibus diebus uitæ ſuæ. Deprecamur autem quæ cum his pugnant.

QVARTA PRECATIO.

Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.

Panis nomine non tantum intelligitur cibus et potus uerumetiam quicquid ad ſuſtentationē noſtri in hac uita pertinet. Sed quia hæc haberi non poſſunt, ſine dilig̃eti labore, adminiſtratione ciuili, legibus, diſciplina, pace, bona uoluntate, terræ fœcunditate, agricultura, omnia hæc ſimul precamur, & deprecamur quæ contraria ſunt.

QVINTA PETITIO.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

Per debita peccata intelligit potiſſimum quotidianos lapſus fidelium. Septies.n.in die cadit iuſtus. De remiſſione peccati uide ſupra in Symbolo.

Porro appendix quomodo intelligenda ſit, quæ additur, docet parabola de debitore decem millia talentorum, Matth: 18. Simile eſt regnum cœlorum homini regi. Quemadmodum enim hic rex ſupplici ſeruo condonauit totum debitum, gratis ex mera liberalitate, Ita Deus Pater confugientibus in uera pœnitentia ad Chriſtum, condonat gratis omnia debita, hoc eſt, peccata. Verum ſicut rex ille ſeruum illum ingratum & durũ aduerſus conſeruos reuocat ad pœnã, et quod antea ſupplicanti condonauit, iam ã contumaci ac duro in conſeruos repetit, ita Deus Pater poſtquam recepit gemen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tes in gratiam, uult nos imitari ſuum exemplum benignitate erga proximum. Non igitur iſta appendix cauſam remiſſionis continet, ſed effectum ſeu conſequens neceſſarium. Quare hæc appendix admoneat nos noſtri officij erga fratres, ut ipſis in nos peccantibus condonemus, idq; exemplo Patris cœleſtis. Quod ſi fecerimus, certum ſignum remiſſi noſtri peccati à Deo habebimus.

SEXTA PETITIO.

Et ne nos inducas in tentationem.

Quoniam tentatio perficitur (teſte Gregorio) tribus: Suggeſtione, delectatione & conſenſu, precamur hac precatione, ne Deus ſinat nos malis ſuggeſtionibus impeti, peruerſa delectatione obrui, & conſenſu in laqueos tentatoris incidere. Tametſi autem diabolus proprie Tentator dicitur, ut qui fallendi & decipiẽdi gratia in perniciem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

niciem tentari tentat, tamen Deus tentare dicitur probationis gratia in bonum tentari. Sicuti de Abraham dicitur Gen: 22. de qua re ſupra in ὑπομνήσει.

SEPTIMA PETITIO.

Sed libera nos à malo

Hæc generalis petitio eſt, qua deprecamur omnia nobis ullo pacto nocentia. In malo enim, ut in genere, continetur quicquid ſaluti noſtræ aduerſatur, ut ærumnæ huius uitæ, peccata, tyrannis diaboli, perſecutiones. Breuiter, quicquid uel Eccleſiæ ſeu regno Chriſti ſpirituali, uel politico ſtatui, uel œconomijs impedimento & damno eſt

Amen.

Particula Amen, ut uotum & admonitio ſeu confirmatio eſt. Votum quidem, quo optamus, ut uere exaudiamur, & uere fiant quæ petimus. Admonitio uero, ut uere ſtatuamus, nos exauditos propter Chriſtum mediatorem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

torem. Vberiorem explanationem petant ſtudioſi aliunde. Hic tantum uolui inuentionem iuxta regulas præſcriptas aliquo modo oſtendere.

Porro, ſi quis tractationis ordinem requirit, hic ſane ordo minime incommodus eſſe uidetur, ſi de ſingulis precationibus quatuor proponantur. Primum res expreſſa uerbis nominatim. 2. Enumeratio eorum, quæ ad rem expreſſam uerbis neceſſario requiruntur & ordinantur. 3. quæ cum re coniuncta ſunt uerbis expreſſa. 4. Pugnantia.

CAPVT V.

DOCTRINA Eccleſiæ.

HOC fixum mente tenendum eſt, quod doctrina Eccleſiæ Chriſti alia non ſit, quam quæ in lege, Prophetis, euangelicis hiſtorijs & Epiſtolis Apoſtolicis traditur. Ad legem enim & teſtimonium mittit Eſaias. Chriſtus

dicit:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

dicit: Oues meæ uocem meam audiunt. item: Habent Moſen & Prophetas, illos audiant. Verum quia multa ſunt in Scriptura, non omnibus obuia, accedunt piorum interpretationes, quę tanq̃ lucem obſcurioribus locis adferunt. At ne nos ſinamus ā fonte aquæ uitæ abduci ad ciſternas & puteos contritos, qui continere aquam non ualent, tenendum eſt diſcrimen inter dicta interpretum. Non enim quiduis à quolibet uel ſanctiſſimo patre dictū, eiusdem ponderis & autoritatis in Eccleſia Chriſti eſſe debet. Sunt itaq; dicta Patrum in triplici diſcrimine. Quędam enim demonſtrata ſunt, quædam probabilia, ſed præter Scripturam, & quædam enunciata contra Scripturam & analogiam fidei.

Demonſtrata uoco, quæ ex apertis Scripturæ teſtimonijs, & immotis axiomatibus euidenti cōſequentia collecta ſunt. Cuius generis ſunt Symbolum Apoſtolicum, Nicenum, Athana-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſij, Chryſoſtomi, Gregorij, Ambroſij &c. Nam hæc immota conſequentia ex uerbo Dei collecta ſunt. De his tenenda eſt regula, quod pondus & autoritatem non habeant ab hominibus,ſed ab ipſo uerbo Dei, unde fluxiſſe demonſtrantur. Quare non minoris apud nos autoritatis eſſe debet hoc genus doctorum Patrum, quam ipſiſsima uox Dei de cœlo ad nos allata.

Proximum genus dictorum eſt eorum,quæ etſi appoſite & ſapienter dicta ſunt,attamen demonſtratione ex uerbo Dei carent.Huius generis dicta tantiſper magnifacere oportet, propter reuerentiam ſanctorum patrum, donec trahantur in malam conſequentiam ab hoſtibus ſanæ doctrinæ. Sancti Patres ſæpe Satisfactionis ac Meriti mentionem faciunt,nō ſtricte uocum proprijs ſignificationibus inhærentes, ſed eas abuſiue propter aliquam alluſionem transferentes ad ſuum propoſitum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſitum. Quare ſi quis contra mentem Patrum huiusmodi dictis abuti uelit aduerſus doctrinæ ſinceritatem, nos non debemus ſinere Patrũ dicta præferri apertæ Scripturæ.

Poſtremum genus eſt eorum, quæ enunciata ſunt contra Scripturam & Analogiam fidei, ex incogitantia quadam, Vnde facile homines labuntur in errores. Sed hic regula Ambroſij ſequenda eſt, qui libro primo Officiorum ſic inquit: Nos noua omnia, quæ Chriſtus non docuit, iure damnamus, quia fidelibus uia CHRISTVS eſt. Si igitur Chriſtus non docuit quę docemus, et nos id deteſtabile iudicemus. Hanc regulam confirmat præceptum Domini dicentis: Cauete ã fermento Phariſæorum, hoc eſt, ã corruptione doctrinę. Item: Cauete ã falſis Prophetis. Et Paulus inquit: Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema ſit.

Præterea & hoc in Eccleſię doctrina cauendum, ne inutilibus quæſtioni-

bus

bus inuoluamur quemadmodũ á ſententionarijs factum eſſe uidemus, qui innumeras inutiles quæſtiones proponunt,probant,improbant , ac tanquam pilam inter ſe faciunt. Vnde fit, ut neceſſaria eccleſiæ doctrina neglecta iaceat, & moles commentariorum & inutilium quæſtionum Eccleſiæ Chriſti obtrudatur.Quare nos qui Chriſti diſcipuli eſſe uolumus & gloriamur, ſequamur uerbum Dei tanquam lucernam ueram,quæ ſola á tenebris ignorantiæ ad lucem ueræ noticiæ Dei nos adducere poteſt. Et alienis periculis admoniti ſimus, ne omiſſo uiuo fonte quæramus ciſternas, ac ita paulatim in errores priſtinos recidamus.

Præterea & hoc admonendum duxi, quod in tractatione & illuſtratione ſcripturæ uti liceat triplici probandi genere. Nunc enim Scripturæ apertis axiomatis, nunc ratiocinatione, eaq; directa & indirecta, nunc ex-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

emplis approbatis. Hoc triplici genere uſus eſt ipſe Dominus non raro, Paulus frequentiſſime, ac alij Apoſtoli, quibus probandi rationibus nos pronunciata Patrum adijcere poſſumus, ſed hac ratione, ſi habeamus præeuntem lucernam Dei.

Iam multa addi poſſent de autoritate, dignitate, neceſſitate ac utilitate doctrinæ Eccleſiæ, ſed iſtis tanquam apertis omiſſis, nonnulla de certitudine adijciam, ut contra furores Mahometicos ac Atheiſmum prophanorum hominum, Epicuriſmum, Romaniſmum, atq; adeo aduerſus omnem aſtutiam ac uerſutiam diabolorum & hominum, quibus ad fallendum utuntur, mentes noſtras muniamus, ac certi de doctrina Eccleſiæ eam auidius diſcamus, moreſq; noſtros iuxta normam ipſius formemus.

Gloriantur Philoſophi de ſuæ doctrinæ certitudine, iactant ſua κριτήρια, demonſtrationes proferunt, Vniuer-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſalem experientiam prædicant, ordinis intellectum (per quem ignota rimantur, adhibita amuſſi philoſophica, ut uocant) extollunt. Fateor certe, iſtas certitudinis cauſas non eſſe contemnendas, imo tanquam dona Dei ſuſcipiendas, attamen ſi cum certitudine rei Theologicæ iſta philoſophica conferantur, apparebit, multis nominibus doctrinæ Eccleſiæ certitudinem demonſtrationibus philoſophicis pręponendam eſſe. Sed primum de doctrinæ Eccleſiæ certitudine dicam. Deinde nonnihil de collatione doctrinæ Eccleſiæ & Philoſophicæ adijciam.

Certitudo itaqꝫ doctrinæ Eccleſiæ ſolo Teſtimonio nititur, quod eſt duplex, Externũ & Internum, de utroqꝫ ordine dicendum eſt. EXTERnum Teſtimonium uoco, quod in ſenſus incurrit, quod uerbum cœleſte confirmat tanq̃ firmiſſimum ſigillum. Verum hoc habet ſex partes. Nimirum

patefactionem diuinam miraculorum uarietatem, prophetiarum firmitudinem, conſenſum ueræ Eccleſiæ perpetuum, tanti temporis durationem, ac cruentam plurimorum Martyrum confeſſionem. Verum hæc paulo apertius declaranda ac diſtinguenda ſunt.

Prima igitur pars externi teſtimonij eſt patefacta diuina, per quam ipſe Deus de ſua arcana ſede procedens, ſe olim ſanctis Patribus patefecit, & ſuum uerbum eis tradidit ac commendauit. Quanquam autem Dominus ſæpe apparuiſſe legitur, tamen paucas eius apparitiones recitabo, in quibus ſummam doctrinæ Eccleſiæ proponit, inculcat, repetit & illuſtrat. Primum itaque apparuit Adamo poſt lapſum, Gene. 3. & doctrinam legis & Euangelij primus ſua uoce tradidit, pœnas inflixit ob peccatũ. Ab hac doctrina uero Eccleſia Dei nunquam defecit, ſed perpetuo eandem amauit, retinuit & propagauit. Deinde apparuit

Noë,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Noë,ac facto confirmauit doctrinam legis & Euangelij,dum impœnitentes quidem diluuio perdidit, Noë uero cum ſua familia ex gratia promiſſionis clementer liberauit. Poſt diluuium ut doctrinam fere hominum malicia collapſam erigeret, apparuit Abrahamo decies, Eius filio Iſaac bis, nepoti Iacob ſexies,in quibus apparitionibus eadem doctrina eſt propoſita,& promiſſionis uerbum clarius illuſtratum eſt. Iuſtificationis quoq; doctrina in Abrahamo certiſſimo typo expreſſa eſt apertius.Poſt hæc in Aegypto Moſi apparuit, eandemq; doctrinam repetijt & confirmauit, facto declaraturus, quid inter cœtum,uerbum ſuum amplectentem,& reliquum mundum intereſſet. Præterea multis Prophetis idem uerbum in uiſionibus & ſomnijs apparẽs commendauit. In nouo quoq; Teſtamento idem Deus ſuum uerbum ſonuit de cœlo,etproprio ore nobis Chriſtum doctorem commendauit,dicens:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacuit, HVNC audite. Ac ſi dicat: Olim promiſi, Semen mulieris deſtructurum caput ſerpentis, & reparatorem generis humani ſublata legis maledictione. Ecce hic adeſt, eum audite, in eum credite, quibus uita et ſalus cordi eſt, In hoc enim mihi complacui, & reconciliatus ſum mundo per ipſum. Hę omnes apparitiones cum multis alijs, una cum Angelorum concionibus et reuelationibus, noſtrę infirmitati ſeruire debent, ac confirmabunt noſtros animos, ne credamus impoſturis diaboli, qui cum omnibus Sophiſtis & Mahometiſtis, prophaniſq; gentibus in hoc totus incumbit, ut nos ab iſto uerbo, tot apparitionibus Dei nobis mandato, abſtrahat, quemadmodum noſtros parentes a uerbo uitæ, quod acceperant, abſtraxit.

Secunda pars externi teſtimonij eſt uarietas miraculorum, que miracu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

la ſunt quædam extra ordinaria ope=
ra Dei, quibus tanquam ſigillis firmiſ=
ſimis uerbum ſuum, hoc eſt, legem &
Euangelium quatuor millibus anno=
rum confirmauit, qualia ſunt plurima,
cum in ueteri, tum in nouo Teſtamen=
to. Veteris Teſtamenti miracula in
hæc tempora commode diſtingui poſ=
ſunt: Vt primo loco conſiderentur, quę
ante diluuium contigerunt, ſecundo,
quæ in diluuio, tertio, quæ poſt dilu=
uium, quarto, quę in Aegypto, quinto,
quæ in excitu ab Aegypto, ſexto, quæ
in monte Synai, dum lex promulgeba
tur, ſeptimo, quæ quadraginta annos
in deſerto, octauo, quæ ſub Ioſua, no=
no, quæ ſub Iudicibus, decimo, quę ſub
Regibus, undecimo, quæ ſub captiui=
tate populi in Chaldæa, duodecimo,
quę reliquo tempore uſq; ad Chriſtum
ſub uarijs Ducibus. Sed ex his pauca
exempli gratia referamus.

Ante diluuium itaq; duo inſignia
occurrunt. Primum in oblatione Abel

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

& Cain,ubi Dominus aperto teſtimonio confirmauit legem & Euangelium,non reſpexit ad Cain,ſed ad Abel. Ille enim hypocrita fuit lege damnatus, Hic pius propter fidem in promiſſum Semen. Vnde primum reſpexit ad Abel,deinde ad munus ſeu ſacrificium eius, quod propter offerentis fidem placuit. Secundum in Enoch, quem Dominus è conſortio hominum ſuſtulit in cœlum,unde doctrinam Euangelij confirmat de uictoria ſuper regno Sathanæ.

In diluuio duo quoq; ſunt præcipua. Vnum miraculoſa pœna ob peccatum iuxta legis doctrinam. Altera admiranda liberatio credentium iuxta promiſſionis uerbum. Ita Cataclyſmus mundi, obſignatio eſt utriuſq; doctrinæ Eccleſiæ, nimirum legis & Euangelij.

Poſt diluuium primum occurrit confuſio linguarum in ędificatione turris Babylonis. Hac minæ in contuma-

ces

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ces confirmantur. Deinde partus aniculę Saræ ſterilis per Angelum annunciatus. Pugna Iacob cum Angelo. Scala extenſa in cœlum uiſa ab eodem, promiſſionis gratia certitudini ſeruiunt.

In Aegypto ardet rubus, ſed incolumis manet. Virga in colubrum uertitur. Vrgente Moſe mandatum Domini de exitu populi, decem mirabilia ſigna eduntur, quæ his uerſibus complecti ſoleo:

Sanguis, Rana, Cinips, cum Muſca, Peſtis & Vlcus,
Grando, Locuſt. Tenebræ, Natorum mors inimica.

Hæc omnia clare teſtantur, Deum iuxta legis minas punire contumaces, & rurſus iuxta gratiæ promiſſionem ſuos tueri.

In exitu ab Aegypto, ut miraculoſa maris exiccatio, per quam liberantur Ebræi, promiſſæ gratiæ teſtimonium eſt, ita ſubmerſio Pharaonis cum ſuo exercitu, legis diuinæ eſt ſigillum. Deinde eodem pertinet miraculum co-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

lumnæ Nubis per diem, & columnæ Ignis per noctem, qua ſuum populum Dominus in itinere direxit.

In monte Synai multis miraculis doctrina legis confirmatur, ac lapideis tabulis inſcribitur, ibi fulgura, tonitrua, miraculoſum ieiunium Moſis, colloquium Dei cum Moſe, teſtãtur, legis doctrinam uere a Deo profectam eſſe.

Tempore quadraginta annorum, quib. populus in deſerto permãſit, plurima ſunt miracula edita, quibus utraque doctrinę pars confirmata eſt. Legis doctrina confirmatur miraculoſa pœna Choræ, Dathan & Abyron, cum eorũ ſocijs, quos terra aperto ore abſorpſit. Deinde thurificantes contra legẽ ignis de cœlo abſumpſit, Inobediẽtes ſerpentibus percutiuntur &c. Euangelium quoque ex altera parte confirmant miraculoſa beneficia Dei. Aqua de petra nat, & comitatur populum quocunque proficiſcitur. Man de cœlo datur, unde tot milia hominum aluntur quadra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ginta annis. Aſpectus ænei ſerpentis erecti ex mandato Domini, quo ſanantur percuſſi a dipſadibus. Veſtimenta ac calcei tot hominum tanto tempore non teruntur.

Sub Ioſua duce primum occurrit tranſitus per medium Iordanis, ſtante aqua ab una parte inſtar muri, & defluente ab altera. Ciuitatis Hiericho ſepteno circuitu, et uoce turbarum iuxta uocem Domini euerſio. Prolongatus dies pugnantibus Ebræis contra Gabaon. Lapides de cœlo demiſſi, quibus occiſi ſunt hoſtes populi Dei. His omnibus confirmari utrunqꝫ doctrinæ caput nemo non uidet.

Sub Ducibus etſi plurima contigerunt miracula, duo tamen præ aliȷs ſunt inſignia. Vellus Gideonis, & fortitudo Samſonis, utrumqꝫ ueritatis diuinæ ſigillum eſt.

Temporibus Regum Elias & Eliſeus miraculis plurimis claruerũt, quibus utramqꝫ doctrinæ partem Domi-

nus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

nus mirabiliter confirmauit. Helias excitat mortuum. Hoſtiam perfuſam aqua impetrato miraculoſe igne de cœlo accendit, in teſtimonium doctrinæ ſuæ. Ad preces eiuſdem tribus annis non pluit, quo petente pluuiam, nubes ſtatim denſantur, & pluuiam mittunt. Hic pallio Iordanem diuidit, ſiccus tranſit, & ignito curru in cœlum tollitur, Eliſeus ſanat aquas peſſimas et ſteriles, ditat mulierem oleo, ſuſcitat mortuum, ſanat Naaman Syrum à lepra. Sunt & alia miracula temporibus Regum edita, confirmantia Eccleſiæ doctrinam, quæ breuitatis cauſa omitto.

Sub captiuitate populi in Chaldæa, hæc ſunt præcipua: Miraculoſa liberatio trium uirorum, qui propter confeſſionem doctrinæ Eccleſiæ in ardentem fornacem coniecti ſunt. Ignis enim imperio creatoris ceſſit, & nõ læſit, quos Dominus illæſos in teſtimonium ſuæ doctrinæ uoluit. Miraculoſa

defenſio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

defenſio Danielis, coniecti in lacum, ut deuoraretur à leonibus, eo quod nollet abijcere doctrinam Eccleſiæ, et Idola prophana loco ueri Dei colere.

Miracula ſub Ducibus uſque ad Chriſtum poſt transmigrationem Babylonicam fuerunt non pauca. Sed præcipuum eſt, quod Deus populum adeo exiguum, tot perſecutionibus fractum, contra adeo potentes Reges & principes defenderit, ut firmum ſtaret uaticinium Iacob de expectatione gentium ſeu aduentu Meſſiæ.

Porro noui Teſtamenti miracula plurima ſunt, quorum præcipua capita commemorabo. Primum occurrit ſterilis aniculæ partus, Deinde Virginis uterque ab Angelo annunciatus, non ſine doctrinæ Eccleſiæ commendatione & confirmatione. Sequuntur Angelorum conciones, Magorum ſtella, facta Chriſti diuina, eaq; plurima, ut ſanationes ægrotorum, ſuſ-

citationes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

citationes mortuorum &c. Appariti-
ones in monte. Reſurrectio Chriſti.
Et multa alia, quæ referuntur in Eu-
angelica hiſtoria, quibus omnibus
accedit ueluti regia quædam obſigna-
tio, uiſibilis donatio Spiritus ſancti
quinquageſimo die poſt reſurrectio-
nem Domini.

Eodem pertinent miracula Apo-
ſtolorum, quibus doctrina confirma-
ta eſt in primitiua Eccleſia. Hunc eſſe
uerum miraculorum uſum ſequentia
teſtimonia confirmant. Exod: 13. Erit
quaſi ſignum in manu tua, & quaſi
monumentum in oculis tuis, ut lex
Domini ſemper ſit in ore tuo. Num:
14. Vſquequo non credent mihi in
cunctis ſignis quæ feci in medio eo-
rum? Iohan: 8. Si mihi non creditis,
credite operibus meis. 3. Regum 17.
Vidua excitato filio dixit: Nunc ſcio,
quod uir Dei es tu, & uerbum Domi-
ni in ore tuo uerum eſt. Atque hæc
de

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

de miraculis & de ſecunda parte externi teſtimonij.

Tertia pars externi teſtimonij, prophetarum obſeruatio & ueritas eſt. Cuius generis ſunt, prophetia Iacob de regno Iuda & aduentu Chriſti. Prophetia Balaam de Chriſto ſub imagine ſtellæ. Vaticinium Eſaiæ de Virginis partu. Danielis prædictio de quatuor Monarchijs, de hebdomatibus, de tempore aduentus Chriſti, de eius morte æternoq; regno. Hæ prædictiones omnes ſcopum habuerunt Chriſtum Dominum, qui legis maledictionem tolleret, ut æternam iuſticiam donaret credentibus, quemadmodum Eſaias & Daniel clare conſcionantur. Vnde apparet has prædictiones eidem doctrinæ Eccleſiæ teſtimonium præbere, quam Deus ab initio ſua uoce propoſuit, ac miraculis confirmauit. Sciamus igitur uaticinia prophetica eſſe quædam doctrinæ Eccleſiaſticæ ſignacula.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Quarta pars externi teſtimonij eſt conſenſus Moſis, Prophetarum, Chriſti, Apoſtolorum, ac catholicæ totius Eccleſiæ in doctrina, cultu & uita. Nam hi omnes legem & promiſſiones urgent, ac alij alijs clarius exponunt.

Quinta pars externi teſtimonij eſt ipſa duratio Eccleſiæ, ac doctrinæ legis & Euangelij. Nam ſi hæc ex hominibus fuiſſet, aut etiam ex diabolo, nequaquam tot annis perduraſſet aduerſus tot tyrannorum inſultus, tot hæreticorum ſectas, tot ſophiſtarum technas, quibus mundus ſe oppoſuerat Eccleſiæ & doctrinæ cœleſti. Atq; adeo uerum eſſe oſtenditur, quod Dominus promiſit: Portæ inferorum non præualebunt aduerſus eam. Huc quoque pertinet dictum Gamalielis Acto: 5. Si ex hominibus eſt opus hoc, diſſoluetur.

Sexta pars externi teſtimonij, eſt cruenta confeſſio tot Martyrum, inde uſq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

uſq; ab Abel ad Chriſtum Dominum, & ab ipſo in hunc uſque diem. Nam tanta & tam atrocia ſupplicia nequaquam ſubiiſſent pro incerta et erronea doctrina. Nec hoc teſtimonij genus infringit, quod multi Entuſiaſmo quodam inſtigati, non dubitarunt pro erroribus ſuis confirmandis mortem oppetere. Nam deſtituti fuerunt ſuperioribus teſtimonijs, quæ ſemper tanquam regula adhibenda ſunt, ut diſcernatur inter ueros Martyres & Entuſiaſmo concitatos â diabolo, ad oppugnandam ueritatem. Hactenus de externo teſtimonio, quo confirmatur doctrina Eccleſiæ.

INTERnum teſtimonium unicum eſt, nimirum arrabo ſeu pignus Spiritus ſancti, quo obſignatur uerbum in cordibus fidelium. De hoc interno teſtimonio concionatur Paulus 1. Corinth. 1. & 5. Ad Ephe. 1. &c. Hæc teſtimonia quæ ſunt cauſæ certi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tudinis in cœleſti doctrina, ſi conferuntur cum philoſophica certitudine, plurimum excellent. Omnia enim in Philoſophia lumini rationis & ſenſibus ſubijciuntur. Verum hic lumen Dei, imo ipſe Deus eſt, qui ſuam doctrinam proponit & confirmat. Philoſophia κριτηρίοις quibusdam mentis facultatibus nititur. Sed hic Spiritus ſanctus doctrinam confirmat atq; obſignat, Adeo, ut nihil certius pio cordi haberi poſſit, quam hæc ſpiritus obſignatio. Valeant igitur prophani homines, qui certitudinem rei Theologicæ in tertium locum poſt ſcientiam reijciunt, & fere cum εἰκασίᾳ coniungunt. Atq; hactenus de doctrina Eccleſiæ.

CAPVT VI.

SACRAMENTVM.

PRiuſquam ad tractationem Sacramentorum noui Teſtamenti deſcendam, pauca dicẽda ſunt de institu-

tione & ratione Sacramentorum, & cur uoce hac Sacramenti uſa ſit Ec=cleſia. Hæc enim nos deducent in ueram Sacramentorum noticiam, ut nulla nobis amplius relinquatur hæ=ſitandi occaſio. Vt itaque inſtitutio=nem intelligamus, obſeruandum eſt, quod Deus ſemper & anteq̃ homo lapſus eſt ab innocentiæ ſtatu, & poſt=quam ipſi uiſum eſt genus humanum peccato ſuaque culpa perditum repa=rare, conſueuerit ſuam uoluntatem homini patefacere duabus rebus, ni=mirum uerbo, & ſigno uerbo addito, ut ita hominum ſaluti conſuleret.

Signa autem duplicia ſunt ad=iecta uerbo. Nam alia confirmabant certitudinem uerbi, de quibus dictum eſt in præſentis Claſſis quinto capite. Alia fuerunt fauoris Dei obſignatio=nes & ſigilla, de quo genere hic nobis eſt ſermo.

Cum homo adhuc eſſet in ſtatu

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

innocentiæ,accepit uerbum,cui ſi obtemperaſſet,in æternum beatus uixiſſet. Verbo adiecit Deus duplex ſignum ſeu Sacramentum, alterum immortalitatis, quod ſignum ã fine dictum eſt. Alterum probationis,quod ſignum ſcientiæ boni & mali ab euentu eſt nominatum. Poſt lapſum propoſuit uerbum reconciliationis, quod Semen mulieris ſemel contriturum eſſet caput ſerpentis, hoc eſt, deſtructurum opera diaboli,adducta iuſticia ſempiterna. Huic uerbo adiecit ſignum,nempe ritum ſacrificandi,Quæ uiſibilis quædam concio erat de uenturo Meſſia. Deinde cum Noë locutus eſt Dominus,Promiſsioni ſignum fœderis addidit arcum cœleſtem. Abrahamo poſtea promiſsionem Seminis propoſuit uerbo,ſed ſignum adiecit Circumciſionem, quæ eſſet ueluti uiſibile promiſſionis uerbum, quod durauit uſque dum Chriſtus uenit iuxta promiſsionis uerbum. Moſi quoque

que data lege, & facta promiſsione, commendauit ſigna externa uaria, quibus populus admoneretur de promiſſionibus diuinis. Eodem prorſus modo Chriſtus, poſtquam de cœlo adueniſſet, confirmaſſetq; promiſſionis doctrinam, ſigna & teſtimonia ſuo uerbo, numero quidem pauciſsima, ſed ſignificatione maxima, ut Baptiſmum & Cœnam, adiecit, quæ eſſent ueluti aſpectabiles quędam noui fœderis per ſanguinem Chriſti ſanciti conciones. Hæc ſigna cum ueteris tum noui Teſtamenti, propterea, quod aliud continebant, quam foris apparebat, Orientalis Eccleſia μυστήρια, Occidentalis, hoc eſt, Latina, Sacramenta appellauit.

His ita de inſtitutione Sacramentorum dictis, ratio Sacramentorum plenius tradenda eſt. Hanc rationem ut inueſtigemus, certius proponenda ſunt nobis aliquot particularia Sacramenta, unde generalem definitionem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

extruemus. Proponemus itaque in medium Circumciſionem, cui noſter Baptiſmus ſucceſſit, deinde agnum Phaſe, cui Cœna Domini ſubſtituta eſt.

In Circumciſione itaque primum uox Domini inſtituentis & mandatum occurrit. Dicit enim Dominus: Cuſtodies pactum meum. Et opus commendatum externum, quod in oculos & ſenſus incurrit. Tertio promiſsionis uerbum additur: Ero Deus tuus, & ſeminis tui poſt te. Quarto, requirit ab Abraham fidem, in promiſsionem. Omnis enim promiſſio Dei fide accipienda eſt. Similiter agnus Phaſe primo mandatum Dei habuit. Secundo externa & uiſibilis erat commeſtio, certo ritu celebrata. Tertio additum erat promiſsionis uerbum, quod Deus in ſuam fidem reciperet iſtum populum, cuius promiſſionis ueluti uiſibilis concio quædam erat commeſtio agni. Quarto requi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

rebat Deus à populo, ut ſe ſuæ fidei committeret, expectaretq́; promiſſa bona. Hæc quatuor ſimiliter concurrunt in aſperſione ſanguinis, atq; adeo omnibus reliquis ſignis, â Deo inſtitutis, ut teſtentur de ipſius fauore erga homines, Quarum unum ſi ſuſtuleris, non erit plena Sacramenti ratio. Ex his iam extruemus generalem Sacramenti definitionem in hunc modum:

SACRAMENTVM eſt ſignum uiſibile, mandatum & inſtitutum â Deo, quo ut Deus ſuam teſtatur erga homines promiſſionem de reconciliatione humani generis, ita homines uiciſſim ſuã erga Deum fidem profitentur. Hæc plana, perſpicua & immota definitio Sacramenti eſt, adeo ut quicquid hanc definitionem non recipiat, rationem Sacramenti tueri nõ poſſit, modo cum Eccleſia ueteri de Sacramentis loqui placet.

Ex quo etiam conficitur, duo tantum eſſe noui Teſtamenti Sacra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

menta, nimirum Baptiſmum & Cœnam Domini. Ex his quoque planum eſſe iudico, quod prudentiſſimo conſilio ſancti Patres talibus ſignis Sacramenti nomen dederunt. Nam ut externam rem oculis cernebant, ita rem Sacramentis contentam & ſignificatam, oculis fidei contemplabantur. Vnde Sacramentum definierunt actionem externam habentem ſpiritualem contemplationem, & Latinis in genere Sacramentum eſt pignus promiſſionis. Sed quia hoc pignus alias fit uerbis tantum, ut Iuſiurandum, Aliud rebus uidelicet, cum ſigna quaſi pignora adduntur promiſſionibus. Hoc ſignificatu transferunt Sacramenti nomen ad ſigna ſacra noui Teſtamenti.

Verum, priuſquam accedemus ad explicationem Sacramentorum noui Teſtamenti, hic quoque obſeruatione dignum eſt, quod ſigna gratiæ ſeu Sacramenta diuinitus ordinata,

ſymbolica

ſymbolica ſunt, nam habent quan=
dam analogiam ad rem inuiſibilem,
quam continent & ſignificant, præter=
quam quod ſint ſigna gratiæ & exter=
na fiduciæ erga Deum & profeſſio=
nis teſtimonia. Quare Circumciſio
non eſt tanum ſignum gratiæ, ut ex=
terna nota, qua populus Dei diſcerne=
batur ab impio mundo, Sed erat etiam
ſymbolum ſeu ſignum per comparati=
onem, quam habet cum re ſignata, do=
cens Abraham & eius poſteros. Do=
cebat enim Circumciſio, humanam na
turam eſſe immundam, ideoq; mun=
dandam. Deinde quia erat in membro
genitali docebat de futuro Semine, qui
eſſet naturam humanam ſuo ſanguine
ab omni peccato & macula mundatu=
rus. Atque ita tria ſunt in ſignis ſpe=
ctanda. Primum, quod ſint ſigna gra=
tiæ. Deinde, quod ſint teſſeræ profeſ=
ſionis. Tertio, quod ſua analogia nos
doceant. Vnde Auguſtinus: Si Sacra=
menta earum rerum, quarum ſunt ſa=

 cramenta,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

cramenta,comparationem non haberent,Sacramenta non eſſent.

Poſtquam autem hæc in genere de Sacramentis dicta ſunt, accedamus ad explanationem Sacramentorum noui Teſtamenti, quæ ſunt: Baptiſmus & Cœna Domini, in quibus illa quatuor inſunt,quæ ſupra dixi ad Sacramentorum rationem pertinere, quæ ſimul complectar in definitione: Sacramentum noui Teſtamenti eſt ſignum uiſibile,diuinitus mandatum & inſtitutum,promiſſioni in Euangelio traditæ additum, ut ſit teſtimonium exhibitæ promiſsionis gratiæ, & applicatæ ijs, qui Sacramentis utuntur, fideq; promiſſionem gratiæ amplectuntur. Hæc definitio meminit mandati,ſigni externi, fauoris Dei,ac fidei intuentis in fauorem Dei ſeu promiſſionem gratiæ.

Poterit & hoc modo definiri:Sacramentum noui Teſtamenti eſt cere=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

monia & actio à Chriſto inſtituta, in
qua adhibito promiſſionis uerbo, ſub
uiſibili re inuiſibile donum & gratia
offertur, & obſignatur credentibus.
Hanc definitionem perſpicuam & pro
priam eſſe non dubito. Nam omnia
complectitur, quę ad Sacramentorum
noui Teſtamenti ſubſtantiam requiri
uidentur. Quæ ut apertius à ſtudioſis
conſpiciantur, breuiter ea retexam, ac
in membra quatuor diſtribuam. Pri=
mum eſt inſtitutor & autor Sacra=
mentorum noui Teſtamenti. Secun=
dum promiſsionis uerbum & manda=
tum ſeu inſtitutio. Eſt enim uerbum
promiſsionis ueluti uita Sacramenti.
Tertium, ſignum ſeu elementum ſeu
ſymbolum una cum re, quæ cum his
iuncta eſt. Non enim ſenſus noſtros
ludit Deus uanis ſimulacris, ſed ut ue=
rax eſt, ita ueraciter cõplet ſuam pro=
miſsionem, cuius teſtimonium eſt ex=
ternum ſignum ſeu elementum ſeu
ſym=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſymbolum. Nam hæc tria uocabula etſi eandem rem in hac doctrina ſignificant, ratione tamen differre uidentur. Signum enim habet relationem ad rem ſignatam. Elementum dicitur, quia eſt res corporea & ſenſibilis, in oculos & ſenſus incurrens. Symbolum propter analogiam & comparationem ſigni ad rem ſignatam. In re itaq; externa tria concurrunt. Primum res illa externa & ſignum & teſtimonium gratiæ. Deinde eſt nota profeſſionis. Tertio eſt ſymbolum, hoc eſt, ſignum comparatione quadam docens nos uirtutem Chriſti & noſtrum officium, ſicuti poſtea rurſus dicetur. Quartum eſt fides, qua uerbum promiſſionis apprehenditur. Hæc quatuor membra ſupra in definitionis complexum incluſi, quæ ideo diſtinctius propoſui, ut poſtea commodius ſingulis noui Teſtamenti Sacramentis accommodari poſſint.

Sunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Sunt autem noui Teſtamenti Sacramenta duo tantum, nimirum Baptiſmus & Cœna dominica, ut ſupra oſtenſum eſt. Illo in familiam Chriſti recipimur, ideoque initiale Sacramentum noui Teſtamenti dici poteſt, ut Circumciſio initiale erat ueteris populi Sacramentum. Hac recepti confirmamur & alimur. Quare Sacramentum commemorationis ex uerbis Cœnæ poteſt appellari.

Has enim duas Ceremonias ſolas Dominus (penes quem unicum ius eſt Sacramenta in Eccleſia inſtituendi & ordinandi) inſtituit & ordinauit. Tametſi autem multæ ſunt promiſsiones in nouo Teſtamento, qualis eſt illa: Amen amen dico uobis, quicquid petieritis Patrem in nomine meo &c. tamen aliud eſt, ſolis uerbis promiſſionem confirmare, aliud uerbis ac elementis, ſeu ſymbolis uiſibilibus ſimul,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

mul,quod profecto ad Sacramēti plenam rationem requiritur. Quare cum nulla alia externa ſigna adiecerit Dominus ſuis promiſsionibus quam illa duo, nempe, Baptiſmum & ſacram Cœnam, recte duo tantum uoui Teſtamenti Sacramenta numerantur,quę quomodo ā ſacramentis ueteris Teſtamenti diſtinguenda ſunt, breuiter explicandum eſt.

Sunt autem tres differentiæ præcipuæ,quarum prima à temporis circumſtantia petitur. Vetera enim illa prænunciarunt rem futuram, noua ſignificant rem exhibitam. Hæc differentia confirmatur etiam Auguſtini Teſtimonio,qui ſic inquit: Lex & Prophetæ ſacramenta habebant rem futuram prænunciantia. Noſtri uero temporis Sacramenta ueniſſe conteſtantur,quod illa uenturum prædicabant.

Secunda differentia ſumitur ā diuerſitate

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

uerſitate ſignorum. Sacramenta (inquit Auguſtinus) Iudæorum in ſignis à noſtris ſunt diuerſa. Vetera enim ſigna, ut Circumciſio, oblationes uariæ, ſanguis &c. abolita ſunt, quia typus fuerunt uenturi, quibus Baptiſmus et Cœna dominica ſubrogata ſunt ut quæ Chriſtum exhibitum oſtendunt.

Tertia differentia ſumitur à numero, ſignificatione & uirtute. Sic .n. inquit Auguſtinus de Sacramentis loquens: Noſtra numero pauciora, ſignificatione anguſtiora, uirtute præſtantiora. Nec hoc pugnat cum dicto Pauli 1. Corinth: 10. dicentis, omnes eandem ſpiritualem eſcã comediſſe. Nam Paulus de ſpirituali uirtute & fructu loquitur, qui plane ſimilis eſt in utriuſq; Teſtamenti Sacramentis. Vt enim idem eſt Chriſtus utriuſq; Teſtamenti, Ita idem Spiritus Chriſti, qui in illis & in nobis eſt efficax.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

CAPVT VII.

BAPTISMVS.

GRæca uox βάπτω, tingo & lauo ſignificat. Hinc deducitur aliud uerbum βαπτίζω, quod ſignificat immergo, intingo, abluo. Hinc uerbale nomen βαπτισμος. Item βάπτισμα, hoc eſt, immerſio, ablutio, intinctio, lotio, quo nomine ſæpe uſi ſunt Euangeliſtæ, atq; hæc eſt nominis ratio.

Rei definitio hæc ſit: BAPTISMVS eſt Sacramentum noui Teſtamenti, inſtitutum diuinitus per miniſterium Iohannis, conſtans ablutione hominis per aquam, cum uerborum pronunciatione, iuxta inſtitutionem Chriſti, non ſolum ad obſignandam ablutionẽ hominis à peccato per ſanguinem Chriſti, Verum etiam ad figurandam regenerationem, quæ mortificatione carnis, & uiuificatione Spiritus perficitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

citur, Aut ſi mauis breuius in hunc modum: Baptiſmus eſt Sacramentum ablutionis peccatorum per mortem Chriſti, & nouæ regenerationis.

Porro duplicis Baptiſmi meminit Scriptura, nimirum Aquæ & Spiritus. Illo recipimur in externum Eccleſiæ cœtum, hoc in internam ſeu ſpiritualem Eccleſiam & conſortium Chriſti, nec tamen alter ab altero ſeparandus eſt. Externus enim interni teſtimonium eſt, hoc eſt, Aquæ baptiſmus pignus eſt ſpiritualis baptiſmi, & internæ ablutionis. Cæterum, ut omnia clarius conſpiciantur, quatuor illa, quorum ſuperius memini, in hoc Sacramento quæramus, & quid fructus ex ſingulis fides percipiat, uideamus.

Primum itaque de inſtitutione huius Sacramenti uidendum eſt. Tametſi autem Iohannes miniſterium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Baptiſmi inchoauit, tamen ex Euangelica hiſtoria conſtat, Iohannem uerbo Dei uocatum ad baptizandum & prædicandum pœnitentiam. Deinde Chriſtus ſuos diſcipulos ad docendum & baptizandum poſt ſuam reſurrectionem miſit hoc mandato: Ite in mundum uniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ, Baptizate eos in nomine Patris & Filij, & Spiritus ſancti. Qui crediderit & baptiſatus fuerit, ſaluus erit. Qui uero non crediderit, condemnabitur. Habes mandatum, habes inſtitutionem.

In hac inſtitutione multa concurrunt meditanda. Primum, inſtitutoris maieſtas. Secundo, unde uis & efficacia Baptiſmi. Tertio, uniuerſale mandatum. Quarto, qualis inauguratio ſit Baptiſmus. Primum Maieſtas inſtitutoris Chriſti, merito nos in admirationem & reuerentiam excitari debet. Magnum enim eſſe neceſſe eſt, quod

prius

prius de cœlo uerbo ſuo præcepit, poſtea exemplo confirmauit, deinde ipſe baptiſmum recepit, figuram imminentis ſuæ mortis, ſepulturæ, reſurrectionis, communionis corporis ſui nobiſcum. Poſtremo reſuſcitatus diſcipulis iniunxit baptizandi munus, ac eundem baptiſmum ſuæ Eccleſiæ commendauit, ut interim ſileam plurimos huius ſacroſancti lauacri typos fuiſſe, ut diluuium, mare rubrum, Iordanis tranſitus, lotionem Naaman Syri leproſi in Iordane, piſcinam probaticam &c.

Ex his omnibus hunc fructum fides colligere debet, quod hæc actio uere exhibeat quod figurat. Vult enim Chriſtus hoc ſignum non inane ſymbolum eſſe, ſed quod ſimul offerat reconciliationem baptizato, ſiue infans fuerit ab Eccleſia oblatus, ſiue adultus fidem in promiſsionis uerbum profeſſus. Quantum enim ad adultos &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

rationis compotes attinet,fidei baptiſmi profeſſio requiritur, ſine qua nec ſymbolum externum nec uerbum efficax eſt. Secundo, Vis & efficacia baptiſmi non dependent à miniſtro baptiſante, ſed à Chriſto purgante, & abluente nos per lauacrum in uerbo uitæ, ad Eph: 5. Nullum igitur diſcrimen baptiſmi externi facit perſonarum diuerſitas, Nam miniſtri tantum externam ceremoniam adhibent ex mandato Chriſti, Chriſtus ipſe iuxta promiſſiones uere ijs, qui baptizantur, adeſt, & efficaciter abluit animæ maculas, quantum quidem ad reatum coram Deo attinet. Hinc fides noſtra diſcat non intueri baptizantis miniſtri dignitatem, ſed inſtitutionem Chriſti, quia ipſe & non alius, purgat. Tertio, Vniuerſale mandatũ eſt, ut baptizentur omnes gentes, unde fides fructum geminum colligat. Primum, quod infantes citra ſacrilegium excludi non

poſſint

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

poſſint à baptiſmo. Deinde, quod Do-
minus uere uelit ſalutem omnium ho-
minum. Quorſum enim attineret pi-
gnus gratiæ offerre, niſi cum pignore
rem promiſſam exhibere uellet. Ex-
ternus igitur baptiſmus ſi inefficax
manet, id non Chriſti, ſed hominum
culpa, fieri neceſſe eſt. Quarto, Inaugu-
ratio noſtri per baptiſmum eſt ſignifi-
cata his uerbis: Baptizantes eos in no-
mine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.
Hæc uerba primum teſtantur, bapti-
zatos à Patre cœleſti recipi in gratiam.
Deinde Filij beneficia ipſis donari &
applicari, tum Spiritum ſanctum pro-
mitti, imo infundi, qui ipſos reget &
ſanctificabit. Vnde fides noſtra confir-
mari debet in hunc unum Deum, qui
eſt Pater, Filius & Spiritus ſanctus, in
cuius nomine ideo inauguramur, ut il-
lum uera pœnitentia, fide, inuocatione
colamus, abnegatis omni iniuſticia &
iniquitate.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Deinde uerbum promiſſionis additum Baptiſmo eſt hoc: Quiſquis crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Quemadmodum autem omnis promiſſio Dei, ita hæc fide accipienda eſt, & firmiter ſtatuendum, quod Deus uere præſtet quod baptiſmus obſignat. Nec tamen hoc promiſſionis uerbum arcet infantes à baptiſmo, qui ſub generali mandato continentur. Nam fidei profeſſionem in adultis requirit, quales fuerunt pręcipue, qui ſub initium Eccleſiæ naſcentis, poſt Chriſtum paſſum & glorificatum, baptizabantur. Vt enim Circumciſio non ſolum fuit adultis ſignum gratiæ cœleſtis, uerum etiam infantibus, Ita baptiſmus utriuſq; ſalutaris eſt. Nam ut efficax fuit Spiritus ſanctus in utero Eliſabeth, matris Iohannis Baptiſtæ, ad infundendam infanti, in mundum nondum edito, gratiam. Sic idem Spiritus ſanctus ex bonitate mera, peculi-

ari ratione regenerat infantes ab Ec=
cleſia ſibi oblatos, cum ipſe Dominus
iuſſerit ad ſe infantes adduci, et illorum
eſſe regnum cœlorum pronunciaue=
rit. Huc & illa Abrahamo facta pro=
miſſio accedit: Ero Deus tuus & ſe=
minis tui.

Verum inter Chriſtianoru m & gentilium pueros hoc eſt diſcrimen, Tametſi utroſq; oblatos ab Eccleſia in gratiam Dei iuxta promiſſionis uer=bum recipi non eſt dubitandum, ta=men ſi ſine baptiſmo diſceſſerint utriq; infidelium quidem pueri Dei iudicio relinquendi ſunt, fidelium uero infan=tes promiſſionis huius, Ero Deus tu=us & ſeminis tui, uere participes ſunt. Nam in illa promiſſione etiam Chriſti=anorum infantes includi non dubito. Et ut pueris Iudæorum nihil nocuit, ſi obierint ante octauum diem ſine Cir=cumciſione, ad eundem modum nec Chriſtianorum infantibus obfuturum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

pie credendum eſt, ſi ſubita morte præuenti, baptiſmatis lauacro non abluantur. At dices, renaſcentiam eſſe neceſſariam ad ſalutem, iuxta illud Ioh: 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non introibit in regnum cœlorum. Reſpondeo: Renaſcentia eſt res ſpiritualis, quæ peragitur alias uirtualiter tantum, ſine externo ſymbolo, ut Ebræorum pueri præuenti morte ante octauum diem uere participes erant benedictionis promiſſæ: Ero Deus tuus & ſeminis tui in æternum. Ac ita uirtualiter regenerati ſunt ſine externo ſigno. Ad eundem modũ Chriſtianorum infantes, qui morte præuenti diſcedunt, conſortes ſunt promiſſionis eiuſdem. Alias uirtualiter & actualiter (ut loquitur Bernardus) ſimul, nempe, cum externum ſymbolum accedit. Quare Auguſtini ſententiam hic complector, qui dicit: Sed tum impletur inuiſibiliter, cum myſterium

baptiſmi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

baptiſmi non contemptus religionis, ſed articulus neceſſitatis excludit. Et Bernardus: Voluntas pro facto imputatur, ubi factum excludit neceſſitas.

Signum externum eſt aqua, Immerſio ſeu ablutio hominis, atq; adeo tota illa uiſibilis actio cum pronunciatione uerborum. Hæc actio cum repræſentet ipſius ſanctæ trinitatis arcanam actionem circa hominem, qui baptizatur, merito ſumma cum reuerentia & religione celebrari deberet, ſine nugis iſtis, quas addiderunt Papiſtæ, ut ſunt, Ceroma ſacrum, ſaliua, ſal, exorciſmus aquæ, adiuratio Sathanæ &c. quæ omnia maculant quodammodo hanc diuinam actionem, quæ fidem, pietatem, & inuocationem Dei, obedientiam inſtitutionis Chriſti requirit.

Porro in hoc ſacro baptiſmo triplex eſt ſignum. I. teſtimonium gratiæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

exhibitæ & applicatæ. 2. teſſera & nota profeſſionis. 3. ſymbolum quadam comparatione nos docens de uirtute Chriſti & noſtro officio.

Virtus Chriſti ita docetur baptiſmo, quod quemadmodum aqua abluitur corpus externum, ita ſanguine Chriſti ſpiritualiter, ſed uere abluitur conſcientia baptizati à mortuis operibus. Hæc ueritas cum externo ſigno coniuncta eſt. Chriſtus itaque hominem, qui baptizatur, recipit in Eccleſiam, abluit à peccato, Spiritus ſancti gratia regenerat, ut iam ſit noua creatura ciuiſque regni Chriſti, Deo ſeruiens, cui iam fidem dederat, & in cuius gratiam & tutelam receptus eſt.

Vnde Petrus definit baptiſmum non eſſe depoſitionem ſordium carnis, ſed ſtipulationem bonæ conſcientiæ cum

cum Deo per reſurrectionem Chriſti. Ex quo diſcrimen colligitur, inter fideles habentes ſignum, ac infideles, qui de externo ſigno gloriantur, uacui ueritatis propter ſuam incredulitatem. Nam ut Paulus Rom: 2. negat Circumciſionem literę ualere ſine circumciſione Spiritus, ita Petrus ſtatuit de baptiſmo, non ſufficere nudam & externam carnis ablutionem, niſi accedat bonæ conſcientiæ ſtipulatio, quæ eſt mutui fœderis conſenſus.

Vt enim Deus uerbo & Sacramento baptizato promittit gratiam, Ita conſcientia baptizati promiſſam & oblatam gratiam fide, qua ſtatuit Ieſum Chriſtum uere pro ſe mortuum & reſuſcitatum eſſe, accipiet, alioqui pedibus gratiam conculcare uidetur. Si igitur ueritas ſigno non reſpondeat, culpa eſt gratiam Dei abijcientis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Cæterum, quomodo noſtrum officium nos doceat baptiſmus, eleganter á Paulo explicatur Roman: 6. his uerbis: An ignoratis, quod quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in mortem eius baptizati ſumus? Conſepulti igitur cum ipſo per baptiſmum in mortem, ut quemadmodum excitatus eſt Chriſtus ex mortuis, ſic & nos in nouitate uitæ ambulemus.

Vnde relinquitur, figurari hac externa actione, nos peccato contaminatos ueniſſe ad Baptiſmum, ſed per baptiſmum in ſanguine Chriſti ablui, Chriſtum induere, ac reddi participes mortis, ſepulturæ ac reſurrectionis ipſius. Vt enim mortis communicatio figuratur per immerſionem in aquam, & ſepulturæ per moram ſub aqua, Ita reſurrectionis communicatio per extractionem ex aqua repræ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

repræſentatur. Breuiter, ſpiritualem renaſcentiam figurat baptiſmus, quæ conſtat mortificatione & uiuificatione. Nam ut corpus eius, qui baptizatur, immergitur in aquam, ita morti addicitur uetus homo, ut crucifigatur cum ſuis concupiſcentijs, quod fit contritione & abnegatione ſui. Et ut ex aqua homo baptizatus eleuatur & eximitur, Ita nouus homo uiuificabitur, id quod uera fide fit, & obedientia noua declaratur.

Ex his obſcurum eſſe haud poteſt, quæ ſit uera & pia meditatio huius ſanctiſſimi lauacri, quod nos per totam uitam conſolabitur. Primum enim ſtatuere oportet, hunc baptiſmum ſacramentum eſſe noſtræ cum Deo reconciliationis.

Deinde Baptiſmo admonebimur, quod hæc reconciliatio ſit facta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

per ſanguinem, mortem & ſepulturam ac reſurrectionem Chriſti.

Tertio admonebimur mortificationis carnis & uiuificationis ſpiritus, adeoq; perpetuæ in hoc mundo pœnitentiæ, & futuræ cum Chriſto, quem induimus per baptiſmum glorificationis.

Quarto admonebit, quod regenerationis beneficium ſit donum totius Trinitatis, in cuius nomine baptizamur, ut ipſi adhæreamus, ipſum inuocemus ac colamus per totam uitam.

Hæc ſi uere meditati fuerimus, iuxtaq; ea uitam inſtituerimus, legem ſeruamus baptiſmi. Sin minus, noſter externus baptiſmus in ſordes nobis uertitur, idq; propria noſtra culpa, qui noſtra fœditate ſacroſanctum Baptiſma commaculamus.

Addam

Addam huc nonnihil de modo baptiſmi. Video enim quoſdam non parum offendi, cum alij totos infantes in aquam immergunt, alij aſpergunt aquam in capita infantum. Hi mihi uidentur offendi re ualde exigua.

Teneatur itaqꝫ hæc regula:

Baptizare omnes iuſſit Dominus, ſed modum baptizandi liberum reliquit. Chriſtus mandauit baptizare, id eſt, tingere, mundare, madefacere, quod baptiſmi nomen ſonat, nihil adijciens de tingendi, mundandi ſeu malefaciendi modo, neque explicans, corpus ne totum, an ipſius partem aliquam, ablui uellet.

Deinde, ut ſanguine fœderis totus populus aſperſus fuiſſe dicitur, quia in omnes aſpergi conſueuerat, ita totus madefactus, mundatus intelligitur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

telligitur, cum membrum aliquod tantum madefactum, tinctum ſiue mundatum eſt. Iſta legalis aſperſio fuit figura ſanguinis Chriſti (quo aſperguntur conſcientiæ) & Baptiſmi noſtri.

Deinde, cum uis emundandi animos non proficiſcitur ex aqua, perinde eſt, ſiue totum corpus, ſiue pars aliqua, ut caput, abluatur. Satis igitur fuerit, ſi obſeruetur ſpiritualis baptiſmi ſignificatio.

Quod autem baptizare non ſignificat totum hominem immergere in aquam, ex capite ſeptimo Marci, & undecimo Lucæ facile colligitur, illic reuerſi ā foro non comedunt niſi prius baptizati. Hic miratur Phariſæus, quod Chriſtus non baptizatus accumbat menſæ.

CAPVT

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

CAPVT OCTAVVM.

Cœna Domini.

Cœna Domini eſt ſacramentum noſtræ per uictimam Chriſti, redemptionis, ab ipſo Chriſto inſtitutum, in quo cum pane & uino uerè & realiter exhibetur & recipitur corpus & ſanguis domini, ut ſit confirmatio noui teſtamenti, hoc eſt, fœderis gratiæ & remiſſionis peccatorum, ut ſit recordatio immolationis corporis & ſanguinis Chriſti in cruce pro nobis. Hæc definitio ex ipſis cœnæ uerbis deſumpta eſt, quare labefactari non poteſt. Et quanq̃ ex hac breui definitione intelligi poteſt, quid ſit de hoc ſacramento piè ſtatuendum, tamen breuiter iſta quatuor attingam quæ ſupra in omni ſacramento conſideranda admonui.

De inſtitutore eadem hic perpende quę ſupra de Baptiſmi inſtitutore enumeraui. In inſtitutione ſunt hæ potiſ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſimum circumſtantiæ : Tempus, lo-
cus, perſonæ, mandatum, res, executio mandati, finis. Quæ omnia ex conte-
xtu ſunt aperta. Matth: 26. Marci 14. Lucæ 22. 1. Corinth: 11. In hac ipſa in-
ſtitutione uerbum ipſum promiſſio-
nis clarè expreſſum eſt. Promittit cor-
pus & ſanguinem, mandat diſcipulis ut edant porrectum corpus, & ſangui-
nem porrectum bibant. Iubet annun-
ciari mortem ſuam quoties hæc cœna celebratur.

Externum Symbolum eſt panis ue-
rus, et uinum uerum, non mutatis ſub-
ſtantijs naturarum, ſed ueraciter ma-
nentibus, iuxta uerba Pauli: Panem quem frangimus. Et Gelaſius ait: cer-
ta ſacramenta quæ ſumimus, corporis & ſanguinis Domini, diuina res eſt, propter quod & per eadem diuinæ ef-
ficimur participes naturæ, et tamen eſ-
ſe non deſinit ſubſtantia uel natura pa-
nis & uini.

Veritas cum ſigno externo coniun-
cta eſt, quæ eſt gratia remiſſionis pec-
catorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

catorum & obſignatio noui fœderis per ipſum uerum corpus & ſanguinem Domini. Vt enim cum uiſibili columba in baptiſmo Domini, & flatu Chriſti dicentis, Accipite ſpiritum ſanctum, & cum linguis flammeis in die Pentecoſtes, uerè aderat ſpiritus ſanctus. Ita firmiter credendum eſt, quod uerè & eſſentialiter & realiter adſit Chriſtus in cœna totus. Neque enim dicendus eſt adeſſe fictè aut ſimulatè aut tropicè, ſed uere ac proprie, id quod uerba Domini conuincunt: Quod datur pro uobis, Qui effunditur pro uobis, quæ uerba omnem ambiguitatem tollunt. Quare nullus tropus eſt in uerbis ſingulis, nec in Pane nec in uino, nec in Corpore aut Sanguine, nec in uerbo Eſt, quo uerbo ſignificatur nexus prædicati cum ſubiecto ſimpliciter, ut propria natura utriuſq; Symboli & rei, maneat ac exhibeatur communicantibus.

Verum ſi de prędicandi modo quęris, ſcito non eſſe philoſophicum, ſed

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſacramentalem et diuinum, quales ſunt iſti: Columba erat ſpiritus ſanctus: Flatus Chriſti dicentis, accipite, eſt ſpiritus ſanctus, linguæ diſſectæ ſunt ſpiritus ſanctus. In his prędicationibus naturarum ueritas manet, præſertim in duabus poſterioribus, & ſub appellationibus rerum uiſibilium & ſenſibiliũ res inuiſibilis intelligenda manifeſtatur, quæ certo adeſt et ueraciter cum rebus ſenſibilibus. Proinde ſacramentalis prędicatio, eſt, cum ſubiecti natura manet quæ uocabulo ſignificatur, & per illud prædicati ueritas quæ eſt inuiſibilis, præſens cum ſubiuncta re adeſſe creditur. Si quis igitur Synecdochen dicat, non errat. Nec hoc pugnat cum eo, quod ſupra dixi, nullum tropum eſſe in uerbis ſingulis, propriè enim & Panis & uinum, et Corpus et Sanguis, & uerbum Eſt accipiuntur, ſed quia non oculis apparet corpus & ſanguis, quæ uerè adſunt, adeſſe per externa ſigna intelliguntur. Cum enim panis eſt corpus, uinum eſt ſanguis, ſub ap-

pellatio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

pellationibus panis & uini intelliguntur res inuiſibiles corpus & ſanguis Domini, quæ certò & ueraciter adſunt, & cum pane & uino manu miniſtri porriguntur dignis & indignis. Hęc ſobriè de modo prædicandi ſacramentali dicta ſufficiant.

Analogia panis ad corpus Chriſti, & uini ad ſanguinem Chriſti hæc eſt: Quemadmodum panis uim habet ad nutrienda corpora, ut præſens uita conſeruari poſſit, Ita corpus Domini uim habet ad ſpiritualiter nutriendas animas noſtras. Et ut uinum reficit uires, & exhilarat corda hominum, Ita Domini ſanguis reficit & exhilarat animas noſtras. Ac propterea duo con iunguntur Symbola, nimirum panis & uinum, ut ſciamus Chriſtum non ſolum cibum nobis eſſe, uerumetiam potum, nec alibi quam in eo ſolo ullam ſpiritualis uitę partem quęramus. Paulus 1. Corinth: 10. Calix cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Domini eſt? Panis quem frangimus non-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

nonne communicatio corporis Domini eſt? Vnus panis, unum corpus ſumus nos qui de pane uno participamus. His uerbis ſignificat Paulus, & nos Chriſto coniungi ac incorporari per hoc ſacramentum, & inter nos effici unũ corpus, cuius caput eſt Chriſtus, ſeu ut inquit Athanaſius: Quemadmodum corpus illud unitum eſt, ita nos per panem hunc ei copulamur. Cæterum clarioris explicationis gratia, nonnulla adijciam de uarijs appellationibus huius cœnæ, de rerum in ea coniunctione & de ſalutari eiusdem meditatione. In cœnæ doctrina utitur Eccleſia uarijs appellationibus, ut eius cognitio ſit familiarior, & uſus illuſtrior Panis & uinum ELEMENTA dicuntur, propterea quod ſint res corporeæ & ſenſibiles, incurrentes in ſenſus, ſeu quia ſunt ueluti materia ſacramenti, cuius forma eſt quod uerbo adijcitur. Conſtat enim quodlibet ſacramentum materia & forma, hoc eſt quod dicit Auguſtinus: Accedit uerbum ad elemen-

elementum, & fit ſacramentum. Sacra-
mentũ autem dicitur hæc cœna quod
ſub rebus terrenis & ſenſibilibus, cœ-
leſtis res & inuiſibilis fidei oculis pro-
ponitur. SIGNI appellatio relationem
ad ſignandam rem, non quidem ab-
ſentem, ſed uerē præſentem indicat.
SYMBOLVM quoq; dicitur, propter
ſpiritualem fructum qui ex eo perci-
pitur, hoc eſt, propter comparationem
rerum terrenarum ad res cœleſtes. Vt
enim panis & uinum externum, ho-
minem refocillant & exhilarant in hoc
mundo, ita corpus & ſanguis Domini
alunt, refocillant, & exhilarant inter-
num hominem in regno Chriſti ad ui-
tam æternam. Hinc Auguſtinus: Niſi
ſacramenta haberent comparationem
earum rerum, quarum ſunt ſacramen-
ta, Sacramenta non eſſent. AGAPE
quoque numen Græcis fuit uſitatum,
propterea quod requirat mutuam in-
ter communicantes dilectionem, qua
eiusdem corporis myſtici mēbra, mu-
tua præſtando officia ſe inuicem fouēt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

SYNTAXIS appellatur primum, quia conſociationem animorum communicantium requirit, Deinde, quia eſt publica multorum in unum congregatorum cœna, non unius ſacrificuli tantum, Tertiò, quia nunquam conuocabatur olim Eccleſia ſine communione corporis & ſanguinis Domini. EVCHARISTIA dicitur, propter gratiarum actionem, ſine qua hoc ſacramentum cœnæ celebrari nequit. OBLATIO appellatur, tum propter donationes quæ fiebant in uſus pauperum & miniſtrorum, tum quia cœna offerrebatur communicantibus â miniſtris Eccleſiæ. HOSTIA quoque dicitur, propter preces quę offerebantur Deo, & quia memoria eſt hoſtiæ Chriſti, ſemel peractæ pro nobis in cruce, unde & memoria mortis Domini dicitur ab Euangeliſtis, Eandem ob cauſam Sacrificium quoque dicebatur. Sed Papiſtæ corruptores cœnæ, aliam rationem commenti ſunt, nimirum quod ideo ſacrificium dicitur, Hæc ſacra cœ-

na,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

na, quod in Miſſa offeratur à ſacrificu-
lo filius Dei in hoſtiam et ſacrificium
propiciatorium pro uiuis & mortuis.
Sed hanc erroneam opinionem con-
futat Epiſtola ad Ebręos. Porro ex iſto
papiſtico errore, de ſacrificio, ortus eſt
& alius error, de eleuatione & uentila-
tione panis & uini in cœna. Poſtquam
enim in ueteri teſtamento ſacrificia
quædam fuiſſe, quæ eleuabantur ſur-
ſum & uentilabantur ſeu mouebantur
certo geſtu, antequam igni cremaren-
tur animaduerterunt, cacozelia Aaro-
nica theruma & thenupha, hoc eſt ele-
uationem ac uentilationem panis &
uini in Miſſatico ſuo ſacrificio inſtitu-
erunt, ut uel iſto pacto ſacrificium eſſe
oſtenderent. Verum cum iam recti-
us eſt edocta Eccleſia Chriſti nouit
cœnam ſacramentum eſſe, & nō ſacri-
ficium, propriē loquendo, debet iſtam
Aaronicam eleuationem et uentilatio-
nem ſiue mouendam abolere, ac ſacra
Chriſti cœna uti, ſine peregrinis cere-
monijs quæ Aaronicam cacozeliam,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

& papiſticam impietatem redolent, Græci totam actionem ΛΕΙΤΟΥΡΓΙ-ΑΝ uocant, idq; propter adminiſtrationem cœnæ. Si quæ ſunt aliæ uoces quibus appellata eſt hæc cœna, facile uel ex parte aliqua cœnæ, uel ex actione, uel fine & uſu dijudicari poſſunt. Originem uocabuli MISSÆ ipſi Papiſtæ ignorabant multis ſeculis. Polydorus Virgilius ad Ebraicam originem Miſſam reuocat, nam miſſa Ebręis oblationem ſignificat: Verum ſanior eſt eorum opinio, qui ab euentu hoc nomen cœpiſſe cœnam dicunt, nimirum quod miſſa, hoc eſt, remiſſio peccatorum annunciaretur in cœna, unde claudunt cœnam his uerbis conſolationis: Ite miſſa eſt, h. e. remiſſio eſt. Hæc ratio nominis nihil habet incommodi imo de uero uſu cœnę communicantes commonefacit,

Porro tria ſunt ueluti paria rerum diuerſiſſimarum in cœna Domini I. Externum uerbum & internum uerbum. Cum enim uerbum externum

ſonat

ſonat in auribus, æternus λόγος mentis aures ferit, ut quod in auribus ſonat extrinſecus, corde percipiatur 2. Homo externus & homo internus 3. uiſibilis panis & uiſibile uinum, quibus ueraciter adſunt corpus inuiſibile & inuiſibilis ſanguis. In his tribus obſeruanda eſt diſpenſatio diuina. Verbum externum & elementum deſtinantur externo homini. Verbum internum & corpus ſanguiſq; ad hominem internum pertinent. Vt igitur homo externus capit auribus corporis uocale uerbum, & ſumit uiſibile elementum ore corporis, Ita homo internus internum uerbum & corpus ſanguinemq; Domini percipit. Et quemadmodum corpus externum hominis pane uino paſcitur, Ita internus homo uero corpore & uero ſanguine Chriſti (quæ ineffabili modo uere ſacra in cœna adſunt) paſcitur ad uitam æternam.

Porro uera meditatio in his conſiſtit membris; Primum cum accedis

ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ad ſacram hanc cœnam, certo ſtatuens iuxta promiſſionem Chriſti adeſſe uerum corpus et uerum ſanguinem Domini, de peccato tuo, propter quod mortuus eſt Chriſtus, cogita. 2. cogita de uictima corporis & ſanguinis Chriſti peracta ad redimendum te à iure peccati. 3. hæc uictima admonere te debet, de magnitudine iræ Dei aduerſus peccatum, de inenarrabili miſericordia Dei recipientis te in gratiam, de amore filij Dei intercedentis pro te, & deriuantis in ſe iram Dei, 4. Pœnitentia quidem accendetur cogitatione peccati & magnitudinis iræ Dei in peccatores, fides uerò cogitatione miſericordiæ & amoris filij Dei & uictimæ peractæ. 5. Hæc fides confirmabitur ſacramento tantæ rei, dum eleuata mente, fide conſideras in hac ſacra cœna, agnum Dei. Eſt enim hæc cœna quædam contemplatio, & ueluti ſpeculum in quo Chriſtum crucifixum & reſuſcitatum contemplaris. Hinc, qualem probationem requirit

Pau-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Paulus facilē intelligitur, nimirum ut unusquiſq; ſe probet, utrum pœnitentia & fides uere ſentiantur. 6. Hanc fidem confirmatam ſacramento, ſequi debet, gratiarum actio, mutua dilectio, adeoq; nouitas uitæ, ne quid facias quod indignum ſit corpori Chriſti, cui incorporatus es (modo uerē credis) per hanc ſacratiſſimam cœnam.

CAPVT NONVM.

TESTAMENTVM.

TESTAMENTVM uſu ſcripturæ eſt fœdus ſeu pactum inter Deum & homines, in quo ut Deus homini aliquid promittit, ita homo in Deum promittentem fiducia promiſſionis recumbit fidemq; ſuam teſtimonio fœderis alit confirmatq;. Hæc definitio generalis collecta eſt ex capite Gene: 17. Exodi 24. Ioſuæ 24. Ieremiæ 31. Ebræ: 8. Teſtamentum ſanè, ſi quis rationem nominis quærit, di-

ctum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ctum, quia uoluntatis Dei teſtimonium quoddam exiſtit.

Porro in omni teſtamento inter Deum & homines tria concurrunt, promiſſionis uerbum, fides promiſſionis, ac eiusdem externa teſtificatio & teſtimonium, unde etiam fit ut Synecdoche Ebræis uſitatiſſima, ſingula horum trium Teſtamenti nomen accipiant. Gal: 3. Pro promiſſione. Pſal: 10. pro fide & obedientia hominis erga Deum. Gen: 17. Actor: 8. pro promiſſionis externo teſtimonio Teſtamenti uox uſurpatur, Huius uarietatis obſeruatio diſcrimen ueteris & noui teſtamenti illuſtrius & facilius reddet.

Vt igitur ſimplicius habeatur diſcrimen ueteris & noui teſtamenti, promiſſionum uarietas eſt ſpectanda, quarum quædam ad reconciliationẽ cum Deo, quædam ad terrena commoda referuntur. Omnes promiſſiones de reconciliatione, ubicunq; leguntur, ad nouum teſtamentum quo Deus reconciliationem & nouam uitam pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

mittit,pertinent. Contra legales promiſſiones quibus patribus ſe obſtrinxit,imo totus mundus legi naturæ obſtrictus eſt præterea quoq; promiſſiones terræ Paleſtinæ, cum ſignis & ſacramentis, uetus teſtamentum dicuntur. Promiſſiones itaq; has ſi conſideras illuſtre erit diſcrimen ueteris et noui teſtamenti. Vt uetus ſit teſtamentum,quod promiſſiones legales et terrenas,nouum autem quod Euangelicas & cœleſtes habet, pro differentia promiſſionum uariat & fides.

Cæterum ſi ſigna reſpicis hoc diſcrimen ex Epiſtola ad Ebræos colligitur, quod ea ſigna quæ uenturum Chriſtum ſignificabant ueteris, quæ uero exhibitum,noui ſint fœderis ſeu teſtamenti. Vnde Chriſtus: Hic Calix eſt nouum teſtamentum in meo ſanguine. Porro ſi omnia, hoc eſt, promiſſionem fidem & ſigna, complecti ſimul uelis,definitionibus,ad hũc modum diſcernere inter uetus & nouum teſtamentum licebit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Vetus teſtamentum eſt pactum, ſancitum ſanguine animalium, quo obligatus fuit uetus populus ad legem & totam politiam Moſaicam, ut in ea politia conſeruaretur & propagaretur promiſſio de uenturo ſemine. Teſtamentum quidem dictum, ut autor eſt ſcriptor ad Ebræos, eo quod fœdus erat ſanguine animalium & uictimis confirmatum. Vetus uero propterea quod antiquandum & abolendum erat, ac potiſſimum ad ueteris populi pœdagogiam pertinebat uſq; ad aduentum Chriſti, unde Ambroſius, teſtamentum dicitur, quoniam ſanguine dedicatum eſt. Vetus in typo, nouum in ueritate.

Nouum teſtameutũ eſt fœdus ſancitum ſanguine Chriſti de remiſſione peccatorum & reconciliatione promiſſa omnibus gentibus & populis credentibus in Chriſtum crucifixum. Hoc Teſtamentum quidem dicitur eo quod ſanguine & morte filij Dei ſancitum & confirmatum eſt. Nouum

uerò, cum quia ueteri ſucceſſit, tum quia ad nouum hominem & regene= ratum pertinet, eſtq; nouæ cuiusdam iuſticiæ & uitæ æternæ teſtimonium. Hæc duo teſtamenta tametſi ab uno Deo profecta ſunt, & in eundem ſco= pum nempe CHRISTVM ten= dunt, tamen quinq; differentijs diffe= runt quas his uerſiculis cōplexus ſum.

Tempore, ſubiecto, reſpectu, fine, figura,
Tu uetus atq; nouum fœdera bina ſeca.

Tempore quidem differunt, quia uetus tempore antecedit inſtauratio= nem naturæ inchoatam. Eſt autem triplex tempus noui teſtamenti, nimi= rum promiſſionis, exhibitionis & com pletionis. Promiſſio facta eſt primis parentib: qua omnes patriarchę & ele= cti inde uſq; ab initio ſe ſuſtentarunt, ac hoc promiſſo fœdere ſalutem con= ſecuti ſunt, quotquot promiſſioni fœ= deris crediderunt. Exhibitio facta eſt, dum Chriſtus ſanguinem fudit in ara crucis, quo hoc nouum teſtamen= tum confirmauit, quod paulo antea ſa=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

cratiſſima cœna commendauerat. Completio erit æternæ uitæ poſſeſſio & fruitio, quam hic fide expectamus ſed poſtea re ipſa poſſidebimus, abolita morte & reſuſcitatis corporibus.

DEINDE ſubiecto differunt. Vetus enim proprie ad ueterem hominem, nouum ad nouum hominem pertinet quemadmodũ ſupra dictum eſt.

Reſpectu quoq; differunt, Vetus, carnem, nouum ſpiritum ipſum reſpicit. Sic pij ueteris teſtamenti etſi iuxta carnem ueteri teſtamento ſubijciebantur, tamen ſecundum ſpiritum noui fœderis erant participes.

Fine quoq; differunt, quia Vetus pædagogia quædam erat in Chriſtum, nouum gratiæ Chriſti communicatio.

Poſtremo differunt in hoc quoque, quod uetus illud ceremoniarũ inuolucris erat inuolutum. Nouũ ipſam ueritatem ſine umbris continet. Hæc de ueteri & nouo teſtamento ideo breuius dixi,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

us dixi, quia copioſè omnia explicantur in locis Theologicis Philippi.

TESTIMONIA DE teſtamento utroq;.

Ieremiæ 31. & Ebræ: 9. Ecce dies uenient, dicit Dominus, & conſumabo ſuper domum Iſrael, & ſuper domum Iuda teſtamentum nouum, non ſecundum teſtamentum quod feci cum patribus eorum, in die apprehendentis me manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti, quia ipſi non manſerunt in teſtamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus. Quoniam hoc teſtamentum quod diſponam domui Iſrael poſt dies illos, dicit Dominus, dans leges meas in mentem eorum, in corda eorum inſcribam eas, & ero eis in Deum, & illi erunt mihi in populum. Nequaq; docebunt unuſquiſq; ciuem ſuum, et unuſquiſq; fratrem ſuum dicens: noſce dominum. Quia omnes ſcient me, à paruo eorũ uſq; ad magnũ eorũ, quia propitius ero iniquitatibus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

peccatorum eorũ,& iniquitatum eo=
rum nequaꝗ̃ meminero amplius.

Iudith: 9. Memento Domine teſta=
menti tui,& da uerbum tuum in ore
meo.

Pſal: 48. Neqꝫ prophanabo teſta=
mentum meum, neqꝫ quæ procedunt
de ore meo,faciam irrita.

Pſal: 24. Vniuerſa uia Domini mi=
ſericordia & ueritas requirentibus te=
ſtamentum eius.

Pſal: 77. Non cuſtodierunt teſta=
mentum eius,& in præceptis eius no=
luerunt ambulare.

Daniel: 3. Ne diſſipes teſtamentum
tuum.

Zachariæ 9. Tu quoqꝫ in ſanguine
teſtamenti tui emiſiſti uinctos tuos de
lacu.

Acto.7. Dedit ei teſtamentum cir=
cumciſionis.

CAPVT DECIMVM.

DE ORDINE EC=
CLESIASTICO.

Quoniam

Quoniam ſpiritus ſanctus in omnibus rebus ordinem requirit & amat, certaq; ratione omnia facit, non eſt exiſtimandũ, quod regnũ Chriſti omnium pulcerrimum, citra ordinem adminiſtrari uelit. Quare uidendum, qualis ſit legitimus ordo Eccleſiæ, & in quibus rebus conſiſtat.

Primum igitur in Eccleſia, ſeu in regno Chriſti, præſidet unus Monarcha IESVS CHRISTVS qui à Deo patre acceptum regnum ſuo ſpiritu uerboq; gubernat. Hic Monarcha eſt ἀνυπεύθυνος ſolus, ſuæ enim adminiſtrationis nemini rationẽ reddere cogitur aut obnoxius eſt. Eſt enim ſupremus, imo ſolus ſui regni gubernator, id quod plurima teſtimonia ſcripturæ conuincunt. Pſalmus 2. Dominus dixit ad me &c. Et Pſalm: 72. Deus iudicium tuum regi da &c. Zacha: 9. Lucæ 1. Iohan: 17. Regnum huius Monarchæ eſt ipſa Eccleſia, id eſt, omnes qui huic regi dederunt nomina, Hoc regnum pulcerrima ſymmetria cohæret, ut unũ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

corpus conſtituat, Quemadmodum Paulus docet ad Epheſ: 2. & 4. Eſt enim Eccleſia cœtus hominum, qui in Chriſto rege ſuo renati, & de carne & oſſibus eius facti, domino ipſi capiti ſuo ſic adhærent, & inuicem ita ſunt coniuncti,coaptati,et coagmentati pro cuiuſq; fidei menſura, pro donorum ſpiritus ſancti uarietate, pro uocationum coaptatione ac ueluti connexione, ut unum corpus, quemadmodum dixi conſtituant, Vt eodem omnes ſpiritu uiuant & agantur, ut ſinguli ſuum proprium munus habeant,& donum,quo commoda & incrementa uniuerſi corporis pro ſe quiſq; efficiat & promoueat,nullum enim mēbrum in hoc corpore poteſt eſſe ocioſum, aut non aliquid cōmuni corpori conferre,cum animata ſint omnia, ac uiuant ſpiritu Chriſti, & in hoc ipſum uarie ſecundum datam gratiam dona huius ſpiritus habeant,unde & caritate mutua inter ſe indies magis magiſque coaleſcunt. An non hic pulcerrimus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

mus ordo eſt? Qua harmonia concinnior? quæ aptior diſpoſitio? Vnus enim Monarcha uni regno, adeo iuſta connexione ſociato, doniſq; uarijs ornato præſidet. Nec impedit hanc pulcerrimam harmoniam, quod in particularibus cœtibus huius Eccleſiæ Catholicæ admixti ſunt hypocritæ, multi infirmi, multi nomine tantum Chriſtiani, ſed reuera rabioſi canes. Nam Catholica Eccleſia non æſtimanda eſt ab ipſis ſordibus, ſed à ſua propria natura et indole.

Præterea cum hic cœtus uerbo Dei regitur, duo ſunt in eo genera hominum, Nimirum uerbi præcones & eorum auditores, qui non ſecus atq; patres & filij ſe inuicem uenerantur & colunt. Verum in miniſtris magna eſt diuerſitas. Quanq; enim poteſtas omniũ eadem eſt miniſtrorum, quantum ad ſpiritualem iurisdictionem attinet (de externa enim diſciplina ſuo loco dicendum eſt) tamen diſpares dignitatis ordines & gradus ſunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Idq; partim iure diuino, partim Eccleſiæ approbatione. Chriſtus ipſe aſcendens in altum dat dona hominibus Apoſtolos, Prophetas, Euangeliſtas, Doctores paſtores. Hi omnes eiuſdem ſane poteſtatis ſunt, ſed dignitatis & functionis minime. Apoſtoli enim, Euangeliſtæ, Prophetæ, Doctores & Paſtores eorundem myſteriorum Dei œconomi erant, eandem doctrinam proponebant, eadem poteſtate ſpirituali uſi ſunt. Attamen Paulus gradu dignitatis & ordine Timotheo & Tito erat ſuperior. Timotheus gradu & ordine excelluit reliquos Epheſinę urbis præſbyteros, & Titus Cretenſib: præerat. Hæc prælatura in tribus uidetur mihi poſita: In donorum excellentia. Laborum magnitudine, & Vocationis diuerſitate. Sic Paulus Timotheo præferebatur donis, laboribus uocatione. Idem Paulus Barnabæ fortaſſis donis & laboribus æqualis fuit, Sed uocatione ipſo ſuperior erat. Hæc prælatura erat non dominij ſed miniſterij,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

niſterij, Qui maior eſt ueſtrum (inquit Dominus) ſit omnium miniſter.

Eccleſia cui Dominus poteſtatem dedit in ędificationem ordinem miniſteriorum inſtituit pro commodo ſuo. ut omnia ſint ritē ordinata ad inſtaurationem corporis Chriſti. Hinc Eccleſia prior ſecuta tempora Apoſtolorum, alios Patriarchas, quorum erat curare ut Epiſcopi cuiuſq; diocesios ritē eligerentur, & ordinarentur, ut ſuum munus Epiſcopi ſinguli probe adminiſtrarent, ut cuiq; ſuus clerus & ſua plebs in his quæ Domini ſunt pie obſequerentur. Alios choripiſcopos (coadiutores nimirum epiſcoporum, quos hodie præpoſitos appellamus) Alios Paſtores & Catechetas.

Hæc fuit purioris Eccleſiæ ordinatio, ſed poſtea paulatim uicia & ſuperſtitiones irrepſerunt, donec prorſus Apoſtolorum & ueteris eccleſię ordinatio interijt. Nam in regno Papæ poſt corruptionem doctrinæ, monſtroſa quædam eccleſiæ œconomia inuenta

eſt, idq; aſtu Sathanæ, ut ita paulatim regnum Chriſti inuaderetur & deuaſtaretur. Quanq; autem principium non fuit adeo malum, tamen paulatim res in deterius commutata eſt, donec tyrannide Papæ ferè ſit Chriſti Eccleſia oppreſſa. In hac œconomia primũ, ordinem miniſteriorum faciunt ſacramentum, præter uerbum Dei. Deinde Chriſma κακοζηλία Aronica adhibent, & raſuras contra cõſuetudinem Apoſtolicæ & purioris Eccleſiæ, tum ordines eccleſiaſticos ſeptem numerant, ut primus Ianitorum ſit, 2. Lectorum. 3. Exorciſtarum. 4. Acolutorum. 5. Subdiaconorum 6. Diaconorum, poſtremus Presbyterorum, quorum plures gradus fecerunt. Alios enim uocarunt Epiſcopos, alios Archiepiſcopos, Metropolipanos, Parochos, Antiſtites & Præſides. Deinde his gradibus non contenti fecerunt tres patriarchas: Romanum, Antiochenum, & Alexandrinum. Verum temporis progreſſu, inter hos quem maximum uolue-

runt

runt Papam appellarunt, quem Papam monarcham Eccleſiæ creauit impius Phocas Imperator, qui ſanctiſſimum Mauritium obtruncauit cum uxore & liberis. Ex eo tempore inuaſerunt Romani pontifices Eccleſiam, & uſurparunt ſibi ius utriuſq; gladij, ut uocāt, & ita regnū antichriſti erectum eſt, quod initium à libidine dominandi ſumpſit.

Sed quid hic antichriſtus facit? deſtitutus eſt ſcripturæ aperto teſtimonio, ideo confugit ad allegoriam. Nam ex eo quod Lucæ 22. fiat mentio duorum gladiorum, & Chriſtus dicat, eos ſufficere: inde inferunt adulatores Papæ, utrumq; gladium, nimirum uerbum Dei, ac politicam adminiſtrationem (ut illi quidem interpretantur) penes Papam reſidere. Sed iſtius dicti occaſio uidenda eſt. Chriſtus dixit: Qui non habet gladium, emat. An hic incitat ſuos ad arma? Nequaq;. Debebant igitur interpretationem iſtius loci quæſiuiſſe, non pugnantem cum Domini mente aut regni eius cōditione.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ne. Notum eſt omnibus, qui in ſacris literis uel leuiter uerſati ſunt, Metonymiam frequentẽ, eſſe in ſcripturis, qua res per ſignum deſignatur. Cum igitur Chriſtus dicit: Qui non habet gladium emat, certe nolebat ſuos ad arma incitare, ſed belli tempus inſtare ſignificabat. Vnde patet, errare uehementer Papiſtas, qui ex dicto Chriſti reſpondentis diſcipulis dicentibus, Ecce duo gladij hic, Satis eſt, extruunt Papæ tyrannidem. Nec ualet ulla allegoria ad confirmanda dogmata, niſi habeat preeuntem ſcripturam. Præterea illa allegoria ex diametro pugnat cum regno Chriſti, quod eſt ſpirituale, cuius arma etiam ſpiritualia eſſe docet Paulus 1. Corinth: 10. Huc accedit quod dominus apud Lucam miniſterium uerbi ab officio principum ſeparat, huic dominationem relinquens, illi prorſus adimens. Reges, inquit, gentium dominantur ipſis, Vos autem non ſic. Inde enim ortus erat ſermo, quod inter ſe Apoſtoli contenderent,

quis

quis inter eos maior eſſet futurus, ac ueluti rector aliorum in regno Chriſti Vt eiusmodi ambitio tolleretur, monet regnum ſuum ſpirituale eſſe, non in mundana celſitudine poſitũ, non in pompa aut dominatione, ſed omnem miniſtrorum ſuorum eminentiam in hoc conſtitutam eſſe, ut ſeruiant. Cum ergo hoc loco dicat Dominus, Apoſtolos & miniſtros Eccleſiæ regibus non fore ſimiles, nempe ut dominentur ſummę impietatis eſt & impudentiæ, quod papa ſibi contra interdictum Chriſti, regiam autoritatem & poteſtatem uindicet. Verum ut tegat uulpem immanis ille ψυχοτύραννος, ouina pelle ſe texit, ac ſeruum ſeruorum Dei ſe appellare cœpit. Sed factum ipſius & tyrannis ſecus docet.

Porro ex huius pſychotyranni officina prodierunt cardinales & infinita Monachorum agmina, quibus horrendis modis Eccleſiam Chriſti iſta beſtia uaſtauit & fere oppreſſit.

Contta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Contra huius beſtiæ tyrannidem
ſubinde Dominus excitauit pios, &
doctos uiros qui tyrannidem papę uo-
ce, ſcripto & ſanguine oppugnarunt
& poſtremum in hac ætate beatũ Lu-
therum in Germania excitauit, qui re-
gnum Papæ potenti ſpiritu inuaſit, er-
rores reuelauit, concionibus &, ſcri-
ptis confutauit, & Eccleſiam iuxta A-
poſtolicam obſeruationem, et purioris
Eccleſiæ exemplum reformauit. Nam
cum uideret totum mundum & Papa-
tum conſpiraſſe contra & aduerſus
Euangelium Chriſti, ipſe ſpiritu Dei
auctus ſe mundo oppoſuit, & ueritatis
uiam aliȷs monſtrauit, Vnde & noſtra
eccleſia emendata, purum Euangelium
Chriſti amplectitur, ordinat miniſtros
utiles Eccleſiæ, inſiſtit ueſtigiȷs Apoſto
lorum & primitiuæ Eccleſiæ, Abȷcit
inutiles ceremonias, quibus refertus
fuit totus Papatus, retinet & ordinat
pios ritus, quibus Eccleſia exercetur
piè & utiliter. Et quanq̃ primatũ Pa-
pæ atq; omnẽ eius tyrannidem & im-
perandi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

perandi libidinem execratur, tamen eccleſia noſtra Danica, nõ eſt ἀκέφαλος ſed agnoſcit cum Eccleſia Catholica u-num CHRISTVM regẽ et ſacerdotem. Deinde quantum ad diſciplinam ex-ternam attinet, agnoſcit magiſtratum ciuilem ius gladij habere, quod exerce re debet ſecundum ſuas leges in reos. Agnoſcit etiam eccleſiaſticam diſcipli-nam, qua ſuperiores legitimẽ uocati ad miniſterium, ut epiſcopi, paſtores, do-ctores in ſcholis, uti poſſunt ad coer-cendos contumaces uerbo, ſine ui cor-porali. Arma enim miniſtrorum uer-bi ſpiritualia ſunt, quemadmodũ Pau-lus docet, 2. ad Corinth: 10. Inter hos miniſtros agnoſcit etiam eccleſia no-ſtra gradus dignitatis, & ordines pro diuerſitate donorum, laborum magni-tudine ac uocationum dignitate, ac iu-dicat barbaricum eſſe, de eccleſia hunc ordinem tollere uelle, Iudicat cæteros miniſtros ſuis epiſcopis oportere ob-temperare in omnib. quæ ad ędificati-onem eccleſiæ faciũt, iuxta uerbũ Dei,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ac utilem Eccleſiæ œconomiam. Iudicat Epiſcopos ius habere in cæteros miniſtros Eccleſiæ, non deſpoticum ſed patrium, Et quanquam fatetur noſtra Eccleſia, æqualem miniſtrorum uerbi poteſtatem eſſe, quantum ad Iuriſdictionem ſpiritualem attinet, de qua re poſtea dicemus: tamen quia diſciplina Chriſtiana retineri non poteſt niſi corrigantur uicia, & officia ſingulis debita commendentur, indicat recte facere Epiſcopos, qui hortationibus & obiurgationibus non ſolum laicos (ut uocant) uerumetiam presbyteros in officio retinent. Hoc confirmatur non ſolum officij exequendi neceſſitate, uerumetiam Pauli teſtimonio, qui ſuum Timotheum hortatur, ne presbyteros aſpere obiurget, ſed tanquam pater hortetur. Ex hoc Pauli teſtimonio duo aperte colliguntur: Primum Epiſcopos habere ius hortandi & obiurgandi non facientes officium. Deinde quia fruſtra fiet obiurgatio & hortatio præfractis & contu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

macibus uult Paulus ut inferiores pijs
præceptionibus, monitionibus & ob-
iurgationibus ſuperiorum cedant. Pijs
dico, quia ſi epiſcopi aliquid præcepe-
rint, quod non ſit ſui officij, hic mode-
ſtē licet inferiori miniſtro quod impe-
ratur recuſare. Deinde & hoc ex man-
dato Dei apertum eſt, quod epiſcopis
uel uerbum Dei corrumpentibus, uel
ſupprimētibus nullo pacto ſit obtem-
perandum. Epiſcoporum enim po-
teſtas ad ædificationem Eccleſiæ non
ad deſtructionem ſe extendit. 2. Cor:
13. Liquet & hoc, quod inferioris gra-
dus miniſtris liceat ſuperiores piè &
modeſtè admonere, ſi quando recto
pede ad ueritatem Euangelij non in-
cedant. Nequè hoc ægrè ferre de-
bent pij Epiſcopi, ſed tanquam patres
benignè filiorum ſuorum hortamen-
ta cum gaudio excipient. Sic Petrus
admonitus eſt ā Paulo, cum non recto
pede ad ueritatem Euangelij incede-
ret. Sic Paphnutius preſbyter ſen-
tentiæ Epiſcoporum de interdicto ſa-

cerdotum coniugio obuiauit, cui pij Epiſcopi ceſſerunt.

Hunc ordinem amplectitur noſtra Eccleſia, hos dignitatis in miniſterio gradus ſeruientes decoro & diſciplinæ agnoſcit. Nec mouetur Anabaptiſtarum ac Libertinorum effreni libidine, qui Eccleſiā Chriſti barbaricum quendam hominum cœtum, ſine ordine fingunt, in quo cœtu nulla aut donorum aut laborum aut uocationum ratio habeatur, cum habeat noſtra Eccleſia non ſolum exemplum Apoſtolicæ & purioris Eccleſiæ, uerumetiam mandatum ſpiritus ſancti, omnia ordinate & decenter ad ædificationem faciendi.

CAPVT VNDECIMVM.

DE POTESTATE Eccleſiaſtica.

POTESTAS Eccleſiaſtica Symbolo clauium in ſcripturis deſignatur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Matthæi 16.cum dicitur Petro: Dabo tibi claues regni cœlorũ,& quodcunq; ligaueris in terra,erit in cœlis ligatum, & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum in cœlis. Claues autem regni cœlorum ſunt, quibus regnum cœlorum aperitur & clauditur. At regnum cœlorum quod eſt Eccleſia, adminiſtratur, aperitur & clauditur prædicatione Euangelij. Proinde claues regni cœlorum nihil aliud eſſe poſſunt,quam munus & poteſtas adminiſtrandi Eccleſiam Chriſti, idq; ſecundum uerbum Chriſti. Appellationis ratio hæc eſt: Qui œconomi conſtituuntur in aliqua domo, ijs traduntur claues,ut omnia aperiant & claudant pro arbitrio domini ſui. Inde factum eſt,ut clauium Symbolo in ſcripturis ſignificetur domus adminiſtratio.Eſa:22.Dabo clauem domus Dauid ſuper humerum eius,aperiet et nemo claudet, claudet & nemo aperiet. Hic apertè clauis domus Dauid ſignificat adminiſtrationẽ regni Dauidici.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Vnde miniſtri uerbi qui prædicatione uerbi aditum ad cœlum patefaciunt recipientibus uerbum, & clauſum eſſe cœlum inobedientibus uerbo docent, Oeconomi regni Dei & claues regni cœlorum habere dicuntur.

Quare Eccleſiaſtica poteſtas rectè definitur eſſe facultas Eccleſiæ data, qua ipſa recipit (quos iubet dominus remiſſis peccatis) in conſortium regni ipſius, reijcit quos ipſe reijci præcipit, paſcit receptos & regit uerbo, ſacramentis & diſciplina, ut ueterem hominem indies magis magiſq; aboleant & nouum inſtaurent. Eijcit rurſus ex conſortio regni Chriſti, qui ſuis moribus promerebant, ac iterum eiectos, ſi egerint pœnitentiam recipit. Poſtremum uocat miniſtros ad miniſterium uerbi, quibus hanc adminiſtrationem commendat. Hæc uera eccleſiaſticæ poteſtatis eſt deſcriptio, quæ in genere ita quoque definiri poteſt, quod ſit munus eccleſiæ collatum, quo ipſa adminiſtrari debeat iuxta uerbum Dei.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Quod autem in uerbo Dei fundata debeat eſſe hæc poteſtas, ex eo liquet, quod Paulus omnem poteſtatem à Deo datam Eccleſiæ ad ædificationem (fidei) dicat: Nunc autem quicquid pertinet ad ædificationem fidei id uerbo Dei continetur. Proinde poteſtas eccleſiaſtica omnis ut ex uerbo eſt, ita in eodem uerbo incluſa exiſtit. Et cum dominus Ioan: 7. dicit, Doctrina mea non eſt mea, ſed eius qui miſit me, miniſtris Euangelij omnibus quam in docendo regulam ſequi debeant ſuo exemplo præſcribit. Non igitur Eccleſiæ poteſtas infinita eſt, ſed certis limitibus definita, ut quæ uerbo Dei ſit ſubiecta & ei incluſa.

Ex his etiam manifeſtè colligitur tria requiri in poteſtate eccleſiaſtica. 1. Vt à Deo ſit data. 2. Vt in ſalutem & ædificationem Eccleſiæ exerceatur. 3. Vt uerbo Dei nitatur. Data quidem eſt toti Eccleſiæ, ſed eam ritè exercent, qui mandato eius fideliter obediunt

 legi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

legitime uocati,idque ſi uerbum Dei tanquam unicam agendi regulam ſequantur.

Porro hæc eccleſiaſtica poteſtas duplex eſt,nimirum Ordinis & Iuriſdictionis. Ordinis poteſtas eſt miniſterium uerbi,quo recipiunt in eccleſiam eos, qui uel dant ipſi Chriſto nomina, ut illa tria millia hominum, qui ad concionem Petri compuncti corde crediderunt, quos Petrus recipit in Eccleſiam communicato baptiſmo. Vel qui offeruntur Eccleſiæ per credentes, ut Infantes qui pro ſe non loqui poſſunt, quos dominus nihilominus uult recipi in Eccleſiam,iuxta illud: Baptizantes omnes gentes,in quorum numero infantes includuntur. Deinde eadem poteſtate in Eccleſiam receptos regunt doctrina, ſacramentis & ceremonijs. Hanc poteſtatem ideo ordinis eſſe dico,quia certam & ordinatam regulam habet,quam ſemper ſequi debet, nec in benè conſtituta Eccleſia requirit deliberationem aut ſenatus eccleſiaſtici

ſenten-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſententiam, ſed ad miniſterium uocati miniſtri iuxta ordinis præſcripti rationem ſe gerunt, quantum quidem ad publicam functionem attinet.

Altera pars poteſtatis eccleſiaſticæ eſt Iurisdictio, quæ maxima ex parte pendet à poteſtate clauium. Hæc nihil aliud eſt, quam Ius ſpiritualem politiam conſeruandi. Et in tribus conſiſtit. I. In cognitione ueræ doctrinæ. II. In improbatione falſæ doctrinæ. III. In diſciplina.

Quod autem Eccleſia uniuerſalis habet ius cognoſcendi ueram doctrinam teſtâtur plurima teſtimonia. Chriſtus inuitat ad ſe omnes, ut à ſe diſcant. Apoſtoli mittuntur ut doceant. Deus requirat noticiam ſui uerbi, ſine qua ſalus nemini contingere poteſt. Quare horrendo ſacrilegio tenentur Papiſtæ, qui laicos arcent à lectione ſacrorum librorum, et interdicunt ne ſacra biblia uulgata lingua excudantur, & legantur à laicis (ut uocant) quare declarant ſe immanes hoſtes eſſe ſalutis ho=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

minum,quos Dominus Lucæ 11. obiurgat dicens: Væ uobis legiſperitis, qui tuliſtis clauem ſcientiæ,ipſi non introijſtis, & eos qui introibāt prohibuiſtis Item Matth: 23. Væ uobis ſcribæ & Phariſæi, hypocritæ, quia clauditis regnum cœlorum ante homines, uos enim non intratis,nec aduenientes ſinitis intrare. Hæc uehemens obiurgatio pertinet ad omnes omniū temporum Phariſæos,qui ſibi docendi ius uindicant,ſed interim ueram uiam ad Chriſtum intercludunt.

Deinde ꝙ ius habeat Eccleſia improbandi falſam doctrinam oſtendit mandatum Chriſti,Matth: 6.Cauete ā pſeudoprophetis Matth: 8. Lucæ 12. Cauete ā fermento Phariſæorum.Item ad Gal: 1. Si quis aliud docuerit Euangelium,Anathema ſit.

Tertia Iurisdictionis pars eſt Diſciplina,qua membra corporis Chriſti, hoc eſt Eccleſię inter ſe cohęrent.Nam ut doctrina ipſa eſt ueluti anima Eccleſiæ, Ita diſciplina inſtar neruorum

eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

eſt,quibus membra ſuo quoque loco aptantur,connectuntur & cõtinentur. Huius diſciplinæ magna laus eſt. Prædicatur enim eſſe ſanitatis ſubſidium, ordinis fundamentum, unitatis uinculum.Nam ſine diſciplina nulla domus, nulla reſpublica incolumis perſiſtere poteſt. Et quia quæq; familia quo honeſtior fuerit eo iuſtiorem ſectatur diſciplinam,par eſt,ut omnium honeſtiſſima familia Chriſti, hoc eſt Eccleſia, optima diſciplina regatur. Quare huc pauca de diſciplina Eccleſiaſtica adijciam, idq; non ex Pontificijs decretis, quæ ſapiunt tyrannidem, Sed ex uerbo Domini,traditione Apoſtolica, & exemplo purioris Eccleſiæ.

Definitur autem diſciplina Eccleſiaſtica hoc pacto, quod ſit pædagogia quædam, qua homines in familiam Chriſti recepti cohercentur & ad pietatem,iuſticiam, modeſtiamq; aſſueſiunt,ne quid adeõ auguſta profeſſione indignũ committant, ſed ut iuxta do-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ctrinam Euangelij præſcriptum ſinguli ſuum officium faciant.

Eſt autem hæc diſciplina duplex, Cõmunis & clerici peculiaris. Illi ſubeſſe omnes debent ex æquò huic ſoli clerici. Porro Communis duplex eſt: Ordinaria & extra ordinaria, de quibus diſtinctè deinceps dicendum eſt, ac primum de ordinaria.

Ordinaria itaq; diſciplina eſt, quæ uerbum Dei ac traditionem Apoſtolicam pro regula habet, à qua nunq; licet diſcedere, Eſt enim iuris diuini, ac dependet propriè à poteſtate clauium. Hæc quia lapſus contra legitimam uiuendi rationem corrigit, primum lapſuum genera nobis ſunt explicanda, Deinde qualis diſciplina in ſingulis obſeruari oporteat, poſtremo penes quos ſit corrigendi facultas declarandum eſt. Lapſus itaq; diſciplina corrigendus duplex eſt, Occultus nimirum & manifeſtus. Occultum uoco, cuius unus aut pauci admodum ſunt conſcij. Manifeſtum uero qui eſt pub-

licè

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

licè notus apertus, Occultus rurſus aut ex ignorantia aut ex infirmitate, aut ex malicia contingit. Manifeſtus ſeu publicus aut delictum eſt aut flagitium. Delictum quidem quod errore uel infirmitate perpetratur, aut etiam caſu inopinato, flagitium uero eſt enorme ſcelus,ut homicidium, Adulterium,uſura,furtum &c. Deinde flagitiorum alia multitudinem inuaſerunt,alia paucos tantum de multitudine. Nunc qualis in his lapſibus diſcipli na adhibenda ſit uideamus. Si itaqꝫ lapſus occultus eſt, regula emendandi ac corrigendi,quam Dominus prȩſcribit Matth: 18.ſequenda eſt Si peccauerit inquit,in te frater tuus, uade & argue eum inter te & ipſum ſolum, Si te audierit,lucratus es fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum aut duos,ut in ore duorum aut trium teſtium conſiſtat omne uerbum.Quod ſi non audierit eos,dic eccleſiȩ,quod ſi eccleſiam non audierit, ſit tibi uelut ethnicus & publicanus,

hoc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

hoc eſt, prophanus & impius. Amen dico uobis, quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata in cœlo, & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta in cœlo.

In hac concionis Chriſti pericopa quatuor ſunt nobis diligenter obſeruanda. Primum eſt mandatum Chriſti, quod nemo contemnere citra magnum ſacrilegium poteſt. Si peccauerit inquit in te frater tuus, id eſt, te conſcio uel ſub tua conſcientia. Nam in græco eſt εἰς σὲ quod phraſi græca non ſignificat contra te ſed coram te, ſeu te conſcio. Eſſet enim contra Chriſti doctrinam propriam iniuriam perſequi. Deinde monſtratur hic præcipuum diſciplinæ eccleſiaſticæ fundamentum, quod eſt priuata correptio. Vade, inquit, & argue eum inter te & ipſum ſolum. Tertio loco indicantur gradus priuatæ correptionis, & tres enumerantur. Primus ut arguas ipſum pro modo delicti inter te & ipſum ſolum, hoc cum dicit dominus, non uult ut

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

peccatum fratris quod tibi ſoli aut pauciſſimis eſt notum, omnibus manifeſtum facias, hoc enim cum caritate fraterna pugnat, & magis ad deſtructionem quam ædificationem facit. Nam alijs ſcandalo eſt poſtquam enotuerit ipſum factum. Quod ſi hoc primo gradu promoueris aliquid, & emendauerit ſe reus frater, feciſti officium & lucratus es fratrem tuum. Verum ſi hac uia nihil profeceris, gradus ſecundus tentandus eſt, hoc eſt, adhibebis unum aut alterum teſtem tecum ac in ipſorum præſentia conaberis fratrem in uiam reuocare. Quod ſi fruſtra feceris, adhuc non deſperandum de fratre, ſed extrema tentanda ſunt, & coram eccleſia, hoc eſt, uel coram ſenatu eccleſiaſtico, uel coram pluribus fratribus, contumacem obiurgabis, ut uel hoc pacto ſuffuſus rubore reſipiſcat. Verum ſi hac uia nihil ſuccedit, habendus eſt pro impio & prophano, quia nihil habet commune cum Eccleſia Chriſti. Tunc enim uerè iſti contumaci continget,

quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

quod Salomon prouerbiorum 15. dicit: Qui increpationes odit, morietur. Poſtremo Eccleſię iudicium ratum fore in cœlo dominus pronunciat his uerbis: Amen dico uobis. Quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata in cœlo. Sed de hoc iudicio eccleſiæ infra plura dicenda ſunt.

Porro ſi lapſus fratris fuerit manifeſtus, ſequendum eſt præceptum & factum Pauli. 1. Timoth. 5. præceptum habetur in hunc modum: Peccantes coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant. Hoc præceptum niſi intelligatur de manifeſtis peccatis, cum mandato domini iubentis arguere fratrem inter te & ipſum ſolum, ſtare non poteſt. Quare non dubium eſt, quin de emendatione publicorum delictorum intelligendum ſit hoc Pauli præceptum. Factum Pauli quo præceptum confirmatur, habetur ad Gal: 2. Vbi Petrum palam in facie Eccleſiæ obiurgauit. Fuit enim lapſus Petri Eccleſiæ præſenti cognitus, Ex his duas

colli-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

colligamus regulas. Priorem, in occultis delictis corrigendis procedendum eſt ſecundum gradus à Domino præſcriptos, Nimirum, ut primum ſolus, deinde adhibitis teſtibus, poſtremo coram Eccleſia, ſeu quibusdam delectis uiris, quorum pietas & grauitas eſt ſpectata, fratrem delinquẽtem corripias. Poſteriorem: In manifeſtis delictis ſtatim procedendum eſſe ad ſolennem Eccleſiæ correptionem, idque cum ut lapſus emendetur, tum ut reliqui fratres timeant, & ipſius exemplo reddantur cautiores.

Verum quemadmodum in occulto lapſu, ita etiam in publico prudenter caſtigatio adhibenda eſt. Si enim quis lapſus eſt ignorantia aut infirmitate, ſufficit paterna & blanda admonitio cum exhortatione in poſterum uitandi tale delictũ. At ſi ex malicia peccatum eſt, lapſus quidẽ occultus ſeuerius corrigendus, Manifeſtus uero excommunicatione feriẽdus eſt, ſed ita tamen

omnia

omnia moderando ſunt,ne caſtigationis ſeueritas errantem in deſperationem adigat. Eſt enim æquitate & clementia temperanda diſciplina Eccleſiæ,ne rigor modum excedat.Seueritate quidem opus eſt,ne impunitate, quæ peccãdi illecebra eſt,mali reddantur audaciores. Ac rurſus quia periculum eſt,ne is qui caſtigatur animum deſpondeat,adhibenda eſt moderatio, nempe ut eccleſia ſimul atq; reſipiſcen tiam illius certo cognouerit, ad dandam ueniam ſit parata. Loco huius regulæ de moderatione,ſit nobis conſilium Pauli 2. ad Cor: 2. qui obſecrat Corinthios,ut inceſtum reſipiſcentem charitate proſequantur, condonent ei flagicium,ac pœnitentem conſolentur ne forte abundantiori triſticia abſorberetur. Quemadmodum enim correptio fraterna à charitate proficiſci, ita etiam in emendationem & ædificationem fratris delinquẽtis tendere debet. Id quod euincitur ex finibus diſciplinæ Eccleſiæ, unde conſilium in

corri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

corripiendis fratribus omnino petendum eſt.

Sunt autem tres fines caſtigationis Eccleſiaſticæ, ac potiſſimum Excommunicationis. Primus eſt, ne cum Dei contumelia inter Chriſtianos nominentur qui turpem ac flagitioſam uitam degunt. Secundus, ne aſſidua malorum conſuetudine boni corrumpantur. Modicum enim fermentum totam maſſam corrumpit: Tertius ut lapſi pudore ſuffuſi tandem reſipiſcant & reconcilientur Eccleſiæ. Ex his finibus ſatis apparet, in caſtigatione eccleſiaſtica gloriam Dei quærẽdam eſſe ædificationem Eccleſiæ & reſipiſcentiam lapſi fratris, Quo ſi reſpexerimus non erit difficilẽ ſeueritatem æquitate & clementia temperare.

Reſtat ultima diſtinctio, qua flagicia alia in multitudinem graſſantia, alia paucorum eſſe dixi, de quibus hoc loco in uniuerſum tenendum eſt, Quod ſuo genere omnino digna ſint excommunicatione, ut teſtatur dictum Pauli

 1. Cor:

1. Corinth:5. Si quis frater nominatur inter uos,uel ſcortator, uel auarus, uel idolorum cultor,uel ebrioſus,uel maledicus,cum huiusmodi nec cibum ſumere permitto. Verum his prout ſtatus eſt præſentis Eccleſiæ, Cauendum eſt ne in maiorem deſtructionem adhibeatur excommunicatio,et ex medicina fiat uenenum. Quare cenſeo ſequendas eſſe duas regulas Auguſtini. quarum prior eſt de peccatis in multitudinem graſſantibus,qualia,proh dolor,in hoc regno ſunt, ebrietas, luxus ueſtium,commeſſationes,uſura,& huius generis ferē infinita: Non aſperē inquit,quantum exiſtimo,non duriter non modo imperioſo,iſta tollũtur magis docendo q̃ iubendo,magis monendo quam minando. Sic.n.agẽdum eſt cum multitudine peccantium. Hoc Auguſtini conſilium regulam pręſcribit agendi cum multitudine peccantium, quæ regula confirmatur ex finibus excommunicationis ſupra poſitis. Nam ſi hic excommunicatio adhiberetur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

retur, magis turbaret paucos bonos infirmos, quam corrigeret multos animoſos malos. Necꝗ tamen ex eo ſequitur, non eſſe taxanda publicè graſſantia ſcelera, ſed tantum modum caſtigandi temperare oportet, publicè pacis gratia. De paucorum flagitijs hanc dat regulam Auguſtinus: Seueritas exercenda eſt in peccata paucorum. Hæc enim ſtare poteſt cum correptionis Eccleſiaſticæ finibus.

Porro hic duo genera hominum admonere oportet. Nimirum infirmos, ne deficiant ab eccleſia propter graſſantia flagicia, & Miniſtros uerbi ne uel deſpõdeant animum, uel omnino munus docendi abijciant, cum parum admodum ſe proficere ſuis laboribus & uigilijs animaduertunt. Infirmi itaꝗ ſciant, abſtinendum eſſe ã flagicioſis, quantũ ad priuatã conuerſationem attinet, non quantum ad Eccleſiæ externam cõmunionẽ, niſi cenſura fuerint. eccleſiæ excõmunicati. Nec cũ his pugnat præceptũ Apoſtoli 2. ad Theſ:3.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Pręcipimus autem uobis fratres in nomine Domini Ieſu Chriſti,ut ſubducatis uos ab omni fratre ambulante inordinatè. Non enim hic Paulus de externa Eccleſiæ communione agit, ſed de priuata conuerſatione & familiaritate. In libertate enim noſtra ac facultate poſitum eſt,an familiariter uerſari cum ſceleratis uelimus, nec ne. At in arbitrio noſtro nequaq̃ poſitum eſt, ã communione eccleſiæ abſtinere.

Obſeruetur & hæc regula Auguſtini: In corripiendis fratribus,miſericorditer corripiat homo quod poteſt, Quod autem non poteſt patienter ferat,& cum dilectione gemat ac lugeat. Miniſtri uerbi huius regulæ ſint memores,quod omnis pia ratio et modus eccleſiaſticæ diſciplinæ unitatem ſpiritus in uinculo pacis iutueri ſemper debeat. Quiſquis igitur uel quod poteſt arguendo corrigit,uel quod corrigere non poteſt,ſaluo pacis uinculo excludit,uel quod ſaluo pacis uinculo excludere non poteſt,æquitate improbat

firmi=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

firmitate ſupportat, hic à maledictione liber & ſolutus eſt: Ita .n. eradicanda ſunt zizania, ne frumenta lædantur.

Iam penes quos ſit corrigendi facultas breuiter eſt dicendum. Quantum igitur attinet ad priuatos lapſus omnium Chriſtianorũ, qui eius lapſus ſunt conſcij, officium eſt eos corrigere doctrina, admonitione & obiurgatione, iuxta gradus à Chriſto pręſcriptos qui ſupra enumerati ſunt & declarati. Publica delicta à miniſtris uerbi palàm coram omnibus arguenda ſunt, ſi uidebitur ad ædificationem facere. Idq; non unius paſtoris cenſura, ſed uel totius Eccleſiæ, uel ſaltem quorundam grauiũ uirorum, qui uice totius Eccleſiæ funguntur, fieri oportet, Ita tamen ut paſtor toti Eccleſiæ excommunicatione ſententiam pronunciet. Hæc .n. ratio excommunicandi in primitiua eccleſia ſeruata eſt, & habet pro regula apoſtolicam traditionem 1. Cor: 5. Pręterea eiuſdem eccleſiæ eſt, emendatos in eccleſiã recipere per miniſtros uerbi, qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

bi,qui miniſtri pœnitẽtiam ſeriam eo-
rum qui reconciliari Eccleſiæ cupiunt,
exponere debent.

Hactenus de ordinaria diſciplina,
quæ propriẽ dependet ã poteſtate cla-
uium, huic ſubſeruit ordinatio certi
temporis,loci,quando & ubi populus
conuenire debeat,ad audiendum uer-
bum & ad ſacram cœnam, Hæc ordi-
natio tametſi quãtum ad certi tempo-
ris & loci circumſtantias attinet, eſt li-
bera, ut quæ non obliget nos uerbo
Dei,tamen quantum ad genus attinet,
iuris diuini eſt. Omnibus enim man-
datum eſt uerbum audire et participa-
re ſacramentis.Quapropter nemo pi-
us certam temporis & loci,quando &
ubi uerbum & ſacramenta tractabun-
tur,ordinationem contemnit,ſed liben
ter ſe huic diſciplinæ Eccleſiaſticæ par-
ti ſubijcit. Nec hoc pugnat cum Chri-
ſtiana libertate. Nam qui in Chriſto
ſunt liberi,ut ſciant ſe per Chriſtum ã
peccato,maledictione legis, ac ritibus
humanis eſſe liberos,Ita quoq; norunt
ſe diſci-

ſe diſciplinæ & ordinis gratia, quãtum ad externum Eccleſię regimen attinet, honeſtę ac pię diſciplinę ſubiectos eſſe.

Hactenus de communi diſciplina et ordinaria dictum eſt: Nunc paucis de extra ordinaria dicendum. Hæc nec tempus rec modũ nec formã præſcriptã uerbo Dei habet, ſed in Eccleſię arbitrio poſita eſt, & temporũ rationẽ cũ euentu habet, unde in hac extra ordinaria diſciplina reſpicere oportet ad tria tempora pręteritũ præſens & futurũ. Ad præteritũ ut ſi aliquid præter opinionẽ euenit ueluti magnorũ uirorum liberatio è periculis, fœlix Eccleſiæ, & miniſterij uerbi ſucceſſus, propagatio doctrinæ in alijs nationib. Hic officiũ miniſtrorũ uerbi fuerit conſentientib. pręcipuis eccleſię mẽbris populũ certo tẽpore conuocare ac ad gratiarũ actionem iuuitare. Ad præſens ut ſi graſſari incipiat peſtilentia, uel fames, uel bellum hic populus conuocandus eſt, exhortatio ad pœnitentiã, ieiuniũ, preces, inſtituenda eſt, Ad futurũ tempus, ut ſi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

uel clades aliqua imminere uidetur, uel aliqua magna deliberatio ſiue de religione, ſiue de ſtatu politico ineunda eſt, piorum paſtorum officium fuerit, hortari populum ad ſolennes preces, ut Dominus pericula imminentia uel auertat prorſus, uel conuertat, in ſui nominis gloriam, ac deliberationes inſtituendas ſuo ſpiritu gubernet. Hæc extra ordinaria diſciplina cũ Prophetarum tum Apoſtolorum puriorisq; eccleſiæ exempla habet, Quare nequaquam ubi res poſtulat negligenda eſt.

Nunc reſtat diſciplina quam cleri peculiarem dixi. Hæc canone & executione conſtat. Canon uerſatur circa quatuor, alias circa certarum rerum prohibitionem, ut ne quis clericus uenationi, ne quis fœnori aut mercaturæ uacet, ne quis laſciuis ſaltationibus interſit. Alias circa certa exercitia, ut ſunt Cantationes, Sacræ lectiones, uigiliæ: Alias circa officiorum in eccleſia diſtinctionem, ut in Eccleſia alius do-

us doceat, alius recitet aliquid ex ſacris literis, alius præſit cœnæ dominicæ. Alias circa pœnas, quarum gradus fuerunt, priuata obiurgatio ab epiſcopo, publica ā conceſſu epiſcoporū & præſbyterorum, diſpoſitio ab officio, excommunicatio, extremus gradus fuit anathematizatio, quæ ſolum adhibebatur contra obſtinatos hæreticos, quales fuerunt Arius, Cherinthus &c. Veteris enim eccleſiæ mos fuit, ſine ui externa in ſuum clerum animaduertere. Huius diſciplinæ executio potiſſimum epiſcopis commiſſa erat, qui ideo aliquando bis, aliquando ſæpius in anno ſynodos prouinciales cōuocabant ubi non unius Epiſcopi cenſura, ſed totius cleri collecti ſententia res agebatur. In hiſce ſynodis de doctrina, de moribus, de ceremonijs, de diſciplina, atque alijs rebus eccleſiæ utilibus tractabatur, atq; tantiſper res fœliciter ſucceſſit, donec dominandi libido inuaſit Papam aliosquè creatos ab eo Epiſcopos. Hæc de diſciplina Eccleſiaſtica communi &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

clericali dicta ſint, uerum ſi quis cupit priuati hominis diſciplinam, ſciat eam in quatuor conſiſtere, ut ſuos affectus petulantes & cogitationes prauas meditatione uerbi & oratione domet, ut uerba pietate regat, ut facta ad normã legis exigat, utq; geſtus ſimiliter pietati congruos amet. Sed de his ſatis: Nunc de tertia hierarchiæ eccleſiaſticę parte dicendum eſt.

CAPVT DVODECIMVM
De autoritate Eccleſiaſtica.

Cum poteſtate coniuncta eſt autoritas, in qua duo ſunt conſideranda. Vnum, Quarum rerum ſit, Alterum, penes quas perſonas reſideat Eccleſiæ autoritas. Duas res ſubijciunt Eccleſię autoritati, traditiones nimirum & interpretationes ſcripturæ. Traditiones ſunt ritus, qui abſq; ſcriptura traditi dicuntur, uel ab Apoſtolis, uel poſt Apoſtolos à ſanctis patribus. Huius generis ſunt baptiſma infantium, obſeruatio diei dominicæ quod cœna domini

ã ieiunis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

a ieiunis celebretur, & à ieiunis perci‑
piatur, Itẽ canones pleriq; de diſciplina
Eccleſiæ & cleri. Sed quid ſentiendum
ſit de huiuſmodi traditionibus, uide in
locis Theologicis Philippi.

Interpretationes ſcripturæ ſunt pe‑
culiaria dona Dei, quibus eruuntur &
in lucem producuntur quę obſcura ui‑
debantur, In hoc genere ſequenda eſt
regula Pauli, nimirũ ꝙ omnis ſcriptu‑
ræ interpretatio debeat eſſe analoga fi‑
dei, hoc eſt, conuenire debeat cum pri‑
mis & apertis pronunciatis ſcripturæ,
continentibus ueræ religionis funda‑
menta. Deinde et hoc diſcrimen obſer‑
uetur, quod dicta interpretum ſint in
triplici genere. Alia.n. ſunt demõſtra‑
ta, alia probabilia, ſed præter ſcriptu‑
ram, Alia pugnantia cum ſcriptura.

Primi generis ſumma eſt autoritas
nam eiuſdem firmitudinis ſunt quæ
immota conſequentia ex uerbo aperto
Dei colliguntur, atq; ipſa oracula Dei.
Huc pertinet Symbolum Niceni, A‑
thanaſij. Medium genus tantiſper
pro‑

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

propter autoritatem patrum retineri poteſt, donec à Sophiſtis in malam conſequentiam trahatur. De poſtremo genere utilem tradit regulam Ambroſius libro 10. officiorum: Nos noua omnia quæ Chriſtus non docuit iure damnamus, quia fidelibus uia Chriſtus eſt, Si igitur Chriſtus non docuit quod docemus etiam nos, id deteſtabile iudicamus. Proinde quicquid ex patrum ſcriptis cum autoritate ſcripturæ congruit, cum laude illorum accipiendum, quod autem non congruit cum pace illorum reſpuendum eſt, ſed de his ſupra.

Reſtat ut dicatur, penes quas perſonas reſideat autoritas Eccleſiæ. Papa ſibi autoritatem uendicat, ſed falſo: Eſt enim autoritas Eccleſiæ fundata in oraculis Dei, contra quæ nulla humana autoritas ualet. Quare ſciendum eſt hanc autoritatem penes totam & uniuerſam Eccleſiam eſſe, ſed diuerſimodè. Maior enim eſt eorum

in

in Eccleſia autoritas qui ex ueris fru=
ctibus ſpiritus declarant ſe ſpiritum
Chriſti habere, Item maior piorum
miniſtrorum quam laicorum. Am=
plior adhuc penes pios, doctores, lon=
go tempore exercitatos, Grandior ad=
huc penes piorum conſilia, ubi ex fru=
ctibus ſpiritus Chriſti adeſſe cognoſci=
tur. Verum hic iuxta conſilium Pauli
2. Corinth: 11. probandi ſunt ſpiritus,
an ex Deo ſint, quod nulla alia re cer=
tius fieri poteſt, quam ipſa ſcriptura,
ipſa lege Dei, ad quam Dominus ipſe
probationem ſpirituum exigendam
præcepit, Deut: 13. his uerbis. Si ſurre=
xit in medio tui propheta, qui ſomni=
um uidiſſe ſe dicat, & prædixerit ſignũ
atq; portentum, & euenerit quod lo=
cutus eſt, & dixerit tibi: eamus & ſe=
quamur Deos alienos, quos ignoras, et
ſeruiamus eis, non audies uerba pro=
phetæ illius aut ſomniatoris, quia tén=
tat uos Dominus Deus ueſter, ut pa=
lam fiat utrum diligatis eum an non.
In toto corde & in tota anima ueſtra,
Domi=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Dominum Deum ueſtrum ſequimini, & ipſum timete, & mandata illius cuſtodite & audite uocem eius, ipſi ſeruietis, & ipſi adhærebitis. Quod autem interpretationem ſcripturarum certis perſonis & certo hominum ordini aſſcribunt, falſiſſimum eſt. Nam interpretatio ſcripturarum donum Dei eſt, quod largitur Dominus in Eccleſiæ ſuæ ædificationem cuicunq; uoluerit. Hæc breuiter de Hierarchia & eius partibus ſint dicta.

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

SATISFACTIO.

Vt autem doctrina de Satisfactione clara & perſpicua habeatur, primum de ciuili ſatisfactione, Secundo, de ea quæ coram Deo ualet, Tertio, de Eccleſiaſtica ſatisfactione dicendum eſt.

Ciuilis ſatisfactio duplex eſt. Hominibus enim læſis dupliciter ſatisfacit, uno modo cum hi qui offenderunt, læ-

ſis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſis tantum præſtant rei uel officij, ut id quod læſis iniuria detractum eſt, iure compenſatum habeatur. Alio modo cum hi qui offenderunt, culpam tantum agnoſcunt, & dolere eam ſibi teſtantur, ueniamq́ʒ ſupplices orant, cum officium in poſterum plenius pręſtandi promiſſione.

Hæc duplex ciuilis ſatisfaciendi ratio ad tribunal Dei accommodari poteſt, ſed hoc ſeruato diſcrimine. Quantum enim ad priorem attinet, modum ſatisfaciendi, ſolus Chriſtus ſatisfecit patri pro iniuria Deo ab humano genere illata. Hunc enim ſolum ſcriptura prædicat eum eſſe, qui ſua uictima patrem cœleſtem placauerit, unde ſolus eſt expiatio pro peccatis noſtris. Supra eum ſolum correctio pacis noſtræ, per ſolum eius nomen obtinetur remiſſio peccatorum, Vnde conſtat ex ſcriptura quod hic Ieſus Chriſtus ſit ſua ſatisfactio pro omni offenſa, qua cœleſtem patrem offenderat genus humanum. Huius ſatisfactionis ſoli

cre=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

credentes participes ſunt. Quare ſacrilegium eſt tribuere ulli rei hanc ſatisfactionis gloriam, quæ ſoli Chriſto competit. Verum quia iuſtificati ſatisfactione Chriſti ſæpe labimur, ac Deum offendimus quotidianis erratis, & Deum, ſupplices per ueram pœnitentiam deprecamur culpam per Ieſum Chriſtum, dicimur interdum à ſanctis patribus Deo ſatisfacere, ſed ut filij offenſum patrem pœnitentia ſibi conciliant. Hinc Cyprianus: offerimus uobis animi & conſilij noſtri ſalutare munus, & quia odiſſe non licet nobis, & ſic Deo plus placemus dum nullam pro iniuria uicem reddimus, Hortamur, dum facultas, dum aliquid de ſeculo ſuper eſt, Deo ſatisfacere & ad ueram religionis candidam lucem de profundo tenebroſæ ſuperſtitionis emergere.

Eccleſiaſtica ſatisfactio pars eſt diſciplinæ Eccleſiæ, & refertur non ad tribunal Dei, ſed ad placandum offenſos fratres in Eccleſia. Fuitq; olim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ritus externus Eccleſiæ, non pertinens ad conſcientiam ſeu remiſſionem peccatorum coram Deo, Sed duos alios fines habuit, ut exploraretur an ſerio redirent lapſi ad Eccleſiam, deinde etiam ut alij admoniti diligentius regerent mores, ne ſimili pœna aliquando lapſi caſtigarentur. Hæc ſatisfactio publicæ pœnitentiæ pars tertia olim numerabatur. Nam pœnitentiam, quam requirebant á lapſis corã Eccleſia quando recipiebantur, diuiſerunt ſancti patres in Contritionem (quæ ex lacrymis pœnitentis agnoſcebatur) Confeſſionem (qua reus coram eccleſia deplorabat ſuum lapſum) & Satisfactionem qua ſatisfiebat Eccleſiæ. Has poſtea indocti Monachi ad conſcientiam tranſtulerunt. Hæc quia ad poteſtatem Iurisdictionis pertinebat, non priuato unius paſtoris arbitrio, ſed maturo deliberatoq; ſeniorum conſilio res gerebatur, ne quid imperito aut intempeſtiuo zelo fieret contra caritatis regulam, aut etiam ne crimen lapſi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

propalatum unius zelo maius ſcandalum excitaret.

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

Chriſtiana libertas.

LIBERTAS Chriſtiana eſt manumiſſio ſpiritualis, parta ſanguine Chriſti, quam offert Euangelium credentibus in Chriſtum, per quam liberati à peccato, à damnatione legis ac ritibus humanis, donamur ſpiritu ſancto, ut formidoloſæ noſtræ conſcientiæ pacificentur, & ſub cruce gloriemur, certi quod breui liberator noſter ſit nos ex omnibus malis erepturus, ut amplius non ſimus hominum ſerui, hoc eſt, humanarum traditionum, ſed ut liber populus ijs liberè boni ordinis, & decori ſeu diſciplinæ gratia, utamur citra opinionem iuſticiæ cultus meriti neceſſitatis. Hæc deſcriptio multa continet. Primum quod libertas Chriſtiana non ſit ciuilis aut carnalis, ſed ſpiritualis, ut quæ in Chriſti regno

gno ſpirituali locum habet & in conſcientia dominatur. Deinde quia natura ſumus ſerui peccati, monet deſcriptio quod ſanguine Chriſti ſit hęc parta libertas, quæ ut offertur per Euangelium ita fide recipienda eſt. Si enim filius uos liberauerit (inquit liberator noſter) uerè liberi eritis.

Deindè recitantur quatuor gradus huius libertatis, qui tametſi natura coniuncti ſunt, tamen eos diſcerni utile eſt, ut cor pium inde maiorem conſolationem haurire poſſit. Primus itaqꝫ gradus eſt liberati à peccato, cum quo ſecundus libertatis gradus coniunctus eſt, liberatio à maledictione legis. Chriſtus enim (inquit Paulus) redemit nos à maledictione legis, factus pro nobis maledictum. Et ſignificanter dicitur à maledictione legis, nam quantum ad obedientiã legis moralis pertinet omnes adoptati ſumus, ut domino ſeruiamus, præſtemuſqꝫ ei iuxta uerbum obedientiam. Tertius gradus eſt donatio ſpiritus ſancti, per quẽ non ſo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

lum confirmatur primus & ſecundus, uerumetiam uiuificamur ad præſtanda ea opera, quæ ſpiritualis uita requirit. Et tametſi opera ſic facta propter uicioſitatem carnis minimè ſatisfaciunt præcepto, tamen placent propter adoptionis ſpiritum, quo donati ſunt credentes. Quartus gradus eſt, quod liberi ſimus à ritibus non ſolum Moſaicis, uerumetiam ab omnibus humanis ritibus, quantum quidem ad conſcientiam attinet. De hoc gradu Paulus ad Gala: & ad Col: diſputat.

Verum ne quis abutatur hac libertate Fines quoq; adiecti ſunt, ut, pacificatio conſcientiarum contra peccatum & ſententiam legis, Conſolatio in cruce, liber uſus rituum externorum, ne conſcientijs noſtris laqueos inijciant humanæ traditiones. At ne quis omnes ritus contemnat, pietas, caritaſq; ſuadent, ut pios ritus ordinis diſciplinæq; gratia ſeruemus, modò ne cultus Dei neceſſarius aut opinio iuſticiæ, meri-

meriti & neceſsitatis in illis collocetur.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

CEREMONIA.

CEREMONIAE ſunt ritus & ordinationes ad regendam eccleſiaſticam politiam inſtitutæ. Harum aliæ pugnant cum uerbo Dei quales pleręque hodie Papiſtarum, à quibus liberos nos eſſe ſuperiore capite declaratū eſt. Alię non pugnant cum uerbo Dei, ſed aut apertum uerbum & mandatum habent, ut baptiſmus & cœna Domini, Aut faciunt reuera ad conſeruandam doctrinam & politiam eccleſiaſticam, & ſunt à ſenatu eccleſiaſtico ordinatæ, uocanturq; à Paulo παραδόσεις id eſt, traditiones. Hæ traditiones aut decori aut ordinis gratia inſtitutæ eſſe debent. Decori quidem partes duæ ſunt: prior eſt, ut excitemur ad pietatem illis adminiculis, Poſterior, ut mo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

deſtia & grauitas in pietatis tractatio-ne eluceat, Quare nec ἄσημοι nec hi-ſtrionicæ eſſe debent, quales pleræq; in papatu fuerunt. Ordinis uero partes ſunt tres. I. Vt præſidentes habeant certam agendi regulam II. Vt audito-res aſſueſiant ad obedientiam & diſci-plinam. III. Vt bene compoſito Ec-cleſiæ ſtatu paci & tranquillitati con-ſulatur, Sed de hac re ſupra dictum eſt.

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

ADIAPHORA.

Triplicia ſunt opera. Quædam enim opera neceſſario facienda ſunt, ut quę expreſſo uerbo Dei pręcipiun-tur, Quædam neceſſario cauenda ſunt, ut quæ Deus aperto uerbo prohibuit. Quædam ſunt inter hæc media, quæ uſitatè ἀδιάφορα uocantur, quæ Nazi-anzenus τὰ ἐν μέσῳ κείμενα uocat, de quibus quid ſentiendum ſit, breuiter exponam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Vſitatè definiunt ἀδιάφορα res eſſe, quæ neq; mandantur neq; prohibentur uerbo Dei aperto. Verum ne hic erretur, diligenter cauendum eſt, & inprimis tres regulæ obſeruandæ ſunt. Prima, operis in ſpecie non expreſſè præcepti uel prohibiti genus, aut eſt præceptum aut prohibitum. Si præceptum eſt genus, rectè opus cenſetur ἀδιάφορον. At ſi genus prohibitum eſt, nequaquam opus ἀδιάφορον dici poteſt. Eſt enim in genere prohibitum. Celebrare Miſſas hodie Papiſtę clamitant eſſe adiaphoron, quia ut nullibi eſſe præceptum, ita nec prohibitum eſſe uociferantur. Verum quia genus eius, quod eſt colere Deum mandatis hominum, apertè prohibitum eſt, Sequitur & hanc prophanationem Miſſaticam in genere interdictam eſſe, alioqui admitteretur implicatio contradictionis. Vnde ſic definienda adiaphora colligo, quod uera adiaphora ſunt, cum genus quidem facti eſt mandatum, Specierum uerò circumſtantiæ ſunt li-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

beræ & indifferentes, ut uerbum au-
diendum eſt ex mandato Dei, deco-
rum ſeruandum eſt & ordo. Sed cir-
cumſtantię, loci, temporis, ueſtitus ſunt
liberæ & indifferentes.

Secunda regula: In adiaphoris &
opus & uſus indifferentia eſſe debent.
Adiaphorum natura eſt, candida & li-
nea ueſte res ſacras, ut baptiſmum, cœ-
nam Domini peragere. Verum ſi uſus
non eſt liber, ſed ſuperſtitionis gratia
ſeruatur, non poteſt amplius inter res
adiaphoras numerari, tum enim ut in
caſu confeſſionis adiaphora eſſe deſi-
nunt. Quare rectè fecerunt miniſtri
uerbi, qui per nouas et Papatum redo-
lentes conſtitutiones, noluerunt cogi
ad recipiendas iſtas ueſtes, quas pro-
pter abuſum & ſuperſtitionem iam
longo tempore abiecerant.

Tertia, Adiaphora conſiderari de-
bent dupliciter. Primum in ſe, ut ſunt
res mediæ abſq; relatione ad perſonas,
Deinde ex ratione perſonarum quæ
illis utuntur. Si per ſe conſiderantur

neq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

neque placent neq; diſplicent Deo, ut nec ſub præceptum nec ſub interdi-ctum ipſius cadant. Verum ſi ex per-ſonis conſiderantur, tenendum eſt hoc diſcrimen, quod perſonæ utentes adia-phoris, aut ſunt fideles aut non. Si ſunt fideles, Deo placet obedientia in adi-aphoris propter fidem fidelium, nec obſtat quod Paulus dicit, Quicquid non fit ex fide eſt peccatum, quia non omnino uerbo Dei carent uera adia-phora, Imo habent uerbum quantum ad genus facti attinet, unde æſtimatio-nem capit opus coram Deo, ubi fides accedit. Ezechias non habuit uerbum expreſſum de tollendo æneo ſerpente, attamen placuit Deo, quia genus facti mandatum eſt, nimirum tollere Idolo-latriam et Idololatrię occaſiones. Qua-re hoc factum Ezechiæ ex fide pro-fectum placuit Deo, eiq; gratus cul-tus fuit. At ſi utentes adiaphoris ſunt infideles, polluta ſunt & mens & con-ſcientia illorum qui illa faciunt. Nam quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

hoc eſt,reum,pollutum ac maledictum coram Deo.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

SCANDALVM.

Scandalum in genere eſt quicquid alijs uel cauſa uel occaſio offenſionis eſt & uſitatẽ diuiditur in Datum & Acceptum. Datum quidem uocant, cum aliquis efficacem cauſam lapſus alijs præbet ſeu dat. Acceptum uero, quod homines ex aliorum rectẽ factis, aut alijs rebus accipiunt, ſibi ipſis in ruinam. Verum quia nullum maius malum in mundo eſt, quam ſcandalum,& Chriſtus dicit. Væ mundo à ſcandalis,utile erit utrumq; genus additis regulis certis de cauendis & non cauendis ſcandalis explicare.

Datum itaq; ſcandalum,ſi materiale ſeu fundamentum ſpectes,aut oritur ex facto in ſe malo, Aut ex facto in ſe adiapho-

adiaphoro ſeu intempeſtiuè facto, contra caritatis regulam. Vtrumq; quidem malum ſed illud peius. Vtrumq; enim grauiter prohibitũ eſt uoce Dei. Et Chriſtus pronunciat, melius eſſe hominem demergi in mare, alligata mola aſinaria ad collum, quam ulli eſſe ſcandalo. Sunt igitur hæ regulæ diligenter obſeruandæ.

Prima: Scandalum datum malo facto, hoc eſt, dicto, opere, doctrina, pugnantibus cum lege Dei omnes quibus ſalus curæ eſt non ſecus quam infernum cauere debent.

Secunda. In uſu adiaphorum conſideretur triplex hominum genus. Quidam enim ſunt docti Chriſtianam libertatem ideoq; firmi, quidam ſunt infirmi, Quidam obſtinati & indociles. Coram extremis generibus, hoc eſt primo & tertio, rebus adiaphoris uti licet: illis enim nõ eſt ſcandalo factum adiaphorũ, Imo gaudio potius & conſolationi, Nam ex mutua firmitudine in negocijs pietatis non parum gau-

dent

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

dent uere pij: His quidem ſcandali occaſionem præbes,ſed non cauſam efficacem, Nam occaſionem offenſionis arripiunt ſua malicia,ideoq; acceptum eſt illorum ſcandalum & non datum abs te. De Medio genere hæc ſeruetur regula,quod nihil contra caritatem proximi faciundum ſit. Qui enim in Adiaphoris offendunt infirmos, in Chriſtum peccant, percutientes illorum conſcientiam infirmam. Vnde Paulus: Si cibus ſcandalizat fratrem meum, nequaquam comedam carnes in æternum,ne fratrem meum ſcandalicem 1. ad Corinth: 8. Loquitur .n. hic Paulus non de firmis aut obſtinatis,ſed de infirmis duntaxat. Breuiter fides et dilectio fraterna ſatis admonere poſſunt quando adiaphoris utendum ſit & quando non.

Recipit et hoc ſcandalum quod Datum nominant plura diſcrimina: Eſt enim priuatum, quod unum aut paucos offendit. Eſt & publicum quod

totum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

totum cœtum turbat. Vtrumque ſuo genere malum eſt, Verum hoc poſterius multo grauius, ut quod pluribus nocet.

Sumitur & aliud diſcrimen à differentijs perſonarum, Aliæ perſonæ in aliqua dignitate conſtitutæ ſunt, aliæ obſcuræ priuatam uitam degũt Quod igitur datur à perſona in dignitate conſtituta, multo grauius eſt, & meretur grauiora ſupplicia, cum propter perſonam ipſam, qui ſuum locum in quem à Deo euectus eſt commaculat, tum propter homines alios, quibus lapſus cauſam prębuit efficaciorem ſuo facto. Vt enim quo ingentius fuerit ſaxum cadens ab alta rupe, eo plura fragmenta facit. Ita quo dignior fuerit perſona, & in ſublimiore dignitatis culmine conſtituta, eo plures in lapſum ſecum trahit cum cadit. Vt, ſtudioſus peccans ebrietate, libidine, aut alio flagicio maiori offendiculo eſt, quam miles aut nauta, atq; ideo grauiori pœna cohercendus & puniendus eſt, nam plu-

res

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

res ſecum in ruinam trahit. Dauid in regno Iudaico non ſolus peccauit, non ſolus fuit adulter aut homicida, attamen eius peccatum propter maius ſcandalum inde ortum, in conſpectu Dei aliorum delictis longe atrocius erat. Ad eundem modum de aliis iudicandum, iuxta dignitatis aut officiorum gradus. Atq; hæc de dato ſcandalo breuiter dicta ſufficiant.

Acceptum ſcandalum eſt, quod aliquis ſibi ſumit ã recte factis aliorum aut aliis rebus, quod duplex docendi gratia conſtituam, nimirum. Humanum & diabolicum. Humanum partim impiorum, partim piorum eſt. Impiorum quidem quando impii offenduntur piorum aut recte factis, aut libero Adiaphorum uſu, aut etiam externo habitu ſeu eccleſiæ forma. Nam cum impii uident cruce premi pios, & eſſe ueluti reiectamenta in mundo, occaſionem inde maioris ruinę accipiunt impii. Vt Iudæi qui offendebantur hu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

militate Chriſti & calamitate eccleſiæ. Sic Cicero ſubiectione Iudæorum motus offendebatur adeo ut conuicia coniecerit in Deum Iudæorum & religionem ipſorum. Contra pij accipiunt ſcandalum, quando uident impios florere, quando Eccleſia à Tyrannis opprimitur, cum multi innocentes trahuntur ad ſupplicia, cum hæreſibus turbari Eccleſiam animaduertunt. Verum hoc ſcandalum rurſus ſuperant partim confirmante eos ſpiritu ſancto partim exemplis Eccleſiæ Chriſti, partim ardentibus precibus. Nec ullum præſtantius eſt aduerſus huius generis ſcandala remedium, quam opponere perpetuam conſuetudinem Dei, qui in hoc mundo, ideo ſinit ſuam Eccleſiam obrui uarijs calamitatibus, ut olim glorificetur cum filio ipſius dilecto.

DIABOLICVM ſcandalum uoco, cũ homines præpoſtere captant quæ ad peccandi licentiam obtendunt,

Vt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Vt Cham qui abſq; dubio ita proter-uè inſultauit patri, ut ſibi impunè peccandi licentiam acquireret. Tales hodie uidemus permultos, qui uicia ſanctorum patrum pluſq; ſtudioſè conquirunt, uti inceſtum Loth, Ebrietatem Noë, Adulterium & homicidium Dauid, periurium Petri, durius iugum quod impoſuit Aegyptijs Ioſeph, rapinam Zachei, ut ſine pudore ad omnem nequitiam ſe proijciant. Imo ex hominum uitijs quærunt, quomodo ſe obdurent ad Dei contemptum. Quare non immerito hoc genus ſcandali diabolicum uocaueris, ut quod calumnijs fulcitur in contumeliam Dei.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

CRVX.

QVIA crux perpetuò Eccleſiam Chriſti comitari ſolet, neceſſaria eſt doctrina de cruce, ut pij armentur aduer-

ſus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſus ſcandalum crucis. Eſt autem crux quæuis afflictio, cum totius Eccleſiæ, tum ſingulorum membrorum in Eccleſia. Et eſt multiplex, eſt animi anguſtia, eſt corporis uexatio, & ſpiritus & carnis lucta, eſt ex præſenti & imminenti malo ſæpẽ probatio, eſt in œconomia, politia et Eccleſiaſtico ſtatu difficultas. Quatuor itaq; de cruce dicemus. Primum de cauſis crucis. Deinde diſcrimen inter crucem piorum, & impiorum. Tertio, Quo animo ferenda ſit crux. Poſtremo, unde conſolatio petenda.

Cauſæ autem crucis, cum in nobis ipſis, tum extra nos quærendæ ſunt. Sed utrumq; genus uarium eſt. In nobis enim tres cauſæ crucis inueniuntur. Peccatum inhabitans, Concupiſcentia inde pullulans, & quotidiani lapſus, quos peccatum originis ſeu inhabitans per ſuas concupiſcentias gignit. Iam niſi cruce premeretur caro, infinitos mortis & damnationis fructus ederet, adeo peſtilens radix pec-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

catum eſt originis, unde ſancti potiſſimum conqueruntur, ut Dauid cum exclamat: In peccatis concepit me mater mea. Animaduertit enim, in quantam ruinam per peccatum illud originis & eius concupiſcentiam eſſet pertractus. Et Paulus, cum inquit: Infœlix ego homo, quis liberabit me de corpore mortis huius? Nam ex lucta carnis & ſpiritus, tantam tribulationem in ſe ſenſit, quod optarit mori liberariq; ab hac cruce. Ob hanc igitur cauſam crux neceſſaria eſt Eccleſiæ, ut quaſi freno & chamo cohibeatur caro, nimirum ferociat aduerſus ſpiritum. Hinc Dauid: Bonum eſt mihi quod humiliaſti me. Quamdiu igitur in hoc mortali corpore manendum eſt, opus erit cruce ad compeſcendam carnis ferociam, ne fructus carnis extinguant ſpiritum.

Alterum genus eas crucis cauſas complectitur, quæ extra nos quidem poſitæ ſunt, ſed tamen in noſtrum bonum cedunt, modo ne ſub cruce ſuc-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

cumbamus. Eſt autem hoc externum genus crucis Eccleſiæ quadruplex, Nunc enim diabolus, nunc membra diaboli, nunc benignus pater cœleſtis, Nunc uocationis noſtræ difficultas crucis eſt cauſa, de quibus ſigillatim ſed breuiſſimè dicam. Diabolus circuit ut leo rugiens, quærens quem deuoret. Et quam multas calamitates in mundum inuexerit, teſtatur non ſolum primorum parentum lapſus, Verumetiam totius orbis triſtiſſima facies. Hic homicidio & mendacio ad euertendum regnum Chriſti uſus eſt, utitur et utetur donec hic mundus ſteterit. Quod autem uſq; adeo ſæuiat in Eccleſiam, potiſſimum facit odium, cum aduerſus totum genus humanum tum præcipuè aduerſus Chriſtum reparatorem generis humani, & eius ſponſam Eccleſiam, cuius extremam perniciem perpetuo quærit, ut unã ſecum æternis pœnis obnoxia reddatur, utq; dominus rex et põtifex ſuo honore priuetur. Huius ſæui hoſtes tyran-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

nis non eſt æqualis iu omnibus. Filijs enim contumaciæ pleno imperio imperat, eoſq; pertrahit tanquam beſtias ad omnia flagitiorum genera, id quod non ſolum ueteres hiſtoriæ, uerumetiam præſens dies plus ſatis teſtatur. At filijs Dei faceſſit quidem negocia, ſed ne pilum quidem capitis tollere poteſt ſine patris cœleſtis uoluntate, id quod hiſtoria Iob aperte docet. Quare ſi hic tuti eſſe uelimus, militandum eſt nobis in caſtris Chriſti, ſub duce noſtro, uictore Satanæ, aſſumpta πανοπλία Dei, quam Paulus Chriſtianis militibus ad Ephe: 6. commendat.

Membra diaboli, hoc eſt, mali homines hoſtes Dei, ſe Eccleſiæ Chriſti opponunt totis uiribus, & non parum afflictionis illi inferunt. Hos in quatuor ordines diſtinguere licet. In quorum primo ſapientes mundi collocantur, qui ſophiſtica Eccleſiã Chriſti oppugnant. In horum catalogum omnia ſectarum genera refero, quales ſunt ueteres & noui heretici, qui ſanam do-

ctrinam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ctrinam calumnioſè deprauant, ſuo duci diabolo obſequium præſtantes. Secundum ordinem obtinent tyranni, in bellum contra Eccleſiam à ſophiſtis producti, hi uiolenta manu Eccleſiam conantur opprimere. Horum quidam apertè Chriſtianos gladio perſequuntur, ut Turca, Saraceni ac omnes aliæ prophanæ gentes. Quidam Chriſti nomen ſe magnifacere ſimulant, interim flumine ſanguinis piorum, curſum Euangelij occludere moliuntur, quorum poſt diabolum anteſignatus eſt Papa antichriſtus. Hic ſibi adiungit impios principes mundi, Cardinales, Epiſcopos, Abbates, Priores, Officiales.

In tertio ordine ſunt hypocrytę, qui ficta religionis ſpecie non parum nocent Eccleſiæ Chriſti. Huc religioſorum, turba Monachi, moniales, Canonici, uicarij, ſacrificuli recenſeantur, quorum pleriq; ſparguntur in plures ordines, quo magis Eccleſiam Chriſti premant, incitentq; alios ad acriorem

pugnam. Poſtremi ordinis ſunt prophani homines & flagitioſi, quos ἀλάστορας καὶ καθάρματα græci uocant. Horum enim cauſa non raro affligitur eccleſia, quemadmodum multæ hiſtoriæ docent. Vnius Achan ſcelere multi bello conciderunt ſub duce Ioſua. Facinus Roboam multis fuit exitio. Stuprum uxoris leuitæ uſq; ad internecionem tribuum Beniamin adduxit, in qua plurimi pij fuerunt. Nec dubium eſt quin maxima afflictio Eccleſię proficiſcatur inde, quod cum quidam nefandis ſuis ſceleribus commereantur grauia ſupplicia, non tamen puniantur. Refert Sophocles, propter unius Oedipi facinus peſte uexatum fuiſſe Thebanum regnum. Teſtatur Homerus propter abreptam ſacerdotis filiam, magnam græci exercitus partem peſte abreptam. Scribit Heſiodus interdum unius ob noxam affligi rempublicam.

Inter externas crucis cauſas tertio loco benignum patris cœleſtis amorem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

rem propoſui, quem diligenter intueri oportet in omni afflictione, hinc enim maxima conſolationis copia ſub cruce petitur. Quanquam autem conſilium Dei hic uarium eſt, tamen ad duodecim reuocabo cauſas, quare Deus ſuam Eccleſiam, quam adeo caram in dilecto habet, cruci ſubiectam in hoc mundo eſſe uelit. Prima igitur eſt ipſius Dei iuſticia, cum paterna ſtorga coniuncta. Vt enim patris iuſti & clementis eſt, errantes caſtigare, ſic benigniſſimus pater cœleſtis omnem filium quem recipit, caſtigat. Quare qui ſine caſtigatione perpetuo uerſantur, adulterini potius quàm germani filij cenſendi ſunt. Ad Ebræos. 11.

Secunda priori coniuncta eſt, ut tanquam freno nos coherceat, καὶ κατερύκοι, ne præcipites ruamus in triſtes lapſus. Hinc Pſalmiſta, In chamo & freno maxillas illorum conſtringe, qui non appropinquant ad te.

Tertia, ut peccatum in nobis per

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

crucem reprimatur, & paulatim uim ſuam amittat, aboleatur, mortificetur. Vnde Paulus: Corpus mortuum eſt propter peccatum. Et Dauid: Propter iniquitates corripis filios hominum.

Quarta. Vt crux ſit fidei quædam probatio, & ueluti examen, Ita Iob, Abraham, Ioſeph cruce tanquam Lidio lapide probati ſunt.

Quinta. Vt crux ſit argumentum æternæ uitæ. Deus promiſit credentibus bona, ſed ea non conſequuntur in hac uita, ergo alia reſtat, in qua Deus promiſſa præſtabit. Non enim poteſt mentiri.

Sexta. Vt piorum cruce impœnitentes admoneantur de ęternis ſupplicijs, niſi reſipiſcant.

Septima. Vt conſpiciatur diuina præſentia in genere humano, & potiſſimum in Eccleſia, quod fit dum Eccleſia uidet ſe diuinitus defendi. Num: 14. Vt audiant Aegyptij, quod tu Domine ſis in hoc populo.

Octaua. Vt crux noſtra ſit teſtimo-
nium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

nium ueræ doctrinæ. Huc omnium ſanctorum Martyria pertinent. Vocantur autem ſanctorum confeſſiones Martyria, quia ſunt teſtimonia confeſſionis doctrinæ, quam non dubitarunt ſanguine ſuo obſignare.

Nona. Vt crux præbeat occaſionem diligentius diſcendæ, intelligendę & meditandæ de Deo doctrinæ. Pſal: 118. Bonum eſt mihi quod humiliaſti me, ut diſcerem iuſtificationes tuas. Eſaiæ 28. Vexatio dat intellectum.

Decima. Vt conformes fiant electi imaginis filij Dei. Roman: 8. Item: Si compatiamur, ſimul etiam regnabimus.

Vndecima. Vt timor Dei, fides, inuocatio, humilitas, patientia & cæteræ uirtutes excitentur & creſcant.

Duodecima. Vt crux ſit occaſio ampliſſimorum præmiorum. Hæ ſunt cauſæ, cur Deus uelit ſuam Eccleſiam ſubiectam eſſe cruci.

Cæterum quia uidemus hoſtes Dei interdum grauiſſimè affligi: quęri po-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

teſt, & ſcire utile eſt, diſcrimen afflicti-
onis piorum & impiorum, Quod ſa-
nè ex quinque potiſſimum colligendum
puto, Nimirum ex cauſis efficienti-
bus, finalibus effectibus tempore, &
loco. Cauſæ efficientes προκαταρκτικαὶ
ſunt, Afflictionis quidem piorum pa-
ternus amor, quo filios ſuos uirga pa-
terna caſtigat pater cœleſtis, Afflictio-
nis uero impiorum, Ira & furor iuſti
iudicis, qui ſceleratos punit ut hoſtes
& aduerſarios. Finales cauſæ, Deus,
pios quidem in bonum eorum, impi-
os uero in malum punit niſi reſipi-
ſcant. Pios enim ut cruce probentur,
Impios ut dignis ſupplicijs cohercean-
tur, Effectus, Pij ut Iob, Dominum
benedicunt in cruce, impij fremunt
aduerſus Deum & triſtantur. Pij eru-
diuntur, impij confunduntur. Pij pro-
bantur, impij perturbantur. Pij pa-
tientia ſub cruce diſcunt & inuocant,
impij impatientia uicti deſperant.
Tempus, pij ad breue tempus, ut po-
ſtea cum capite Chriſto glorificentur,
Impij

Impij perpetuo malo inuoluũtur, quorum præſens afflictio præludium eſt afflictionis eorum æternum duraturæ. Locus, Pij in hoc mundo tantum erudiuntur, impiorum ignis nunquam ex tinguetur. Hic enim conſcientia cruciatur mala, illic æterna ira Dei obruti perpetua & nunquam finienda luent ſupplicia: Hoc de diſcrimine crucis piorum & ſupplicij impiorum tenere admodum utile eſt.

Porro tametſi ex dictis intelligi poteſt, quo animo pijs ſit ferenda crux, & undè conſolationem capiant, tamen nonnihil de ea re huc adijciam. Pij hominis animus ſub cruce in hunc modum erit compoſitus: Primum omnium renunciabit ueteri homini, & eius concupiſcentijs, ut tanquam noua creatura in Chriſto, non amplius iuxta carnis, ſed iuxta ſpiritus & noui hominis imperium uiuat. Hæc renunciatio carnis ſeu abnegatio ſui oritur ex duplici cognitione, Nempe Dei &

ſui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſui ipſius, de qua re ſupra dictum eſt. Secundo fides uera prælucere debet in omnibus ærumnis, quæ nititur merito & interceſſione Chriſti. Tertio quicquid iam mali obuenerit, accipies tanquam ex manu optimi patris, ut cum Iob dicere poſſis: Si bona ſuſcepimus, mala autem cur non ſuſtineamus? Quarto præſenti cruce uti debes, tanquam auxiliari pharmaco contra omnes animi morbos, ſuperbiam, philautiam, petulantiam carnis. Quinto, crux erit incitamentum ac ueluti calcar ad ſtrenuè currendum, in propoſito ſalutis ſtadio ut ardentius inuoces Deum, prædices eum, præſertim cum ſcias, te olim cum Chriſto coronandum, modo cum eo patiaris in hac uita. Quanquam autem hinc ampliſſimæ conſolationes peti poſſunt: tamen conſolationis locos octo recitabo.

Primus, Videndum primum an cauſa præſentis crucis ſit publica aut priuata. Deinde an tuo ſingulari culpa an

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

an non. Si non tua ſingulari culpa accidit crux, conſolaberis te bona conſcientia & exemplis ſanctorum, qui ſimiliter olim ſunt afflicti. At ſi tua culpa affligeris, pœnitentiam age cum latrone, ut tua crux ſacrificium fiat deo gratum.

Secundus. Conſideratio finium conſilij Dei, quos ſuprà recitaui.

Tertius. Cogitatio exemplorum Domini, atq; adeo omnium piorum, qui ante nos uixerunt, quorum plurimi recitantur ad Ebreos. II.

Quartus, Neceſſitas obedientiæ debitæ Deo, qua nullum ſacrificium gratius eſſe poteſt.

Quintus, Præſentia Dei. Ego tecum ſum in tribulatione.

Sextus. Promiſſio liberationis & mitigationis pœnarum & auxilij, quæ promiſſio uerbis propoſita, infinitis confirmatur exemplis. Clamauerunt patres noſtri & audiſti eos, &c.

Septimus, Collatio preſentũ ęrumnarum cum futura gloria, Rom: 8.

Octauus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Octauus. Dignitas. Nam hac ratione olim glorificandi filij Dei declarantur conformes imaginis filij unigeniti.

CAPVT DECIMVM-NONVM.

MORTIFICATIO.

HIC locus uicinus eſt ſuperiori. Eſt enim Mortificatio opus, quo caro noſtra mortificatur, ut totus homo ſe imperio ſpiritus ſubmittat. Huius tria genera docendi gratia conſtituamus: Eſt enim mortificatio quædam præcepta, alia libera, Alia ſuperſtitioſa.

Mortificatio præcepta eſt communio & ſocietas mortis Chriſti per crucem. Et eſt duplex: Interior quam ſcriptura aliás crucifixionem ueteris hominis uocat, de qua Paulus ad Ro: 6. Vetus noſter homo ſimul crucifixus eſt, Item: Si mortui ſumus cum Chriſto, credimus quod & uiuemus cum eo.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

eo. Hæc mortificatio in abnegatione tui conſiſtit, nimirum ut uera contritione, ex agnitione peccati orta, renuncies: carni & concupiſcentiæ eius, ne amplius iuxta carnis ſed iuxta ſpiritus imperium uiuas. Hãc Dominus commendat omnibus uolentibus ſe ſequi. Lucæ 9. Si quis uult poſt me uenire, abneget ſeipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur. Item Mar: 8. Siquis uult poſt me uenire, abneget ſe metipſum, & tollat crucem ſuam. Exterior duo complectitur nempe patientiam ſub cruce, & temperantiam. Patientia ſub cruce eſt obedientia, qua ſubmittimus nos Deo, & ab eo expectamus liberationem à præſentibus ærumnis. Hæc in ſcriptura mortificatio externi hominis dicitur, quæ multis tum teſtimonijs ſcripturæ tum exemplis nobis commendatur. Ad Galat: 6. Patientia inter fructus ſpiritus recenſetur. 2. Timoth: 2. Tu igitur feres afflictionẽ, ut bonus miles Chriſti. Ad Ebræos 6. Ne ſitis imbecilles, ſed

imi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

imitatores eorum qui per fidem ac pa=tientiam hęreditatem acceperunt pro=miſſionum. Pſalm: 9. Patientia paupe=rum non peribit in finem. Exempla patientiæ plurima ſcriptura habet, ut Noë, Abrahæ, Iſaac, Iacob, Ioſeph, Da=uidis. Sed inter omnia exempla ſum=mum eſt patientia filij Dei, qui ſe tan=tis miſerijs ſubiecit pro humano gene=re, ut mortem crucis etiam adierit, quo in ſe credentes ab æterna morte libe=raret. Temperantia ſeruat modum in cibo & potu, alijſq; rebus, ne crapula & ebrietate grauati ſpiritus imperium excutiamus. Huc dictum domini per=tinet. Attendite ne grauentur corda ueſtra crapula & ebrietate &c. Atq; ha=ctenus de mortificatione præcepta.

Mortificatio libera eſt ſponte ſuſce=ptum exercitiū, ut labor, ieiunium, & alia huiusmodi, quibus ferocia carnis domatur. Quæ non eo referenda ſunt, ut ſint cultus dei, ſed ut ſint ueluti fre=num iniectum carni, ne laſciuiat con=

tra

tra ſpiritum. In hoc mortificationis genere tria obſeruentur. Primum, ut genus facti ſub præceptum cadat, tametſi circumſtantiæ ſpeciei ſint liberæ. 2. Ne iſta exercitia deſtruant corpus, & ualetudinem lædant. 3. Ne paulatim finis ſuperſtitioſus attexatur, quemadmodum in multis exercitijs factum eſt, quę poſteritas à ſanctis patribus acceperat.

Mortificatio ſuperſtitioſa eſt exercitium ſeu opus non mandatum à Deo, quo frenatur quidem caro, ſed finis eſt impius & ſuperſtitioſus, nimirũ ut tale electitium opus ſit cultus Dei, ac meritorum apud Deum. Huius generis ſunt ſtata Papiſtarum ieiunia, preces ad certam menſuram χαμευνίαι. Iudicia ex pilis, flagellationes, uigiliæ, profectiones in longinquas terras religionis gratia, & huiuſmodi plurimæ nugæ, Quæ una hac Chriſti ſententia euertuntur ac damnantur: Fruſtra me colunt, docentes doctrinas & mandata hominum.

EXPLICATIO CAPITVM QVARTÆ CLASSIS.

CAPVT PRIMVM.

MAGISTRATVS.

DE Magiſtratu ciuili dicturi quinq; conſtituamus mẽbra. Primum, unde & quid ſit magiſtratus. Secundum, Quæ conditiones legitimi magiſtratus eſſe debeant. Tertiũ, Quod officiũ, quiq; fines ſint adminiſtrationis politicæ. Quartum quale nam magiſtratus ius exiſtat in ſubditos ſubditorumq; bona. Poſtremum, Quid magiſtratui debeant ſubditi: His .n. quinq; explicatis quid de politica adminiſtratione ſentiẽdum ſit planiſſimè intelligi exiſtimo.

Primum itaq; membrum Paulus ad Rom: 13. clarè explicat. Docet enim magiſtratum à DEO eſſe. Non enim (inquit) eſt poteſtas niſi à Deo. Quæ

uerò

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

uerò ſunt poteſtates à Deo ſunt ordi-
natæ. Quod quidem de iure imperij
intelligendum eſt, non de confuſione,
quæ ſæpe in imperijs propter ſcelera
hominum cernitur. Dum itaq; boni
magiſtratus præſunt, Deum ueluti no-
bis propinquum cernimus, & nobis
eorum quos conſtituit manu impe-
rantem. Contra cum impij magiſtra-
tus præſunt, impietas quidem à diabo-
lo & praua imperantis uoluntate eſt,
ſed Deus iratus laxat frena Tyrannis
& impijs, Vt ita ingratitudinem ho-
minum ulciſcatur. Habes unde ſit ma-
giſtratus: Quid autem ſit idem Paulus
definit, nempe quod ſit ordinatio Dei,
ſubditis in bonum dum hortantur bo-
ni, & puniuntur mali corporalib. pœ-
nis ſeu gladio. Idem ſentit Ariſtote-
les, cum definit magiſtratum cuſto-
dem legis eſſe, quod quidē uerū eſt, quan-
tum ad externam diſciplinam attinet.
Conditiones boni magiſtratus (hoc.n.
eſt ſecundū partitionis noſtræ mēbrū)
Exo: 12. quatuor recenſentur, nimirum

ut ſit ſapiens, timens Dei, uerax ac minimè auarus, quas cōditiones memorię gratia hoc uerſiculo complecti ſoleo.

Iudex eſt, pius, ſapiens, Verax, miſidorus.

Pietas facit ut Deum reſpiciat in omnibus cauſis, caueatq; ne quid committat, quo illum offendat. Sapientia gubernat actiones, ne in adminiſtratione per errorē peccet ac peruertat iudiciū. Veritas efficit, ne falſas legū interpretationes ac ſicophantias admittat. Odiū auariciæ ſinceritatem in iudicando conſeruat. Vbi enim numarij iudices ſunt, actū eſt de æquitate. Nam ſi perſonæ acceptio, corruptio eſt iudicij, ut nullus ſit ęquitati locus, profecto Auaricia efficit, Vt iudex potius perſonam quam cauſam intueatur. Quiſquis igitur magiſtratu fungens precio ducitur æquum & bonum perſpicere non poteſt. Munere enim excœcantur oculi ſapientum, & peruertuntur uerba iuſtorum. Hinc eſt quod auari iudices furum ſocij ab Eſaia dicuntur.

Officium magiſtratus, de quo tertio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

loco propoſui, cum ſcripturæ teſtimo-
nijs,cum illuſtribus exemplis demon-
ſtratur,Quod quidem in genere eſt, Vt
ſit cuſtos legis,quod cum fit exemplo
Dauidis,Ioſiæ, Ezechiæ, Theodoſij &
aliorum,primum tollit Idololatriam,et
occaſiones Idololatriæ. Vt, Ezechias
æneum ſerpentem comminuit. Ioſi-
as templum purgauit à uarijs idolis.
Moſes uitulum confregit, Dauid ex-
hortationibus populum ad uerũ cul-
tum Deo præſtandum adduxit: Nam
ſi magiſtratus à Deo ordinatus eſt, ut
ſit miniſter Dei homini in bonum,de-
bet utiq; quæ homini noxia uidet,pro
uiribus amoliri,ne reipublicæ bonum
& ciuium ſalus impediatur. Deinde
curabit magiſtratus,exemplo Ioſiæ,ut
uera religio proponatur, conſeruetur
ac propagetur, impijs doctrinis ab-
olitis,Quanquam autem diſtincta ſunt
officia magiſtratus ciuilis & miniſteri-
um uerbi,tamen in hoc,conuenire poſ
ſunt & debent,ut gloriam Dei & ſalu-
tem generis humani ſimul quærant,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſed ſeruata utriuſq; legitima ratione, hoc eſt, ut magiſtratus ciuilis edicto & gladio, Miniſter uero uerbi, doctrina, exhortatione, obiurgatione & comminatione impietatem tollere, & gloriam Dei quærere conentur. Præterea quia religio ſine docentibus & diſcentibus conſeruari non poteſt, Magiſtratus officium eſt, ſcholas erigere, ſtipendijs conſeruare, ut docentes & diſcentes pietatis ſtudijs incumbere poſſint. Ad hæc Ezechiæ & regis Niniuæ exempla commonefaciant magiſtratum, Vt uel præſentem uel imminentem iram Dei ſolennibus ad Deum precibus, ueraq; ad Dominum conuerſione auertere ſtudeant. Atq; hęc quidem ad eam partem legis referenda ſunt, quæ religionem potiſſimũ ſpectat. Quantum tamen ad externum politicũ ſtatum attinet, idem officium eſt magiſtratus boni in ſua republica, quod eſt honeſti patrisfamilias in ſua domo, nimirum ut quemadmodum pater liberos diſciplina regit, caſtigat contuma-

ces,

tes, bonos honore afficit, largitur præmia, breuiter, in hoc totus incumbit ut ſua familia quàm optimè conſtituta uideatur: Sic magiſtratus in tota republica facere debet, ut uerè de illo dici poſſit quod Theſeus apud Euripidē bono magiſtratui tribuit, cū inquit, ἐυεργέτης βροτοῖσι ϗ μέγας φίλος, hoc eſt, ſit beneficus erga homines & magnus amicus. Hinc eſt, quod reges apud Homerū dicantur patres. Hinc in Geneſi regia appellatio eſt Abimelech, quod ſonat pater mi rex. Proinde regia poteſtas à paterno affectu ſeparari non debet: Verū ut ad numeros reuocem magiſtratus officia, ſit eius primum officium ſtudium pacis, ut in tranquillitate Deum colamus, abolitis ſuperſtitionibus, quæ ueram religionem corrumpunt. Secundum, curet ut ſinguli ſua officia recte faciant quod fieri non poteſt, niſi ubi legum maneat autoritas & executio, Leges enim ferre quas executio non ſequitur rerum publicarum pernicies eſt. Quare ut honeſtas leges magiſtratui ferre

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

licet, ita caueat oportet ne in contemptũ ueniant, ꝗ fit ſi nõ ſequatur executio. Tertium eſt, ut puniat ſontes, & inſontes tueatur, iuxta legũ præſcriptum & prudentem moderationem, Vnde hoſtes patrię pio magiſtratui armis arcere licet, id quod etiam plurima exempla piorum Iudicũ & Regũ teſtantur. Ex his fines magiſtratus facile eſt colligere, Quod ſit propter Deum, Eccleſiam, ac rerumpublicarum incolumitatem conſtitutus. Quare rectè dicitur, gubernationem, religionem et propriam domum, principi curæ eſſe debere.

Sequitur quartum membrum, quale nam ſit ius magiſtratus in ſubditos & ſubditorum bona. Xenophon præclarè in primo de inſtitutio: Cyri dicit: μέτρον γὰρ αὐτῷ οὐχ ἡ ψυχὴ, ἀλλ᾽ ὁ νόμος ἐστὶ, hoc eſt, Regula non affectus, ſed lex eſſe debet. Vnde ſequitur tantum iuris magiſtratum habere in ſubditos, quantum leges conſentiẽtes decalogo & legi naturæ permittunt. Habet igitur ius iuxta quartũ præceptũ imperare ſubditis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ditis neceſſaria officia, cũ ad publicam
incolumitatem, tum ad ſingulorum
commoda faciẽtia. Poteſt ad bella uo=
care ubi res poſtulat, et alias operas ne=
ceſſarias iniungere. Verum quantum
ad bona ſubditorum attinet, ſciat ma=
giſtratus ſe ius habere in ea, non quan=
tum ad occupationẽ ſeu poſſeſſionem,
ſed quantum ad defenſionem attinet,
Quod confirmatur hiſtoria de impio
Achab, qui ã Deo punitus eſt propte=
rea ꝙ occupauerit per uiolẽtiam uine=
am Naboth. Sunt igitur diſtinctæ poſ=
ſeſſiones magiſtratus, et ſubditorũ, quę
ex æquo tueri debet bonus magiſtra=
tus, Deinde habet magiſtratus ius exi=
gendi tributa, Quorum fines tres facit
Cicero pro lege Manilia, nimirum, ut
ſint ornamẽta pacis, ſubſidia belli, ner=
ui reipublicę. Hos fines quando conſi=
derat magiſtratꝰ, facilẽ intelliget, quan
do ordinarijs tributis contentus eſſe
debeat, & quando extraordinaria pe=
tere liceat: Sæpe .n. accidit, ut propter
maiora pericula deuitãda, propter ho=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſtes patriæ abigendos & depellendos, & huiuſmodi alia, extraordinaria & inconſueta onera maioribus tributis indigeat magiſtratus. Verũ caueat magiſtratus, ne tributa petantur, ut priuatæ libidinis aut luxuriæ inſtrumenta ſint.

Reſtat ꝙ poſtremo loco propoſui, de officio ſubditorum erga magiſtratum, ꝙ quidem ad quatuor capita reuocari poſſe exiſtimo, ut primũ ſit iuxta quartum pręceptũ, honorare magiſtratum, hoc eſt ſuſpicere et reuereri ipſum tanquam miniſtrum & legatum Dei, Ita ut ipſum honores, timeas, ac cãdidẽ de ipſo iudices, errata in meliorẽ partem accipias, non cũ uulgo magiſtratui detrahas. Nam id ſeuerẽ prohibetur, uerbo Dei: Principi populi tui ne maledicas. Maledictionis autem uoce omnes calumniæ et detractationes intelliguntur. Thucid: dicit: τὸ παρὸν ἀεὶ βαρὺ τοῖς ὑπηκόοις, quod quidem in ĳs qui uerbo regi nolũt longè uerisſimũ eſt, ſed qui timet Deum, ordinationem Dei amandam nouit. Secundũ, edictis parere, cũ

in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

in tributis dandis, tum in aliJs quoque rebus, quatenus per religionem & legem naturę liceat Ad Tit: 3. Admoneto illos, ut principatibus & poteſtatib. ſubditi ſint ut magiſtratibus pareant, ut ad omne opus bonum ſint parati. Tertium, Orare pro magiſtratu. Adhortare inquit Paulus, ut fiant deprecationes, obſecrationes, interpellationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnib. in eminentia conſtitutis, ut placidam & quietam uitam degamus, cũ omni pietate & honeſtate. Quarto, Non irrumpere in partes magiſtratus, ſed magiſtratui cognitionem deferre, ſi quid ad Reipub: ſalutem pertinere uideatur.

TESTIMONIA DE Magiſtratu.

Matthæi 22. Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari.

Roma: 13. Omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubdita ſit, non eſt enim poteſtas, niſi ã DEO.

Ad Titum 3. Hortare ut poteſtatibus ſubditi ſint.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

2. Petri 2. Subditi eſtote cuius creaturæ, ſiue regi tanquam præcellenti, ſiue præſidibus, Vt qui ab ijs mittantur, ad uindictam quidem nocentium, laudem uerò rectè agentium, quoniam ſic eſt uoluntas Dei.

Ibidem: Regem honorate.

Romanorum 13. Cui tributum tributum, cui uectigal uectigal &c.

SECVNDVM CAPVT.

LEGES.

Legum ciuilium magnæ ſunt laudes. Demoſthenes ita inquit ὁ νόμος τῆς πόλεως ἐστὶ ψυχή. ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα στερηθὲν ψυχῆς, πίπτει· οὕτως καὶ πόλις μὴ ὄντων νόμων καταλύεται h. eſt, Lex ciuitatis anima eſt. Vt enim corpus anima priuatum cadit, Ita ciuitas remotis legibus euertitur. Et Cicero: Vt corpora noſtra ſine mente, ſic ciuitas ſine lege, ſuis partibus, ut neruis, ſanguine & membris uti poteſt. Vt autem ſciatur qualibus legibus utendum ſit, duo in legibus obſeruanda ſunt, Ratio & Autoritas.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Ratio pendebit partim ex lege naturæ quæ in Ethicis libris & Iuris prudentia explicatur, partim ex lege Dei cuius epitome eſt Decalogus cum quibus ſi lex pugnat, ratione obligatoria caret, Nam tum locum habet dictum Socratis apud Platonem: ἐγὼ ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι ἀσπάζομαι μὲν, καὶ φιλῶ. πείσομαι δὲ τῷ θεῷ μᾶλλον, ἢ ὑμῖν. hoc eſt, Ego uos, ō uiri Athenienſes (Iudices alloquitur) complector quidem & amo, At Deo potius quam uobis obtemperabo. Et illud Antigonæ apud Sophoclem: Magis obtemperandum eſt dijs, apud quos diutius manendum erit, quam hominibus, cum quibus admodum breui tempore uiuendum eſt. Quibus dictis accedit reſponſum Petri in Actis: Oportet Deo magis obedire quam hominibus, Cum igitur uel demonſtratione uel probabili ratione colligitur lex politica ex lege naturali aut decalogo, obligat ratione ſubditos, cum quibus ſi pugnat nequaquam obligatoria eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Autoritas legis ſimiliter in duobus conſiſtit, Nimirum ut ſit à legitimo magiſtratu lata, ac publico conſenſu approbata. Hæc duo ſi una cum ratione lex habuerit, obtemperandum eſt illi, primum propter mandatum Dei, qui uult ut magiſtratui obtemperemus. Secundo ut noſtra obedientia teſtemur nos ſubditos eſſe, ac amantes ordinationis diuinæ, Tertio propter proprium commodum, quod non ſolum in præmijs conſequendis aut pœnis uitandis poſitum eſt, Verumetiam in conſcientia, quæ uaſtatur inobedientia aduerſus legitimum magiſtratum. Legitimum dico, ne quis ſe obnoxium putet Papalibus legibus, aut legibus aliarum rerumpublicarum, quarum ciues non ſumus.

Hic quæſtio explicanda eſt de legis rigore & ἐπιεικεία de qua re ſic ſentiendum iudico. Iudex in tria reſpicere debet, in legẽ, ſontem & populũ, Quantum quidem ad legem attinet, cauendum eſt ne indulgentia intempeſtiua

legis

legis autoritas minuatur, eleuetur & uileſcat. Deinde uidendum quæ ſit legis extrema uoluntas, quæ ſanè non uult perniciem ciuium, ſed emendationem cum conuerſatione totius corporis reipub: Vt, fur omnis iuxta rigorem legis Danicæ ſuſpendendus eſt, At legis extrema uoluntas uidetur, ut coherceatur petulantia hominũ malignorum, qui res alienas rapiunt, unde ſequitur rerũ publicarũ uaſtitas. Quare ſi quis paupertate extrema coactus, non alioqui nequitioſus, panẽ aut pecuniã mediocrẽ furetur, non eſt legis uolũtas ut talis ſuſpendatur, ſed ut mitiori pœna caſtigatus ſeruetur, Ita tamen ſi exemplũ non uideatur, nociturum reip: Melius .n. eſt (ut inquit Bernardus) ut pereat unus quam unitas. Quantũ ad reũ attinet, conſiderãdum eſt, qualis ſit ipſe, qualeqꝫ delictũ perpetratũ, unde iudex æſtimabit an mitior pœna ſufficiat. Hoc iudiciũ petẽdũ eſt ex ante acta uita. In populo duo cauenda ſunt, primũ ne lenitatis exẽplũ pariat peccato patrociniũ, Deinde ne cum

damno

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

damno & periculo reip: parcatur reis. Ex hoc fundamento ſequens regula colligitur. Quando legis uoluntas admittit ἐπιεικείαν, & reus emendari ſine duriori pœna poteſt, ac populus non redditur deterior exemplo, poteſt magiſtratus clementiore ſententia uti, & reo ſupplici emendationis ſpe parcere.

Cæterum una adhuc quæſtio hoc loco nobis determinatione digna uidetur, hæc uidelicet: An liceat Chriſtiano magiſtratui quicq̃ permittere in ſua republica, quod expreſſe uerbo Dei prohibitum eſt? Ad hanc quæſtionem ita reſpondendum iudico: Quædam prohiberi poſſunt & tolli ſimul, Quædam prohiberi quidem ſed tolli in uniuerſum non poſſunt, illa niſi aboleat magiſtratus legibus & pœnis, grauiſſimo obſtringetur reatu, ut qui non ſolum fert peccata graſſari in ſua republica, Verumetiam alienis peccatis communicat & inuoluitur. Hæc quia penitus aboleri & extirpari non poſſunt, minuat quantum poteſt, imite

turq;

turcꝫ medicos peritos. Nam ut ipſi arte ſæpe malum quod tolli in totum nequit cohercẽt, ne in uniuerſum corpus ſerpat contagio, Ita & ipſe conetur certos limites præfigere, extra quos ſi quis peccare deprehenditur, puniatur ſeuerẽ, ne malum maiores uires ſumat, ac in infinitum ſerpat. Hoc licere magiſtratui ratione firma & probato exemplo, quod uim regulę habet, confirmatur. Magiſtratus officium eſt omnia externa ita in ordinem redigere, ut cedant in gloriam Dei & reipublicæ tranquillitatem. Quare qui impedit graſſantia mala, quantũ poteſt, & qui ea cohercet intra certos limites, quæ omnino tolli nequeunt, piè & ſanctè facere eſt cenſendus. Exemplũ illuſtre eſt Moſis, qui ſtatuit, uxorem non dimittendam eſſe ob quamlibet cauſam, niſi dato libello repudij. Nam cum Moſes uideret, tantam eſſe duriciam cordium iſtius populi, ut non poſſent in uniuerſum diuortia illegitima prohiberi, ne malum nimium ſerperet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

prudenti conſilio ſtatuit ne quis uxorem dimitteret niſi dato libello repudij, quæ res iſtorum leuitatem nonnihil cohercuit. Sic quoq; de uſura ſtatuerunt olim Imperatores, & principes pij poſſunt hodie uſuræ certos limites ſtatuere. Poſtquam enim uident, malum uſuræ altius egiſſe radices, quam ut poſſit ſine magno incommodo & turbatione tolli, hoc requirit eorum officium, ut certis limitibus claudatur uſurarius contractus, ne immodica uſura pauperes premantur, & tandem ſequantur grauiora mala. Cum itaq; parcunt ijs, qui mitiori uſura contenti ſunt, & eos puniunt qui terminos uſuræ permiſſæ transgrediuntur, piè & ſanctè faciunt. Interim tamen caueant diligenter, ne ſuis permiſſionibus uideantur approbare quod Deus improbat.

Hæc cum ita ſint, iudico rectè & piè á Rege & Senatu noſtro factum, quod petulantiam uſurariorum intra certos limites incluſerint.

Ve-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Verum ne nimium ſibi permittat magiſtratus, tenendum eſt diſcrimen peccatorum. Alia ſunt peccata ſua natura, Alia peccati rationem ex adiuncto ſumunt. Peccata quæ talia ſunt ſua natura, ut Idololatria, blaſphemia, homicidium, furtum, adulterium, falſum teſtimonium, nullo pacto ſunt permittenda, imo ſeuerè pœnis cohercenda ſunt à magiſtratu, qui ritè ſuo officio fungi uelit. Peccata autem quæ peccati rationem ex adiuncto ſumunt, in quorum numero eſt uſura, ſi penitus tolli nequeunt, permitti poſſunt, ſed prudentia ſingulari adhibita, ne magiſtratus ea approbare uideatur. Non enim per ſe peccatum eſt dare mutuo pecuniam iuxta pactionem interpoſitam, ſed ex adiuncto peccati rationem ſortitur, nimirum ex eo quod & animus uſurarij auarus ſit & idololatra, & proximus grauetur contra dilectionis præceptum. Atq; hæc cauſa aſſignatur plerunq; in ſcriptura, quando prohibetur uſura.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Verum ſi hęc abeſſe poſſent ab uſu-ra, Vſurarius contractus haud impro-bari deberet. Nam ſi ſua natura pecca-tum eſſet huiuſmodi contractus, nequa quam ſuo populo permiſiſſet domi-nus uſuras capere ab alienis. Deut:23. Neq; rectè contra hæc obijci poſſunt ſpolia Aegyptiorum, cum ea fuerint ſtipēdia pro duriſſimis laboribus, quæ cum negarent Aegyptij, Dominus, ut ſupremus iudex, ea mutuo accepta ab Aegyptijs, auferri præcepit. Sed de uſura quid ſit ſentiendum propter ad-iunctum malum, infrā capite ſexto o-ſtendam,

TESTIMONIA DE legibus.

Omnia teſtimonia ſcripturę de Ma-giſtratu, ſimul & leges non pugnantes cum lege naturæ, & legitima iudicia confirmant.

Prouerb. 20. Qui cuſtodit legem beatus.

Eſaiæ 10. Veh qui condunt leges ini-

quas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

quas ſcribentes iniuſticiam,ut oppri=
mant pauperem in iudicio.

Rom.2. Gentes quæ legem non ha=
bent,ſed ea quæ legis ſunt faciunt, ipſi
ſibi ſunt lex, oſtendentes opus legis in
cordibus ſuis &c.

Colloſſ: 3. Lex eſt uinculum per=
fectionis.

CAPVT TER=TIVM.

Iudicia.

Cum magiſtratus ordinatio Dei di=
catur à Paulo,non dubium eſt,quin iu
dicia à Deo approbentur, ſine quibus
inutilis eſſet magiſtratus,& leges irri=
tæ. Vt autem pius animus rectẽ de iu=
dicijs politicis inſtitui poſſit, primum
obſeruandum eſt, duplex eſſe iudici=
um publicum & priuatum. Publicum
quidem extra noſtram eſt poteſtatem,
quare ex noſtro arbitrio minimẽ pen=
det: Priuatum eſt,cum propter priua=
ta negocia ſeu iniurias nobis factas,pe=
titur Iudicis ſententia.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Sed hic oboritur ualde obſcura quæſtio. Paulus uult, ut pij potius iniuriam ſuſtineant. Dominus dicit: In patientia poſſidebitis animas ueſtras, Et ſæpè ſcriptura hortatur, ut condonemus quoties in nos peccauerit aliquis, ut uincamus in bono malum &c. Item, ne malum pro malo cuipiam reddamus: Ex his uidetur conſequi, quod accuſare quenquam ob factam nobis iniuriam liceat. Ad quod ſic reſpondendum iudico: Inter rem ipſam & accidens diſtinguere oportet. Accuſare quidem, per ſe nō eſt uicioſum. Paulus enim Chriſtianis permittit arbitros & iudicia, Nec Euangelium abolet politicam ordinationem. At affectus adhærentes ut plurimum uicioſi ſunt, ut intemperantia, ulciſcendi libido, inimiciciæ, pertinacia ac ſimiles. Si igitur Chriſtianus proſequi ſuum ius abſque offenſa Dei uelit, cauere inprimis debet ne quam ultionis animi cupiditatem, Ne quem prauum animi motum, in iracundiam, nec ullum deniq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

nicꝫ uenenum in forum adferat. Huius rei Caritas optima erit moderatrix. Tametſi autem rarũ eſt boni litigatoris exemplum, tamen rem ipſam per ſe nõ eſſe malam, ſed uiciari abuſu, ſcire utiliſſimum eſt, idcꝫ propter quatuor. Primum ne uideatur Deus fruſtra inſtituiſſe iudicia. Deinde ut ſciant pij, quantũ ſibi liceat, ne mala conſcientia quicquam ſuſcipiant. Tertio, ut admoneantur, ne remedium ſibi à Domino permiſſum proprio uicio contaminent. Poſtremo. Vt improborum audacia coherceatur puro ſincerocꝫ zelo. Atcꝫ hæc de iudicijs dicta ſufficiant.

TESTIMONIA DE Iudicijs.

Leuitici 19. Non facies quod iniquum eſt, nec iniuſtè iudicabis.

Iohannis 7. Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate.

Actorum 25. Ad tribunal Cæſaris ſto, ibi oportet me iudicari,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Deuteronomij 16. Iudices & Magiſtratus conſtituas in omnibus portis.

Leuitici 19. Nolite aliquid facere iniquum in Iudicio.

Eſaias: Qui iuſtificat impium, & condemnat iuſtum, uterq; abominatio eſt Domino.

Deuteronomij 27. Maledictus, qui peruertit Iudicium.

CAPVT QVARTVM.

Vindicta.

Vindicta ultio eſt, qua qui offendit punitur, Eſtq; duplex publica & priuata. Publica eſt quæ exercetur à publica perſona, legum præſcriptum ſequente, bono fine, abſq; odio perſonæ in quam fit animaduerſio. Hanc eſſe licitam, uerbum Dei, lex naturæ, ac plurima exempla in ſcripturis oſtendunt. Nam ſine uindicta publica nulla remanet legum autoritas, nulla relinquitur

tur tranquillitas ab improbis, nullus denique malorum finis eſſe poterit. Quare Paulus magiſtratui gladium datum docet, ut ſit timori malis operibus & uindex ad iram. Ad hanc publicam uindictam referantur caſtigationes œconomicæ & ſcholaſticæ quibus contumaces frenantur & retinentur in officio. Sed hæc uindicta ex amore iuſticiæ proficiſcetur in bonum finem nimirum, ut reus emendetur, & alij admoneantur, quo ſint cautiores, ut contumacia & rebellio minuatur, ut tranquillæ politiæ & œconomiæ ſint.

Priuata uindicta eſt ultio ex affectu malo proficiſcens, tendens in malum eius, de quo petitur uindicta. Atq; hæc duplex eſt, Quædam enim à priuata perſona, Quędam à publica exercetur, ſed priuato affectu, Vtraq; Chriſtianis prohibita eſt. Rom: 12. Nulli malum pro malo reddentes. Matthæi 5. Ego autem dico, ne reſiſtatis malo. Item: Benefacite ijs qui oderunt uos.

Deutero:32. Mea eſt ultio, & ego retri=
buam tempore oportuno labetur pes
eorum.

Teſtimonia de uindi=
cta.

Leuitici 19. Ne quæras ultionem,
nec memor eris iniuriæ Ciuium tuo=
rum.

Prouerbiorum 24. Ne dicas, quo=
modo fecit mihi, ſic faciam ei, & red=
dam unicuiq; ſecundum opus ſuum.

Eccleſiaſtici 28. Qui uindicare uult,
â Domino inueniat uindictam.

CAPVT QVIN=
TVM.

ZELVS.

Vocabulum Zelus παρὰ τὸ ζέειν â fer=
uendo dictum, Interdum pro parte tan
tum ſuæ ſignificationis accipitur, ut
cum uel amorem uel indignationem,
uel inuidiam, uel ſtudium, uel uehe=
mentiam, uel exemplum, uel impetum
ſpiritus ſancti, uel uindictam ſignificat
quem=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

quemadmodum periſtaſis loci in quo ponitur requirere uidetur: Interdum proprie accipitur, ut eſt affectus mixtus de quo nonnulla dicã. Græca definitio qua zelus definitur eſſe διέγερσις ψυχῆς εἰς καλὰ πρὸς παράδειγμα ὁρώσης hoc eſt excitatio animi ad honeſta ad exemplar aſpicientis, non eſt plena non .n. continet omnia zeli genera. Quare aliam colligam. In affectuum animi definitionibus tria concurrere oportet motum animi, obiectum, & finem, ut Miſericordia eſt motus animi dolentis ob alterius malum, & manus auxiliatrices porrigentis, ut à malo quo premitur liberetur afflictus. Iſta tria in definitione zeli etiam concurrere oportet. Sed quia zelus eſt mixtus affectus, ſingula iſtorum trium geminari oportet, Vt ſit duplex motus cordis, duplex obiectum, duplex finis. Motus zeli ſunt amor & indignatio, obiecta: res grata ſeu amica, & ingrata ſeu inimica, fines: grati quidem obiecti defenſio & fruitio, ingrati uero excluſio. Ex

his

his fundamẽtis hanc definitionem zeli extruamus.

Zelus eſt affectus, ex amore & indignatione natus, non ferens alteri tribui, quod quis ſibiipſi uel alicui quem amat tribui cupit, ut res amata quidem recte habeat, eaq; fruatur qui debet & alienus ex eius fruitione excludatur. Hanc definitionem plenam & perſpicuam eſſe iudico. Nam ea continet quę ad ipſius plenam rationem facere uidentur. Nunc aliquot eius diuiſiones ſubijciam, ut uitioſus zelus à recto & laudabili diſcerni queat.

Prima diuiſio.

Zelus alius eſt diuinus, alius humanus, alius diabolicus. Zelus diuinus duplex eſt, unus præter ſcientiam. Alter cum ſcientia. Zelus diuinus præter ſcientiam eſt, qualem Paulus in Iudæis fuiſſe dicit. Roman: 10. Talis etiam in Paulo ipſo erat, ut habetur Gal: 1 Actorum 8. 9. Hic zelus erroneus eſt, & habet cauſam antegreſſam, inſcitiam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tiam ueri intellectus uoluntatis Dei,& opinionem ueri intellectus,ſed erroneam. Hinc inflammatur animus amore gloriæ Dei propagandæ,& indignatione aduerſus eos,quos putat Dei hoſtes ſed falſo,eoq; tendit totus ut Deus glorificetur, utq; hoſtes quos ita falſo iudicat impediantur, aut etiam è medio tollantur.

Zelus diuinus cum ſcientia habet cauſam antegreſſam, uerã Dei noticiam, inflammatur amore uerbi Dei propagandi,et odio earum rerum quę curſui uerbi impedimento eſſe uidentur, hic quoq; eſt duplex,nempe,Tempeſtiuus & Intempeſtiuus. Tempeſtiuus, qualis in Moſe,Phenie,Elia & Chriſto exarſit. Tabeſcere (inquit) me fecit zelus domus tuæ, quoniam inimici mei obliti ſunt uerborum tuorum. Intempeſtiuus & incautus, quando non ſeruatur temporis oportunitas: talis Audæ Epiſcopi perſici fuit, de quo Theodorus libro 5. & Euſebius libro 10. capite 3. Talis quoq; quorundam Mar-

tyrum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tyrum ut Cointi & aliorum, de quibus Euſebius libro 4. capite 15. qui nullo urgente ſe hoſtibus puniendos tradiderunt.

Humanus zelus eſt etiam duplex. Vnus officij, ut parentis in ſua œconomia, principis in regno, præceptoris in ſchola, Concionatoris in templo: Hic zelus facit, ne quis ſit negligens aut remiſſus in officio. Alter contra officium, ut Medeæ furor, quo excitabatur ad dilacerandum infantem, Neronis ſimiliter ad perdendum regnum, qui (ut refert Suetonius in uitis Cæſarum) ſolitus eſt dicere, ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιγείη πυρί, me miſceatur igni terra mortuo.

Diabolicus zelus eſt Iudæorum, Turcarum, Papiſtarum, Anabaptiſtarum, qui rapiuntur et inſtigantur à Satanæ ſpiritu ad opprimendam ueritatem Dei. Sed uiuit ille ἀψευδής, qui dixit: Portæ inferorum non præualebunt aduerſus eam.

Secunda diuiſio.

Zelus

Zelus alius eſt ad uitam, alius ad mortem. Zelus ad uitam eſt flagrans amor cultus diuini & gloriæ Dei, qualis in Abel fuit. Hic zelus impellit hominem pium, ut nullis malis cedat, ſed potius mortem & quęuis tormenta patiatur, quam ut à Deo & eius ueritate ſe auelli permittat. Hic in omnibus pijs eſt, in alijs uehemētior, in alijs remiſſior. Exempla plurima huius zeli in Eccleſiaſtica hiſtoria habentur.

Zelus ad mortem eſt flagrans odium cultus ueri Dei, qualis in Cain, ſcribis & Phariſæis fuiſſe uidetur.

Tertia diuiſio.

Eſt zelus ad culpam, eſt zelus ad gratiam. Ille quidem, dum zelamur in malignantibus, qui prohibetur ut pernicioſus: Nolite emulari in malignantibus. Hic uero eſt ardor pietatis, & religionis ueræ cognoſcendæ & intelligendæ ſtudium, qualis in Nicodemo & Cornelio fuit.

Quarta diuiſio.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Zelus amantium eſt duplex,Honeſtus & Inhoneſtus. Honeſtus amantium zelus,eſt coniugis, non ferentis riualem uel amoris ſocium, Vnde zelotes dicuntur qui riualem nõ ſuſtinent: Hinc uocabulum ad Deum transfertur. Nam quemadmodum zelotes dicitur,qui nullum in amore fert riualem,ita Deus Metaphoricè zelotes ex eo dicitur, quod nullum in cultu ſibi debito fert ſocium,ſeu quia, non uult ferre,ut anima hominis ſibi deſponſata,cũ dijs alienis fornicetur. Quapropter idolorum cultus in ſcriptura ſpirituale adulterium & ſcortatio dicitur,

Turpis zelus eſt impudicorum & laſciuorum,qui libidini pro uero Deo et honeſto coniugio ſe tradiderunt,qui zelus extreme uituperandus , ut qui ſpiritum Chriſti ex anima hominis expellit .

CAPVT SEXTVM.

CONTRACTVS.

Quoniam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Quoniam exactè diſcere de Contractu eiuſq; generibus, quibus res inter ſe commutantur, Iuridicę facultatis eſt nolo falcem (quod aiunt) in alienam Meſſem mittere, ſed tantum regulas quasdam præſcribam, quibus conſcientię piorum certificari de licitis contractibus poſſint, ne quid mala, erronea aut dubitante conſcientia in hiſce negocijs faciant.

Prima: Ius naturale eſt, uerè ius diuinum, iuxta quod quilibet, quod uult ſibi ab alio fieri, ab alio accipere poſſit.

Secunda: Moralis certitudo in moralibus negocijs ſufficit, hoc eſt, non ratio exactiſſima quærenda ſed medium, ἐν πλάτει, ut Iuriſperiti loquuntur accipiendum eſt.

Tertia: In omni contractu caritas ex fide manans prælucere debet, & nihil in cōtractibus cōmittendum, quod cum legis caritate pugnat.

Quarta. In contractibus & rerum commutationibus proportio Arithmetica ſeruanda eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Quinta, Præceptum Domini, Matthæi 6. in mutuandis rebus ſeruandum eſt, Date mutuo nihil inde ſperantes, hoc eſt: Tametſi ſimile ab ĳs quibus mutuo datur officium minimẽ ſperetur, tamen ĳs mutuo dari oportet. Neque enim Chriſtus iſto ſuo præcepto uetat ſperare, ut reddatur ſors ipſa, ſed tantum ne Ethnico more ĳs ſolum res noſtras mutuo demus, qui nobis uiciſſim ſimili officio ſaltem in genere uicem rependere poſſunt.

Sexta: Omnis contractus pugnans cum ſuperioribus regulis, illicitus eſt. Vnde ſequitur, uſuram nequaquam excuſandam eſſe. Eſt enim uſura lucrum ſupra ſortem cuiuslibet rei exactũ propter officium mutuationis, Hinc rectẽ Ambroſius cum inquit, Vſura eſt eſca, uſura ueſtis eſt, & quodcunque ſorti acceſſerit uſura eſt, quod uelis ei nomen imponas uſura eſt. Nec de uſura ulla diſtinctio contra legem naturæ & uerbum Dei recipienda eſt. Sunt enim qui uſuram ita diuidunt, ut alia ſit præ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

grauans proximum, alia commodans non prægrauans, ideoq; licita. Et hanc diuiſionem putant confirmari Ebraico uocabulo, quo uſura appellatur Neſec, quod à mordendo dicitur. Verum quia hæc diſtinctio planè Grammatica eſt, primum reſpondeo, uſuram nō ſolum uocari Neſec, Ebræis à mordendo, ſed Marbith & Tarbith ab augmento ſiue incremento. Leuitici 25. Non dabis cibum tuum Marbith, id eſt, ad uſuram. Item: Ne accipias ab eo Neſec & Tarbith, id eſt, uſuram & incrementum. Nam poſteriori uoce ſignificat quid per priorem intelligit. Nimirum quodlibet augmentum ſeu incrementum, quod excedit ſortem. Deinde dico prohibitiones uſuræ eſſe generales, quare iſta diſtinctio ut parum firma eſt. Ita minimè excuſat conſcientiam uſurarij.

Longe igitur rectius ſentit Ariſtoteles qui dicit, Vſuram eſſe contra naturam: Deinde cum plus recipitur quam datur, uiolatur proportio Arith-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

quæ in rerum commutationibus per=
petuo adhibenda eſt. Ezech: capite 8.
apertē dicit, Vir ſi non ad uſuram de=
derit,& amplius non acceperit, hic iu=
ſtus eſt,& uitam uiuet. Vnde ex con=
trario ſequitur,minimè iuſtum eſſe qui
uſuram exerceat.

Sed uafri homines multa quærunt
ſubterfugia,& ſe benefacere proximo
dando illi pecuniam ad uſuram glori=
antur,ac ita uſurarium contractū im=
pudenter uirtutis nomine induunt, &
inter opera caritatis numerant. Sæpe
(inquiunt) pauper aliquis redditur di=
tior ex pecunia pro qua uſuram ſoluit.
At Deus non fallitur Sophiſtica, non
recipit maligna ſubterfugia, Quare ſi
legem Dei & Caritatis contēnis, pror=
ſus circa fidem naufragium feciſti:
Quapropter aduerſus omnia argu=
menta eorum qui patrocinantur huic
impio contractui uſurario hanc regu=
lam opponito: De uſura non ex com=
modo aut incommodo eius qui mu=
tum accipit, ſed ex lege Dei ex iure
naturæ

naturæ affectu uſurarij iudicãdum eſt. Lex Dei uitæ regula eſſe debet, qui animum uſurarij furem docet,& uacuum caritatis proximi oſtendit. Non igitur humana excuſatio hic ualet. Nam de peccatis iudicandum eſt iuxta uerbum Dei. Quis quæſo per humanam rationem iudicaſſet, morſum pomi adeo enorme peccatum fuiſſe, niſi tanta calamitas in humano genere fuiſſet conſecuta? Quocirca diſcamus peccatum eſſe quicquid Deus prohibet, Vt ut uideatur hominibus excuſabile, quamcunq; ob cauſam. At firma mente teneamus dictum Dauidis: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo,& quis requieſcet in monte ſancto tuo? Hinc inter alia reſpondet in hunc modum: Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram, unde apertẽ excluditur de tabernaculo Domini,quiſquis pecuniam ſuam dat ad uſuram.

Sed quid de eo dicendum, qui uſuram ſoluit? Ad hanc quæſtionem Philippus reſpõdet in hunc modum: Qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſoluit uſuras non peccat, non enim alios afficit iniuria, Quod ſane intelligendum eſſe iudico de ijs, qui inopia coacti accipiunt mutuum ab uſurarijs, nõ accepturi niſi accederet pactum de uſura. De diuitibus uero, qui ut plures diuitias cumulent, accipiunt ab uſurarijs mutuum cum pacto ſoluendi uſuras, intelligendum non puto: Hos .n. dupliciter peccare ſtatuo. Primum, Quia mediocritate præſenti non ſunt contenti, Deinde ꝙ ſuo exemplo præter neceſſitatem confirmant uſurariorum maliciam, unde magis creſcit conſuetudo dandi ad uſuram.

TESTIMONIA DE CONTRACTV.

Matth: 7 Omnia quæcunq; uolueritis ut faciant uobis homines ſic & uos illis facite.

Exodi 20. Ne furtum facies.

Rom:13. Nemini quicq; debeatis niſi ut inuicem diligatis. Non igitur uult ut alius aliũ defraudet in contractibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Leuitici 19. Dilige proximum tuum ſicut teipſum.

Primæ Theſſal: 4. Ne quis ſupergrediatur neq̧ ſuperueniat in negocio fratrem ſuum, Quoniam uindex eſt Dominus de ijs omnibus.

Leuitici 15. Pecuniam tuam non dabis ad uſuram.

Deuter: 23. Non fœneraberis fratri tuo.

CAPVT SEPTIMVM.

Oeconomia.

Oeconomia proprie eſt priuatę domus gubernatio ſeu adminiſtratio, de qua pulcherrimē & ſapientiſſimē Xenophon in ſuo œconomico diſſerit, & ſcientiam eſſe definit adminiſtrandæ et augendæ domus. Dicitur autem œconomia παρὰ τὸ τὸν οἶκον νέμειν, hoc eſt ā domus gubernatione ſiue adminiſtratione. Hæc ipſum Deum autorem habet, qui eam in paradiſo inſtituit, ac poſtea quarto præcepto muniuit. Hæc prima Eccleſia fuit, ex hac prodeũt per

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſonæ quibus Eccleſiarum & politia=rum adminiſtrationes committuntur. Quare deteſtandæ ſunt iſtæ prophanæ uoces: Domeſtica cura eſt diabolica cura. Huiusmodi uoces iactant impij homines, ordinationis diuinæ hoſtes. Verum contra has blaſphemias oppo=nendum eſt uerbum Dei, quod teſta=tur Deũ œconomiarum autorem eſſe, & ſimul inuocandus eſt Deus, ut ſuæ ordinationi adſit, eamq; tueatur, ne à diabolo turbetur, qui familijs potiſſi=mum inſidiatur. Scit enim, ibi prima pietatis & honeſtatis ſemina iacienda eſſe, quæ ſuffocare conatur. Quemad=modum in prima familia Adami & Euæ fecit, & hodie non deſinit in mul=tis familijs idem facere.

Porro œconomia tribus quaſi iugis conſtat. Vnum continet ſeruos & do=minos, Alterum eſt coniugium inter uirum & uxorem. Tertium conſtat parentibus & liberis, Ita in œcono=mia ſunt ſex diuerſæ perſonæ, quarum ſingulis ſuum peculiare eſt officium,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ad totius œconomiæ autoritatem & ſtatum conſeruandum faciens,propter hunc finem, ut œconomia ſit ueluti ſchola quædam,in qua de Deo & bonis rebus primum inſtituantur homines,ut ſint quoddam templum Dei, in quo Deus agnoſcatur & celebretur, quo omnes ſuos conatus unanimiter referre debent illa tria hominum iuga quæ in œconomia eſſe dixi,de quibus nunc ordine dicendum.

CAPVT OCTAVVM.

Dominium & Seruitus.

Diſtinctiones ſuperiorum & inferiorum graduum inter homines ſuprā in quarto præcepto,atq; in primo huius claſſis capite ſecundo,oſtenſæ ſunt. Hic igitur tantummodo de officijs dominorum & ſeruorum erga ſe inuicem (nam hi unum in œconomiæ iugum conſtituunt) dicam,idq; breuiſſimē. Qui autem fide præditi ſunt domini & ſerui,ijs nō difficile eſt in præ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ſtandis officijs ſibi inuicem τὰ ἴσα. hoc eſt, ius analogum reddere. Et nequaquam recte dicit Cyprianus, eandem naſcendi ſortem, Conditionem unam moriendi, corporum materiam conſimilem, animarum rationem communem, æquali iure & pari lege uel uenire homines in hunc mundum, uel de hoc mundo poſtea diſcedere, tamen neceſſarium eſt propter conſeruationem familiarum, ut alij præſint, & alij obtemperent, Nec quicquam excogitari poteſt τῆς ἀναχίας triſtius, unde recte Creon & Simon in loco apud Sophoclem: τῆς ἀναρχίας οὐκ ἔστι μεῖζον κακόν, hoc eſt, ſine imperio eſſe nullum maius eſt malum.

Et quia inter Chriſtianos, ut inter Philemonem & Oneſinum, dominandi & ſeruiendi conditiones ſunt per Euangelium licitæ, execrandi ſunt Anabaptiſtæ & Libertini noui, qui ἀναρχίαν in mundum inuehere conantur, contra apertum uerbum dei, quod concedit & approbat graduum diſtin-

ctiones

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

ctiones inter homines. Dicam igitur breuiter (ut promiſi) quædam de mutuis dominorum & ſeruorum officijs.

Paulus Epheſ: 6. Vtilem tractandi ſeruos regulam præſcribit, cum inquit: Et uos domini eadem facite illis (id eſt ſeruis) remittentes minas, ſeu laxantes iracundiam, ſcientes quod & ueſter ipſorum Dominus eſt in cœlis, & perſonarum acceptio apud Deum non eſt. Et ad Coloſ: 4. Domini quod iuſtum eſt & æqualitatem ſeruis præbete,

Hæc Pauli teſtimonia tria docent. Primum, quod liceat homini Chriſtiano uti ſeruorum operis. Non enim iubet Paulus ut domini abijciant poteſtatem quam habent in ſeruos, ſed ut eos comiter & benignè tractent. Deinde quomodo domini Chriſtiani debeant erga ſuos ſeruos affecti eſſe, nimirum ut eos non contemnant, tanquam uilia & abiecta mancipia ſed ut conſeruos

ſeruos

ſeruos Dei placidè & amanter foue-ant. Poſtremo ut reddant τὰ ἀυτὰ ſeu iuſtum & æqualitatem. His enim tri-bus eadem res ſignificatur, nimirum ius Analogum aut diſtributiuum. Ne-que enim ſic habent domini obnoxios ſeruos ſibi, quin uiciſſim ipſis aliquid debeant, Vt enim ius analogum ua-lere debet inter omnes homines, Ita inter dominos & ſeruos ualeat neceſſe eſt. Seruus laboret fideliter, domi-nus grato animo reddita iuſta merce-de ſeruum laborantem complectatur, & foueat in Domino.

Porro ſeruis hanc regulam præſcri-bit Paulus Epheſ: 6. Serui obedite do-minis ueſtris carnalibus, cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis ue-ſtri, tanquam DOMINO, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed tanquam ſerui CHRISTI facientes uo-luntatem Dei, cum beneuolentia ſer-uientes Domino, & non in homini-bus. Et ad Coloſ: 3. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, nō ad ocu-

lum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

lum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis timentes Deum, quodcunq; facitis ex animo operamini ſicut Domino.

Ex his teſtimonijs Pauli collige, quid in Chriſtianis ſeruis requirendum ſit. Primum igitur requiritur in ipſis timor dei, quemadmodum in dominis ipſis, adeoq; omnib. hominum ordinibus. Secundo requiritur ſimplicitas cordis, qua nequitia, πανουργία ſeruilis, contumax rebellio, & reſponſatrix audacia expellitur. Tertiò exigitur obedientia erga dominos. Quarto regula iſtius obedientiæ præſcribitur nimirum, ut tanq; CHRISTO ſuis dominis obtemperent ſerui. Vult enim, ut in omnibus actionibus ſuis ad mandatum Dei reſpiciant. Nihil itaq; faciendum iubentibus dominis, quod pugnat contra mandatum ſupremi domini, quem omnes uenerari oportet. Poſtremo magnifice ornat ſeruorum obedientiam, cum eam DEO præſtari pronunciat. Viliſſima ergo pij famuli aut

li aut

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

li aut famulæ ſeruitia Deo placent, illi-
que cultus gratus exiſtunt.

CAPVT NO-
NVM.

CONIVGIVM.

Iugum alterum in œconomia con-
iugium dixi, in quo religionis ſchola
primaq; Eccleſia à Domino ordinata
fuit, cuius maieſtatem ac dignitatem ſi
ſpectes, multiplicem ſanē inuenies. A
Deo patre optimo maximo inſtitui-
tur ſancitur, confirmatur, benedictio-
neq; fœcundatur. A filio eius Domino
noſtro Ieſu Chriſto miraculo & præ-
ſentia ornatur. A ſpiritu ſancto ap-
probatur, honeſtum, immaculatū, pu-
rumq; prædicatur. Ab eodem ſpiri-
tu ſancto imago copulæ admirandæ
filij Dei & Eccleſiæ ſtatuitur: Ante
peccatum & contaminatam naturam
in paradiſo ſanctiſſimo loco initium
ſumit: Exemplis patriarcharum, pro-
phetarum, ſanctorum, ſacerdotum, re-
gum multorumq; piorum commēda-
tur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tur, legibus diuinis ac humanis omni-
um gentium approbatur.

Huc accedunt finis et effectus unde
eius precium ſummum æſtimatur, ut
ſunt, procreare ſobolem, uitare impu-
ros concubitus, habere mutuum præ-
ſidium & auxilium: In hac prima reli-
gionis ſchola conſeruare Eccleſiam, re-
linquere (ubi fatis concedendum eſt)
Deo loco noſtro cultores, Hinc Plato-
nis, licet Ethnici, grauiſſima, pio tamen
homine digniſſima ſententia in ſexto
de legibus: Ad nuptias (inquit) ut de-
cet celebrandas & hęc exhortantur, aſ-
ſerentes oportere filiorum filios re-
linquendo nobis uidelicet in diuino
miniſterio ſucceſſuros naturam aſſe-
qui ſempiternam. Et paulo poſt: Qua-
propter parentibus utriſqꝫ affinibuſqꝫ
relictis ſeorſum quaſi ad Coloniā pro-
ficiſcantur, ac uiciſſim ſeipſos reſpici-
entes habitent, liberos generando &
educando & uitam quam ab aliȷs ac-
ceperunt, à ſe quaſi tædas ardentes aliȷs
tradant, Deum ſemper ſecundum le-
ges colentes.

Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Hæc Dei æterni,ſcripturæ ſacræ,piorum hominum, ac grauiſſimorum philoſophorum teſtimonia oppōnantur criminationibus Papiſtarum, qui coniugium tanq̃ rem prophanam, ac ſtatum in quo uiuere nō liceat ſanctiſſimis uerbi miniſtris iudicant,Cum tamen in ſcriptura de Zacharia & Elizabet coniugibus ſic ſcriptum ſit Lucæ 1. Erant autem iuſti ambo,coram Deo,uerſantes in omnibus præceptis & iuſtificationibus Domini irreprehenſibiles. Et ne excipiant ſacerdotes noui teſtamenti,Paulus præcipit eligi ad Epiſcopi munus maritum, qui ſit unius uxoris uir, Et ſpiritus ſanctus dicit. Honorabile eſt coniugium in omnibus, & thorus immaculatus.
Quare relicta Dęmoniorum doctrina de matrimonij prohibitione, ſcripturæ lucem ſequamur, ſecurèq; contemnamus omnes tenebras,quas Papa inuexerat contra apertum uerbum Dei.

Cæterum ut quale nam ſit coniugium intelligatur quaſdā ſcripturæ ſen-

tentias

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tentias, primum recitabo, deinde certa puncta ſeu membra in coniugio ſpectanda ex adductis teſtimonijs colligam.

Gene: 2. Adæ cum non inueniebatur adiutor coram eo, immiſit Deus ſoporem in Adam. Cumq; obdormiuiſſet, tulit unam de coſtis eius et repleuit carnem pro ea, et adduxit eã ad Adam, dixitq; Adam hac uoce, os de oſſibus meis, & caro de carne mea: Hæc uocabitur Iſcha, quoniam de uiro ſumpta eſt, Quãobrẽ relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carnem unam.

Ad Epheſ: 6. Vxores proprijs maritis ſubditæ eſtote, tanq̃ Domino, quia uir eſt caput mulieris, quemadmodum & Chriſtus caput Eccleſiæ, & ipſe eſt ſaluator corporis ſed quemadmodum Eccleſia ſubijcitur Chriſto, ſic & uxores proprijs maritis in omni. Mariti diligite uxores proprias tanquam & Chriſtus dilexit Eccleſiam: Et paulo poſt; Sic debent mariti diligere pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

prias uxores, tanq; propria corpora. Qui diligit uxorē ſuā ſeipſum diligit.

Ad Col: 3. Vxores ſubditæ eſtote proprijs maritis, quemadmodum decet in Domino. Mariti diligite uxores, & non ſitis amari erga ipſas.

1. Petri. 3. Mulieres ſubditæ ſint uiris ſuis, ut etſi qui non credunt uerbo per uxorum conuerſationem ſine uerbo lucrifiant, conſiderantes cum timore coniunctam caſtam cōuerſationem ueſtram. Et paulo poſt: Subiectæ proprijs uiris ſicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum uocans, cuius eſtis filiæ, benefacientes & non pertimeſcentes ullam perturbationem. Viri ſimiliter cohabitantes ſecundum ſcientiam, quaſi infirmiori uaſculo muliebri impartientes honorem, tanquam & cohæredibus gratiæ uitę, ut non impediantur orationes ueſtræ.

1. Cor. 7. propter ſcortationem unuſquiſq; propriā uxorem habeat, & unaquęq; propriū maritum habeat. Vxori maritus debitam beneuolentiam red-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

dat, Similiter autem & uxor marito. Vxor proprij corporis poteſtatē non habet, ſed maritus, ſimiliter autem & maritus proprij corporis non habet poteſtatem, ſed uxor.

Ex his ſcripturæ teſtimonijs quinq; colligamus. Primum quid ſit coniugium eiusq; fines, quàmq; arcta ſit copula, Deinde inter quas perſonas coniugium licitum ſit. Tertio quis nam ſit ordo poteſtatis & ſubiectionis inter coniuges. Quarto qualisnam affectus mutuus coniugium eſſe debeat. Poſtremo quod nam ſit ius analogum in coniugibus. His enim quinq; ritè perpenſis & cognitis, quid de matrimonio piē ſit ſentiendum apparebit.

Quantum ad primum itaq; attinet, Moſis teſtimonium euidenter docet, non ſolum quid ſit matrimonium, uerumetiam quam ſit arcta copula coniugalis. Cum itaq; dicit Moſes: Dixit Deus, non eſt bonum homini eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi, matrimonium eſſe ordinationem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Dei,iuxta quam aptæ perſonæ copu‑
lentur in mutuum adiutorium, apertè
indicat. Eſt itaq; unus finis coniugij
mutuum adiutorium. Deinde cum
additur: Erunt duo in carnem unam,
in matrimonium tantum duæ perſo‑
næ,maſculus unus & fœmina una ad‑
mittuntur, ut ſint in carnem unam,id
eſt,indiſſolubiliter copulatæ, non ſe‑
cus atq; ſubſtantia ſeu reipſa eſſent una
caro: Præterea dum additur: Creſcite
& multiplicamini, Finis ſecundus &
proprius matrimonij exprimitur, qui
eſt, creſcere & multiplicari, quod fit
dum liberi procreantur & educantur:
Huic fini Paulus adhuc tertium addit:
Propter fornicationem (ſcilicet uitan‑
dam)unuſquiſq; ſuam uxorem habeat.
Ex his non erit difficile definitionem
matrimonij colligere in hunc modum.

Matrimonium ſeu coniugium eſt
ordinatio diuina, in qua legitimè co‑
pulãtur uinculo indiſſolubili duæ per‑
ſonæ maſculus & fœmina, ut ſint ſibi
inuicem adiutorio,procreent, educent
ac inſti‑

ac inſtituant liberos iuxta uoluntatem Dei,præterea etiam ut fugiant ſcortationem ac omnem prohibitam Venerem. Hæc definitio collecta ex Moſe continet omnes cauſas matrimonij,efficientem,materialem,formalem & finales,deinde iudicat,quam arctum ſit uinculum,nimirum Indiſſolubile,cum dicitur, Erunt duo in carnem unam. Neque tamen ex his ſequitur,nullum diuortium eſſe licitum, Nam cum dicitur indiſſolubile uinculum, oſtenditur qualiſnam ſit res copula coniugalis ex ordinatione Dei,nimirum quod nemo uolens hoc uinculum reſcindere debeat. Diuortium itaqꝫ uoluntarium prohibetur,quod cum prima ordinatione coniugij pugnat, & improbatur à Chriſto Matthæi 5.& 19.Marci 10.Lucæ 8.Item à Paulo 1. Corinth: 7. Cum Dominus ait: Quos Deus coniunxit homo non ſeparet,prohibet manifeſtè uoluntarium diuortium, ꝙ fit ſine cauſa iuſta,ac ſine legitimo iudicio,quod uice Dei exercetur ab or-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

dinatis iudicibus. Verum de inuoluntario diuortio longè ſe aliter res habet. Dicitur autem Inuoluntarium diuortium, cum alter coniugum alterum deſerere cogitur, ob nefandũ & ſacrilegum adulterium, quo copula coniugalis corrumpitur, ac fides matrimonij perfidè uiolatur. Tale diuortium Chriſtus non improbat, imo diſertis uerbis admittit Matth: 19. Vbi ſic inquit: Dico uobis quicunq; dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit mœchatur. Hæc uerba Chriſti unam iuſtam repudij cauſam, nempe fornicationem diſertẽ exprimunt. Qui dimiſerit (inquit) Vxorem ſuam, & aliam duxerit, mœchatur, ſed excepta fornicationis cauſa, Ergo ubi Adulterium interuenit, licet contaminatam perſonam repudiare, licet quoque alium aut ſociam quærere ſine ſcelere, alioqui exceptio hic fruſtra à domino adiecta eſſet. Quærunt Phariſæi, an liceat ob quamuis cauſam iuxta receptam eorum conſuetudinem dimittere

tere uxorem? Quod negat Dominus, ac unam ſolam exceptionem nimirum fornicationem ſtatuit.

Hæc exceptio, ut ſtet ſcriptura, ſub-audienda eſt, Marci 10. & Lucæ 8. Vbi eandem quæſtionem tractant Euan-geliſtę. Neq; enim fieri poteſt, ut Chri-ſtus æterna Dei ſapientia ſecum pu-gnet, quod profecto faceret ſi ſpeciem quam in uno loco exciperet à genere, in alijs in genus includeret, quod fieri nequaquam poteſt ſine contradictio-nis implicatione.

Iuxta eandem Chriſti regulam, di-ctum Pauli 1. Corinth: 7. intelligen-dum eſt: Loquitur enim Paulus de uoluntarijs ac uſitatis uulgo diuortijs quæ fiebant ob quamlibet offenſam. Nam ſi in genere loqueretur Paulus, ſine omni exceptione, pugnaret cum regula Chriſti, quod ſentire de ſanctiſ-ſimo Apoſtolo impium eſt. Ex hiſce itaq; clarè conuincitur, quod & licitum ſit diuortium propter adulterium, & liceat repudianti impuram perſonam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

aliud coniugium amplecti. Quod au=
tem aliqui dicunt, argumentum hoc eſ=
ſe à contrario ſenſu, quod non in qua=
uis materia ualet, falſum eſt, quia hic
diſertē exprimitur exceptio. μὴ ἐπὶ πορ=
νείᾳ, παρεκτὸς λόγου πορνείας, non ob for=
nicationem, excepta fornicationis cau=
ſa, Quare uerbis domini, pijs in Eccle=
ſia doctoribus Hieronymo, Ambroſio
& alijs multis, & ſanctorum exemplis
potius acquieſcendum, quam decretis
impuris Pontificum.

Cæterum hic magis adhuc ardua o=
ritur quæſtio de rea perſona, an illi li=
ceat coniugium nouum quærere poſt
diuortium, ſublata omni reconciliati=
onis ſpe? Sed quæſtio hæc ſoluitur ex
dicto Christi, Matth: 5. Vbi ſic dicit do
minus, Omnis .n. qui dimiſerit uxo=
rem ſuam, excepta fornicatione, facit
eã mœchari, Et qui demiſſam duxerit
adulterium committit, Hoc dictum
Chriſti etſi uniuerſaliter ſonat, tamen
exceptionem expreſſam habet, Quare
ſic reſoluenda eſt ſententia. Omnis qui
dimi=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

dimiſerit uxorem ſuam, facit eã mœ=
chari,& qui dimiſſam duxerit adulte=
rium committit,ſed excepta fornicati=
onis cauſa,hãc exceptionem ad utrun=
que membrum pertinere non eſt du=
bium.Quapropter ſi cauſa fornicatio=
nis à generali dicto excludenda eſt, ſe=
quitur profecto fornicationis cauſa re=
pudiatam nõ mœchari, ſi alteri nupſe=
rit,nec illum qui repudiatam duxerit
adulterium committere. Verum hic
prudenter noſtræ Eccleſiæ exemplo
Saxonicarum Eccleſiarum,& aliarum,
quæ ueram Euangelij doctrinam cum
illis amplectuntur,occurrere ſcandalis
conantur,dum externę diſciplinę gra=
tia permittendum negant,ut in eadem
prouincia ſeu regione in qua crimen
commiſſum eſt, rea perſona nouum
matrimonium ineat.Nam ſi hæc diſci=
plina non adhiberetur,magnæ & hor=
rendę œconomiarum uaſtationes pro=
culdubio ſecuturæ eſſent. Malignæ
enim naturæ ſtudio ſe contaminarent,
ut hoc modo liberari poſſent à matri=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

monio, quod ſibi moleſtius ac durius eſſe uideretur. Quapropter ſeuera diſciplina hic neceſſaria eſt, qua reprimantur homines impudici, ne ordinationem Dei ſacrilege uiolent, magno cum Eccleſiæ ſcandalo, & œconomiarum ruina.

Porro cum Dominus dicit extra cauſam fornicationis, cauſam diuortij uelim aſſignet, qui ſubſtantiam matrimonij euertit, qualis eſt, fornicatio aut aliæ huic ſimiles ut coactio ſeu diſertio, quarum illa non fuiſſe coniugium oſtenditur, hac ſacrilege ruptum coniugij fœdus declaratur. Quare in his caſibus prudentes Iudices quærendi ſunt, qui conſcientijs rectè conſulere norunt. Sed de hac re uide Examen Philippi.

Hactenus de primo membro partitionis dictum eſt: Nũc inter quas perſonas coniugium licitum ſit explicabitur, Quod ut diſtinctius fiat, tres quæſtiones excutiendæ ſunt. Prima, ſit ne licitum matrimonium in omnibus

bus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

bus hominum ordinibus & ſtatibus. Altera qui cognationis ſeu conſanguinitatis gradus ſint prohibiti. Tertia quibus affinibus contrahere inter ſe matrimonium liceat.

Quantum autem ad primam quæſtionem attinet, num licitum ſit matrimonium in omnibus ſtatibus hominum & ordinibus, Papa negat, Spiritus ſanctus ait. Papa quidem matrimonium, ſacramenti titulo ornat, ſed cum quæritur, an liceat ſacerdotibus, monachis & monialibus contrahere matrimonium, tanquam oblitus ſui, inter carnis opera numerat matrimonium, & in perfectionis Chriſtianæ operibus ponit ſuum impurum cœlibatum.

Ad quam ſuam ſententiam ſtabiliendam impudenter abutitur ſuo more uerbo Dei. Sed quia apertus hoſtis eſt Euangelij Chriſti papa, ipſius autoritas cum omnibus ipſius legibus merito eſt contemnenda. Præterea cum ſententia ſpititus ſancti, pronunciantis prohibitionem matrimonij doctrinam

eſſe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

eſſe Dæmoniorum,& clare enuncian-tis,matrimonium in omnibus hono-rabile eſſe, ordinatio Dei Geneſis 2. Maſculum & fœminam &c. & pluri-ma exempla ſanctorum Patriarcha-rum, Prophetarum & Apoſtolorum & caſtiſſimorum Epiſcoporum in pri-mitiua Eccleſia, ex diametro cum im-puro iſto, Papæ dogmate pugnant, non iudico opus eſſe longiore confu-tatione in re adeo perſpicua.

At ſi quis Votum interueniſſe dicat quo quod liberum erat natura,factum eſt non liberum,dico uotum temerari-um & impium non obligare, poſtq̃ꝫ is qui ſtultè uouit,rectius uerbo Dei e-doctus eſt, Sed de hac quæſtione ſu-pra capite 6. 2. claſſis.

Altera quęſtio de gradibus conſan-guinitatis,plus habet difficultatis.Sunt enim qui inter eas perſonas omnes, contractus matrimonij eſſe licitos do-cent,quę non nominatim prohibentur Leuit:18.Sunt rurſus qui propter pro-poſitionem uniuerſalem in Moſe ex-

preſſam,

preſſam, non tãtum eas perſonas prohibitas putant, qui (ut dicunt) recenſentur exempli gratia, uerumetiam multo plures, ut quæ à Iuriſperitis & Canoniſtis recitantur, uſq; ad quartum gradum incluſiuè. Sed perſonas enumeratas in Moſe ordine recitabo. Prima, pater. Secunda, mater. Tertia, nouerca. Quarta, Soror germana. Quinta, priuigna. Sexta neptis ſeu filia filij. Septima, amita ſoror patris. Octaua, Matertera ſoror matris, Hic primus & ſecundus gradus conſanguinitatis prohibentur, & ſi non uniuerſaliter. Qui priorem ſententiam tuentur, matrimonium extra hos gradus enumeratos conſanguinitatis contractũ probant & non diſſoluendum propter humanas leges docent. Qui ſecus ſentiũt multo plures perſonas prohibitas lege naturę uolunt, de quibus cõſulendæ ſunt leges politicæ, quas iudico in hac religioſe ſeruandas eſſe, & peccare eos ſtatuo, qui has leges uiolant niſi diſpenſatione ſuperioris magiſtratus excuſari poſſint.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Porro perſonæ ratione affinitatis prohibitæ, hæ ſunt: Prima uxor patrui: Secunda, nurus ſeu filij uxor. Tertia, Vxor fratris, Quarta priuigna. Quinta filius priuigni, uel priuignæ, Sexta, ſoror uxoris. Plura de gradibus conſanguinitatis & affinitatis petãtur ex ſcriptis Iuriſconſultorum & libello Philippi, & tabulis Georgij Maioris. Ego tantum Catalogum perſonarum breuiter in Moſe prohibitarum inſtitui.

Iam qualiſnam ſit ordo inter coniuges uideamus, qui quidem ex prima coniugij inſtitutione ante peccatum, & deinde poſt lapſum ex mandato Dei intelligi poteſt, nimirum quod uxor marito ſit ſubiecta, quæ ſanè ſubiectio nequaq̃ tyrannica eſſe debet, neque qualis dominorum eſt in ſeruos. Non enim uxor habenda eſt tanq̃ mancipium aut ſerua, ſed tanq̃ conſors uitæ omniumq; bonorum. Vocabulum coniugis quod à coniungendo deductum eſt, tam uirum quam mulierem comprehendit, unde conſortium, con-

iugium

iugium intelligitur. Abraham & Iſaac ſua cum uxoribus conſilia communicarunt. Imo ipſe Abraham uerbo Domini iubetur audire ſuam uxorem. Rex Artaxerxes Heſter quam captiuam ſeruam duxit, literis publicis conſortem regni ſui uocat, idq; haud immerito. Neq; enim coniugium uxorem, ancillam aut ſeruam eſſe patitur: Quod ſanè primum matrimoniũ clarius oſtendit. Eua ſiquidem non de Adæ capite, neq; de pedibus eſt facta, uerum ex coſta, ex quo ſignificatur, quam neq; domina, neq; ſerua illi ſit condita, ſed ſocia & conſors. Liberalis itaq; eſſe ſubiectio mulierum, non ſeruilis, ut quę caritatis lege potius q̃ dominatiõis imperio ſubijciatur marito.

Sequitur quod quarto loco propoſui qualiſnam affectus mutuus coniugum eſſe debeat. Euripides clarè dicit, Salus hæc domus maxima eſt, ſi uxor & maritus rectè concordant, & à ſe inuicem non diſſentiunt: tũ demum dulcis mariti & uxoris conſuetudo erit,

cum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

cum eam pietas,uirtus,mutua ἐπιεικεία, & mutuus amor mollem & ſuauem reddit. Firmiſſimum etenim adeoq; primum conſuetudinis uinculum fuerit inter coniuges,ſi mentes eorum pariter in Deo unum ſint, quod quidem facit,ut ſe mutuo ament,quia decreuerunt Deo obedire. Nulla enim eſt uirtus firma,nulla ſtabilis amicicia, niſi à Deo ortum habet. Virtus inter coniuges mutuã oblectationẽ parit, quemadmodum inquit Andromacha, hæc nomen decuſq; parit,quæ ſanè dum in ſecundis & aduerſis rebus exercetur, conſuetudinem uitæ reddit amabiliorem. Mutua ἐπιεικεία in omnibus amicicijs adhibenda eſt, & maximè inter coniuges,qua quaſdam interdum iniurias ferre neceſſe eſt. Mutuus amor ex pietate natus uirtute confirmatus, & mutua ἐπιεικεία auctus, errata incidentia corrigit,leniter mitiget, facitq; ut in omnibus duris iucunda ſit uita.

Reſtat quod poſtremo loco propoſui,de iure analogo, inter coniuges, Quod

Quod tametſi intelligi poteſt ex ijs, quæ dicta ſunt, tamen breuiter attingendum uidetur. Cum Dominus dicit: Faciamus ei adiutorium ſimile illi, hoc eſt, faciamus mulierem quæ uiro æquali officij iure reſpondeat.

Vt .n. mulier iure marito officium debet, Ita uiciſſim maritus κατ' ἀναλογίαν mulieri reſpondeat officio neceſſe eſt. Mulier ſit uiro ſubiecta liberaliter, maritus uiciſſim eã foueat, ac amabiliter tractet. Mulier obedientiã Deo pręſtet in ferendis partus doloribus, uir uiciſſim afflictam conſoletur, trahatq; partem iugi commiſerando & fouendo. Mulier οἰκουρὸς, id eſt, cuſtos domus, iuxta traditionem Apoſtoli, & pudica familiarem rem conſeruet, augeat & rectè diſpenſet. Maritus contra domum defendat, foris agat, laboret pro uocationis ratione, & iuſtum uictum iuſtè conquirat. Breuiter maritus & uxor officioſè ſe inuicem obſeruent, ac ſibi mutuo debita officia iuxta rationem conditionis utriuſq; præſtent, Quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

cum fit ſibi inuicem reddunt quod de-
bent, ſeu ut Paulus loquitur τὰ ἀυτὰ
quo dicto ius analogum in officijs præ
ſtandis ſignificatur. Vt cũ mulier ma-
rito paret, maritus armis defendit uxo
rem. Officia hæc diſſimilia quidẽ ſunt
reipſa, attamen iure analogo ſibi mu-
tuo pulcrẽ reſpondent & ſunt ęqualia.

CAPVT DECIMVM

Patrium imperium.

DIXI ſuprã, Oeconomiam tribus quaſi iugis conſtare, Quorum tertium quod eſt parentum & liberorum, explicandum reſtat. Quod quia in quarto prçcepto ſupra ex parte explicatum eſt hic breuiter primum ſcripturæ ſententias paucas colligam, deinde ex his ſententijs notatis officia parentum & liberorum extruam, ut inde qualenam ſit patrium imperium appareat. Poſtremum de præmijs & pœnis præſtiti officij & non præſtiti agam.

Exod: 20. ſancitur patrium imperium his uerbis: Honora patrem tuum

& matrem tuam, ut ſis longęuus ſuper terram.

Daniel: 13. De parentibus Suſannæ ſcribitur: parentes illius cum eſſent iuſti, erudierunt filiã ſuam in lege Moſi.

Ephe: 6. Et uos patres nolite ad iracundiam prouocare liberos ueſtros, ſed educate in diſciplina & correptione Domini.

Col: 3. Patres nolite prouocare liberos ueſtros, ne &c.

Ex his paucis ſententijs non eſt difficile colligere officia parentum mutua erga liberos: Primum enim uoce Dei parentibus traditur autoritas in liberos, ut ipſis præſint in familia, ac quæ recta ſunt imperent facienda. Ex quo ſequitur, liberos iure diuino parentibus debere eſſe morigeros. Secundo parentum eſt pueros educare, quod officium non ſolum lex naturæ imperat, uerumetiam hunc affectum educandi & tuendi natos, omnibus animantibus inſeuit natura. Tertiò debent parentes liberaliter ſuos liberos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tractare ac prudenter, ut retineantur in officio. Et ſummoperè cauendum, ne uel nimia indulgentia, uel nimia auſteritate natos perdant: Quartò honeſtis in moribus & uera pietate erudire liberos pars officij parentum præcipua eſt, Ideo .n. liberos generamus (ut rectiſſimè Plato ſenſit) ut Deo cultores pro nobis (ubi fatis conceſſerimus) relinquamus. Hoc præcipuum poſt pietatem animi erga Deum, ſanctorum patriarcharum, Regum, atq; adeo omnium piorum ſtudium ſemper extitit, Atq; hæc præcipua parentum officia ſunt erga liberos quos iure analogo æqualia parentibus reddere decet:

Verũ quia liberorũ officia in quarto præcepto includuntur, cum dicitur: Honora parentes, inde ea colligam. HONORIS igitur uocabulo liberi primum iubentur agnoſcere, parentũ autoritatẽ & eminentiam, ordinationem diuinam eſſe. Nihil enim uoce Dei honorabile dici poteſt, niſi idem á Deo profectum ſit & ordinatũ. Deinde re-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

quiritur hic reuerentia erga parentes, tanquam erga Dei uicarios, & nutricios ciuium eccleſiæ Chriſti. Proinde maieſtas quædam diuina in parentibus animaduertenda eſt: Tertio loco uerbum honoris includit in ſe obedientiam erga parentes, quæ obedientia tantiſper & eatenus præſtanda eſt, donec & quatenus cum obedientia, quam ſupremo parenti Deo debemus, ſtare poteſt. Huc dictum Domini Lucæ 14. Si quis uult uenire ad me, & non odit patrem ſuum & matrem ſuam &c. non poterit eſſe meus diſcipulus. Hic odij uocabulum nō affectum, ſed euentum ſequentem odium ſignificat, qui eſt detrectare imperium, & non facere imperata contra Deum. Iſtud igitur odium pietatis eſt, non credulitatis. Pręterire enim, fugere, negligereque omnes debemus, quando eos unà cum Deo colere nequimus. At uero ſi utrumque debite fieri poterit, & Deo & parentibus obedientia exhibenda eſt. Neque enim obedire parentibus is rectè dicitur, qui quic-

quid iuſſerint faciat, ſed tum demum parentibus aliquis obedit,cum ſpontẽ facit,quæ ipſi rectè iuſſerint: Quarto honoris uocabulo Gratitudo etiam ſignificatur erga parentes,ut ſi opus fuerit, eos ſenio confectos iuuent,foueãt, alant, & omnium officiorum genere ſubleuent: Quinto honor præterea requirit ἐπιεικείαν, qua liberi tolerent parentũ errata. Quantumuis enim pauperes et miſeri ſunt,precioſi ſunt nobis habendi,conſideranda eſt quædam in ipſis diuinæ maieſtatis ſimilitudo. Quare etſi interdum uidentur nobis parum honorabiles, maieſtas tamẽ diuina (ut antea dixi) in ipſis conſideranda eſt. Proindè moroſitati,delirio et quibuslibet parentum uicijs, opponendum eſt nomen Patris & Matris. Non enim tam quales parentes,ꝙ quod parentes habemus æſtimandum eſt. Atq; hæc officia liberorum ſunt erga parentes, quæ ad duo capita breuitatis cauſa reuocare poſſumus,nimirũ ad affectum & effectum,Illo eos animo proſequi-

mur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

mur, hoc externa beneficia omnia, quę
ĳs grata eſſe nouimus, præſtamus.
Quantumuis enim multa in eorũ gra-
tiam fecerimus, ſemper tamen inferio-
ra erunt omnia, quam eſſe deberent.

Ex hac collatione officiorum mutu-
orum parentum & liberorum, non eſt
difficilè iudicare, qualenam ſit paren-
tum imperium, qualiſcꝫ liberorũ ſub-
iectio. Mitius enim parentum in libe-
ros quam Dominorum in ſeruos im-
perium eſt. Autoritas maior eſt paren-
tum in liberos, quam maritorum in
coniuges, & proximè accedit imperi-
um patrium ad Regale imperium:

Iam reſtat quod poſtremo loco, de
præmĳs & pœnis propoſui quę duab.
uocibus nempè Benedictionis & Ma-
ledictionis in ſcriptura ſignantur. Vt
enim parentes qui liberos ſuos, uolu-
ptatibus indulgere permittunt, diui-
nitus maledicuntur ut E L I ſacerdos:
ſic qui officia pręſtãt à Deo imperata,
benedictionem reportant. Et ut lõgæ-
ua uita promittitur liberis honoranti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

bus parentes, ita maledictio immorigeris denunciatur. Salomon: Oculus qui ſubſannat patrem ac matrem ſuam, Corui eum effodiunt. Vnde tritum prouerbium.

Paret Carnifici renuens parere parenti.

Exempla ſunt Maledictionis, Cham Ruben, filij Eli, Abſolon, & alij innumeri.

CAPVT VNDECIMVM.

Vſus diuitiarum, & Rerum præſentis uitæ.

CVM diuus Paulus 1, Corinth. 7. dicit, Qui utuntur hoc mundo ſint tanquam non utentes, non præcipit Chriſtianis abijcere facultates, ſed Chriſtiani hominis animum rebus terrenis non debere occupari nec in illis acquieſcere docet. Sic. n. uiuere nos oportet, quaſi ſingulis momentis migrandum ſit ex hac uita: Quapropter in omnibus rebus præſentis uitæ corda erecta eſſe debent ad meditationem uitæ cœleſtis. Atq; hæc regula generalis eſto de uſu rerum præſentis uitæ.

Porro

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Porrò quia in rebus mundi nihil periculoſius eſſe poteſt quam magna rerum affluentia,niſi ſancta prudentia adſit (uere enim Plato dixit diuitias cœcas eſſe ſine prudentia, & eaſdem acutẽ cernere ubi prouidentiã ſequuntur) tria breuiter de diuitijs dicam. Primum, Quæ rationes acquirendarum diuitiarum licitæ ſint. Deinde, Qualiter nos Deus erga diuitias eſſe uelit affectos. Poſtremo, Quis diuitiarum uſus rectus & legitimus.

Quantum itaq; ad legitimas rationes acquirendi diuitias attinet, omnium primum inchoandum eſt à regula Chriſti Matt: 7. Quærite primum regnum Dei &c. Prima igitur cura & præcipua eſſe debet ſalutis animę. Deinde quia hæc uita opus habet adminiculis, iuxta Dei ordinationem quæri poſſunt facultates,licetq; ijs quę ad uictum cultumq; neceſſaria ſunt quærendis operam dare, id quod non ſolum ſanctorum exemplis,uerumetiam mandato Dei confirmatur, qui bene-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

dictionem promittit pie laborantibus. Deinde lucrum quod proficiſcitur nobis laborantibus ex benedictione Dei capiamus tanquam ex manu Dei, neq; malis artibus utamur, quo facultates aliorum ad nos trahamus, fructumq; laboris noſtri, tanq; iuſtam mercedem percipiamus. In contractibus abſint fraudes & fallaciæ apertèq; & ſimpliciter agamus omnia, ea fidelitate, quã ipſi ab alijs uellemus requirere. Sit labor legitimus, legitimæ uocationis, ut bona conſcientia gloriari poſſimus, nos in ullius fraudem nihil egiſſe.

Partis diuitijs ſingularis ars adhibẽda eſt, ne nobis in ſpinas & laqueos conuertãtur. Quod ne fiat, Dauidis & Pauli ſequamur conſilia, quorum ille quidem Pſal: 61. ſic ait, Si affluent diuitię, noli cor apponere. Hic uero 1. Tim. 6. diuitibus in ſeculo præcipito, ne efferantur, neue ſperent in diuitiarũ incertitudinẽ, ſed in Deo uiuo. Eſt itaq; præcipuum, ne diuitiarum huius ſeculi cupiditate ducamur, ne ijs animum aut

fidu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

fiduciam adijciamus, eas à nobis abdi-
care ſimus parati, quoties Deo libue-
rit. Siue habeamus eas, ſiue ijs carea-
mus, tanquam res caducas & fragiles
aſpernemur, atq; ſolam benedictionem
Dei omnibus rebus mundi præfera-
mus. Abſit fallax ſpes in incertis diui-
tijs. Abſit ſuperbia et contemptus pau-
perum. Adſit ſpes in diuitiarum largi-
tore, adſit pius humiliſq; animus.

Porro ubi ſic animo diues effectus
eſt aliquis, etſi ei non erit difficile, diui-
tias recte in gloriam Dei, & proximi
utilitatem diſpenſare, tamen nonnihil
dicendum eſt, ut legitimus diuitiarum
uſus conſpiciatur. Qui eſt quadruplex,
Primus, ut conferantur diuitiæ ad pro-
mouendã religionem & gloriam Dei.
Si .n. ipſi nati ſumus ut Deum glori-
ficemus, profectò huic uſui quicquid
habeamus ſeruire debet. Secundus
uſus eſt, ut eas in quibus uiuimus, reſ-
publicas iuuemus ac ornemus noſtris
facultatibus, ideoq; tributa ſoluenda
ſunt. Tertius uſus eſt, ut ipſi nos pro
condi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

conditione noſtri ſtatus honeſtè alamus, noſtrã familiam foueamus, ut domus noſtra pro facultatũ ratione honeſta conſeruetur, ſine ſordibus et prodigalitate. Quartus & poſtremus uſus eſt, ut fontes noſtri, iuxta Salomonis conſilium deriuentur foras, h. e. ut liberales ſimus erga pauperes, diuites in bonis operibus, quo multi noſtris bonis gaudere poſſint, nobiſcum Deo patri Domini Ieſu Chriſti gratias agentes, qui abunde ſuppeditat omnia.

Teſtimonia de diuitijs.

Prouerb 11. Qui confidit in diuitijs ſuis, Corruet.

Prouerb. 15. Melius eſt parum cum timore Domini, quam theſauri magni & inſatiabiles.

Pſalmus 61. Si diuitias affluant, noli cor apponere.

Salomon. Fontes tui deriuentur foras, & tu dominus eorum eſto.

Primæ Timoth. 6. Diuitibus huius ſeculi præcipe ne ſublime ſapiant & ne ſperent in incertitudine diuitiarum, ſed in Deo uiuo.

Caput

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

CAPVT DVODECIMVM.

De ſollicitudine,& Cura licita & illicita.

QVIA nulla maior peſtis eſt ueri cultus Dei,quam Ethnica & prophana cura & ſollicitudo, & rurſus nihil magis optandum, quam ut unuſquiſqꝫ ſolicite ambulet coram Deo in uocatione ſua,operę precium eſt,ut recte inſtituantur pij de ſolicitudine licita et illicita, ne nimium uel in dextram partem deflectant,omnem curam abijciendo,uel in ſiniſtram, Ethnicam & prophanam curam amplectendo: Quare tenendum quod triplex ſit cura, Vna prophana & Ethnica. Altera neceſſaria & ſancta. Tertia mixta ex illis.Harum quidem extremæ illicitæ, media uero licita eſt.

Impia ſeu Ethnica ſollicitudo eſt,quæ oritur ex diffidentia & ignorãtia prouidentiæ Dei.Hæc damnatur Matt:6. ubi Chriſtus multis argumentis,ã prouidentia Dei ſumptis,ab ea dehortatur Hæc cura interdum carnis cura dici-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tur, cum quia ex carnis ſenſu ſine fide proficiſcitur, tum quia ſcopum habet carnalem, nimirum pręſentis uitæ quietem & tranquillitatem.

Sollicitudo, quam dico neceſſariam piam & ſanctam, commendatur ſcripturæ teſtimonij et exemplis. Rom: 12. Qui præeſt in ſollicitudine. 1. Timoth: 5. Si quis ſuorum, & maximè domeſticorum, curam non habet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior. Abraham Iſaac, Iacob, piam ſuæ familiæ curã habuerunt. Ioſeph in Aegypto ſeptem annorum curam in ſe piè ſumpſit. Daniel in Babylone, pij reges & prophetæ in populo Dei non tanta geſſerunt ſine hac ſancta cura. Paulus 2. Corinth: 11. ad Col: 2. 1. Theſſa: 2 ſuam ſollicitudinem pro Eccleſia fatetur. Sic Reges pro ſuis regnis, patresfamilias pro ſua familia, Miniſtri uerbi pro ſuis auditoribus, præceptores pro ſuis diſcipulis, breuiter, ſinguli in ſua uocatione ſanctam quandam ſollicitudinem habere poſſunt et debent, modo in impietatis notam

tam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tam incurrere nolint. Verum ne hæc
ſancta ſollicitudo contaminetur, ſcien=
dum eſt ad eam, Quinq; requiri, Ho=
rum primum mandatum dei eſt. Mens
.n. pia nihil aggredi debet ſine mãdato
Dei. Honeſta igitur erit uocatio piæ &
ſanctæ curæ. Deinde proficiſci debet
ex fide. Nam ſine fide deo placere ni=
hil poteſt. Tertiò, quia niſi dominus
ædificauerit ciuitatem fruſtra laborant
qui ędificant eam, adhibenda eſt Inuo=
catio quidẽ, qua auxiliũ dei petas, Gra=
tiarum uero actio, qua ſucceſſum Deo
tribuas, & non tuæ prudentiæ aut iu=
ſticię. Eſt. n, optimũ remediũ aduerſus
ſollicitudinis Ethnicę tẽtationem, pre=
cibus ardentib. ad Deum confugere, ꝙ
ad Philip: 4. docemur. Quarto tendat
tua Cura in gloriam dei principaliter.
Quanq; autem tuæ domus incolumi=
tas ſpectari poteſt, tamẽ principalis fi=
nis erit gloria Dei. Quintò, ſi parũ la=
bor noſter uotis reſpondeat, ſubmitta=
mus nos paternæ uoluntati Dei, in ue=
ro timore & humilitate, iuxta conſili=

um

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

um Petri, dicentis: Humiliamini ſub potenti manu Dei, ut uos exaltet in tempore exaltationis omnem ſollicitudinem ueſtram proijcientes in eum, quoniam ipſi Cura eſt de uobis. Et Pſ. 54. Iacta ſuper dominum curã tuam, & ipſe te enutriet, & non dabit in æternũ fluctuationem iuſto. Debẽt igitur pij iuxta uerbum Chriſti primum, quærere regnũ Dei, deinde Dei iuſticiam, Tertio, Fide promiſſionem curæ diuinæ amplecti. Dicit .n. Et hæc omnia adijciẽtur uobis. Tũ abijcienda eſt prophana ſollicitudo, ſtrenueq; in uocatione laborandum, ſeruatis circumſtantijs ſanctæ curæ, quas enumeraui.

Mixta eſt, quæ partim pia apparet partim prophana conuincitur, ut, cum curamus quidem, quæ officij noſtri ſunt, id quod Deus à nobis ſerio requirit, Sed propter innatam in nobis dubitationẽ de prouidentia Dei, limites transgredimur, ac in officium Dei ſacrilege irrumpimus. Vt, cum paterfamilias recte quidem & pie inſtituit li-

beros,ſuam familiam curat,ſed nimia trepidatio et anxietas ad impatientiam impellit,quando uotis non reſpondet labor & cura noſtra. Iactet igitur hanc curam pius in dominum,et ſtrenuè faciat officium,nec ſinat piã curam Ethnica diffidentia conſpurcari, quo abiecta Ethnica diffidentia & anxietate, pax nobis internè conſtet,ac erga homines ſimus modeſtiores & manſuetiores,cum quibus eidem domino ſeruimus excuſſo iugo Mammonę & Ethnicæ ſollicitudinis.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

Perfectio Chriſtiana.

HVC breuiter cõmonefactionem & doctrinam utilem de Chriſtiana perfectione adijciam.Nam huius rei uera explicatio & ſtimulos addit in ſtadio pietatis currentibus,et conſolatur pios dum ſuas ſordes & imperfectionem agnoſcentes intuentur beatam illam uitam,in qua plena perfectione beati fulgebunt,ſicut ſol in domo patris ſui.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Vt autem hanc doctrinam rectius intelligamus, omnium primum, ſtatuendum eſt diſcrimen inter duplicem perfectionem piorum, quarum altera in præſenti uita exiſtit, altera erit in futura, Ingens enim diſcrimen eſt perfectionis Chriſtianę ratione huius duplicis ſtatus. Nam longè alia eſt perfectio currentis, quam perfectio cõuenientis. Illa militantis, hæc triumphantis eſt.

Pij itaq; in hac uita dicuntur perfecti, nõ ſicut perficiendi ſunt in illa immortalitate, qua æquabuntur Angelis Dei, ſed ſicut eſſe poſſunt in hac peregrinatione perfecti, Neq; .n. præſentis uitæ perfectio æſtimanda eſt ex perfectione iuſticiæ (Nemo .n. eſt qui non peccet) Sed ex imputatione diuina, & cordis rectitudine, qualis eſſe poteſt in hac uita, At in futura uita æſtimabitur ex perfectione iuſticiæ, & erit plena glorificatio futura ſanctorum, plena noticia Dei, Abſoluta cordium puritas, & perfecta obedientia in omni æternitate. Porro definitionem perfectionis

onis Chriſtianæ, qualis eſſe poteſt in
hacuita, colligam primum. Deinde
partes eius ſubijciam, Tum quare per=
fectionis nomẽ ei tribuatur oſtẽdam.

Chriſtus Matth:19. Iuueni à quo in=
terrogatus erat de uita æterna conſe=
quenda, dicit: Si uis perfectus eſſe, uade
uende tuas poſſeſſiones, & da paupe=
ribus, et habebis theſaurum in cœlo, et
huc ſequere me. Ex his uerbis Domi=
ni ſolidã definitionẽ colligere non eſt
difficile, ubi primum hoc ſtatuerimus,
quod hoc fuerit, quantum ad ſpeciem
facti attinet, perſonale præceptum, Ali=
oqui nec Noẽ, nec Abraham, nec Da=
uid fuiſſent perfecti, qui tamen perfe=
cti teſtimonio Dei dicuntur. Proinde
genus facti nobis definitionem perfe=
ctionis exhibebit. Quid hic requirit
Chriſtus ab adoleſcente? ut ex præce=
pto intelligat ſe imperfectum eſſe, iu=
bet ut uendat facultates, det pauperib:
& ſe ſequatur. Vendere autem faculta=
tes mandante Chriſto, eſt obedientiam
erga Chriſtum anteferre omnibus re=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

bus mundi,et paratum eſſe,non ſolum uendere , ſed etiam perdere propter Chriſtum omnia ſi res ita poſtulauerit, & ſimul Chriſtum ſequi,et proximum beneuolentia complecti. Nam hæc Chriſtus coniungit:

Perfectio itaq; Chriſtiana eſt agnita imperfectione, ex fide Chriſti obedientiam erga Deum præferre omnibus rebus mundi,ac ei totam uitam approbare. Sita eſt igitur hæc perfectio in affectu potius,quam effectu,in imputatione perfectionis potius, quam in perfectione iuſticiæ.

Deus autem ex ſua bonitate tale ſtudium,Perfectionis titulo ornat, ut magis magiſq; ad perfectionem tendamus: Hæc definitio per locum à coniugatis etiam probari poteſt. Scriptura Abrahamum pronunciat perfectum, quia uoci Dei obtemperauit, dulci patria,parentibus, amicis, fortunis præſentis uitæ poſthabitis, Deum ueracem credidit, ei totam uitam approbauit. Similiter ante ipſum Noe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

qui iuſtus et perfectus in ſcriptura prędicatur, uocem Dei audiuit, impijs mundi conſilijs renunciauit, parauit arcam, & ſe totum ad normam uerbi diuini, concepta in ipſum fiducia compoſuit. Ex his confirmatur apertiſſimè definitio quam propoſui.

Philippus hanc tradit, quæ à mea non diſſentit. Perfectio Chriſtiana eſt agnitio noſtræ infirmitatis & fiducia mediatoris, & præſentia dei in cordibus noſtris transformantis nos, ut fiamus ſimiles imaginis dei, quæ eſt λογος æterni patris.

Porro partes Chriſtianæ perfectionis ſitæ ſunt in rectitudine mentis affectuum puritate, & morum integritate. Rectitudo mentis eſt rectè ſentire de Deo inxta ipſius uerbum: Puritas affectuum agnitione noſtræ infirmitatis, fiducia mediatoris, & uoto pietatis continuandæ æſtimatur. Morum integritas in pietate erga Deum, ſanctimonia uitæ, dilectione erga homines, ſancta in uocatione cura abſoluitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

tur. Breuiter, perfectio Chriſtiana po-
ſita eſt in uera conuerſione hominis ad
Deum, ſeu pœnitentia ſalutari.

Hæc uera conuerſio ſiue pœnitentia
triplici de cauſa perfectionis nomine
honoratur. Prima propter reſpectum
ad ſuperiorem uitam, cum in tenebris
& ignorantia Dei uiximus, deinde pro
pter imputationem. Etſi enim ſordes
multæ adhęrent ſanctis, tamen Deus
iſtas ſordes non imputat, modo ſpiritu
ipſius ducamur. Poſtremum, quia ad
perfectionem illam glorioſam tendit.

Porro perfectio Chriſtiana qualis in
futura uita erit, antea definita eſt, & ſi-
militer in tribus eſt poſita. Primum in
doctrina, ſeu noticia, ſeu in mentis re-
ctitudine. Cũ uenerit inquit Apoſto-
lus τὸ τέλιον, abolebitur τὸ ἐκμέρους. Nunc
cernimus per ſpiculum in ænigmate
tunc facie ad faciẽ, deinde inaffectuũ
perfecta puritate, erunt puriſſimi cor-
dis puriſſimi affectus, ardens dilectio
Dei, lætícia ſpiritus &c. Poſtremo in
tota uita lucebit imago dei, Nos, in-
quit

quit

quit Paulus, ſpiritu ex fide ſpem iuſti-
ciæ expectamus, 1. Ioh. 3. Chariſſimi, fi-
lij Dei ſumus, & nondum apparuit
quid erimus, ſcimus, quoniam cum ap-
paruerit, ſimiles ei erimus, quoniam
uidebimus eum ſicuti eſt, & omnis qui
habet hanc ſpem in eo purificat ſe ſicut
ille ſanctus eſt. Breuiter, perfectio ſan-
ctorum in beata uita, conformitas no-
ſtri cum Deo erit, habitatio Dei in no-
bis, plena fruitio dei, abſoluta dilectio,
cuius ſpes (ut Iohannes monet) nos
excitare debet ad ſanctimoniam uitæ
in hoc mundo, ut aliquo modo illam
expectatam inchoemus perfectionem
iuſticiæ.

Hæc de perfectione Chriſtiana ſcire
utile eſt, unde non ſolum excitamur ad
diligentiam in tota uita, Verumetiam
aduerſus peſtilentem doctrinam Mo-
nachorum de perfectione armamur,
qui perfectionem in mendicitate po-
nunt, contra omne uerbum Dei, ac ex-
empla eorum qui perfectionis laudem
in Eccleſia conſecuti ſunt.

Teſti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

TESTIMONIA DE PERfectione Chriſtiana.

Iacobi 1. Cæterum patientiæ opus perfectum habeat, ut ſitis perfecti & integri, nullaq; in parte diminuti.

Matth: 5. Eſtote perfecti, ſicut & pater ueſter.

Col. 1. In ipſo (Chriſto) complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliari omnia in ipſo.

Philip: 3. Non quod apprehenderim, aut iam perfectus ſim, ſed ſector, ſi etiam apprehendam, quatenus apprehenſus ſum à Chriſto Ieſu. Fratres ego meipſum nondum arbitror aſſecutum eſſe, unum autem illud ago, ea quidem quæ tergo ſunt obliuiſcens, ad ea uerò quæ à fronte ſunt, enitens iuxta præfixum ſignum inſequor ad palmam ſupernæ uocationis Dei per Chriſtum Ieſum, Quotquot itaq; perfecti ſumus, hoc ſentiamus.

Matth: 19. Si uis perfectus eſſe, uade uende quæ poßides. Da pauperibus & ueni & ſequere me.

FINIS.

VVITEBERGÆ

EXCVDEBAT IOHANNES CRATO

ANNO. M. D. LIX.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]

Bibliopolæ 30 ß.
Bibliopego 10 ß.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. 47360 8° [LN 842]